

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Τριμηνιαία Έκθεση

04/19

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του IOBE. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συνισταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

Το IOBE

Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2020 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός τεύχους

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)

Τσόμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax: (+30210 9233977)

Email: info@iobe.gr, <http://www.iobe.gr>

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΕΡΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ		
1.	ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	13
2.	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	29
2.1	Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας	29
	A. Το Παγκόσμιο Περιβάλλον	29
	B. Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης	34
2.2	Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα	46
	A. Οικονομικό Κλίμα	46
	B. Δημοσιονομικές εξελίξεις και προοπτικές	53
	Γ. Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις	71
3.	ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	81
3.1	Μακροοικονομικές Εξελίξεις	81
3.2	Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας	113
3.3	Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	122
3.4	Απασχόληση – Ανεργία	128
3.5	Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού	141
3.6	Ισοζύγιο Πληρωμών	151
4.	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΜΟΧΛΟ ΤΗΝ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑ	157
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ		167

Πρόλογος

Το ΙΟΒΕ εκδίδει την τέταρτη έκθεσή του για το 2019, στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Πραγματοποιείται σε μια σημαντική περίοδο για την ελληνική οικονομία, κατά την οποία το οικονομικό περιβάλλον, σε όρους προσδοκιών των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, αλλά και αποτίμησης από τις αγορές κεφαλαίου (επιτόκια δανεισμού Δημοσίου) είναι το πλέον ευνοϊκό των τελευταίων ετών. Από την άλλη πλευρά, αποτελεί ίσως τη μεγαλύτερη πρόκληση για την οικονομική πολιτική η αξιοποίηση αυτής της συγκυρίας, για την υποστήριξη των επενδύσεων και συνολικά της επιχειρηματικότητας, καθώς και για την ενίσχυση της εργασίας. Όπως όλες οι εκθέσεις του ΙΟΒΕ και αυτή αναπτύσσεται σε τέσσερις ενότητες, ενώ συνοδεύεται από το Παράρτημα διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Προηγείται κείμενο στο οποίο αναλύονται οι προοπτικές ανάπτυξης και οι απαραίτητες προτεραιότητες στόχευσης της οικονομικής πολιτικής. Οι υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνουν τα εξής:

Η πρώτη ενότητα αποτελεί τη συνοπτική επισκόπηση της έκθεσης, στην οποία παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της, που αναλύονται λεπτομερώς στις επόμενες ενότητες. Η δεύτερη ενότητα εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος στο τρίτο τρίμηνο του 2019, καθώς και τις προοπτικές για το υπόλοιπο του περασμένου έτους και το 2020, βάσει των πλέον πρόσφατων εκθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, β) την αποτύπωση του οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα στο τελευταίο τρίμηνο πέρυσι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του ΙΟΒΕ, γ) την αξιολόγηση του αποτελέσματος του Κρατικού Προϋπολογισμού στην περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου, καθώς και του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2020 δ) τις εξελίξεις στο εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα στην περίοδο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου πέρυσι.

Η τρίτη ενότητα εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας ως επί το πλείστον στο τρίτο τρίμηνο του 2019. Καταρχάς χαρτογραφείται το μακροοικονομικό περιβάλλον στο ίδιο τρίμηνο και στο υπόλοιπο του περασμένου έτους, ενώ πραγματοποιούνται προβλέψεις για το 2020. Καταγράφονται οι εξελίξεις σε βασικούς παραγωγικούς τομείς την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου έως Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2019, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα στοιχείων, ενώ παρουσιάζονται οι εξαγωγικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας στο ενδεκάμηνο του 2019. Κατόπιν, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας στο τρίτο περυσινό τρίμηνο. Εν συνεχεία, αναλύεται η τάση του πληθωρισμού στο σύνολο της προηγούμενης χρονιάς, ενώ η ενότητα ολοκληρώνεται με την αποτίμηση του ισοζυγίου πληρωμών τους μήνες Ιανουάριο - Νοέμβριο.

Η τέταρτη ενότητα της έκθεσης περιλαμβάνει την παρουσίαση μελέτης, σχετικά με την παροχή φορολογικών κινήτρων, στο πλαίσιο μιας μεταρρύθμισης του ασφαλιστικού συστήματος, για την αξιοποίηση της αποταμίευσης σε τοποθετήσεις στην ελληνική κεφαλαιαγορά.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, η έκθεση αναφέρεται και στηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι την 21/01/2020.

Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του ΙΟΒΕ για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί προς τα μέσα Απριλίου του 2020.

ΠΕΡΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε στάδιο επιταχυνόμενης πραγματικής μεγέθυνσης. Ο ρυθμός της για το 2019 εκτιμάται οριακά άνω του 2% ενώ για το 2020 αναμένεται σχετικά υψηλότερος, στην περιοχή του 2,2% με 2,5%. Η καταναλωτική εμπιστοσύνη και το οικονομικό κλίμα ευρύτερα ενισχύονται σε υψηλά επίπεδα, εικοσαετίας και δωδεκαετίας αντίστοιχα. Το κόστος χρηματοδότησης αποκλιμακώνεται στο δημόσιο και, σταδιακά, και στο ιδιωτικό επίπεδο. Σημαντικοί τομείς, όπως ο τουρισμός, συνεχίζουν να έχουν θετική συμβολή, ενώ άλλοι, όπως η οικοδομή, ανακάμπτουν από πολυετή λήθαργο. Οι εξαγωγές εξακολουθούν να κινούνται θετικά παρά το γεγονός ότι καταγράφεται σχετική επιβράδυνση στη διεθνή οικονομία.

Μετά τη διαδοχική ολοκλήρωση και του τρίτου προγράμματος προσαρμογής, την άρση των ελέγχων κίνησης κεφαλαίων και την απομάκρυνση των άμεσων κινδύνων για την οικονομία, επανέρχεται μια ομαλότερη λειτουργία της. Από κοινού με το ακόμη ευνοϊκό διεθνές κλίμα οδηγούν, από μια χαμηλή βάση, σε ρυθμούς μεγέθυνσης που για

Η ελληνική
οικονομία
βρίσκεται σε
στάδιο
επιταχυνόμενης
μεγέθυνσης

τα επόμενα δύο ή τρία χρόνια μπορεί να είναι σημαντικά υψηλότεροι από ό,τι στα προηγούμενα και επίσης υψηλότεροι από τους μέσους όρους της Ευρώπης. Έχοντας εξισορροπήσει δημοσιονομικά, και επωφελούμενη από τη μείωση στο κόστος χρηματοδότησης, η οικονομία αντανάκλα την αίσθηση πως η κρίση έχει παρέλθει.

Η άρση της ακραίας αβεβαιότητας που κυριάρχησε για μια σχεδόν δεκαετία, δηλητηριάζοντας ιδίως τις αποφάσεις για επένδυση σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο, η λήξη μιας, συχνά χωρίς πυξίδα, πορείας, έχει από μόνη της ευεργετικά αποτελέσματα. Για την ελληνική οικονομία η επόμενη χρονιά θα είναι η πρώτη μετά από μια δεκαετία, όπου θα μπορεί να είναι περισσότερο στραμμένη στις προκλήσεις του μέλλοντος παρά στα προβλήματα που κληρονομεί από το παρελθόν. Οι αγωνίες της μπορούν πλέον να εστιάζονται περισσότερο στο αν και πώς θα εκμεταλλευθεί τις ευκαιρίες που δημιουργούν οι διεθνείς τεχνολογικές τάσεις και θα προσαρμοστεί στις αλλαγές στον διεθνή καταμερισμό εργασίας, παρά στο αν οι μακροοικονομικές και δημοσιονομικές ανισορροπίες της θα κινδυνεύουν να την εκτροχιάσουν πλήρως.

Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως η πορεία της ελληνικής οικονομίας θα είναι χωρίς εμπόδια και δυσκολίες ή πως οι αποφάσεις που απαιτούνται θα είναι προφανείς και αυτόματες. Ακριβώς το αντίθετο ισχύει για μια χώρα με δομικές παθολογίες, ασθενή παραγωγική βάση και υψηλό εξωτερικό δημόσιο χρέος. Παρά την προσαρμογή κατά τη δεκαετή κρίση, η οικονομία μας χαρακτηρίζεται ακόμη από χαμηλό βαθμό καινοτομίας, μικρή συμμετοχή της μεταποίησης στο ΑΕΠ και χαμηλή παραγωγικότητα. Το συνολικό επίπεδο επενδύσεων στη χώρα μας παραμένει καθηλωμένο περίπου στο μισό από αυτό που θα χρειαζόταν για τη σύγκλιση με τις υπόλοιπες οικονομίες της Ευρωζώνης. Η πιστωτική επέκταση εξακολουθεί να είναι αρνητική, έστω οριακά, όπως αρνητική είναι και η αποταμίευση του μέσου νοικοκυριού. Η αποκλιμάκωση της ανεργίας γίνεται με σχετικά αργούς ρυθμούς, ενώ εξίσου επιβαρυντικό είναι το συστηματικά χαμηλό ποσοστό συμμετοχής του πληθυσμού στο εργασιακό δυναμικό σε σχέση με την Ευρώπη.

Η δημοσιονομική εξισορρόπηση της χώρας έχει σε πολύ μεγάλο βαθμό επιτευχθεί, όπως επίσης έχει υπάρξει σημαντική πρόοδος και στο εξωτερικό ισοζύγιο. Όμως, σημαντικές δομικές αδυναμίες επιμένουν, ενώ η κρίση άφησε έντονες πληγές στα νοικοκυριά, στις επιχειρήσεις και στις υποδομές της χώρας. Ο συνολικός τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίστηκε η κρίση οδήγησε σε συρρίκνωση της οικονομίας πολύ περισσότερο από τη μεταρρύθμισή της, στοιχείο που εξηγεί και τη μεγάλη διάρκεια της ίδιας της κρίσης. Πλέον, οι ελπίδες για γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης στην επόμενη δεκαετία είναι ισχυρές, ώστε να αντιστραφεί σημαντικό μέρος της απώλειας ευημερίας που υπήρξε. Μια τέτοια πορεία όμως προϋποθέτει συνεχιζόμενο μετασχηματισμό και στόχευση της οικονομικής πολιτικής.

Η επόμενη χρονιά θα είναι η πρώτη μετά από μια δεκαετία, όπου θα μπορεί να είναι στραμμένη στις προκλήσεις του μέλλοντος παρά στα προβλήματα του παρελθόντος

Ωστόσο, η πορεία της ελληνικής οικονομίας δεν θα είναι χωρίς εμπόδια και δυσκολίες

Την εξέλιξη της οικονομίας θα επηρεάσουν κρίσιμα εξωτερικοί παράγοντες αλλά, κυρίως, αποφάσεις στην οικονομική πολιτική εγχωρίως. Μια πρώτη περιοχή άμεσου ενδιαφέροντος είναι το εξωτερικό ισοζύγιο της χώρας. Ειδικότερα, σε ποιο βαθμό θα είναι εφικτό να συνεχιστεί η άνοδος των εξαγωγών σε ένα διάστημα, όταν η οικονομία των εμπορικών εταιρών διέρχεται περίοδο επιβράδυνσης της μεγέθυνσης, με έμφαση στην Ευρώπη. Ιδιαίτερης σημασίας θα είναι επίσης και η πορεία των εισαγωγών, όπου υπάρχει ανησυχία για ενδυνάμωσή τους στον βαθμό που η κατανάλωση θα αυξηθεί, ενώ η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας είναι ακόμη ασθενής. Το δεύτερο κομβικό σημείο είναι οι επενδύσεις, καθώς η μεγέθυνση της οικονομίας ούτε την επόμενη χρονιά ούτε μεσοπρόθεσμα, μπορεί να στηριχθεί κυρίως στην κατανάλωση. Οι επενδύσεις έχουν υποβιβασθεί βίαια την τελευταία δεκαετία και κυμαίνονται ακόμη σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Χωρίς τη σημαντική αύξησή τους οι συνολικοί μακροοικονομικοί στόχοι δεν θα επιτευχθούν. Αυτό δεν θα συμβεί μόνο με προσέλκυση κεφαλαίων από το εξωτερικό και είναι απαραίτητη η ενίσχυση της εγχώριας αποταμίευσης. Το τρίτο κεντρικό σημείο αφορά την παραγωγική βάση της οικονομίας και το πώς σταδιακά θα εξελιχθεί το αναπτυξιακό υπόδειγμα. Βραχυχρόνια, ρυθμοί ανάπτυξης θα μπορούσαν να επιτευχθούν και με ενίσχυση των περισσότερο εσωστρεφών τομέων της οικονομίας, όμως μία τέτοια εξέλιξη όχι απλώς δεν θα διευκόλυνε, αλλά θα αντιστρατευόταν τη μεσοπρόθεσμη ανάπτυξή της.

Συνολικά, υπάρχει αδυναμία τόσο στην πλευρά προσέλκυσης κεφαλαίων όσο και στην εργασία και την παραγωγικότητα, τους παράγοντες, δηλαδή, οι οποίοι συνδυαστικά προσδιορίζουν τον ρυθμό μεγέθυνσης μιας οικονομίας. Μετά τα επόμενα λίγα χρόνια, όπου αναμένεται βελτίωση, τα θεμελιώδη της οικονομίας δεν την τραβούν μεσοπρόθεσμα από το 2% προς το 3%, αλλά την υποβιβάζουν προς το 1% ετήσιας πραγματικής μεγέθυνσης. Θα είναι λοιπόν ιδιαίτερα χρήσιμο να γίνει κατανοητό πως η πορεία ενδυνάμωσης της οικονομίας δεν έχει τελειώσει, ούτε θα είναι αυτόματη. Θα απαιτηθούν στοχευμένες πολιτικές όσο και οριζόντιες, ειδικότερα στα συστήματα φορολογίας συντάξεων και εκπαίδευσης. Ο στόχος πρέπει να είναι να αυξηθεί συστηματικά η αμοιβή της εργασίας και της επιχειρηματικότητας στη χώρα. Μόνο εάν αυτό συμβεί, η μεγέθυνση της οικονομίας που καταγράφεται σήμερα θα οδηγήσει σε συνθήκες για ισχυρή ανάπτυξη μεσοπρόθεσμα.

Είναι κρίσιμο να γίνουν κατανοητές οι ευκαιρίες αλλά και οι περιορισμοί, και να μην υπάρξει καθυστέρηση στη στροφή σε ένα νέο υπόδειγμα ανάπτυξης. Μια θετική πορεία μετασχηματισμού της οικονομίας μας θα έχει ορισμένα κεντρικά χαρακτηριστικά που θα συμπληρώνουν το ένα το άλλο. Τη στροφή της παραγωγής προς τις παγκόσμιες αγορές, αντί για το εσωτερικό, με ενίσχυση της σχετικής συνεισφοράς της μεταποίησης

Κρίσιμος παράγοντας η συνέχιση της αύξησης των εξαγωγών

Χωρίς τη συνολική αύξηση των επενδύσεων οι συνολικοί μακροοικονομικοί στόχοι δεν θα επιτευχθούν

Κεντρικό
χαρακτηριστικό η
στροφή της
παραγωγής προς
τις παγκόσμιες
αγορές

όπως και της ποιότητας των προϊόντων και υπηρεσιών μέσα από την καινοτομία. Τη δραστική αλλαγή του συστήματος εκπαίδευσης το οποίο θα αποτελεί βάση για συστηματική δημιουργία ανθρώπινου κεφαλαίου και επιστημονική έρευνα, ενώ ταυτόχρονα θα αποτελεί κέντρο στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, αναδεικνύοντας τα πολιτιστικά και ιστορικά χαρακτηριστικά της χώρας και προσελκύνοντας ανθρώπους. Κομβικό ρόλο θα παίξει και ο επανασχεδιασμός της δημόσιας διοίκησης, ώστε να έχει επιτελικό ρόλο, με χρήση ψηφιακών τεχνολογιών αιχμής που συνεχώς θα αναπτύσσονται, με λιγότερους εργαζόμενους αλλά υψηλότερης αξίας, και με διαχωρισμό του κράτους από την κομματική λειτουργία.

Ιδιαίτερα κρίσιμος θα είναι ο εξορθολογισμός των συστημάτων φορολογίας και συντάξεων, ώστε να υπάρξει ένα νέο συμβόλαιο, που δεν θα επιβαρύνει υπέρμετρα όσους δεν καταφεύγουν στην παράτυπη οικονομία ή την μετανάστευση και θα επιτρέπει αξιόλογα εισοδήματα για τη νέα γενιά. Οι πρόσφατες σχετικές παρεμβάσεις για μείωση φορολογικών συντελεστών και αύξηση συντάξεων χρησιμοποιούν υφιστάμενο δημοσιονομικό χώρο προς όφελος της ενίσχυσης του ρυθμού μεγέθυνσης της οικονομίας. Όμως, είναι αναγκαίες τρεις σχετικές επισημάνσεις. Πρώτον, ότι ο πρόσθετος δημοσιονομικός χώρος που θα δημιουργηθεί, συμπεριλαμβανομένης και της ενδεχόμενης επιστροφής των αποδόσεων των ομολόγων, πρέπει να ενισχύσει την οικονομία κατά απόλυτη προτεραιότητα μέσω επενδύσεων. Δεύτερον, ότι είναι υψηλής σημασίας να υπάρχει κατά το δυνατό σταθερότητα και απλότητα των κανόνων και όχι συνεχείς αλλαγές. Προς αυτό θα συμβάλλει μια διαχρονική διευθέτηση για χρήση των «υπερπλεονασμάτων» που δημιουργούνται, που να είναι συστηματική και όχι ευκαιριακή. Τρίτον, ότι οι επιμέρους επιλογές έχουν κρίσιμη σημασία γιατί ορίζουν κίνητρα συμπεριφοράς. Οι πρόσφατες παρεμβάσεις καθιστούν το σύστημα φορολογίας εισοδήματος ακόμη περισσότερο προοδευτικό και διατηρούν ακραία υψηλή επιβάρυνση για το σχετικά μικρό ποσοστό του πληθυσμού που πληρώνει φόρους. Από κοινού με τις παρεμβάσεις που έχουν ανακοινωθεί στο ασφαλιστικό σύστημα ευνοούν, σχετικά, πολύ περισσότερο την αυτοαπασχόληση και μικρή επιχειρηματικότητα σε σύγκριση με την μισθωτή απασχόληση, εξέλιξη που δεν συντείνει στην ενίσχυση της παραγωγικότητας και εξωστρέφειας της οικονομίας. Προς αυτή την κατεύθυνση, θα ήταν ιδιαίτερα θετική η μείωση του επιπέδου των ασφαλιστικών εισφορών στη μισθωτή εργασία, του ιδιαίτερα υψηλού ορίου του ασφαλιστέου εισοδήματος, της ενίσχυσης της ανταποδοτικότητας και ευελιξίας των συντάξεων μέσω δεύτερου και τρίτου πυλώνα, και η άμβλυση της ακραίας προοδευτικότητας του φορολογικού εισοδήματος.

Κρίσιμος ο
εξορθολογισμός
συστημάτων
φορολογίας και
συντάξεων.
Απαραίτητο ένα
νέο συμβόλαιο
που δεν θα
επιβαρύνει
υπέρμετρα όσους
δεν καταφεύγουν
στην παράτυπη
οικονομία ή την
μετανάστευση

Φυσικά, για την ελληνική οικονομία, καθώς η εσωτερική κατανάλωση δεν θα μπορεί να ανακάμψει γρήγορα, είναι κρίσιμη η προοπτική σημαντικής ανόδου στις εξαγωγές και διασύνδεση με τις διεθνείς τεχνολογικές

εξελίξεις. Εν προκειμένω, διεθνώς και με κέντρο την Ευρώπη, το κόστος χρήματος υποχωρεί περαιτέρω ενώ, όμως, συνεχίζεται και η απροθυμία για τις απαραίτητες επενδύσεις. Η αναζήτηση αποδόσεων οδηγεί κεφάλαια σε τοποθετήσεις των οποίων ο κίνδυνος μπορεί να μην εκτιμάται κατάλληλα. Το πώς και πότε οι κεντρικές τράπεζες θα αποτραβηχθούν από τον μη συμβατικό ρόλο που παίζουν για μεγάλο διάστημα, χωρίς επιβάρυνση της πραγματικής ανάπτυξης, παραμένει ένα κρίσιμο ερώτημα.

Οι πολιτικές, σε συνέχεια της τελευταίας διεθνούς κρίσης, έχουν εξομαλύνει τους κραδασμούς, όμως, περισσότερο από δέκα χρόνια μετά, πολλά προβλήματα έχουν μάλλον κρυφτεί παρά επιλυθεί. Η Ευρώπη αποκτά πια αρκετά από τα χαρακτηριστικά στασιμότητας που χαρακτηρίζουν επί μακρόν την οικονομία της Ιαπωνίας, χωρίς όμως την ίδια πολιτική και κοινωνική συνοχή. Στις ΗΠΑ, η πολιτική προεξοφλεί ανάπτυξη που θα αναλογούσε με επόμενους χρόνους και σε ένα βαθμό υποσκάπτει τα θεμέλια για αυτή. Συνεπώς, η ελληνική οικονομία δεν πρέπει να στοιχηματίζει ότι θα πετυχαίνει ισχυρή ανάπτυξη μόνο όταν την ευνοεί το διεθνές περιβάλλον. Γεωπολιτικές και άλλες εντάσεις στην περιοχή, όπως και οι διεθνείς οικονομικές αναταράξεις, θα πρέπει να θεωρούνται δεδομένο ότι θα υπάρχουν τα επόμενα χρόνια. Η ελληνική οικονομία πρέπει να ισχυροποιήσει τη δομή της προκειμένου να μπορεί να ανταπεξέρχεται εν μέσω κραδασμών, οι οποίοι είναι αναπόφευκτο ότι θα επανέρχονται ανά κάποια διαστήματα.

Συνολικά στα επόμενα χρόνια, οικονομίες που θα γίνουν περισσότερο ανοιχτές, λειτουργώντας ως περιφερειακά ή παγκόσμια κέντρα για ανθρώπινο κεφάλαιο, επενδύσεις ιδέες και καινοτομικότητα, θα επωφελούνται συνεχώς εκμεταλλευόμενες τις εκθετικές τεχνολογικές εξελίξεις στην τεχνητή νοημοσύνη, την αυτοματοποίηση, τη βιοτεχνολογία, την ενέργεια και ευρύτερα. Όσες οικονομίες, όμως, περιχαρακωθούν στα όρια του παρελθόντος υποσχόμενες στους πολίτες δήθεν υψηλή ευημερία μέσα από μια μυωπική συντηρητική προσέγγιση στις αλλαγές, θα υποχωρήσουν ραγδαία και όχι απλώς γραμμικά. Είναι προφανές πως η ελληνική οικονομία βρίσκεται μπροστά σε ένα πολύ σημαντικό παράθυρο ευκαιρίας, ώστε να μετατραπεί η τρέχουσα μέγερση σε ισχυρή και μεσοπρόθεσμα διατηρήσιμη ανάπτυξη.

Η ελληνική οικονομία πρέπει να ισχυροποιήσει τη δομή της, προκειμένου να μπορεί να ανταπεξέρχεται εν μέσω κραδασμών.

Οικονομίες που θα γίνουν περισσότερο ανοιχτές, λειτουργώντας ως περιφερειακά ή παγκόσμια κέντρα για ανθρώπινο κεφάλαιο, επενδύσεις ιδέες και καινοτομικότητα, θα επωφελούνται συνεχώς

1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Μικρή περαιτέρω επιβράδυνση της παγκόσμιας οικονομίας στο τρίτο τρίμηνο του 2019

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για την εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως, στο τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της μάλλον ήταν στάσιμος σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο. Στις χώρες του ΟΟΣΑ, ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης ήταν 1,6% την περίοδο Ιουλίου - Αυγούστου, όσο και στο δεύτερο τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς. Όμως, ένα χρόνο νωρίτερα, παρότι επιβραδυνόμενος, βρισκόταν στο 2,2%. Στις πλέον ανεπτυγμένες οικονομίες (G7) η ανάπτυξη επίσης δεν επιβραδύνθηκε στο καλοκαιρινό τρίμηνο σε σύγκριση με προηγούμενο (1,6% σε αμφότερα). Μεταξύ αυτών των χωρών, τη μεγαλύτερη, ωστόσο μικρή επιβράδυνση παρουσίασαν οι οικονομίες των ΗΠΑ (από 2,3% σε 2,1% -ελάχιστο 2,5 ετών) και του Καναδά (από 1,9% σε 1,7%). Η μεγαλύτερη επιτάχυνση μεταξύ των G7 σημειώθηκε στην Ιαπωνία, κατά 0,9 ποσοστιαίες μονάδες (σε 1,3%) και στην Ιταλία (από 0,2% σε 0,5%). Στις μεγάλες ασιατικές αναπτυσσόμενες οικονομίες, η μεγέθυνση της οικονομίας της Κίνας επιβραδύνθηκε περαιτέρω στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι, σε 6,0% από 6,2% ένα τρίμηνο νωρίτερα και 6,7% στο ίδιο τρίμηνο του 2018. Ελαφρώς μεγαλύτερη ήταν η επιβράδυνση της ινδικής οικονομίας, σε 4,7% από 5,0% το προηγούμενο τρίμηνο και 7,2% την ίδια περίοδο πρόπερσι. Στη Λατινική Αμερική, η μεγέθυνση της Βραζιλίας επιταχύνθηκε ελαφρώς, στο 1,2% από 1,1% στο δεύτερο τρίμηνο, όμως ήταν χαμηλότερη σε σύγκριση με ένα χρόνο νωρίτερα (1,5%), ενώ και στην Αργεντινή η ύφεση εξασθένησε περαιτέρω, σε 1,1% από 2,2% και 6,4% στην αρχή του έτους.

Συνεπώς, οι τάσεις είναι μικτές, τόσο στις πλέον αναπτυγμένες, όσο και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, με τις θετικές εξελίξεις στη δραστηριότητα εν πολλοίς να αντισταθμίζονται από τις αρνητικές. Μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών με δυσχέρειες, η έντονη επιβράδυνση στην Ινδία προέρχεται από τα οξυμένα προβλήματα των μη τραπεζικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, την απόσυρση ορισμένων μέρους των χαρτονομισμάτων και την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων, π.χ. τη συγχώνευση τραπεζών και τις φοροελαφρύνσεις για τις επιχειρήσεις. Στην Κίνα, η κλιμάκωση των μέτρων εμπορικού προσανατολισμού έως και το τρίτο τρίμηνο, άσκησε εντονότερες πιέσεις στην οικονομία της, όπως επίσης η ολοκλήρωση στο πρώτο τρίμηνο του 2019 της διευκολυντικής πιστωτικής πολιτικής για τις επιχειρήσεις της χώρας, με την παραγραφή μέρους των χρεών τους. Στις πλέον αναπτυγμένες χώρες με επιβράδυνση, οι ΗΠΑ, εκτός των επιπτώσεων των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού, απώλεσαν τη στήριξη από το δημοσιονομικό πακέτο μείωσης φόρων στο εισόδημα, το οποίο ολοκληρώθηκε. Στο Ηνωμένο Βασίλειο κλιμακώθηκε εκ νέου η αβεβαιότητα σχετικά με το Brexit, ασκώντας πίεση στις επενδύσεις, ενώ οι αλλαγές στην κυβέρνηση αποδυνάμωσαν και τη δημόσια κατανάλωση.

Ωστόσο, προς το τέλος του περασμένου έτους και στην αρχή του τρέχοντος, ορισμένες από τις εστίες κλυδωνισμών στην παγκόσμια οικονομία φαίνεται να εξασθενούν ή τουλάχιστον, να μην επιδεινώνονται. Το ενδεχόμενο μιας συμφωνίας μεταξύ ΗΠΑ - Κίνας για μια καταρχήν μη κλιμάκωση των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού επικράτησε. Επιπλέον, η Κίνα θα πρέπει να προχωρήσει σε μερική άρση ορισμένων εξ' όσων έχει λάβει. Αυτή η εξέλιξη έχει αναθερμάνει τις προβλέψεις ευρύτερα για το παγκόσμιο εμπόριο. Ωστόσο είναι πρόσφατη και απαιτούνται πολλά βήματα για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στη συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών. Επιπλέον, επιτεύχθηκε μια συμφωνία για συναινετικό Brexit και σταδιακή μετάβαση σε μια νέα σχέση με την ΕΕ. Στην Ευρωζώνη, η βιομηχανία προσαρμόζεται στις απαιτούμενες διαρθρωτικές αλλαγές και η επιδείνωση των προσδοκιών στον έχει σταματήσει.

Στο πεδίο της νομισματικής πολιτικής, οι περισσότερες από τις κεντρικές τράπεζες των πλέον αναπτυγμένων οικονομιών έχουν υιοθετήσει μια περισσότερο υποστηρικτική πολιτική, με τη Fed να έχει προχωρήσει σε τρεις διαδοχικές μειώσεις του επιτοκίου παρέμβασης εντός τρεισήμισι μηνών και την ΕΚΤ να έχει επανεκκινήσει από την 1^η Νοεμβρίου το πρόγραμμα Ποσοτικής Χαλάρωσης, με λιγότερες αγορές περιουσιακών στοιχείων μηνιαίως από ότι στη μεγαλύτερη διάρκεια της πρώτης φάσης του (€20 δισεκ. έναντι €60 δισεκ.), αλλά ουσιαστικά αόριστη διάρκεια, μέχρι «πριν αρχίσει να αυξάνει τα βασικά επιτόκια της ΕΚΤ». Παρόμοιες προσεγγίσεις έχουν ακολουθηθεί και από τις κεντρικές τράπεζες σε πολλές αναδυόμενες οικονομίες.

Βεβαίως, παραμένουν σημαντικές εστίες αβεβαιότητας και ανασχεσης της οικονομικής δραστηριότητας, με αρκετά πιθανή την προοπτική κλιμάκωσης. Σε αυτές συγκαταλέγονται οι σχέσεις ΗΠΑ - Ιράν, οι γεωπολιτικές εντάσεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, ακόμα και οι πρόσφατες ισχυρές φυσικές καταστροφές (Αυστραλία, ανατολική και νότια Αφρική). Ταυτόχρονα, ορισμένες μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες παραμένουν για καιρό σε ύφεση και δεν παρουσιάζουν δυνατότητες επιστροφής σε ισχυρή ανάκαμψη σύντομα (Αργεντινή, Τουρκία).

Υπό αυτές τις εξελίξεις και τις προοπτικές στην παγκόσμια οικονομία, εκτιμάται ότι ο ρυθμός μεγέθυνσής της διαμορφώθηκε πέρυσι στην περιοχή του 2,9%, που θα είναι ο χαμηλότερος ύστερα από τη διετία 2008-2009 και θα κλιμακωθεί ήπια φέτος, χαμηλότερα από 3,5%, από 2,9% πέρυσι, που ήταν ο χαμηλότερος ύστερα από τη διετία 2008-2009.

Επιβράδυνση ανάπτυξης στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι, κατόπιν αναθεώρησής της στο προηγούμενο τρίμηνο

Ο ρυθμός αύξησης του εγχώριου προϊόντος της Ελλάδας επιβραδύνθηκε στο τρίτο τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το προηγούμενο, στο 2,3% από 2,8%. Όμως, στην ανακοίνωση της ΕΛΣΤΑΤ για το ΑΕΠ αυτού του τριμήνου, περιλαμβανόταν μια σημαντική αναθεώρησή του στο προηγούμενο τρίμηνο, η οποία διαμόρφωσε το ρυθμό μεταβολής του τη συγκεκριμένη περίοδο από 1,9% σε 2,8%. Η προς τα επάνω αναθεώρηση του ρυθμού ανάπτυξης οφείλεται κυρίως στην εκτεταμένη μεταβολή της αύξησης στη δημόσια κατανάλωση, με αποτέλεσμα αυτή να φτάσει το 9,4%, από 5,3% στην ανακοίνωση του ΑΕΠ για το δεύτερο τρίμηνο τον περασμένο Οκτώβριο. Συνολικά στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι το ΑΕΠ αυξήθηκε ελαφρώς ταχύτερα από ότι ένα έτος νωρίτερα, κατά 2,2% αντί 2,0%.

Ως προς τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2019, η εγχώρια κατανάλωση ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη από ότι στην αντίστοιχη περίοδο ένα χρόνο νωρίτερα, κατά 0,7%, αύξηση ελαφρώς μεγαλύτερη αυτής σε εκείνο το χρονικό διάστημα (0,3%). Δεδομένης της αναθεώρησης στη δημόσια κατανάλωση το δεύτερο τρίμηνο, η ενίσχυση της εγχώριας κατανάλωσης προήλθε κυρίως από αυτήν τη συνιστώσα της, η οποία διευρύνθηκε κατά 3,0%, αντισταθμίζοντας την προπέρσινη μείωσή της κατά 2,9%. Η κατανάλωση των νοικοκυριών ήταν μόλις 0,3% μεγαλύτερη από ότι στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2018, όταν ανερχόταν κατά 1,0%.

Οι επενδύσεις διευρύνθηκαν κατά 3,0% στα τρία πρώτα τρίμηνα του περασμένου έτους, ελαφρώς περισσότερο από ότι στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018, στο οποίο είχαν αυξηθεί οριακά (+0,7%). Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται η σταδιακή επιδείνωση της τάσης τους μεταξύ των τριμήνων του 2019, καθώς η άνοδός τους κατά 14,6% στο αρχικό τρίμηνο επιβραδύνθηκε σημαντικά στο επόμενο και τη διαδέχθηκε πτώση 5,0% στο πλέον πρόσφατο. Επιπλέον, μη λαμβάνοντας υπόψη την επίδραση των μεταβολών στα αποθέματα στο επίπεδο των επενδύσεων, η οποία την προηγούμενη χρονιά ήταν θετική και μεγαλύτερη από ότι το 2018 (+€1,25 δισεκ. έναντι +€884 εκατ.), προκύπτει ό,τι ο ακαθάριστος σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου είναι οριακά μεγαλύτερος το 2019 σε σύγκριση με πρόπερσι, 1,0% έναντι 6,2%. Επομένως, οι περισσότερες επενδύσεις οφείλονται σχεδόν αποκλειστικά στη μεγαλύτερη συγκέντρωση αποθεμάτων.

Η τάση στην πλειονότητα των κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου είναι ανοδική. Όμως, και στις περισσότερες από τις κατηγορίες που παρουσιάζουν ενίσχυση από την αρχή του έτους, σημειώνεται μεταστροφή της τάσης σε πτωτική στο τρίτο τρίμηνο. Η ισχυρότερη αύξηση, σε σχετικούς και απόλυτους όρους, παράμεινε στο εννεάμηνο στις επενδύσεις σε μεταφορικό εξοπλισμό και οπλικά συστήματα, κατά 15,5% ή €363 εκατ., αντισταθμίζοντας σε μεγάλο βαθμό τη μείωσή τους κατά 23,6% πρόπερσι. Η αύξηση προέρχεται σχεδόν αποκλειστικά από το δεύτερο τρίμηνο, ενώ στο τρίτο οι συγκεκριμένες επενδύσεις υποχώρησαν. Τη δεύτερη ευρύτερη άνοδο παρουσίασε ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε κατοικίες, κατά 9,8% ή €98 εκατ., συνεχίζοντας τη διεύρυνσή του στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου 2018 κατά 12,5%. Και σε αυτήν την κατηγορία πάγιου κεφαλαίου η τάση στο πλέον πρόσφατο τρίμηνο είναι πτωτική. Παρόμοιας έκτασης ενίσχυση σε απόλυτους όρους με τις κατοικίες αλλά αναλογικά πολύ μικρότερη ήταν αυτή στις επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό - οπλικά συστήματα (+2,8% ή +€108 εκατ.), όταν ένα χρόνο νωρίτερα έφτανε το 20,5%. Στον αντίποδα, την ευρύτερη πτώση στο εννεάμηνο του

2019 παρουσιάζουν οι λοιπές κατασκευές, κατά 15,3%, συνεχίζοντας και κλιμακώνοντας τη μείωσή τους στην ίδια περίοδο πρόπερι κατά 22,7%.

Ως προς τις εξελίξεις στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, η άνοδος των εξαγωγών στο πρώτο εξάμηνο του προηγούμενου έτους κλιμακώθηκε έντονα στο επόμενο τρίμηνο, στο 9,5%, διαμορφώνοντας τη διεύρυνσή τους στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου στο 6,6%. Αυτή η άνοδος είναι μικρότερη εκείνης στην αντίστοιχη περίοδο 2018 (8,1%). Η ενίσχυση των εξαγωγών υπηρεσιών στο εννεάμηνο, κατά 10,8%, αποτέλεσε τη βασική αιτία της αύξησης του συνόλου των εξαγωγών, καθώς σε αυτήν οφείλονται σχεδόν τα ¾ της (72,8%). Η άνοδος στο σκέλος των αγαθών ήταν αρκετά ηπιότερη, 3,3%. Πριν ένα χρόνο η ζήτηση αγαθών από το εξωτερικό ενισχυόταν ελαφρώς ταχύτερα από εκείνη για υπηρεσίες, κατά 8,5%, έναντι αύξησης 8,0%.

Σε αντίθεση με τις εξαγωγές, την ενίσχυση των εισαγωγών στο αρχικό εξάμηνο της προηγούμενης χρονιάς διαδέχθηκε υποχώρηση στο επόμενο τρίμηνό της. Προήλθε αποκλειστικά από το σκέλος των εισαγωγών προϊόντων και ήταν έκτασης 4,9%, έναντι εκτεταμένης ενίσχυσής τους πριν ένα έτος, κατά 15,5%. Παρά αυτήν την υποχώρηση, η υψηλότερη εισαγωγική ζήτηση στο εννεάμηνο προήλθε κυρίως από την πλευρά των αγαθών, με την άνοδό τους να φτάνει το 2,7% και να είναι μεγαλύτερη από ότι στην ίδια περίοδο του 2018 (0,8%). Η ποσοστιαία αύξηση των εισαγωγών υπηρεσιών ήταν υψηλότερη (5,9%), αλλά πολύ χαμηλότερη σε σύγκριση με ένα έτος νωρίτερα (+14,8%). Συνολικά οι εισαγωγές ήταν 3,3% περισσότερες. Η μεγαλύτερη ενίσχυση της εξαγωγών στο εννεάμηνο σε σύγκριση με την άνοδο των εισαγωγών βελτίωσε το εξωτερικό ισοζύγιο, το έλλειμμα του οποίου, σε εθνικολογιστικούς όρους, περιορίστηκε στα €976 εκατ. (-61,1% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2018) ή 0,7% του ΑΕΠ.

Κλιμάκωση ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας το 2019, περαιτέρω επιτάχυνση το 2020

Όπως είχε επισημανθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, η ολοκλήρωση των επιδράσεων του εκλογικού κύκλου και οι σταδιακές αλλαγές πολιτικής από τη νέα κυβέρνηση, αποτελούν τις πλέον σημαντικές εξελίξεις στο πολιτικοοικονομικό περιβάλλον εγχωρίως στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 και τουλάχιστον στο πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους. Ως πλέον σημαντικές εξελίξεις στην οικονομική πολιτική θεωρούνται οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν πέρυσι και αυτές οι οποίες περιλαμβάνονται στον προϋπολογισμό του 2020, ως επί το πλείστον φοροελαφρύνσεις (ν.4646/2019), ο αναπτυξιακός νόμος («Επενδύω στην Ελλάδα», ν.4635/2019), το Πρόγραμμα Ηρακλής, για την παροχή εγγυήσεων σε τιτλοποιήσεις μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) των τραπεζών στην Ελλάδα (ν.4649/2019) και ο επερχόμενος νόμος για το ασφαλιστικό σύστημα.

Κατόπιν της ανασταλτικής επίδρασης των εκλογικών αναμετρήσεων στη διαδικασία Ενισχυμένης Εποπτείας, θα πρέπει να επιταχυνθεί η εφαρμογή των εκκρεμών μεταρρυθμίσεων στο δημόσιο τομέα και των διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία. Προκειμένου παράλληλα με τις φοροελαφρύνσεις και τις παροχές να επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι, είναι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις και στη δημοσιονομική διοίκηση, οι οποίες θα ενισχύσουν την ελεγκτικότητα των δημοσίων δαπανών και εσόδων και την αποδοτικότητα των πόρων του δημόσιου τομέα ευρύτερα (ανθρώπινων, σε πάγιο κεφάλαιο). Πολιτικές με αυτές τις στοχεύσεις περιλαμβάνονται στην εισηγητική έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2020. Πρόκειται για την επισκόπηση δαπανών και

εσόδων σε φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, τη μετάβαση σε προϋπολογισμό επιδόσεων, με τη δημιουργία ενός συστήματος κύριων δεικτών επίδοσης (KPIs), τη ρεαλιστικότερη αποτύπωση των ορίων δαπανών των υπουργείων, ως αποτέλεσμα της συνεργασίας τους με το Γενικό Λογιστήριο. Εκτός από τις μεταρρυθμίσεις στη δημοσιονομική διοίκηση, για την εξισορρόπηση των φοροελαφρύνσεων και παροχών στο δημοσιονομικό ισοζύγιο, περιλαμβάνονται στο φετινό προϋπολογισμό δράσεις για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης, την αύξηση της εισπραξιμότητας εσόδων από ακίνητη περιουσία και την επιτάχυνση επίλυσης εκκρεμών φορολογικών διαφορών στα δικαστήρια.

Η κυβερνητική αλλαγή, η άμεση εκκίνηση υλοποίησης ορισμένων εκ των προεκλογικών δεσμεύσεων που αφορούσαν νοικοκυριά και επιχειρήσεις και η συνέχιση της εφαρμογής τους με τα μέτρα τα οποία περιλαμβάνονταν στον Προϋπολογισμό του 2020, η πλήρης άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, καθώς και η έντονη αποκλιμάκωση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού Δημοσίου από τις αγορές κεφαλαίου, έχουν οδηγήσει σε μια παρατεταμένη, σημαντική βελτίωση των προσδοκιών. Υπό την επίδραση αυτών των εξελίξεων, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ανήλθε στο τέλος του 2019 στο μέγιστο επίπεδο των τελευταίων 12 ετών, ενώ η Καταναλωτική Εμπιστοσύνη σημείωσε την καλύτερη επίδοση από τον Οκτώβριο του 2000. Πλέον σημαντικές πρόσφατες εξελίξεις οι οποίες αποτυπώνουν τα αποτελέσματα της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής και τη βελτίωση του οικονομικού περιβάλλοντος, είναι η πρόσφατη αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας από τον οίκο αξιολόγησης Fitch και η έκδοση 15ετούς ομολόγου από το ελληνικό Δημόσιο, με πολύ υψηλή ζήτηση και αρκετά χαμηλό επιτόκιο.

Τα γεγονότα που αναφέρθηκαν αναμένεται να οδηγήσουν προσεχώς σε αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας και από άλλους οίκους αξιολόγησης. Εφόσον οι θετικές εξελίξεις στο τραπεζικό σύστημα συνεχιστούν με γοργό ρυθμό, κυρίως στο θέμα του περιορισμού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, και δεν διαταραχθεί το δημοσιονομικό ισοζύγιο, η αναβάθμιση του αξιόχρεου της χώρας θα συνεχιστεί, εξέλιξη η οποία θα επιτρέψει την ένταξη της στο νέο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Σε αντίθεση με το προηγούμενο, η διάρκεια του νέου προγράμματος είναι ουσιαστικά αόριστη, αφού «αναμένεται να λειτουργήσει για όσο χρονικό διάστημα είναι απαραίτητο για να ενισχυθεί η διευκολυντική επίδραση των επιτοκίων πολιτικής της ΕΚΤ...». Επομένως, είναι πιθανό η Ελλάδα να ενταχθεί στο τρέχον πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης.

Πέρα από τη βελτίωση των προσδοκιών των νοικοκυριών, οι μειώσεις φόρων θα επενεργήσουν ενισχυτικά στο πραγματικό εισόδημά τους και ακολούθως τις καταναλωτικές τους δαπάνες. Δεδομένου ότι οι αυξητικές επιδράσεις στην κατανάλωση στα πρώτα τρία τρίμηνα του 2019 από τις διαδοχικές εφάπαξ δημοσιονομικές παρεμβάσεις («κοινωνικό μέρισμα» στο τέλος του 2018, καταβολή αναδρομικών σε ειδικά μισθολόγια, έκτακτη παροχή σε συνταξιούχους), όπως επίσης από την προς τα πάνω αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού από την 01/02/2019, ήταν μικρές, δεν έχουν διαμορφώσει μια υψηλή βάση σύγκρισης για την αντίστοιχη περίοδο του νέου έτους, συνεπώς ευνοούν μια διεύρυνσή τους φέτος. Το γεγονός ότι την ίδια περίοδο πέρυσι τα νοικοκυριά διεύρυναν την αποταμίευσή τους, κατά περίπου €7,0 δισεκ. σε σχέση με ένα έτος νωρίτερα, μπορεί να αποτελέσει πρόσθετο παράγοντα ενίσχυσης των καταναλωτικών δαπανών τους ένα χρόνο μετά.

Εκτός από τα δημοσιονομικά μέτρα, το εγχώριο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών στο τέλος του 2019 και κατά το νέο έτος θα τονώνεται από την υποχώρηση της ανεργίας.

Προβλέπεται πως η απασχόληση θα αυξηθεί, για άλλο ένα έτος, πρωτίστως χάρη στους εξωστρεφείς κλάδους (Τουρισμός, Μεταφορές, κλάδοι Μεταποίησης) και το δημόσιο τομέα, καθώς ήδη έχουν εξαγγελθεί προσλήψεις σε αρκετούς τομείς του, ενώ θα υλοποιηθούν αρκετά προγράμματα προσωρινής απασχόλησης από τον ΟΑΕΔ. Στην κάμψη της ανεργίας θα συμβάλει ο περιορισμός των ασφαλιστικών εισφορών από τον Ιούλιο.

Σημαντική ενίσχυση από τα νέα μέτρα προβλέπεται πως θα επέλθει στη ρευστότητα των επιχειρήσεων. Η αξιοποίησή της είναι ένας άλλος κρίσιμος παράγοντας των επιδράσεων που θα έχει η δημοσιονομική πολιτική στο ΑΕΠ. Για παράδειγμα, είναι αρκετά πιθανό αρκετές επιχειρήσεις να χρησιμοποιήσουν ένα σημαντικό μέρος της για την κάλυψη συσσωρευμένων υποχρεώσεων τους και όχι στην πραγματοποίηση επενδυτικών σχεδίων ή να προχωρήσουν σε διανομή στους μετόχους, ύστερα από τη νέα μείωση, τη δεύτερη εντός δύο ετών, της φορολογίας στα μερίσματα.

Τα δημοσιονομικά μέτρα για το 2020, η συνεχής υπέρβαση του στόχου για το δημοσιονομικό ισοζύγιο επί τετραετία, η πρόθεση για επιτάχυνση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων από τη νέα κυβέρνηση, οι πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με τον περιορισμό των ΜΕΔ και τη βελτίωση της ποιότητας των στοιχείων ενεργητικού των τραπεζών, αποτελούν σύμφωνα με τον οίκο αξιολόγησης Fitch τις βασικές αιτίες της πρόσφατης αναβάθμισης από αυτόν της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας, από BB- σε BB. Κατόπιν της πιστοληπτικής αναβάθμισης, το ελληνικό Δημόσιο προχώρησε σε έκδοση ομολόγου. Παρά τη μεγάλη διάρκεια του τίτλου (15-ετής), οι προσφορές ξεπέρασαν κατά 7,5 φορές το μέγεθος της έκδοσης, φθάνοντας τα €18,8 δισεκ., ενώ το επιτόκιο της διαμορφώθηκε μόλις σε 1,875%. Η κάμψη της αβεβαιότητας των επενδυτών αποτυπώνεται κυρίως στην έντονη αποκλιμάκωση εντός του 2019 του επιτοκίου του 10-ετούς ομολόγου του ελληνικού δημοσίου, το οποίο από 3,42% κατά μέσο όρο τον Μάρτιο, διαμορφώθηκε σε 1,34% τον Οκτώβριο, επίπεδο κοντά στο οποίο παρέμεινε στο επόμενο δίμηνο. Τα συγκεκριμένα επίπεδα είναι τα χαμηλότερα τουλάχιστον από το 1993.

Εφόσον συνεχιστεί η διακύμανση τους κόστους δανεισμού του ελληνικού κράτους σε αυτά τα επίπεδα, θα περιορίσει τις δαπάνες εξυπηρέτησης του χρέους του, δημιουργώντας «δημοσιονομικό χώρο» για την εφαρμογή πολιτικών με διάφορες στοχεύσεις. Επιπλέον, διευκολύνει το δανεισμό των τραπεζών και των μεγάλων επιχειρήσεων από την εγχώρια και διεθνείς αγορές κεφαλαίου, με βιώσιμους όρους. Κατόπιν της παρέλευσης του εκλογικού κύκλου, σημειώνεται από τον περασμένο Σεπτέμβριο σημαντική δραστηριότητα στην έκδοση ομολογιακών δανείων, η οποία αναμένεται να κλιμακωθεί φέτος.

Ως προς τις εξελίξεις στον περιορισμό των μη εξυπηρετούμενων δανείων, προκειμένου το τραπεζικό σύστημα να είναι σε θέση να προχωρήσει σε κλιμάκωση του νέου δανεισμού, εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο από το ελληνικό κοινοβούλιο το πρόγραμμα «Ηρακλής», για την παροχή εγγυήσεων σε τιτλοποιήσεις ΜΕΔ. Βάσει αυτού, με την παροχή εγγυήσεων από το ελληνικό δημόσιο έως και €12 δισεκ., οι τράπεζες θα μπορούν να τιτλοποιήσουν δάνεια άνω των €30 δισεκ., εντός περιόδου 18 μηνών από τις 10/10/2019, ημερομηνία στην οποία δημοσιεύτηκε η απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το πρόγραμμα. Με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών το ανώτατο ύψος και η περίοδος παροχής των εγγυήσεων μπορούν να παραταθούν. Από την πλευρά των τραπεζών, οι προσπάθειες περιορισμού των ΜΕΔ συνεχίζονται πρωτίστως μέσω πωλήσεων δανείων και δευτερευόντως με διαγραφές. Ο περιορισμός μέσω ενεργητικής διαχείρισης (αναδιαρθρώσεις δανείων, ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων, εισπράξεις καθυστερούμενων οφειλών κ.ά.) παραμένει μικρής έκτασης. Έως τον περασμένο Σεπτέμβριο τα ΜΕΔ είχαν

διαμορφωθεί σε €71,2 δισεκ. (ή 42,1% του συνόλου των δανείων), €10,6 δισεκ. λιγότερα από ότι στο τέλος του 2018. Για το τέλος του 2019 ο στόχος για τα ΜΕΔ είναι 38,3% του συνόλου τους και θεωρείται φιλόδοξος, καθώς θα πρέπει να περιοριστούν κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες εντός ενός τριμήνου. Για το τέλος του τρέχοντος έτους έχει τεθεί στόχος πλησίον του 30% των ΜΕΔ και θεωρείται εφικτός με τη συνδρομή του προγράμματος Ηρακλής.

Πέρα από τις πρόσφατες εξελίξεις στη διαχείριση των ΜΕΔ και τις αναμενόμενες κατόπιν της νομοθέτησης του προγράμματος Ηρακλής, καθοριστική παράμετρος για την τάση της χρηματοδότησης από το τραπεζικό σύστημα είναι αυτή στις καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα (νοικοκυριά και μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις). Ενώ αυτές αυξάνονταν συνεχώς στην περίοδο Μαρτίου – Αυγούστου πέρυσι, υποχώρησαν ελαφρώς τον Αύγουστο και έως το Νοέμβριο ήταν αμετάβλητες. Η κάμψη τους προήλθε αποκλειστικά από την υποχώρηση των καταθέσεων των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων, ενώ οι καταθέσεις των νοικοκυριών συνέχισαν να ανέρχονται, με αποτέλεσμα να πλέον βρίσκονται σε τροχιά ανόδου επί σχεδόν δύο έτη.

Η διεύρυνση των χορηγήσεων του τραπεζικού συστήματος προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις συνεχίζεται επί ένα έτος, από τον Δεκέμβριο του 2018 έως και τον Νοέμβριο πέρυσι. Η χρηματοδότησή τους διευρύνθηκε σε αυτήν την περίοδο με μέσο ρυθμό 2,2%, ενώ η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά συνεχίστηκε με αμείωτο ρυθμό στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου, με αποτέλεσμα ο μέσος ρυθμός της στο ενδεκάμηνο του 2019 να είναι 2,6%.

Εφόσον οι παράγοντες οι οποίοι οδήγησαν έως τώρα στην πιστωτική επέκταση προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και στην εξασθένιση της πιστωτικής συρρίκνωσης προς το σύνολο του ιδιωτικού τομέα συνεχιστούν, τότε, σε συνδυασμό με την εφαρμογή του προγράμματος «Ηρακλής», θεωρείται πλέον πιθανή η συνέχιση των τάσεων στη χρηματοδότηση κατά το περασμένο έτος και στο 2020. Κρίσιμοι παράγοντες για τη συνέχισή τους θα είναι η δυναμική στις αποταμιεύσεις των επιχειρήσεων, η οποία δεν είναι σταθερή, καθώς και οι επενέργειες των αλλαγών στην προστασία της πρώτης κατοικίας δανειοληπτών από την 1^η Μαΐου του τρέχοντος έτους, βάσει του νέου πτωχευτικού κώδικα ο οποίος θα θεσπιστεί και θα είναι αυστηρότερος για την προστασία της πρώτης κατοικίας.

Η στήριξη της ρευστότητας και της επενδυτικής δραστηριότητας από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) το 2019 ήταν για άλλο ένα χρόνο υποτονική. Οι ενισχύσεις του στο σύνολο του προηγούμενου έτους ήταν 4,6% λιγότερες από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, στα €5,64 δισεκ. από €6,24 δισεκ., χαμηλότερες και σε σχέση με τον αναθεωρημένο προς τα κάτω στόχο για πέρυσι (€6,15 δισεκ.). Το συγκεκριμένο ύψος δαπανών αποτελεί νέο ελάχιστο τουλάχιστον από το 2000. Από την άλλη πλευρά, δεδομένου του στόχου δαπανών ο οποίος τέθηκε στον Προϋπολογισμό του 2020 για φέτος και είναι – για πέμπτο συνεχόμενο έτος- €6,75 δισεκ., υφίσταται η δυνατότητα μεγέθυνσής τους το 2020, με ταυτόχρονη περισσότερο εμπροσθοβαρή υλοποίησή τους, χαρακτηριστικά που θα ενισχύσουν τον αντίκτυπό τους στην οικονομική δραστηριότητα. Η επέκταση του ΠΔΕ πρέπει να βασιστεί στη σημαντική αύξηση των εισροών κεφαλαίων από τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία, οι οποίες στη διάρκεια του ΕΣΠΑ 2014-2020 συγκαταλέγονται στις χαμηλότερες, αναλογικά με το σύνολο του προϋπολογισμού, μεταξύ των χωρών της ΕΕ, με αντίστοιχες επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα (ειδικό πλαίσιο 2.1 παρούσας έκθεσης).

Πολύ μικρότερη έναντι του 2018 ήταν η τόνωση της ρευστότητας πέρυσι από την πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του Ελληνικού Δημοσίου. Στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του

προηγούμενου έτους δεν διατέθηκαν επιχορηγήσεις σε φορείς του δημοσίου τομέα για ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις, συμπεριλαμβανομένων των επιστροφών φόρων. Μάλιστα, σημειώθηκαν επιστροφές επιχορηγήσεων για την πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών ύψους €118,1 εκατ. Στο ίδιο χρονικό διάστημα καταβλήθηκαν σε δικαιούχους €107,6 εκατ., ενώ οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις διευρύνθηκαν κατά περίπου €210 εκατ., από τα €1,83 δισεκ. στα €2,04 δισεκ., αποκλειστικά από την αύξηση των εκκρεμών επιστροφών φόρων άνω των 90 ημερών κατά €225 εκατ. Στον Προϋπολογισμό του 2020, στην ενότητα για τις ληξιπρόθεσμες οφειλές, δεν αναφέρεται κάποιος στόχος για το τρέχον έτος, π.χ. πληρωμών σε δικαιούχους, υπολοίπου χρεών στο τέλος του 2020. Αναφέρεται ότι αποτελεί συνεχή δράση από τη Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης με τον ESM η οποία ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 2018 και πλέον εντάσσεται στην Ενισχυμένη Εποπτεία, η αποφυγή δημιουργίας νέων ληξιπρόθεσμων οφειλών. Τούτων δεδομένων, μάλλον η ενίσχυση της ρευστότητας από αυτήν την πηγή θα είναι πολύ χαμηλή και φέτος.

Εστιάζοντας σε άλλες παραμέτρους του εγχώριου επενδυτικού περιβάλλοντος οι οποίες επηρεάζονται από το δημόσιο τομέα, οι ιδιωτικοποιήσεις και παραχωρήσεις που ολοκληρώθηκαν τα προηγούμενα χρόνια θα επενεργήσουν περισσότερο τονωτικά στην επενδυτική δραστηριότητα από το τρέχον έτος. Για το 2019, η πρόβλεψη στον περυσινό προϋπολογισμό για τα έσοδα των αποκρατικοποιήσεων, εξαιρουμένου του τιμήματος για την επέκταση παραχώρησης του ΔΑΑ, ύψους €1,13 δισεκ., η οποία είχε καταχωρηθεί στις ενέργειες οι οποίες θα ολοκληρώνονταν το 2018, ήταν €1,53 δισεκ. Τελικά, η επέκταση της παραχώρησης ολοκληρώθηκε πέρυσι. Πάρα ταύτα, τα έσοδα δεν ξεπέρασαν τα €1,21 δισεκ., επομένως προήλθαν σχεδόν εξ' ολοκλήρου από τη συγκεκριμένη σύμβαση. Ο στόχος εσόδων του ΤΑΙΠΕΔ το 2020 είναι €2,45 δισεκ., εκ των οποίων €2,07 δισεκ. αναμένεται να προέλθουν από διαγωνισμούς οι οποίοι θα ολοκληρωθούν το τρέχον έτος και €376 εκατ. είτε από διαγωνισμούς για τους οποίους έχουν υποβληθεί δεσμευτικές προσφορές και η αναμενόμενη πρώτη εκταμίευση είναι φέτος, είτε από καταβολές δόσεων ολοκληρωμένων συναλλαγών προηγούμενων ετών. Όμως, στον Προϋπολογισμό του 2020 διευκρινίζονται οι πηγές μόνο των €376 εκατ., με πλέον σημαντική την πρώτη δόση του τιμήματος από την πώληση της Ελληνικό ΑΕ (€300 εκατ.). Τα υπόλοιπα €2,07 δισεκ. αναφέρεται πως θα προέλθουν από ενέργειες οι οποίες βρίσκονται σε στάδιο προπαρασκευής ή ωρίμανσης, χωρίς να προσδιορίζεται ποιες αναμένεται να ολοκληρωθούν το 2020 και ποια είναι τα προσδοκώμενα έσοδα από καθεμιά εξ' αυτών. Σε αυτές τις ενέργειες συγκαταλέγονται η πώληση του 30% των μετοχών του ΔΑΑ, του 65% των μετοχών της ΔΕΠΑ, η παραχώρηση της Εγνατίας Οδού για 35 έτη, η παραχώρηση περιφερειακών λιμένων και μαρίνων, καθώς και λοιπών ακινήτων.

Όπως είχε προβλεφθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, οι εξαγωγές ενίσχυσαν για άλλο ένα έτος πέρυσι την οικονομική δραστηριότητα, αλλά ηπιότερα από ότι στο παρελθόν και, σε αντίθεση με πρόπερσι, την αύξηση των εξαγωγών υπηρεσιών να υπερβαίνει εκείνη από προϊόντα. Οι εξαγωγές προϊόντων προς την Ευρωζώνη διευρύνονταν και το 2019 σημαντικά, άνω του 6,5%, λιγότερο πάντως από ότι ένα έτος νωρίτερα (~13%). Η χαμηλότερη ζήτηση από την Ευρωζώνη οφείλεται στην ολοκλήρωση της επέκτασης της πολιτικής νομισματικής χαλάρωσης από την ΕΚΤ (Q-E), στις δυσχέρειες προσαρμογής της βιομηχανίας σε διαρθρωτικές αλλαγές και στην κάμψη της εξαγωγικής ζήτησης από την Κίνα, επιδράσεις οι οποίες αναμένεται να εξασθενήσουν ή και να ολοκληρωθούν φέτος (π.χ. νέο Q-E από την ΕΚΤ). Ωστόσο, η παρατηρούμενη απώλεια της ισχυρής δυναμικής του 2018 στη διεθνή ζήτηση ελληνικών προϊόντων σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με συγκεκριμένες, λίγες χώρες, αρκετές εκ των

οποίων είναι γειτονικές στην Ελλάδα, όχι με μια γενικευμένη εξασθένιση της ζήτησης για ελληνικά προϊόντα. Συγκεκριμένα, το 62% της υποχώρησης προς όλους τους προορισμούς στους οποίους οι ελληνικές εξαγωγές ήταν λιγότερες από πρόπερσι προήλθε από το Λίβανο, την Αίγυπτο, την Τουρκία, αλλά και τη Σιγκαπούρη και το Γιβραλτάρ. Στο σκέλος των εξαγωγών υπηρεσιών, συνεχίστηκε στο δίμηνο Οκτωβρίου - Νοεμβρίου η αύξηση των εισπράξεων από το διεθνή τουρισμό, παρά τις επιπτώσεις της χρεωκοπίας της Thomas Cook, αρκετά εξασθενημένη ωστόσο σε σύγκριση με τους καλοκαιρινούς μήνες.

Ως προς τις τάσεις σε βασικά μεγέθη της διεθνούς οικονομίας τα οποία επηρεάζουν τις προοπτικές όλων των εθνικών οικονομιών, η τιμή του πετρελαίου (Brent) διαμορφώθηκε το τέταρτο τρίμηνο του 2019 στα \$63,2/βαρέλι, σημειώνοντας υποχώρηση 8,1% σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο πέρυσι (\$68,8/βαρέλι). Ωστόσο, από την αρχή του περασμένου Οκτωβρίου η τάση της είναι συνεχώς ανοδική, με αποτέλεσμα από το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Νοεμβρίου να υπερβεί το επίπεδο της ένα χρόνο νωρίτερα και στο τέλος Δεκεμβρίου του 2019 να είναι 34% υψηλότερη από ότι ένα έτος πριν. Η υψηλότερη τιμή στο τέλος της προηγούμενης χρονιάς οφειλόταν εν μέρει τις προσδοκίες ότι οι οικονομικές συνθήκες παγκοσμίως το 2020 θα είναι καλύτερες από ότι είχε αρχικά προβλεφθεί, όπως επίσης στα γεγονότα στο Ιράν, τα οποία αύξησαν την αβεβαιότητα για διαταραχές στην παραγωγή πετρελαίου στη Μέση Ανατολή.

Η ήπια επιτάχυνση της αύξησης της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας το τρέχον έτος, από 2,9% σε 3,3% όπως αναφέρθηκε στην ενότητα για την παγκόσμια οικονομία, θα αποτελέσει το βασικό παράγοντα αντίστοιχης τάσης στην τιμή του πετρελαίου. Η ταχύτερη μεγέθυνση δεν αναμένεται να προέλθει από τις πλέον αναπτυσσόμενες οικονομίες, στις οποίες ο μέσος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες εκθέσεις διεθνών οργανισμών, θα είναι είτε στάσιμος, είτε οριακά χαμηλότερος από πέρυσι. Θα στηριχθεί πρωτίστως στην κλιμάκωση της ανάπτυξης σε μεγάλες αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες της Λατινικής Αμερικής, της Μέσης Ανατολής, της Κεντρικής Ασίας και στην Ινδία. Υπό αυτές τις επιδράσεις, η τιμή του πετρελαίου το 2020 αναμένεται να διαμορφωθεί περίπου \$1,5 ή 2,5% χαμηλότερα από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, στα \$66,0/βαρέλι.

Οι πληθωριστικές επιδράσεις από την υψηλότερη τιμή του πετρελαίου στο τέλος του 2019, ενισχύθηκαν στις χώρες της Ευρωζώνης από τη χαμηλότερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου. Η υποχώρηση της ισοτιμίας πέρυσι οφείλεται κυρίως στην ολοκλήρωση της υποστηρικτικής νομισματικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στο τέλος του 2018, στις συνέπειες που είχε η επιδείνωση των προσδοκιών για τις προοπτικές της οικονομίας της ΕΕ στις αγορές κεφαλαίου της, στην επιβράδυνση της μεγέθυνσης του παγκόσμιου εμπορίου, εξαιτίας των επιπτώσεων των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού. Από την άλλη πλευρά, η σταθεροποίηση της ισοτιμίας στο καταληκτικό τρίμηνο του 2019 μάλλον σχετίζεται με τις προσδοκίες από την επανεκκίνηση του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ. Άλλες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρωζώνη είναι η διαδικασία εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ, που ξεκίνησε πριν από λίγες ημέρες και θα είναι «συναινετική», η προσαρμογή της βιομηχανίας της σε διαρθρωτικές αλλαγές (π.χ. στην αυτοκινητοβιομηχανία), οι γεωπολιτικές εντάσεις και πολεμικές συρράξεις στη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική. Επίσης, δεν διαφαίνονται μεσοπρόθεσμα κατευναστικές εξελίξεις στις εμπορικές σχέσεις ΗΠΑ και ΕΕ. Ωστόσο πληθαίνουν τα σημάδια «κόπωσης» στην αμερικάνικη οικονομία, με το ρυθμό ανάπτυξης της να επιβραδύνεται περαιτέρω στο τρίτο τρίμηνο, σε 2,1%, από 2,3% στο προηγούμενο και 3,1% στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι. Υπό αυτές τις επιδράσεις, θεωρείται ως πλέον

πιθανή εξέλιξη η διακύμανση της ισοτιμίας ευρώ/δολαρίου στο αρχικό εξάμηνο του 2020 σε ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο από το τρέχον, το οποίο θα είναι και παρόμοιο με το αντίστοιχο κατά το 2019, ενδεχομένως και ελαφρώς υψηλότερο. Συνεπώς, θα μετριάξει ελαφρώς το υψηλότερο ενεργειακό κόστος.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω τάσεις σε οικονομικά μεγέθη και δείκτες δραστηριότητας, καθώς και τις τρέχουσες και αναμενόμενες εξελίξεις, κυρίως τις αλλαγές στην άμεση φορολογία επιχειρήσεων και νοικοκυριών στον Προϋπολογισμό του 2020, τα πολύ χαμηλά επιτόκια δανεισμού του ελληνικού δημοσίου, τις αρκετά θετικές προσδοκίες εγχωρίως, τα ρίσκα του διεθνούς περιβάλλοντος, αλλά και την επανεκκίνηση του Q-E από την ΕΚΤ για την πραγματοποίηση προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ, εκτιμάται πως οι καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών κλιμακώθηκαν στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι. Η ενίσχυσή τους προήλθε κυρίως από την ολοκλήρωση της αβεβαιότητας εξαιτίας του εκλογικού κύκλου, αλλά και την εμπιστοσύνη στην ασκούμενη οικονομική πολιτική. Η αυξημένη πρόθεση για κατανάλωση μπορεί να υποστηριχθεί και από τις υψηλές μεταβιβαστικές πληρωμές και την αύξηση του κατώτατου μισθού στο αρχικό εξάμηνο του 2019. Φέτος η ιδιωτική κατανάλωση θα αναθερμανθεί από τα μέτρα περιορισμού της άμεσης φορολογίας και των εισφορών στον προϋπολογισμό, όπως επίσης από δημοσιονομικές παρεμβάσεις οι οποίες έχουν εξαγγελθεί για τη συνέχεια του έτους. Η εγχώρια ιδιωτική καταναλωτική δαπάνη θα ενισχυθεί για άλλον ένα χρόνο από την περαιτέρω υποχώρηση της ανεργίας. Δεν προβλέπεται τόνωση των καταναλωτικών εξόδων από την τραπεζική χρηματοδότηση, η καθαρή αύξηση της οποίας μάλλον θα αφορά εξ' ολοκλήρου στις επιχειρήσεις. Συνεκτιμώντας τα παραπάνω, εκτιμάται πως οι καταναλωτικές δαπάνες διευρύνθηκαν τελικά πέρυσι κατά 0,7%, ενώ φέτος η αύξησή τους θα κλιμακωθεί ήπια, στο 1,3-1,5%.

Σε ότι αφορά την τάση στο σκέλος της εγχώριας κατανάλωσης που πραγματοποιείται από το δημόσιο τομέα, όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, η ισχυρή αύξησή της στο τρίμηνο Απριλίου - Ιουνίου, η οποία αναθεωρήθηκε προς τα επάνω κατά την ανακοίνωση των στοιχείων ΑΕΠ για το τρίτο τρίμηνο, ήταν συγκυριακή και οφείλεται στον εκλογικό κύκλο. Στη συγκράτηση των καταναλωτικών εξόδων στο τελευταίο τρίμηνο πέρυσι θεωρείται πως συνέβαλε το επίπεδό τους ένα χρόνο πριν, το οποίο ήταν σαφώς υψηλότερο των προηγούμενων τριμήνων και αναμένεται να προκαλέσει ένα αρνητικό αποτέλεσμα βάσης ένα έτος μετά. Το 2020 θα επενεργήσουν ανασχετικά στη διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης ορισμένες διαρθρωτικές αλλαγές στη δημοσιονομική διοίκηση οι οποίες αναφέρθηκαν προηγουμένως. Επιπλέον, δεν θα επαναληφθούν οι σχετιζόμενες με τις εκλογές δαπάνες που έγιναν το 2019. Αντίρροπα σε αυτές τις εξελίξεις θα επενεργήσουν η αύξηση των εργοδοτικών εισφορών του δημοσίου και οι αναμενόμενες προσλήψεις σε ένα μεγάλο εύρος κρατικών υπηρεσιών. Υπό αυτές τις επιδράσεις, η άνοδος της δημόσιας κατανάλωσης το προηγούμενο έτος εκτιμάται πως διαμορφώθηκε σε 2,0%, ενώ για φέτος αναμένεται μικρή υποχώρησή της, κατά 0,5-1,0%.

Στο πεδίο των επενδύσεων, κατόπιν της ολοκλήρωσης της αβεβαιότητας του εκλογικού κύκλου, μείζονα ζητήματα αποτελούν η γρήγορη ολοκλήρωση των πρόσφατων αλλαγών στο ρυθμιστικό πλαίσιο για τις επενδύσεις και των υπόλοιπων μέτρων τα οποία αφορούν στην επιχειρηματικότητα (φορολογία, εργασιακές σχέσεις, «κόκκινα» δάνεια), όπως επίσης η εύρεση ρευστότητας, με βιώσιμους όρους. Για την υλοποίηση του επενδυτικού νόμου απαιτείται η ολοκλήρωση εκτεταμένης δευτερεύουσας νομοθεσίας. Τα φορολογικά μέτρα, εκτός του ότι

διασαφηνίζουν βασικά χαρακτηριστικά του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, παρέχουν κεφαλαιακή στήριξη στην επιχειρηματικότητα και ενισχύουν τη βιωσιμότητα των επενδυτικών σχεδίων. Η αναστολή του ΦΠΑ στις οικοδομές και του φόρου υπεραξίας στη μεταβίβαση ακινήτων, δεν αναμένεται να τονώσουν έντονα την οικοδομική δραστηριότητα, τουλάχιστον το προσεχές χρονικό διάστημα. Αρχικά θα αυξήσουν τις συναλλαγές στο υπάρχον απόθεμα κατοικιών. Η μεγαλύτερη ώθηση στις Κατασκευές φέτος θα προέλθει από έργα σε παραχωρήσεις και ιδιωτικοποιήσεις, όπως επίσης από κατασκευές στον κλάδο του Τουρισμού.

Οι πρόσφατες και αναμενόμενες εξελίξεις στα θέματα της διαχείρισης των «κόκκινων» δανείων, της πιστοληπτικής αξιολόγησης και των επιτοκίων, επίσης ευνοούν την κλιμάκωση των επενδύσεων. Αναμένεται μεγαλύτερη πιστωτική επέκταση από πέρυσι προς τις επιχειρήσεις. Τα τρέχοντα χαμηλά επιτόκια θα αξιοποιηθούν προσεχώς περισσότερο από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις για την άντληση πόρων από τις αγορές κεφαλαίων. Η αύξηση των εξαγωγών για ακόμα ένα έτος το 2019 και η αναμενόμενη περαιτέρω ενίσχυσή τους φέτος, συνεχίζουν να υποστηρίζουν τις επενδύσεις από επιχειρήσεις στους πλέον εξαγωγικούς κλάδους ή σε εκείνους με ταχύτατα ανερχόμενη εξωστρέφεια.

Συνεκτιμώντας την οριακή αύξηση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του προηγούμενου έτους, εκτιμάται πως η επενδυτική δραστηριότητα ενισχύθηκε την προηγούμενη χρονιά λιγότερο από ότι αναμενόταν σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, κατά 4-5%. Οι επενδύσεις θα κλιμακωθούν έντονα το 2020, με τη διεύρυνσή τους να κυμαίνεται σε διψήφιο ποσοστό, στην περιοχή του 13-15%.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, η ανοδική τάση στις εξαγωγές αγαθών μάλλον εξασθένησε στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι, πρωτίστως από την εκτεταμένη υποχώρηση των εξαγωγών σε συγκεκριμένες χώρες και καθώς δεν αναμένεται επιτάχυνση της ανάπτυξης στον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, την Ευρωζώνη. Η περυσινή επιβράδυνση της ανάπτυξης στην Ευρωζώνη θα υποχωρήσει ελαφρώς το 2020 και θα αποτυπωθεί και στη ζήτηση για ελληνικά προϊόντα. Οι εξαγωγές ελληνικών προϊόντων θα ευνοηθούν το τρέχον έτος από την επιτάχυνση του παγκόσμιου εμπορίου. Ανασχετικά στη διεύρυνση των εξαγωγών θα επενεργήσουν, εφόσον συνεχιστούν, οι γεωπολιτικές εντάσεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, περιφέρειες στις οποίες βρίσκονται ορισμένοι σημαντικοί εμπορικοί εταίροι της Ελλάδας.

Στο σκέλος των εξαγωγών υπηρεσιών, η αύξηση των εισπράξεων από το διεθνή τουρισμό φαίνεται πως ήταν ανοδική έως το τέλος του 2019. Προβλέψεις για την τάση του διεθνούς τουρισμού το 2020 είναι πρόωρο να γίνουν. Εφόσον οι γεωπολιτικές εντάσεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο κλιμακωθούν, η τουριστική κίνηση θα επηρεαστεί αρνητικά σε όλες τις χώρες αυτής της περιοχής, ωστόσο σε διαφορετικό βαθμό μεταξύ τους. Στη διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών θα συνεχίσει να συμβάλλει η κλιμάκωση των διεθνών μεταφορών μέσω Ελλάδας, η οποία παρουσιάζει ισχυρές προοπτικές τα επόμενα χρόνια με την πώληση του ΟΛΘ και την επέκταση της δραστηριότητας της Cosco στον Πειραιά. Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω τάσεις και εξελίξεις, η μέση ενίσχυση των εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών πέρυσι εκτιμάται πως τελικά διαμορφώθηκε στην περιοχή του 6,0%. Στο νέο έτος η άνοδος θα συνεχιστεί με παραπλήσιο ρυθμό, ίσως ελαφρώς χαμηλότερο.

Λόγω της επιτάχυνσης της ανόδου της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο και της ήπιας αναθέρμανσης της επενδυτικής δραστηριότητας, θα κλιμακωθεί η ζήτηση για προϊόντα από το εξωτερικό στο τέλος του 2019. Η ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες επίσης

φαίνεται ότι συνέχισε να ενισχύεται στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι. Το 2020, οι πολύ περισσότερες επενδύσεις, αλλά και η μεγαλύτερη ιδιωτική κατανάλωση, θα κλιμακώσουν τη ζήτηση εισαγωγών αγαθών. Νέα άνοδο θα παρουσιάσει η ζήτηση ταξιδιωτικών υπηρεσιών από το εξωτερικό. Συνισταμένη των επιμέρους τάσεων αποτελεί η άνοδος των εισαγωγών πέρυσι κατά 4,0%, η οποία θα επιταχυνθεί σε ,5-7,0 % το 2020.

Συνισταμένη των τάσεων στις συνιστώσες του ΑΕΠ στο περυσινό εννεάμηνο, των προβλεπόμενων για το τελευταίο τρίμηνο πέρυσι και το νέο έτος εξελίξεων στους παράγοντες οι οποίοι τις επηρεάζουν, αποτελεί η επί τα βελτίω αναθεώρηση της πρόβλεψης για αύξηση του εγχώριου προϊόντος πέρυσι, από 1,8% σε 2,1%. Η αναθεώρηση οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην αναθεώρηση των στοιχείων του δεύτερου τριμήνου. Η ανάπτυξη θα επιταχυνθεί οριακά στο επόμενο έτος στην περιοχή του 2,2% - 2,5%. Επισημαίνεται πως οι προβλέψεις για το ΑΕΠ του 2019 και του 2020 πραγματοποιούνται με τα δεδομένα για το ΑΕΠ του 2018 από τις προσωρινές εκτιμήσεις του περασμένου Μαρτίου, καθώς η προγραμματισμένη για τις 16 Οκτωβρίου δεύτερη εκτίμησή του αναβλήθηκε και ακόμα δεν έχει πραγματοποιηθεί. Επομένως, τυχόν σημαντικές αλλαγές στο ΑΕΠ του 2018 και τις συνιστώσες του από την τρέχουσα αναθεώρηση ενδέχεται να επηρεάσουν τις προβλέψεις σε επόμενες εκθέσεις του IOBE για το τρέχον έτος, με τρόπο ο οποίος δεν μπορεί να προβλεφθεί.

Κρατικός Προϋπολογισμός: επίτευξη στόχων το 2019, κυρίως από συγκράτηση δαπανών

Σύμφωνα με τα στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού, σε τροποποιημένη ταμειακή βάση (όχι ESA ή μεθοδολογία Ενισχυμένης Εποπτείας), στο σύνολο του προηγούμενου έτους το ισοζύγιο του ήταν ελλειμματικό κατά €168 εκατ., έναντι ελλείμματος €4,58 δισεκ. ένα έτος νωρίτερα. Αυτό το αποτέλεσμα είναι καλύτερο από τον αναθεωρημένο στόχο για την ίδια περίοδο (έλλειμμα €839 εκατ.). Το πρωτογενές πλεόνασμα έφτασε τα €5,02 δισεκ., από μόλις €91 εκατ. πριν ένα χρόνο, υπερβαίνοντας και το σχετικό στόχο για πέρυσι (€4,4 δισεκ.). Η συγκράτηση του ελλείμματος χαμηλότερα του στόχου οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στη συγκράτηση των δαπανών (89,4%) και σε μικρό βαθμό στην υπέρβαση των εσόδων (10,6%). Οι λιγότερες δαπάνες έναντι του στόχου οφείλονται κυρίως στην υπό-υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (€508 εκατ. λιγότερες ή στο 91,7% του στόχου), και στις μηδενικές Πιστώσεις υπό κατανομή (έναντι στόχου €462 εκατ.).

Στο σκέλος των εσόδων, η υπέρβαση σε σύγκριση με το στόχο το προηγούμενο έτος προήλθε κυρίως από την αντίστοιχη εξέλιξη στα λοιπά τρέχοντα έσοδα, κατά €447 εκατ., (εισπράξεις €2,53 δισεκ.), και στους λοιπούς φόρους επί συγκεκριμένων υπηρεσιών, κατά €87 εκατ. (έσοδα €1,92 δισεκ.). Η μεγαλύτερη υστέρηση έναντι του στόχου σημειώθηκε στα έσοδα από μεταβιβάσεις, κατά €348 εκατ., λόγω λιγότερων των προγραμματισμένων απολήψεων από τα διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία της ΕΕ, με αποτέλεσμα αυτά να μην υπερβούν τα €4,41 δισεκ.

Κρατικός Προϋπολογισμός 2020: μικρή επιδείνωση έναντι του 2019

Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2020, το ισοζύγιο του Κρατικού Προϋπολογισμού, βάσει της μεθοδολογίας των Ευρωπαϊκών Εθνικών Λογαριασμών, προβλέπεται ότι θα είναι ελλειμματικό κατά €2,45 δισεκ. ή 1,2% του ΑΕΠ, ελαφρώς περισσότερο από την εκτίμηση για το 2019 (€2,2 δισεκ. ή 1,1% του ΑΕΠ). Το πρωτογενές ισοζύγιο του Κρατικού

Προϋπολογισμού θα είναι πλεονασματικό κατά €3,55 δισεκ. ή 1,8% του ΑΕΠ, σε μικρότερο βαθμό από ότι πέρυσι (€4,37 δισεκ. ή 2,3% του ΑΕΠ). Καθώς τα καθαρά έσοδα φέτος προβλέπεται να είναι περισσότερα κατά €448 εκατ. ή 0,8% από πέρυσι, η οριακή επιδείνωση του αποτελέσματος του Κρατικού Προϋπολογισμού θα προέλθει από τη διεύρυνση των δαπανών, κατά €772 εκατ. ή 1,4% σε σχέση με το 2019.

Οι προγραμματισμένες για το τρέχον έτος περισσότερες δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού αφορούν στο ΠΔΕ (+€600 εκατ., στα €6,75 δισεκ.), σε Λοιπές (εκτός του ΠΔΕ) πιστώσεις υπό κατανομή (+1,0 δισεκ., στα €1,5 δισεκ.) και σε Παροχές σε εργαζόμενους (+€390 εκατ., στα €13,4 δισεκ.). Οι δαπάνες για εργαζόμενους προορίζονται κυρίως για την κάλυψη των υψηλότερων εισφορών υπέρ ΕΦΚΑ, ΕΟΠΠΥ και λοιπών ασφαλιστικών ταμείων. Η επιδείνωση του πρωτογενούς αποτελέσματος του Κρατικού Προϋπολογισμού οφείλεται στις λιγότερες κατά €500 εκατ. πληρωμές τόκων.

Υποχώρηση ανεργίας το 2019, ίδιας έκτασης με πρόπερσι. Παραπλήσια πτώση της φέτος.

Η κλιμάκωση της ενίσχυσης αμφοτέρων των εξαγωγών προϊόντων και των εξαγωγών υπηρεσιών στο καλοκαιρινό τρίμηνο πέρυσι αποτυπώθηκε αντιστοίχως στην απασχόληση των κλάδων οι οποίοι τα παράγουν. Σε συνδυασμό με την αύξηση των θέσεων εργασίας στην Εκπαίδευση, αποτέλεσαν τις βασικές αιτίες της νέας διεύρυνσης της απασχόλησης στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, κατά 2,0% ή 77,0 χιλ. άτομα, η οποία ήταν ηπιότερη από ότι στα προηγούμενα τρίμηνα. Στο σύνολο του εννεαμήνου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου η ανεργία διαμορφώθηκε στο 17,5%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι πριν ένα έτος, χρονικό διάστημα στο οποίο περιοριζόταν εξίσου. Η πτώση της προήλθε κατά 91,0% από την κλιμάκωση της απασχόλησης (+88,0 χιλ. άτομα) και κατά 9,0% από τη μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (-8,6 χιλ. άτομα). Οι περισσότερες θέσεις εργασίας σε σύγκριση με τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2018 δημιουργήθηκαν πρωτίστως στον κλάδο της Εκπαίδευσης (+20,1 χιλ. ή +6,7%). Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, η έντονη διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση από την αρχή του 2019, θεωρείται ασυνήθιστη για έναν κλάδο εν πολλοίς μη εμπορεύσιμων υπηρεσιών, λόγω της υψηλής δραστηριοποίησης σε αυτόν του δημόσιου τομέα. Ακολούθησαν σε άνοδο απασχόλησης ο τομέας του Τουρισμού (+19,6 χιλ. ή +5,4%) και ο κλάδος των Υπηρεσιών Μεταφοράς - Αποθήκευσης (+19,0 χιλ. ή +10,3%). Οριακά μικρότερη ήταν η διεύρυνση της απασχόλησης στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι στη Μεταποίηση (+18,1 χιλ. ή +5,1%). Στον αντίποδα, μείωση απασχόλησης σημειώθηκε κυρίως στον Πρωτογενή τομέα (-13,6 χιλ. ή -2,9%), και στις Χρηματοπιστωτικές - ασφαλιστικές (-3,3 χιλ. ή -3,7%).

Η συνέχιση της ανόδου των εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο και το 2020, θα εξακολουθήσουν να αποτελούν τη σημαντικότερη αιτία υποχώρησης της ανεργίας, μέσω της αύξησης της απασχόλησης στους πλέον εξαγωγικούς κλάδους, τον Τουρισμό, τις Μεταφορές - αποθήκευση και τη Μεταποίηση. Η ισχυρή διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι θα συνεχιστεί στο επόμενο τρίμηνο, π.χ. λόγω των προσλήψεων αναπληρωτών εκπαιδευτικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση για το διδακτικό έτος 2019-2020. Ο δημόσιος τομέας θα συμβάλει και φέτος στην τόνωση της απασχόλησης μέσω των αναμενόμενων προσλήψεων σε αρκετές κρατικές υπηρεσίες (παιδεία, υγεία, δημόσια ασφάλεια, εθνική άμυνα, τοπική αυτοδιοίκηση κ.λπ.), καθώς και από την προσωρινή απασχόληση μέσω ΟΑΕΔ, π.χ. με προγράμματα κοινωφελούς χαρακτήρα, σε δήμους,

περιφέρειες, κέντρα κοινωνικής πρόνοιας και υπηρεσίες υπουργείων, αλλά και για άλλους σκοπούς. Η κλιμάκωση της καταναλωτικής ζήτησης θα αυξήσει τις θέσεις εργασίας σε κλάδους παροχής τελικών υπηρεσιών προς καταναλωτές (Λιανικό Εμπόριο, Εστίαση). Ευρύτερα, η αναμενόμενη σημαντική κλιμάκωση της επενδυτικής δραστηριότητας, για τους λόγους οι οποίοι προαναφέρθηκαν, θα έχει θετικό αντίκτυπο στη δημιουργία θέσεων εργασίας, πρωτίστως στις Κατασκευές. Η περαιτέρω μικρή μείωση των ασφαλιστικών εισφορών κατά το τρέχον έτος, για εργοδότες και εργαζόμενους, θα τονώσει κυρίως τη ζήτηση εργασίας. Συνεκτιμώντας τους παραπάνω παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την απασχόληση, το ποσοστό ανεργίας κατά μέσο όρο πέτυσε εκτιμάται πως διαμορφώθηκε στο 17,4%, σχεδόν δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι το 2018. Η κάμψη του θα συνεχιστεί με παραπλήσια ένταση το 2020, διαμορφώνοντάς το στην περιοχή του 15,5%.

Επιτάχυνση πληθωρισμού το τρέχον έτος, κυρίως από ανάκαμψη της ζήτησης

Ο ρυθμός μεταβολής του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή στο καταληκτικό εξάμηνο του 2019 ήταν, όπως στο προηγούμενο, ουσιαστικά μηδενικός (0,1% κατόπιν -0,1%), από 1,1% στο τέλος του 2018. Η επίδραση των μειώσεων του ΦΠΑ τον Μάιο φαίνεται πως υποχωρεί, καθώς η πτώση τιμών στην κατηγορία αγαθών Διατροφή – μη αλκοολούχα ποτά επιβραδύνθηκε από 1,8%, σε 0,6%. Η επιτάχυνση της μείωσης τιμών στην κατηγορία Στέγαση, από -0,3% σε -1,4%, η οποία επίσης επηρεάστηκε από τις αλλαγές στο ΦΠΑ, οφείλεται στην πρόσκαιρη, εκτεταμένη υποχώρηση των τιμών της ενέργειας για οικιακή χρήση στον περασμένο Οκτώβριο, η οποία εξανεμίστηκε στο επόμενο δίμηνο. Κατά μέσο όρο το περασμένο έτος ρυθμός μεταβολής του Εθνικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή ήταν οριακά ανοδικός, 0,3%, έναντι ελαφρώς μεγαλύτερης αύξησης πρότεροι, κατά 0,6%. Η οριακή ενίσχυση των τιμών το 2019 οφείλεται αποκλειστικά στην εγχώρια ζήτηση, καθώς η αύξηση του γενικού δείκτη με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά ήταν 1,3%, ενώ η επίδραση της έμμεσης φορολογίας ήταν αρνητική (-0,8 μονάδες) και των ενεργειακών αγαθών ουσιαστικά ουδέτερη (-0,1%).

Οι έως τώρα δημοσιονομικές παρεμβάσεις που αφορούν στα νοικοκυριά (μείωση ΕΝΦΙΑ, μείωση εισαγωγικού φορολογικού συντελεστή από 22% σε 9% και συντελεστών λοιπών εισοδηματικών κλιμακίων κατά μια μονάδα), καθώς και όσες έχουν εξαγγελθεί για τη συνέχεια του έτους (περαιτέρω μείωση ΕΝΦΙΑ, μείωση εισφοράς αλληλεγγύης), θα ενισχύσουν τα πραγματικά εισοδήματα και ακολούθως την καταναλωτική ζήτηση. Η νέα υποχώρηση της ανεργίας επίσης θα επενεργήσει τονωτικά σε αυτή. Από την άλλη πλευρά, θα συνεχιστεί έως τον Μάιο, έστω φθίνουσα, η αντιπληθωριστική επίδραση από τις μειώσεις του ΦΠΑ πριν ένα χρόνο. Σε ότι αφορά την επίδραση των τιμών της ενέργειας, η ήπια επιτάχυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης το 2020, σε ρυθμό 3,3% από 2,9% πέτυσε, με σημαντική αναθέρμανση του παγκόσμιου εμπορίου, θα τονώσουν τη ζήτηση πετρελαίου. Αυξητικά στις τιμές του θα επενεργήσουν οι γεωπολιτικές εντάσεις στις οποίες εμπλέκονται πετρελαιοπαραγωγές χώρες. Η επίδραση των συγκεκριμένων παραγόντων θα μετριαστεί από την ισχυρή διεύρυνση από πέτυσε της παραγωγής από τις ΗΠΑ. Ειδικά στις χώρες της Ευρωζώνης, οριακή θα είναι η ανάσχεση της αύξησης των τιμών πετρελαίου από την υψηλότερη ισοτιμία ευρώ/δολαρίου. Πλέον πιθανή συνισταμένη αυτών των εξελίξεων θα είναι η μικρή αύξηση του ενεργειακού κόστους. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω στοιχεία και τάσεις, προβλέπεται μικρή επιτάχυνση του πληθωρισμού το 2020, στο 0,5% - 0,8%, από 0,3% το 2019, από την ισχυρότερη εγχώρια ζήτηση και ίσως μια ήπια αυξητική επίδραση των ενεργειακών αγαθών στις τιμές.

Ειδική μελέτη: Ενίσχυση της αποταμίευσης και ανάπτυξη με μοχλό την κεφαλαιαγορά

Για την κάλυψη του επενδυτικού κενού που έχει η χώρα, αναγκαία είναι η πληρέστερη αξιοποίηση των εγχώριων αποταμιευτικών πόρων. Συνδυαστικοί κρίκοι μεταξύ αποταμίευσης, επενδύσεων και ανάπτυξης είναι διεθνώς οι αγορές κεφαλαίου και οι τράπεζες. Ωστόσο, λόγω του ιδιαίτερα υψηλού ποσοστού μη εξυπηρετούμενων δανείων η τραπεζική χρηματοδότηση αντιμετωπίζει σημαντικούς περιορισμούς στην Ελλάδα. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν σημαντικά περιθώρια αύξησης της χρηματοδότησης από τις αγορές κεφαλαίου, καθώς σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρώπης, αλλά ακόμα περισσότερο, με άλλες χώρες του ΟΟΣΑ, οι αγορές κεφαλαίου δεν αξιοποιούνται επαρκώς εγχωρίως διαχρονικά.

Στόχος της μελέτης που παρουσιάζεται στο τέταρτο κεφάλαιο είναι η ανάδειξη των προοπτικών που δημιουργούνται για χρηματοδότηση εγχώριων επενδύσεων μέσα από πρωτοβουλίες για την ενδυνάμωση της εγχώριας κεφαλαιαγοράς. Ειδικότερα, στη μελέτη εξετάζεται η ευρωπαϊκή εμπειρία για την παροχή φορολογικών κινήτρων σε εγχώριες επενδύσεις ιδιωτών. Βάσει αυτής, αναπτύσσεται πρόταση για την παροχή παρόμοιων κινήτρων στην Ελλάδα, τόσο μέσα από μια μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος, όσο και με από κίνητρα για μακροχρόνιες επενδύσεις σε χρηματοοικονομικούς τίτλους με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Η μελέτη ολοκληρώνεται με την εκτίμηση των ωφελειών για την ελληνική οικονομία από την εφαρμογή αυτής της πρότασης.

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

A. Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

- Η παγκόσμια οικονομία εκτιμάται ότι αναπτύχθηκε με ρυθμό 2,9% το 2019 (έναντι 3,6% το 2018), οι ανεπτυγμένες οικονομίες με 1,7% και οι αναπτυσσόμενες με 3,7%
- Η αβεβαιότητα σχετικά με την παγκόσμια δραστηριότητα παραμένει, αλλά η πιθανότητα συγκεκριμένων δυσμενών κινδύνων (Brexit χωρίς συμφωνία, κλιμάκωση δασμών ΗΠΑ-Κίνας) υποχωρεί
- Πρώτες ενδείξεις από βραχυχρόνιους δείκτες δραστηριότητας ότι οι πιέσεις στην παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα περιορίζονται, κάνοντας πιθανή την επιτάχυνση της ανάκαμψης από τις αρχές του 2020 με την υποστήριξη της νομισματικής πολιτικής
- Η παγκόσμια οικονομία προβλέπεται ότι θα αναπτυχθεί με ρυθμό 3,3% το 2020, οι ανεπτυγμένες οικονομίες με 1,6% και οι αναπτυσσόμενες με 4,4%

Τα τελευταία δύο έτη η δυναμική της παγκόσμιας ανάπτυξης εξασθενούσε συνεχώς, εν μέσω συνεχιζόμενης πολιτικής αβεβαιότητας, ασθενούς διεθνούς εμπορίου και επενδυτικών ροών. Βάσει των πλέον πρόσφατων στοιχείων, ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ στις χώρες του ΟΟΣΑ το τρίτο τρίμηνο του 2019 ήταν αμετάβλητος σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, στο 1,6%. Ωστόσο, πριν ένα έτος ήταν σαφώς ισχυρότερος (2,2%). Ο ρυθμός μεγέθυνσης στις πλέον αναπτυσσόμενες χώρες (G7) επίσης ήταν αμετάβλητος σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, στο

1,6%, έναντι ρυθμού 2,0% το τρίτο τρίμηνο του 2018. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ¹ η παγκόσμια οικονομία αναπτύχθηκε με ετήσιο ρυθμό 2,9% το 2019, έναντι πρόβλεψης πριν ένα χρόνο 3,5% και μεγέθυνσης 3,6% το περασμένο έτος, ρυθμός που είναι ο χαμηλότερος ύστερα από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Στις ανεπτυγμένες οικονομίες ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ εκτιμάται σε 1,7% για το 2019 (από 2,2% το 2018 και αντί αρχικής πρόβλεψης 2,0%), ενώ για τις αναπτυσσόμενες 4,4%, από 4,5% πρόπερσι, αύξηση που ήταν και η πρώτη πρόβλεψη για το 2019. Για το 2020 η παγκόσμια οικονομία προβλέπεται ότι θα αναπτυχθεί με ρυθμό 3,3% το 2020, οι ανεπτυγμένες οικονομίες με 1,6% και οι αναπτυσσόμενες με 4,4%.

Η παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα εξακολουθεί να είναι ευάλωτη, λόγω της ύπαρξης αβεβαιότητας σχετικά με την εμπορική πολιτική και τις γεωπολιτικές αντιπαραθέσεις, παράγοντες που επηρεάζουν κυρίως το διεθνές εμπόριο και τον κλάδο της μεταποίησης. Ωστόσο, υπάρχουν σημάδια που στηρίζονται σε πρόδρομους δείκτες για το τέταρτο τρίμηνο, ότι ο ρυθμός της παγκόσμιας ανάπτυξης αρχίζει να σταθεροποιείται υποβοηθούμενος και από την υποστηρικτική νομισματική πολιτική, η οποία αναμένεται να συμβάλει στην επανάκαμψη της παγκόσμιας δραστηριότητας από τις αρχές του 2020.

Η ψυχολογία στις διεθνείς αγορές έχει ενισχυθεί από κάποιες πρώτες ενδείξεις ότι οι πιέσεις στην μεταποιητική δραστηριότητα και το διεθνές εμπόριο έχουν αρχίσει να υποχωρούν, εξαιτίας μια ευρείας μετατόπισης προς πιο υποστηρικτική νομισματική πολιτική, από κάποιες θετικές για τις εμπορικές διαπραγματεύσεις μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας και την πρόσφατη επικύρωση από το βρετανικό κοινοβούλιο ενός Brexit σε συνεννόηση με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Συγκεκριμένα, η πρώτη φάση της εμπορικής συμφωνίας ΗΠΑ – Κίνας στις 15 Ιανουαρίου περιλαμβάνει τη μη επιβολή νέων δασμών εκατέρωθεν και τη μείωση ορισμένων εξ' αυτών οι οποίοι ήδη έχουν επιβληθεί. Οι δασμοί οι οποίοι επιβλήθηκαν από τις ΗΠΑ θα παραμείνουν σε ισχύ, έστω μειωμένοι, τουλάχιστον μέχρι τη διεξαγωγή των προεδρικών εκλογών στη χώρα, τον προσεχή Νοέμβριο. Ωστόσο, λίγες πραγματικές εξελίξεις που συνιστούν σημεία καμπίς σε μια ταχύτερη μεγέθυνση ή ανάκαμψη, είναι, προς το παρόν, ορατές στα μακροοικονομικά δεδομένα παγκοσμίως.

Ως προς τις πρόσφατες τάσεις στις οικονομίες των σημαντικότερων κρατών και ενώσεων κρατών, στις ανεπτυγμένες οικονομίες ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ εκτιμάται πως διαμορφώθηκε στο 1,7% πέρυσι, μετά από την απότομη πτώση που σημείωσε κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2018.

Μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών, η οικονομία των ΗΠΑ διατήρησε τη δυναμική της και το τρίτο τρίμηνο του 2019 με τον ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης να βρίσκεται στο 2,1%, από 2,0% το προηγούμενο τρίμηνο. Στην αύξηση του ΑΕΠ συνέβαλαν η αύξηση της ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης και η κλιμάκωση επενδύσεων σε κατοικίες, ενώ οι υπόλοιπες επενδύσεις παρέμειναν υποτονικές. Το ΔΝΤ αναμένει ανάπτυξη για το 2019 έκτασης 2,3%, ηπιότερη από εκείνη του 2018, η οποία θα μετριαστεί περαιτέρω φέτος, στο 2,0%. Οι συγκεκριμένες προβλέψεις είναι αναθεωρημένες προς τα κάτω κατά 0,1% σε σχέση με τις προηγούμενες, του περασμένου Οκτωβρίου, καθώς αντανακλούν την επιστροφή σε ουδέτερη δημοσιονομική πολιτική και βραδύτερη στήριξη από την περαιτέρω χαλάρωση των χρηματοδοτικών συνθηκών.

Στην Ευρωζώνη, ο ρυθμός ετήσιας αύξησης του ΑΕΠ παρέμεινε σταθερός στο τρίτο τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το προηγούμενο, στο 1,2%, ενώ εκτιμάται ότι θα βρίσκεται σε αυτό το επίπεδο

¹ *World Economic Outlook, ΔΝΤ, Οκτώβριος 2019*

και στο σύνολο του 2019. Για το 2020, το ΔΝΤ προβλέπει ανάπτυξη 1,2% (προς τα κάτω αναθεώρηση κατά 0,1%). Οι προβλέψεις Οκτωβρίου για την ανάπτυξη Γαλλίας και Γερμανίας παραμένουν αμετάβλητες, ενώ για τη Γερμανία οι προβλέψεις αναθεωρήθηκαν προς τα κάτω για το 2020, καθώς η μεταποιητική δραστηριότητα συνεχίζει να αντιμετωπίζει προβλήματα.

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον (ετήσια % μεταβολή ΑΕΠ σε πραγματικές τιμές, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά)

Οικονομία	2018	2019		2020
		Εκτίμηση	Πρόβλεψη	
				Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη*
Παγκόσμια	3,6	2,9	3,3	-0,1
Ανεπτυγμένες	2,2	1,7	1,6	-0,1
Αναπτυσσόμενες	4,5	3,7	4,4	-0,2
ΗΠΑ	2,9	2,3	2,0	-0,1
Ιαπωνία	0,3	1,0	0,7	0,2
Καναδάς	1,9	1,5	1,8	0,0
Ηνωμένο Βασίλειο	1,3	1,3	1,4	0,0
Ευρωζώνη	1,9	1,2	1,3	-0,1
Γερμανία	1,5	0,5	1,1	-0,1
Γαλλία	1,7	1,3	1,3	0,0
Ιταλία	0,8	0,2	0,5	0,0
Αναπτυσσόμενη Ευρώπη	3,1	1,8	2,6	0,1
Ρωσία	2,3	1,1	1,9	0,0
Τουρκία	2,8	0,3	3,0	1,4
Αναπτυσσόμενη Ασία	6,4	5,6	5,8	-0,2
Κίνα	6,6	6,1	6,0	0,2
Ινδία	6,8	4,8	5,8	-1,2
Μέση Ανατολή & Κεντρ. Ασία	1,9	0,8	2,8	-0,1
Σαουδ. Αραβία	2,4	0,2	1,9	-0,3
Λατινική Αμερική και Καραϊβική	1,1	0,1	1,6	-0,2
Βραζιλία	1,3	1,2	2,2	0,2
Υποσαχάρια Αφρική	3,2	3,3	3,5	-0,1
Παγκόσμιο Εμπόριο	3,7	1,0	2,9	-0,3

* Διαφορά σε ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ τον Οκτώβριο 2019

Πηγές: World Economic Outlook, ΔΝΤ, Ιανουάριος 2020 και Economic Outlook, ΟΟΣΑ, Νοέμβριος 2019 για την Τουρκία

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το ΑΕΠ ήταν αυξημένο κατά 1,1% το τρίτο τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο πρόπερσι, υποστηριζόμενο από την κατανάλωση των νοικοκυριών, ενώ οι επενδύσεις και η δημόσια κατανάλωση επενέργησαν αρνητικά στην αύξηση του ΑΕΠ. Ο ρυθμός ανάπτυξης εκτιμάται στο 1,3% το 2019 ενώ αναμένεται να σταθεροποιηθεί το 2020, στο 1,4%, όπως προβλεπόταν από τον Οκτώβριο, υπό την υπόθεση της ομαλής εξόδου από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο τέλος του Ιανουαρίου, ακολουθούμενης από σταδιακή μετάβαση σε μια νέα

οικονομική σχέση, διαδικασία η οποία θα είναι αυτή που τελικά θα εφαρμοστεί στην πράξη, κατόπιν των πρόσφατων εξελίξεων.

Στην Ιαπωνία, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ ενισχύθηκε σημαντικά το τρίτο τρίμηνο του 2019 στο 1,7% από 0,9% το προηγούμενο τρίμηνο, αντανakλώντας την υγιή ιδιωτική κατανάλωση, η οποία υποστηρίχθηκε μερικώς από δημοσιονομικά αντίμετρα στην αύξηση του φόρου κατανάλωσης, την εύρωστη επενδυτική δαπάνη, και αναθεωρήσεις των στοιχείων των εθνικών λογαριασμών. Έτσι, η οικονομία της Ιαπωνίας εκτιμάται να μεγαλώσει κατά 1,0% το 2019, από 0,3% όμως πρόπερσι. Για το 2020 προβλέπεται μικρή επιβράδυνση, στο 0,7%, 0,2 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα από τις προηγούμενες προβλέψεις, υποστηριζόμενη από τα μέτρα ύψους \$122 δισεκ. που ανακοίνωσε τον Δεκέμβριο η ιαπωνική κυβέρνηση, προκειμένου να αποτρέψει την επαπειλούμενη ύφεση από τη σημαντική μείωση των εξαγωγών και τη συρρίκνωση των λιανικών πωλήσεων, κατόπιν της πρόσφατης αύξησης του φόρου πωλήσεων.

Η οικονομία της Τουρκίας αναπτύχθηκε με ρυθμό 0,9% σε ετήσια βάση το τρίτο τρίμηνο του 2019 και επανήλθε έτσι σε θετικό πεδίο μεταβολών μετά από τις αρνητικές επιδόσεις των προηγούμενων τριών τριμήνων. Τα σημαντικά δημοσιονομικά πακέτα στήριξης της οικονομίας τονώνουν την εγχώρια ζήτηση περισσότερο από ότι αναμενόταν, ενώ η υποτίμηση της τουρκικής λίρας υποστηρίζει τις εξαγωγές. Ως εκ τούτου, για το σύνολο του 2019 εκτιμάται ότι ο ρυθμός ανάπτυξης θα είναι οριακός, 0,3%, πολύ μικρότερος από ότι τον προηγούμενο χρόνο (2,8%). Το τρέχον έτος, η ασθενής εξωτερική ζήτηση, η γεωπολιτική αβεβαιότητα και το υψηλό ιδιωτικό χρέος αναμένεται να συγκρατήσουν τον ρυθμό ανάπτυξης στο 3,0%, μακριά από το δυνητικό ρυθμό μεγέθυνσης και το στόχο του 5% που έχει θέσει η τουρκική κυβέρνηση.

Η ανάπτυξη στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας εκτιμάται στο 0,8% το 2019, όμως αναμένεται σημαντική επιτάχυνση στο 2,8% το 2020. Η επιβράδυνση έναντι του 2018 (1,8%), οφείλεται στη χαμηλότερη πετρελαϊκή παραγωγή, λόγω της απόφασης του ΟΠΕΚ για μείωση της προσφοράς από την αρχή του προηγούμενου έτους, η οποία παρατάθηκε στη διάρκειά του και συνεχίζεται.

Στη συνέχεια της τρέχουσας υπό-ενότητας παρουσιάζονται οι βασικές τάσεις και προκλήσεις οικονομικής πολιτικής σε πέντε αναπτυσσόμενες οικονομίες και οικονομικές περιφέρειες, από τις οποίες προέρχεται συνολικά σχεδόν το 1/3 του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Αναλυτικά, η οικονομία της Κίνας αναπτύχθηκε με ρυθμό 6,0% το τρίτο τρίμηνο του 2019 έναντι του αντίστοιχου τριμήνου πρόπερσι, σημειώνοντας νέα επιβράδυνση σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο. Ο ρυθμός αυτός είναι ο χαμηλότερος από το πρώτο τρίμηνο του 1992, εν μέσω εμπορικής αντιπαράθεσης με τις ΗΠΑ, εξασθένησης της παγκόσμιας ζήτησης και ανησυχητικής αύξησης του σκιάδους δανεισμού (δάνεια εκτός ισολογισμού σε αφερέγγυους δανειολήπτες). Η ανάπτυξη εκτιμάται στο 6,1% για το 2019 και στο 6,0% για το 2020. Μάλιστα, η πρόβλεψη για το 2020 είναι αναθεωρημένη επί τα βελτίω σε σχέση με εκείνη του Οκτωβρίου, αντανakλώντας την αναμενόμενη μερική ανάκληση παλαιότερων δασμών και την απόφαση μη επιβολής νέων, ως μέρος της πρώτης φάσης της εμπορικής συμφωνίας με τις ΗΠΑ, που αναμένεται να έχει βραχυπρόθεσμα θετική επίδραση, έως τον προσεχή Νοέμβριο.

Η οικονομία της Ινδίας αναπτύχθηκε με ρυθμό 4,5% ετησίως το τρίτο τρίμηνο του 2019 από 5,0% το προηγούμενο τρίμηνο, παραμένοντας σε επιβράδυνση για πέμπτο συνεχόμενο τρίμηνο, με την εγχώρια ζήτηση να σημειώνει μεγαλύτερη του αναμενόμενου εξασθένηση εν μέσω πιέσεων προς

το μη τραπεζικό χρηματοοικονομικό τομέα και πτώσης της πιστωτικής επέκτασης. Ο ρυθμός ανάπτυξης για το 2019 εκτιμάται στο 4,8%, δύο ποσοστιαίες μονάδες μικρότερος από πρόπερσι, επιβράδυνση η οποία θα αντισταθμιστεί μερικώς το 2020, με ανάπτυξη 5,8%.

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ρωσίας αυξήθηκε κατά 0,8% σε ετήσια βάση το τρίτο τρίμηνο του 2019, επίδοση ελαφρώς καλύτερη από εκείνη του προηγούμενου τριμήνου (0,7%). Η δραστηριότητα ενισχύεται υποβοηθούμενη και από την βελτίωση στις συνθήκες χρηματοδότησης. Για το 2019 εκτιμάται ανάπτυξη με ρυθμό 1,1%, μισό του περυσινού (2,3%), ενώ για το 2020 1,9%.

Στην Λατινική Αμερική, η ανάπτυξη αναμένεται να επανέλθει το 2020 (1,6%), κατόπιν στασιμότητας πέρυσι (0,1%). Η πρόβλεψη για φέτος είναι αναθεωρημένη επί τα χείρω, λόγω εξασθένησης των αναπτυξιακών προοπτικών του Μεξικού και της Χιλής. Από την άλλη πλευρά, αυτή εν μέρει αντισταθμίζεται από την αναθεώρηση προς τα επάνω των προοπτικών της Βραζιλίας, λόγω του βελτιωμένου οικονομικού κλίματος και της εξασθένησης των αρνητικών παραγόντων οι οποίοι σχετίζονταν με τον τομέα των μεταλλείων.

Οι εκτιμήσεις του IFO για το οικονομικό κλίμα στην παγκόσμια οικονομία το τέταρτο τρίμηνο του 2019 επιδεινώθηκαν περαιτέρω, με το σχετικό δείκτη να σημειώνει πτώση από τις -10,1 στις -18,8 μονάδες. Τόσο η αξιολόγηση της παρούσας κατάστασης όσο και οι προσδοκίες εξασθένησαν σημαντικά, καθώς η παγκόσμια οικονομία παραμένει αδύναμη.

Πίνακας 2.2

IFO - Εκτιμήσεις για την παγκόσμια οικονομία (Ισοζύγια Οικονομικού Κλίματος)

Τρίμηνο/Έτος	IV/17	I/18	II/18	III/18	IV/18	I/19	II/19	III/19	IV/19
Οικονομικό Κλίμα	17,1	26,0	16,5	2,9	-2,2	-13,1	-2,4	-10,1	-18,8
Παρούσα Κατάσταση	17,2	28,3	27,4	17,5	12,2	2,6	1,4	-5,4	-16,4
Προσδοκίες	16,9	23,9	6,1	-10,6	-15,7	-27,7	-6,1	-14,7	-21,1

Πηγή: IFO Institute, Center for Economic Studies

Πίνακας 2.3

IFO - Εκτιμήσεις για την Ευρωζώνη (Ισοζύγια Οικονομικού Κλίματος)

Τρίμηνο/Έτος	IV/17	I/18	II/18	III/18	IV/18	I/19	II/19	III/19	IV/19
Οικονομικό Κλίμα	37,0	43,2	31,1	19,6	6,6	-11,1	-6,3	-6,7	-16,3
Παρούσα Κατάσταση	42,9	51,3	49,9	41,4	29,9	18,3	7,9	6,4	-3,5
Προσδοκίες	31,3	35,4	13,8	-0,1	-14,3	-36,6	-19,5	-18,9	-28,3

Πηγή: IFO Institute, Center for Economic Studies

Στην Ευρωζώνη, ο δείκτης οικονομικού κλίματος επιδεινώθηκε σημαντικά στο τέταρτο τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, κατά σχεδόν δέκα μονάδες, στις -16,3 μονάδες, επίπεδο που είναι το χαμηλότερο από την άνοιξη του 2013. Η αξιολόγηση της παρούσας κατάστασης

υποχώρησε για έβδομο τρίμηνο σε σειρά, περνώντας σε αρνητικό πεδίο τιμών, στις -3,5 μονάδες, από 6,4 μονάδες το προηγούμενο τρίμηνο. Οι προσδοκίες σημείωσαν απότομη πτώση, στις -28,3 από -18,9 μονάδες.

Παρά τη συνεχιζόμενη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, με το επίπεδο ανεργίας να είναι ήδη σε διαχρονικά χαμηλό επίπεδο σε μερικές περιπτώσεις, ο δομικός πληθωρισμός παρέμεινε χαμηλά στις ανεπτυγμένες οικονομίες. Στις αναπτυσσόμενες οικονομίες μειώθηκε περαιτέρω, λόγω της υποτονικής δραστηριότητας. Η ασθενής ζήτηση επίδρασε αρνητικά στις τιμές των μετάλλων και της ενέργειας, συγκρατώντας τον συνολικό πληθωρισμό.

Η νομισματική πολιτική παγκοσμίως συνεχίζει να είναι υποστηρικτική. Η FED μείωσε το βασικό της επιτόκιο κατά 25 μονάδες βάσης στο εύρος του 1,5-1,75%, όπως αναμενόταν, ενώ η ΕΚΤ ανακοίνωσε ένα δεύτερο γύρο ποσοτικής χαλάρωσης (QE) με αγορές ομολόγων ύψους €20 δισεκ. σε μηνιαία βάση, κρατώντας αρνητικό το βασικό της επιτόκιο στο -0,5%. Η κεντρική τράπεζα της Κίνας μείωσε το βασικό επιτόκιο δανεισμού κατά 5 μονάδες βάσης στο 3,25%. Στην Τουρκία, η κεντρική τράπεζα μείωσε το βασικό επιτόκιο κατά 450 μονάδες βάσεις στο 12%, ενώ οι κεντρικές τράπεζες στη Ρωσία και στην Βραζιλία μείωσαν τα επιτόκια τους κατά 75 και 100 μονάδες βάσης (σε 6,5% και 5%), αντίστοιχα.

B. Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

- Ρυθμός ανάπτυξης στην και ΕΕ την Ευρωζώνη το τρίτο τρίμηνο του 2019 αμετάβλητος από το προηγούμενο τρίμηνο, 1,4% και 1,2% αντίστοιχα. Επιβράδυνση σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018 (1,8% και 1,6%)
- Αρνητική συμβολή καθαρών εξαγωγών στην ανάπτυξη την περίοδο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση, για πέμπτο συνεχόμενο τρίμηνο
- Περαιτέρω υποχώρηση Δείκτη Οικονομικού Κλίματος σε αμφότερες τις ζώνες το τέταρτο τρίμηνο
- Εκτιμήσεις για ανάπτυξη στην Ευρωζώνη 1,2% το 2019 και 1,4% το 2020
- Κύριες εστίες αβεβαιότητας: δυσχέρειες διαρθρωτικής προσαρμογής στη βιομηχανία της ΕΕ, αβεβαιότητα σε σχέση με το Brexit, γεωπολιτικές εντάσεις στη Μέση Ανατολή, κλιμάκωση μεταναστευτικών ροών
- Αλλά και θετικές προοπτικές από επανεκκίνηση ποσοτικής χαλάρωσης από την ΕΚΤ, εμπορικής συμφωνίας μεταξύ ΗΠΑ – Κίνας για μη κλιμάκωση εμπορικού πολέμου – σταδιακή άρση μέτρων

Το τρίτο τρίμηνο του 2019 οι οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης αναπτύχθηκαν με τον ίδιο ρυθμό σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, κατά 1,4% και 1,2% αντίστοιχα, έναντι ανάπτυξης κατά 1,8% σε ΕΕ και 1,6% σε ΕΖ ένα έτος νωρίτερα. Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής², η ανάπτυξη στην Ευρωζώνη αναμένεται να διαμορφωθεί σε 1,1%, και 1,2% για τα έτη 2019 και 2020 αντίστοιχα, έναντι 1,9% το 2018, ενώ για την Ευρωπαϊκή Ένωση προβλέπεται σταθερή ανάπτυξη κατά 1,4% και για τα δύο έτη από 2,0% το 2018.

² European Economic Forecasts autumn 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2019

Την ανάπτυξη στις οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου του 2019 στήριξε, στον ίδιο βαθμό με το προηγούμενο τρίμηνο, η εγχώρια ζήτηση, με τη θετική συμβολή των επενδύσεων να εξασθενεί, από 1,1% στο δεύτερο τρίμηνο του 2019 σε 0,7% στο επόμενο, όμως εκείνη της ιδιωτικής κατανάλωσης ενισχύθηκε στο 0,9% από 0,7% στο δεύτερο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Η επίδραση των καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ το τρίτο τρίμηνο του 2019 ήταν αρνητική για πέμπτο συνεχόμενο τρίμηνο, στο -0,7%, έναντι -0,2% στο ίδιο τρίμηνο πρόπερσι. Ελαφρώς διαφορετικές είναι οι τάσεις στη διάρθρωση της ανάπτυξης στις οικονομίες της Ευρωζώνης, με την εγχώρια ζήτηση να αποτελεί τον κύριο ωθητικό της παράγοντα, αλλά με ελαφρά εξασθένιση έναντι του προηγούμενου τριμήνου, στο 2,2% από 2,4% το δεύτερο τρίμηνο του 2019. Επίσης σημειώθηκε μικρότερη θετική συμβολή των επενδύσεων σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο, 1,1% του ΑΕΠ αντί 1,5% του ΑΕΠ, όπως στην Ευρωζώνη, ενώ η επίδρασή της κατανάλωσης ενισχύθηκε, στο 0,8%, από 0,6%. Επιπλέον, στο εν λόγω τρίμηνο, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών στην Ευρωζώνη ήταν αρνητική, κατά 1,1%, ελαφρώς ηπιότερη από ότι ένα τρίμηνο νωρίτερα (1,3%).

Η διάρθρωση των συνιστωσών του ΑΕΠ από την πλευρά της δαπάνης παραμένει παραπλήσια σε ΕΕ-28 και Ευρωζώνη, με την κατανάλωση να αντιπροσωπεύει το 76% και 74,5% του ΑΕΠ αντίστοιχα, τις επενδύσεις να αποτελούν το 21,8% και 22,5% του ΑΕΠ, τις εξαγωγές το 48,% και το 49,8%, και τις εισαγωγές το 45,9% και 46,9% του ΑΕΠ.

Οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης στην ΕΕ-28 το τρίτο τρίμηνο του 2019 (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία) σημειώθηκαν στην Ουγγαρία (4,8%), στην Εσθονία και στη Πολωνία (4,1%). Η Ελλάδα, με 2,3%, ξεπέρασε το μέσο όρο ανάπτυξης της Ευρωζώνης (1,2%). Οι χαμηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης σημειώθηκαν στην Ιταλία (0,3%), τη Γερμανία (0,5%), και το Ηνωμένο Βασίλειο (1,0%). Σε επίπεδο κυλιόμενου 12-μηνου, η Ελλάδα παρουσίασε ρυθμό ανάπτυξης 2,0%, υψηλότερο από αυτόν της ΕΕ (1,5%) και της ΕΖ (1,3%), καθώς και του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γαλλίας και της Γερμανίας, οι οποίες σημείωσαν ρυθμό ανάπτυξης κυλιόμενου 12-μηνου 1,5%, 1,3% και 0,6%, αντίστοιχα το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Η χώρα με το χαμηλότερο ρυθμό ανάπτυξης, σε δωδεκάμηνη βάση, ήταν η Ιταλία (0,1%), ενώ χαμηλά βρίσκονται η Φινλανδία (1,2%) και το Βέλγιο (1,4%). Στον αντίποδα, οι χώρες με τον υψηλότερο κυλιόμενο ρυθμό ανάπτυξης στην ΕΕ-28 ήταν η Ουγγαρία (5,1%) και η Εσθονία (4,5%).

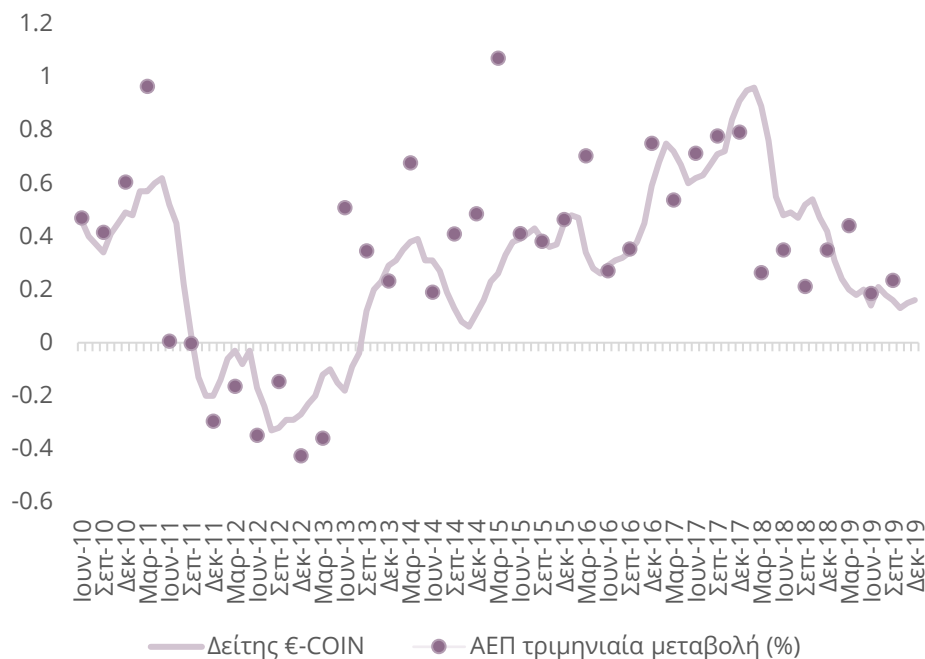
Ως προς τις τάσεις στο οικονομικό κλίμα και τους βασικούς πρόδρομους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο δείκτης €-COIN παρουσίασε μείωση στο τέταρτο τρίμηνο του 2019, στις 0,15 μονάδες από 0,18 μονάδες στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ υστερεί σημαντικά σε σύγκριση με το τέταρτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (0,48). Η μηνιαία επίδοση του Δεκεμβρίου 2019, στις 0,16 μονάδες, είναι ίδια με εκείνη του Ιανουαρίου του 2015, υποδηλώνοντας τη συνέχιση της επιδείνωσης του κλίματος στην οικονομία της Ευρωζώνης από τις αρχές του 2018 και την επιβράδυνση της ανάπτυξής της.

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΕΕ-28 και την Ευρωζώνη υποχώρησε περαιτέρω την περίοδο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου του περασμένου έτους, για όγδοο διαδοχικό τρίμηνο, και ενώ είχε διαμορφωθεί στο τέταρτο τρίμηνο του 2017 στο υψηλότερο διαχρονικά επίπεδο από το 2000.

Διάγραμμα 2.1

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN & ΑΕΠ Ευρωζώνης*

Μείωση πρόδρομο δείκτη €-COIN στο δ' τρίμηνο του 2019. Χαμηλότερη επίδοση από το α' τρίμ. του 2015.

*Το ερευνητικό κέντρο Centre of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της τριμηνιαίας ανάπτυξης του ΑΕΠ και προκύπτει από τη σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

Πηγή: CEPR και Bank of Italy

Τον Δεκέμβριο του 2019 ο δείκτης οικονομικού κλίματος παρέμεινε σταθερός στις 100 μονάδες στην ΕΕ-28 και διαμορφώθηκε στις 101,5 μονάδες στην Ευρωζώνη, μειωμένος κατά 1,3 μονάδες σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα. Επιπλέον, διαμορφώθηκε 7,5 και 5,9 μονάδες αντίστοιχα, χαμηλότερα από ότι πριν ένα χρόνο, το Δεκέμβριο του 2018.

Συνολικά στο τέταρτο τρίμηνο του 2019, ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην ΕΕ διαμορφώθηκε 1,4 μονάδες χαμηλότερα σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο και 9,2 μονάδες χαμηλότερα από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018. Στην Ευρωζώνη, ο δείκτης οικονομικού κλίματος βρέθηκε 1,3 μονάδες χαμηλότερα του προηγούμενου τριμήνου και 7,7 μονάδες κάτω από την τιμή του την ίδια περίοδο το 2018. Μεταξύ των μεγαλύτερων οικονομιών της ΕΕ, στη Γαλλία το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σημειώθηκε υποχώρηση του δείκτη κλίματος σε σχέση με το τρίτο τρίμηνό του κατά 0,6 μονάδες, ενώ σε σύγκριση με το τέταρτο τρίμηνο του 2018 ο δείκτης ήταν μια μονάδα υψηλότερος. Επίσης επιδείνωση σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο πέρυσι παρατηρείται στο οικονομικό κλίμα της Γερμανίας, κατά 0,5 μονάδες, ενώ ο δείκτης ήταν 11 μονάδες χαμηλότερα έναντι του τέταρτου τριμήνου του προηγούμενου έτους. Στην Ιταλία ο δείκτης υποχώρησε οριακά, κατά 0,2 μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο. Όμως και σε αυτήν τη χώρα ο δείκτης είναι μειωμένος έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2018, κατά 4,6 μονάδες. Τέλος, την περίοδο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου 2019, το επίπεδο του δείκτη οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα

ανήλθε σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο κατά 0,8 μονάδες. Ο δείκτης της χώρας τον Δεκέμβριο διαμορφώθηκε στα μέγιστα επίπεδα από το πρώτο τρίμηνο του 2008, στις 109,5 μονάδες, περίπου 8,6 μονάδες υψηλότερα από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (100,9 μονάδες).

Πίνακας 2.4

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-28 & Ευρωζώνης (μ.ό. 1990-2018=100)

Μήνας	Ιαν-18	Φεβ-18	Μαρ-18	Απρ-18	Μάι-18	Ιουν-18	Ιουλ-18	Αυγ-18	Σεπ-18	Οκτ-18	Νοε-18	Δεκ-18
ΕΕ-28	113,9	113,7	111,7	111,7	111,8	111,7	111,5	111,5	110,7	110,1	109,3	107,5
Ευρωζώνη	114	113,2	112	112,2	111,5	111,8	111,2	111	110,4	109,7	109,5	107,4

Μήνας	Ιαν-19	Φεβ-19	Μαρ-19	Απρ-19	Μάι-19	Ιουν-19	Ιουλ-19	Αυγ-19	Σεπ-19	Οκτ-19	Νοε-19	Δεκ-19
ΕΕ-28	106,2	105,4	105,2	103,7	103,9	102,4	102	101,4	100	99,2	100	100
Ευρωζώνη	106,3	106,2	105,6	103,9	105,2	103,3	102,7	103,1	101,7	100,8	101,2	101,5

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG ECFIN), Ιανουάριος 2020

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, λόγω κυρίως της παρατεταμένης αβεβαιότητας σε σχέση με το Brexit, σημειώθηκε περαιτέρω υποχώρηση του δείκτη οικονομικού κλίματος, κατά 2,3 μονάδες έναντι του προηγούμενου τριμήνου και κατά 16,9 μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018. Υπενθυμίζεται πως στις 17 Οκτωβρίου 2019 ανακοινώθηκε η επίτευξη συμφωνίας για το Brexit, με τον τότε πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ και το βρετανό πρωθυπουργό Μπόρις Τζόνσον να δηλώνουν ότι είναι αμοιβαία αποδεκτή και σημαντική. Ο κ. Τζόνσον έθεσε προς έγκριση την αναθεωρημένη συμφωνία στο βρετανικό κοινοβούλιο στις 19 Οκτωβρίου, το οποίο την ενέκρινε με την τροποποίηση της προθεσμίας αποχώρησης από 31/10/19 σε 31/01/20. Η Βουλή των Κοινοτήτων ενέκρινε τη συμφωνία, αλλά όχι το χρονοδιάγραμμα για τη συζήτησή της. Κατόπιν αυτής της εξέλιξης προκηρύχθηκαν πρόωρες εκλογές για τις 12 Δεκεμβρίου. Οι συντηρητικοί κέρδισαν την πλειοψηφία στις εκλογές, με τον κ. Τζόνσον να δηλώνει ότι το Ηνωμένο Βασίλειο θα εγκαταλείψει την ΕΕ στις αρχές του 2020. Στις 23 Ιανουαρίου, με 330 ψήφους υπέρ, η συμφωνία αποχώρησης εγκρίθηκε από το Βρετανικό Κοινοβούλιο και το Ηνωμένο Βασίλειο αποχώρησε οριστικά από την ΕΕ στο τέλος του Ιανουαρίου του 2020. Η Συμφωνία Αποχώρησης προβλέπει μια μεταβατική περίοδο μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2020, κατά την οποία οι Βρετανοί θα υπάγονται στους ευρωπαϊκούς κανονισμούς.

Πληρέστερη πληροφόρηση για τις τάσεις στα μεγέθη που συνθέτουν το ΑΕΠ της Ευρωζώνης και της ΕΕ το τέταρτο τρίμηνο του 2019 και άλλες μακροοικονομικές μεταβλητές, καθώς και για τις εκτιμώμενες τάσεις τους το προσεχές χρονικό διάστημα παρέχεται στη συνέχεια της παρούσας υπό-ενότητας. Παρουσιάζονται επίσης οι προβλέψεις για την περίοδο 2019-2020, όπως αυτές προκύπτουν για τις περιφέρειες χωρών της ΕΕ και της Ευρωζώνης στην πλέον πρόσφατη έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Πίνακας 2.5

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-28, Ευρωζώνη (πραγματικές ετήσιες % μεταβολές, εκτός αν δηλώνεται διαφορετικά)

	ΕΕ-28			Ευρωζώνη		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
ΑΕΠ	2	1,4	1,4	1,9	1,1	1,2
Ιδιωτική Κατανάλωση	1,6	1,4	1,5	1,4	1,1	1,2
Δημόσια Κατανάλωση	1,2	1,8	1,7	1,1	1,6	1,5
Ακαθάριστες επενδύσεις	2,5	3,8	1,8	2,3	4,3	2,0
Εξαγωγές αγαθών - υπηρεσιών	3	2,5	2,3	3,3	2,4	2,1
Εισαγωγές αγαθών - υπηρεσιών	2,9	3,3	2,8	2,7	3,2	2,6
Απασχόληση	1,4	1,0	0,5	1,5	1,1	0,5
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	6,8	6,3	6,2	8,2	7,6	7,4
Πληθωρισμός	1,9	1,5	1,5	1,8	1,2	1,2
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-0,7	-0,9	-1,1	-0,5	-0,8	-0,9
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	81,9	80,6	79,4	87,9	86,4	85,1
Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	2,2	1,9	1,8	3,8	3,3	3,2

Πηγή: European Economic Forecasts, Autumn 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2019

Αναλυτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το τρίτο τρίμηνο του 2019 (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία), η ιδιωτική κατανάλωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση ενισχύθηκε κατά 1,6%, άνοδος μεγαλύτερη από το προηγούμενο τρίμηνο (1,3%), έναντι αύξησης 1,4% στην αντίστοιχη περίοδο του 2018. Στην Ευρωζώνη η κατανάλωση των νοικοκυριών ενισχύθηκε κατά 1,5%, από 1,1% στο προηγούμενο τρίμηνο, όπως και ένα έτος νωρίτερα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον περασμένο Νοέμβριο προέβλεψε αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών στο σύνολο του 2019 στην ΕΕ κατά 1,4% και οριακή επιτάχυνσή της το 2020, σε 1,5%. Για την Ευρωζώνη προβλέπει εξασθένιση της ανόδου της ιδιωτικής κατανάλωσης το 2019 στο 1,1% και οριακή επιτάχυνση για το 2020, στο 1,2%. Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία η ιδιωτική κατανάλωση ήταν 1,8% υψηλότερη, άνοδος μεγαλύτερη σε σχέση με εκείνη του προηγούμενου τριμήνου (+1,4%), στη Γαλλία παρουσιάστηκε σταθερότητα αύξησης, στο 1,4%, ενώ στην Ιταλία αυξήθηκε κατά 0,8%, από 0,5% ένα τρίμηνο πριν. Στο Ηνωμένο Βασίλειο καταγράφηκε επιβράδυνση σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο σε 1,0% από 1,2%. Η Ισπανία παρουσίασε επιτάχυνση αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης, στο 1,4% από 0,8%. Στην Ελλάδα η άνοδος ήταν οριακή, 0,2%, ενώ στο δεύτερο τρίμηνο σημειώθηκε πτώση 0,2%.

Η διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης κλιμακώθηκε στην ΕΕ και στην Ευρωζώνη το τρίτο τρίμηνο του 2019, στο 2,1% και 1,7%, από 1,9% και 1,5% αντιστοίχως. Το τρίτο τρίμηνο του 2018 η δημόσια κατανάλωση ανήλθε κατά 0,9% σε αμφότερες την Ευρωζώνη και την ΕΕ. Για το 2019 και 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει κλιμάκωση της αύξησης στην ΕΕ-28 σε σύγκριση με πρόπερσι, σε 1,8% και 1,7% αντίστοιχα, ενώ για την Ευρωζώνη εκτίμησε αύξηση 1,6% και 1,5%. Το τρίτο τρίμηνο του 2019 σημειώθηκε μείωση της δημόσιας κατανάλωσης στην Ελλάδα, κατά 0,5%, ενώ το προηγούμενο τρίμηνο ήταν αυξημένη κατά 9,4% εξαιτίας των δημοσιονομικών παρεμβάσεων στο πλαίσιο του εκλογικού κύκλου.

Οι επενδύσεις ενισχύθηκαν την περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου 2019 στην ΕΕ με ρυθμό 3,3%, σαφώς μικρότερο σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (5,4%), ενώ η αύξησή τους επιβραδύνθηκε και στην Ευρωζώνη σε 5,0%, έναντι 7,0% στο δεύτερο τρίμηνο. Το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018 οι επενδύσεις είχαν διευρυνθεί κατά 5,1% στην ΕΕ και κατά 4,8% στην Ευρωζώνη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει ενίσχυσή τους κατά 3,8% για το 2019 και 1,8% για το 2020 στην ΕΕ, ενώ αναμένει άνοδο 4,3% και 2,0% αντίστοιχως για την Ευρωζώνη. Στο τρίτο τρίμηνο του 2019, συρρίκνωση των επενδύσεων σημειώθηκε στη Γερμανία κατά 4,9% από αύξηση 2,4% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ στην Ιταλία συνεχίστηκε η πτώση τους, ηπιότερα, κατά 1,3% από πτώση 4,8% στο τρίμηνο Απριλίου - Ιουνίου. Ο ρυθμός ανόδου των επενδύσεων στη Γαλλία επιταχύνθηκε σε 2,7%, από 1% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο παρουσιάστηκε μεταβολή τάσης στο τρίτο τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς, σε πτώση 7,7% από αύξηση 2,1%. Στην Ελλάδα σημειώθηκε πτώση 5,0%, έναντι θετικής μεταβολής 1,3% το δεύτερο τρίμηνο του 2019.

Επιτάχυνση καταγράφηκε στις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και στο τρίτο τρίμηνο του 2019, τόσο στην ΕΕ (2,5%), όσο και στην ΕΖ (2,4%), έναντι αύξησης 2,1% και 2,3%, αντίστοιχα το προηγούμενο τρίμηνο και διεύρυνσης 2,7% και 3,0%, αντίστοιχα το τρίτο τρίμηνο του 2018. Για το 2019 και το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει επιβράδυνση στην αύξηση των εξαγωγών στην ΕΕ-28 σε σύγκριση με το 2018, σε 2,5% και 2,3% αντίστοιχα. Για την Ευρωζώνη αναμένει αύξηση 2,4% για το σύνολο του 2019 και επιβράδυσή της το 2020 σε 2,1%. Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία, σημειώθηκε διεύρυνση των εξαγωγών στο τρίτο τρίμηνο του 2019 κατά 1,6%, από μείωση 0,3% στο δεύτερο τρίμηνο του 2019. Η διεύρυνση των εξαγωγών στη Γαλλία και στην Ιταλία το τρίτο τρίμηνο του 2019 ήταν 1,6% και 1,2% αντίστοιχα, από 2,5% και 2,9% το προηγούμενο τρίμηνο. Στην Ελλάδα σημειώθηκε σημαντική επιτάχυνση το τρίτο τρίμηνο σε σχέση με ένα τρίμηνο νωρίτερα, στο 9,5% από 5,8%. Επιτάχυνση της αύξησης των εξαγωγών το τρίτο τρίμηνο του 2019, στο 3,5% από μείωση κατά 1,9% στο δεύτερο τρίμηνό του, σημειώθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο. Κλιμάκωση των εξαγωγών σημειώθηκε στην Ισπανία, κατά 3,0%, από 2,1% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ αύξηση παρατηρήθηκε στις εξαγωγές της Κύπρου, κατά 1,6%, κατόπιν μείωσης 6,9% στο δεύτερο τρίμηνο του ίδιου έτους.

Η διεύρυνση των εισαγωγών ήταν σταθερή το τρίτο τρίμηνο του 2019 στην ΕΕ σε σχέση με το τρίμηνο που προηγήθηκε, σε 4,2%. Ελαφρά επιβράδυνση παρατηρήθηκε στην ΕΖ, σε 5,0% από 5,3%. Ο ρυθμός διεύρυνσής τους είναι υψηλότερος από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, 3,4% στην ΕΕ και 3,7% στην Ευρωζώνη. Για τα έτη 2019 και 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προβλέψει για την ΕΕ-28 αύξηση κατά 3,3% και 2,8% αντίστοιχα. Για την Ευρωζώνη αναμένει επιβράδυνση του ρυθμού μεγέθυνσης το 2019 σε 3,2% και το 2020 σε 2,6%. Σε επίπεδο χωρών, το τρίτο τρίμηνο του 2019 οι εισαγωγές αυξήθηκαν στην Ισπανία στο 3,1% από πτώση 0,2% στο προηγούμενο τρίμηνο, στην Γαλλία κυμάνθηκαν στο 2,8% από 1,9% και στην Ιταλία στο 1,6% από 1%. Αντιθέτως, επιβράδυνση παρατηρήθηκε στη Γερμανία, σε 1,3% από 2,6% στο δεύτερο τρίμηνο του 2019, Στην Ελλάδα, οι εισαγωγές μειώθηκαν κατά 2,9%, ενώ στο προηγούμενο τρίμηνο ήταν αυξημένες κατά 3,7%. Στο Ηνωμένο Βασίλειο οι εισαγωγές παρέμειναν σταθερές σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018, ενώ το προηγούμενο τρίμηνο παρουσίασαν θετικό ρυθμό μεταβολής, 1,1%.

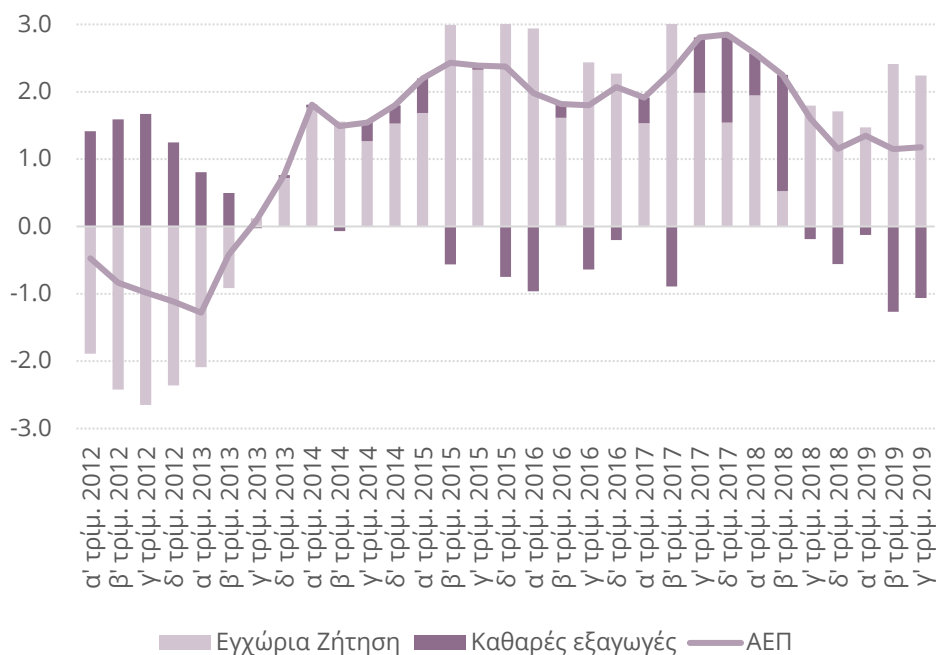
Με βάση τις εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών σε αυτό ήταν αρνητική στο δεύτερο και στο τρίτο τρίμηνο του 2019 (1,3% και 1,1%

αντιστοίχως), από οριακά αρνητική το τρίτο τρίμηνο του 2018 (-0,2%). Η ελαφρώς μικρότερη αρνητική συμβολή των καθαρών εξαγωγών στο τρίτο τρίμηνο προήλθε από την ταυτόχρονη οριακή αύξηση της συμβολής εξαγωγών, από 1,1% στο δεύτερο τρίμηνο σε 1,2% την περίοδο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου, καθώς και από την υποχώρηση της αρνητικής συμβολής των εισαγωγών, από 2,4% στο δεύτερο τρίμηνο στο 2,2% στο επόμενο. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η θετική συμβολή της εγχώριας ζήτησης ήταν της τάξης του 2,2% του ΑΕΠ, ελαφρώς μικρότερη έναντι του προηγούμενου τριμήνου (2,4%). Η κάμψη προήλθε κυρίως από τις επενδύσεις, οι οποίες συνέβαλαν 1,1% του ΑΕΠ το τρίτο τρίμηνο του 2019 έναντι συμβολής 1,5% στο δεύτερο τρίμηνο του.

Διάγραμμα 2.2

Μεταβολή ΑΕΠ Ευρωζώνης - Συμβολή συνιστωσών στον πραγματικό ετήσιο ρυθμό μεταβολής (σε ποσοστιαίες μονάδες)

Αρνητική συμβολή καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ της ΕΖ το γ' τρίμ. 2019. Θετική αλλά φθίνουσα επίδραση εγχώριας ζήτησης λόγω επιβράδυνσης των επενδύσεων

Πηγή: Eurostat

Ο εναρμονισμένος πληθωρισμός εξασθένησε το τρίτο τρίμηνο του 2019 στην ΕΕ και την Ευρωζώνη, καταγράφοντας ρυθμό 1,3% και 1,0% από 1,7% και 1,4% αντίστοιχα. Στο τρίτο τρίμηνο του 2018 ο εναρμονισμένος πληθωρισμός είχε διαμορφωθεί σαφώς υψηλότερα, σε 2,2% και 2,1%, σε ΕΕ και ΕΖ αντιστοίχως. Για τα έτη 2019 και 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβλεψε προσφάτως ότι ο πληθωρισμός στην ΕΖ θα είναι ο ίδιος, 1,2%, ενώ στην ΕΕ θα διαμορφωθεί σε 1,5% σε αμφότερα τα έτη.

Η διεύρυνση της απασχόλησης ήταν μικρότερη στο τρίτο τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο, 0,8% στην ΕΕ και 1,0% στην ΕΖ από 1,0% και 1,2% αντιστοίχως, ενώ υστέρησε και σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2018 (1,3% και 1,5% αντίστοιχα). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει επιβράδυνση της αύξησης της δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ΕΕ για τα έτη 2019

και 2020, σε 1,0% και 0,5% αντίστοιχα, από 1,4% το 2018. Για την Ευρωζώνη επίσης προβλέπει επιβράδυνση στη διεύρυνση της απασχόλησης, σε 1,1% το 2019 και 0,5% το τρέχον έτος, από 1,5% το 2018. Η ισχυρότερη αύξηση της απασχόλησης το τρίτο τρίμηνο του 2019 σημειώθηκε στην Μάλτα (4,7%) στο Λουξεμβούργο (3,7%), στη Κύπρο (3%), στην Ιρλανδία (2,4%) και στην Εσθονία (1,8%). Στην Ελλάδα η διεύρυνση έφτασε το 1,6%. Αντιθέτως, συρρίκνωση της απασχόλησης σημειώθηκε στη Λιθουανία (1,7%), στη Ρουμανία (1,0%), στη Λετονία (0,3%), καθώς και στη Πολωνία (0,1%).

Η ανεργία υποχώρησε περαιτέρω το τρίτο τρίμηνο του 2019, στο 6,1% στην ΕΕ και στο 7,3% στην Ευρωζώνη, έναντι 6,2% και 7,5% αντίστοιχα στο δεύτερο τρίμηνό του, επίπεδα που είναι το χαμηλότερο από το 2008 σε αμφότερες τις περιφέρειες. Στο τρίτο τρίμηνο πρόπερσι βρισκόταν στο 6,5% στην ΕΕ και στο 7,8% στην ΕΖ. Για το 2019 και το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προβλέψει μείωση των ποσοστών ανεργίας στην ΕΕ-28, σε 6,3% και 6,2% αντίστοιχα, από 6,8% το 2018, ενώ για την Ευρωζώνη αναμένει ποσοστά ανεργίας 7,6% το 2019 και 7,4% το 2020, έναντι 8,2% στο σύνολο του προπερασμένου έτους. Την περίοδο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου 2019 το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφηκε, για άλλο ένα τρίμηνο, στην Ελλάδα (16,4%), με την Ισπανία (13,9%) και την Ιταλία (9,1%) να έπονται, ενώ στη Γαλλία η ανεργία ήταν της τάξης του 8,3% και στη Γερμανία 3,1%.

Στο πεδίο των δημοσιονομικών επιδόσεων, το έλλειμμα του ισοζυγίου γενικής κυβέρνησης στην ΕΕ-28 το τρίτο τρίμηνο του 2019 περιορίστηκε σε 0,7% του ΑΕΠ, από έλλειμμα 0,6% το δεύτερο τρίμηνο του 2019. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει ότι θα ενισχυθεί το 2019 και το 2020, σε 0,9% και 1,1% του ΑΕΠ αντίστοιχως. Σχετικά με το δημοσιονομικό έλλειμμα κατά μέσο όρο Ευρωζώνη, αναμένει να διευρυνθεί σε 0,8% του ΑΕΠ το 2019 και 0,9% το 2020, από 0,5% το 2018. Όσον αφορά στο δημόσιο χρέος, διαμορφώθηκε στις χώρες της Ευρωζώνης το τρίτο τρίμηνο πέρυσι στο 86,1% του ΑΕΠ. Εκτιμάται πως θα υποχωρήσει 2019 και το επόμενο έτος στο 86,4% και 85,1% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Το δημόσιο χρέος, ως ποσοστό του ΑΕΠ, παρέμεινε ιδιαίτερα υψηλό το τρίτο τρίμηνο του 2019 σε αρκετές χώρες μέλη, με το μεγαλύτερο επίπεδο στην Ελλάδα (178,2%), την Ιταλία (137,3%), την Πορτογαλία (120,5%), το Βέλγιο (102,3%) και την Γαλλία (100,5%).

Ως προς το πλαίσιο νομισματικής πολιτικής, ενδιαφέρον για την παροχή ρευστότητας παρουσιάζει το βασικό επιτόκιο δανεισμού της ΕΚΤ όπως ανακοινώθηκε τον Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο. Συγκεκριμένα, έγινε γνωστό ότι θα διατηρηθεί στο τρέχον επίπεδο (0,25%), έως ότου φανεί πως ο πληθωρισμός συγκλίνει σίγουρα σε ένα επίπεδο κάτω από 2,0%. Ακόμα, από 1^η Νοεμβρίου 2019 η ΕΚΤ ξεκίνησε εκ νέου τις αγορές ομολόγων και άλλου ενεργητικού αξίας €20 δισεκ. μηνιαίως, για όσο χρονικό διάστημα αυτό θεωρηθεί αναγκαίο (QE 2), δηλώνοντας ότι θα λήξουν λίγο πριν αρχίσουν να επιδρούν αυξητικά στα βασικά επιτόκια της. Τα ποσά από την εξόφληση αποκτηθέντων τίτλων θα συνεχίσουν να επανεπενδύονται πλήρως, στο πλαίσιο του προγράμματος APP κατά τη λήξη τους, για παρατεταμένη χρονική περίοδο μετά την ημερομηνία κατά την οποία η ΕΚΤ θα αρχίσει να αυξάνει τα βασικά επιτόκια³.

³ Δελτίο τύπου «Αποφάσεις νομισματικής πολιτικής», ΕΚΤ, Οκτώβριος 2019

Επιγραμματικά, η οικονομία στην Ευρώπη, και ειδικότερα στην Ευρωζώνη, βρίσκεται την τρέχουσα περίοδο αντιμέτωπη με μια σειρά από προκλήσεις. Οι κυριότερες εξ' αυτών έγκεινται σε:

- Η επιβράδυνση παγκοσμίως του κλάδου της μεταποίησης, πλήττει τις εξαγωγές της ΕΕ
- Ανησυχία σχετικά με την ικανότητα του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου να υποστηρίξει το πολύπλευρό εμπορικό σύστημα
- Αλλά και υπογραφή σημαντικής εμπορικής συμφωνίας μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας για μη κλιμάκωση εμπορικού πολέμου – σταδιακή άρση μέτρων
- Γεωπολιτική ένταση στη Μέση Ανατολή
- Η τελική εφαρμογή της συμφωνίας αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ και οι όροι αυτής. Επηρεάζει σημαντικά πολλά θέματα, όπως τα δικαιώματα των πολιτών της ΕΕ στην Βρετανία και τους όρους εμπορίου. Μέχρι την τελική εφαρμογή των νέων κανόνων θα πληγούν η επενδυτική και η καταναλωτική εμπιστοσύνη κυρίως στη Βρετανική οικονομία και αρκετά λιγότερο στην οικονομία της Ευρωζώνης.
- Εξασθένηση εμπορίου μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Στην αγορά κρατικών ομολόγων, γενικευμένη αίσθηση για επιδείνωση προβλέψεων και προσδοκίες για μία παρατεταμένη περίοδο υποστηρικτικής νομισματικής πολιτικής θέτουν πίεση στις αποδόσεις αυτών
- Διασφάλιση σταθερότητας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα: πολύ υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων σε κάποιες χώρες μέλη

Πλαίσιο 2.1

ΕΣΠΑ 2014 – 2020: Πρόοδος υλοποίησης και επίδραση υστέρησης στο ΑΕΠ

Ο συνολικός προϋπολογισμός των συγχρηματοδοτούμενων δαπανών από τα έξι βασικά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία της ΕΕ στην Ελλάδα την Ε' Προγραμματική Περίοδο 2014 – 2020 είναι €26,2 δισεκ., εκ των οποίων €21,4 δισεκ. κοινοτικοί πόροι και €4,8 δισεκ. εθνική συμμετοχή. Εξ' αυτών, έως τις 30/09/2019, περί τα €22 δισεκ. ή 84% είχαν κατανεμηθεί σε εθνικές δράσεις και προγράμματα. Τα κατανεμημένα κονδύλια κάθε χώρα μέλος έχει δικαίωμα να τα αξιοποιήσει, εφόσον βρεθούν σχετικές επενδύσεις αντίστοιχης αξίας, προς ενίσχυσή τους. Όμως, οι πραγματοποιημένες σχετικές επενδύσεις στην Ελλάδα την αντίστοιχη περίοδο έφτασαν τα €7,4 δισεκ. ή 28% του συνολικού προϋπολογισμού, ενώ σε άλλες χώρες του ευρωπαϊκού νότου η υλοποίηση έχει φτάσει το 43% (Πορτογαλία) και 44% (Κύπρος). Στη Φινλανδία έχει υπερβεί το 64% του προϋπολογισμού τους, με αποτέλεσμα η χώρα να αποτελεί μια εκ των βέλτιστων πρακτικών στην αξιοποίηση των Κοινοτικών κονδυλίων (Διάγραμμα 2.2Α).

Η πρόοδος υλοποίησης του ΕΣΠΑ 2014-2020 από το 2015 έως και το γ' τρίμηνο του 2019, ανά Ταμείο της ΕΕ από το οποίο προέρχονται οι κεφαλαιακοί πόροι, κυμαίνεται από 11% έως 42%. Αυτά, κατά φθίνουσα σειρά ποσοστού απορροφητικότητας, κατατάσσονται ως εξής:

- Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης-ΕΓΤΑΑ (European Agricultural Fund for Rural Development), υλοποίηση 42% (€2,2 δισεκ., από προϋπολογισμό €5,2 δισεκ.)
- Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ (European Social Fund), υλοποίηση 35% (€1,8 δισεκ. από προϋπολογισμό €5,0 δισεκ.)
- Πρωτοβουλία για την Απασχόληση των Νέων – ΠΑΝ (Youth Employment Initiative), υλοποίηση 29% (€0,2 δισεκ. από €0,6 δισεκ.)
- Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης – ΕΤΠΑ (European Regional Development Fund), υλοποίηση 23% (€2,5 δισεκ. από προϋπολογισμό €11,0 δισεκ.)
- Ταμείο Συνοχής (Cohesion Fund), υλοποίηση 20% (€0,8 δισεκ. από 3,8 δισεκ.)
- Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας – ΕΤΘΑ (European Maritime and Fisheries Fund), υλοποίηση 11% (€0,06 δισεκ. από €0,5 δισεκ.)

Το Διάγραμμα 2.2Β παρουσιάζει την απόκλιση ανά έτος στην υλοποίηση συγχρηματοδοτούμενων επενδύσεων στην Ελλάδα σε σχέση με τις δύο χώρες του νότου και την Φινλανδία, σε όρους ποσοστιαίων μονάδων του συνολικού προϋπολογισμού κάθε χώρας. Με εξαίρεση το 2016, η Ελλάδα υστερεί κάθε έτος έναντι των συνεξεταζόμενων χωρών.

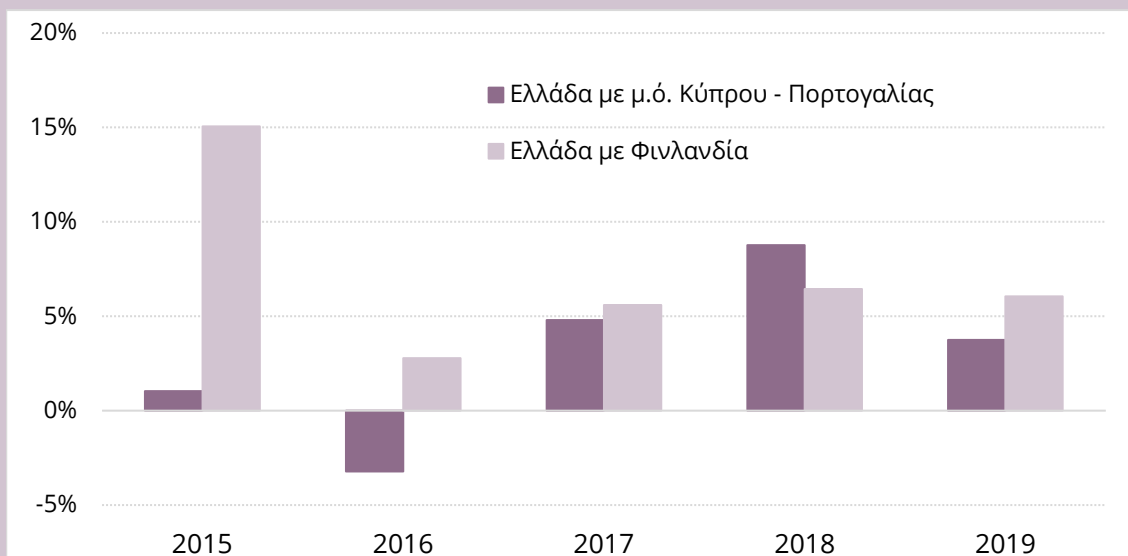
Διάγραμμα 2.2Α

Πρόοδος σωρευτικής πραγματοποίησης συγχρηματοδοτούμενων δαπανών σε ενδεικτικές χώρες - (Ποσοστό επί του συνολικού προϋπολογισμού, έως γ' τρίμ. 2019)

Διάγραμμα 2.2Β.

Ετήσια υστέρηση Ελλάδας στην υλοποίηση συγχρηματοδοτούμενων επενδύσεων (διαφορά κατ' έτος, σε ποσοστιαίες μονάδες προϋπολογισμού 2014-2020)*

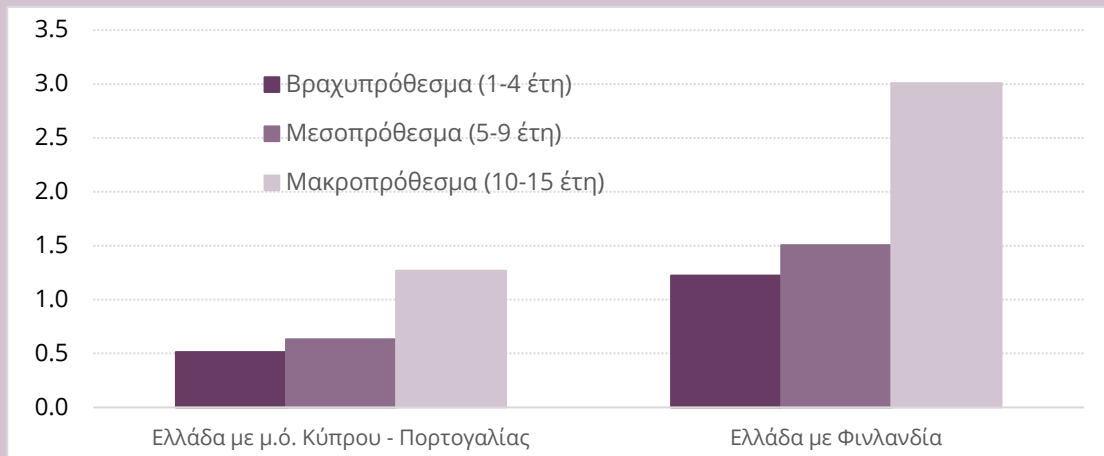

* Μια αρνητική τιμή συνεπάγεται ότι η Ελλάδα υπερτερεί σε υλοποίηση

Διάγραμμα 2.2Γ

Εκτιμώμενη μέση απώλεια ΑΕΠ Ελλάδας, βάσει απόκλισης σε ποσοστιαία υλοποίηση προϋπολογισμού ετών 2015-2019 από άλλες χώρες (€ δισεκ.)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή ESIF data, Επεξεργασία στοιχείων και εκτιμήσεις: IOBE

Προκειμένου να προσεγγιστούν οι επιδράσεις στην ελληνική οικονομία της υστέρησης στην αξιοποίηση των κεφαλαίων από τα διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία της ΕΕ για την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020, πραγματοποιήθηκε η εξής άσκηση. Εκτιμήθηκαν τα αποτελέσματα στο ΑΕΠ από μια από το 2015 έως το γ' τρίμηνο του 2019 συνολική πραγματοποίηση του ΕΣΠΑ 2014-2020 ίδιας έκτασης με το μέσο σωρευτικό επίπεδο υλοποίησης των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων σε χώρες της περιφέρειας της ΕΕ με οικονομίες με διαρθρωτικά χαρακτηριστικά παρόμοια με την Ελλάδα, (Κύπρος, Πορτογαλία), όπως επίσης στη Φινλανδία. Στις δύο πρώτες χώρες τη συγκεκριμένη περίοδο είχε διατεθεί σε επενδύσεις το 43% του συγχρηματοδοτούμενου προϋπολογισμού για την Ε' Προγραμματική Περίοδο. Εάν ο βαθμός υλοποίησης εγχωρίως ήταν ίδιος με αυτόν, συνολικά στην περίοδο 2015 - γ' τριμ. 2019 οι δαπάνες του ΕΣΠΑ 2014-2020 θα ήταν περίπου €4,0 δισεκ. ή 53% περισσότερες από όσες πραγματοποιήθηκαν. Αυτές αναλογούν ανά έτος περίπου σε €790 εκατ. ή 0,44% του μέσου ονομαστικού ΑΕΠ το 2015 - 2018. Περαιτέρω, εάν η Ελλάδα είχε επιτύχει τον ρυθμό υλοποίησης των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων της Φινλανδίας (σωρευτικά 64%), θα είχαν διατεθεί στην πενταετία 2015 - 2019 περισσότερες ενισχύσεις περίπου €9,4 δισεκ. ή 126% παραπάνω από όσες έχουν γίνει έως τώρα. Αυτές αναλογούν ανά έτος σε €1,88 δισεκ. ή 1% του ονομαστικού ΑΕΠ το 2015 - 2018.

Στο IOBE ολοκληρώνεται εντός του πρώτου εξαμήνου του 2020 μελέτη σχετικά με τις επιδράσεις των κεφαλαίων από τα Ταμεία της ΕΕ σε μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας. Στο πλαίσιο αυτής, έχουν εκτιμηθεί ο βραχυχρόνιος και ο μακροχρόνιος πολλαπλασιαστής των συγχρηματοδοτούμενων δαπανών (κεφάλαια ΕΕ και εθνική συμμετοχή) στο ΑΕΠ. Εφαρμόζοντας τους εκτιμώμενους πολλαπλασιαστές στις παρατηρούμενες αποκλίσεις πραγματοποίησης συγχρηματοδοτούμενων επενδύσεων στην Ελλάδα έως το γ' τρίμηνο του 2019, συνεπάγεται ότι μια ταχύτερη υλοποίηση του ΕΣΠΑ σε κάθε έτος την περίοδο 2015 - 2019, με ρυθμούς εφαρμογής Κύπρου και Πορτογαλίας, θα είχε ως αποτέλεσμα

μια μεγαλύτερη αύξηση του ΑΕΠ κατά €0,5 δισεκ. βραχυχρόνια, η οποία σε βάθος 15 ετών θα έφτανε τα €1,3 δισεκ. (Διάγραμμα 2.2Γ). Μια ταχύτερη υλοποίηση, με ρυθμούς Φινλανδίας, θα είχε ως αποτέλεσμα μια μεγαλύτερη αύξηση του ΑΕΠ βραχυχρόνια, κατά €1,2 δισεκ., και έως €3,0 δισεκ. μακροχρόνια (15-ετία). Συνεπώς, στο σύνολο των πέντε ετών στα οποία υλοποιείται το ΕΣΠΑ, εάν ακολουθούνταν οι ρυθμοί των χωρών του νότου της Ευρωζώνης, η συνολική άμεση ενίσχυση του ΑΕΠ θα έφτανε τα €2,6 δισεκ. και αυτή σε βάθος χρόνου τα €6,3 δισεκ., ενώ εάν εφαρμόζονταν οι βέλτιστες πρακτικές της Φινλανδίας σε αυτό το θέμα, η βραχυχρόνια επίδραση θα ήταν €6,1 δισεκ., η οποία με προοπτική 15-ετίας θα ανερχόταν έως τα €15,0 δισεκ.

Συμπερασματικά, κρίνεται σκόπιμο να δοθεί υψηλή πολιτική προτεραιότητα το προσεχές χρονικό διάστημα στην έγκαιρη και αποτελεσματική αξιοποίηση των κεφαλαίων του ΕΣΠΑ 2014-2020, με ρυθμούς αντίστοιχους ή και ταχύτερους από αυτούς που σημειώνουν άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η έως τώρα υστέρηση στην υλοποίηση συγχρηματοδοτούμενων επενδύσεων στο πλαίσιο της Ε' Προγραμματικής Περιόδου, σε σύγκριση με την πλειονότητα των χωρών της ΕΕ, επιτείνει τις επιπτώσεις της πολυετούς περιόδου οικονομικής προσαρμογής 2010 - 2018, αυξάνοντας την απόσταση της ελληνικής οικονομίας από το μέσο όρο στην ΕΕ. Η στενότητα κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα, το οποίο βρίσκεται σε πολυετή φάση αναδιάρθρωσης, επαυξάνει την ανάγκη γρήγορης και αποτελεσματικής αξιοποίησης των πόρων από τα διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία της ΕΕ στα επόμενα έτη.

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

A. Οικονομικό Κλίμα

- Ελαφρά ενίσχυση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το τελευταίο τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (107,7 από 107,0 μον.). Αισθητή βελτίωση σε σύγκριση και με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (100,8 μον.). Το πρόσφατο επίπεδο είναι το μέγιστο από το τέταρτο τρίμηνο του 2007
- Οι επιχειρηματικές προσδοκίες βελτιώθηκαν το τελευταίο τρίμηνο, σε σύγκριση με το προηγούμενο, στο Λιανικό Εμπόριο και τις Κατασκευές, ενώ υποχώρησαν οριακά στην Βιομηχανία και εντονότερα στις Υπηρεσίες
- Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης διαμορφώθηκε αρκετά υψηλότερα, στις -7,1 μονάδες, από -11,4 μον. το προηγούμενο τρίμηνο και -32,6 μον. ένα χρόνο νωρίτερα. Η πρόσφατη επίδοση είναι η καλύτερη από το πρώτο τρίμηνο του 2002.

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE προσφέρουν σημαντική πληροφόρηση για τις εξελίξεις στην οικονομία, τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και από την πλευρά της τελικής ζήτησης, δηλαδή των καταναλωτών. Εξάλλου, βασικοί δείκτες που περιλαμβάνονται σε αυτές αποτελούν

πρόδρομους δείκτες για διάφορα μεγέθη της οικονομίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επάρκεια για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων, ακόμα και για την πορεία του ΑΕΠ⁴.

Το τέταρτο τρίμηνο φέτος ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ενισχύθηκε ελαφρά σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο. Καθώς πρόκειται για το πρώτο τρίμηνο κατόπιν των εκλογών, αυτή η εξέλιξη ήταν εν πολλοίς αναμενόμενη. Ωστόσο η ανοδική τάση διατηρήθηκε, εξέλιξη η οποία συνδέεται με την εκκίνηση υλοποίησης των προεκλογικών εξαγγελιών (μείωση ΕΝΦΙΑ, επέκταση ρύθμισης χρεών σε 120 δόσεις στις επιχειρήσεις), και τη συνέχισή της με τα δημοσιονομικά μέτρα για επιχειρήσεις και νοικοκυριά στον Προϋπολογισμό του 2020, που αμφότερα ενίσχυσαν την εμπιστοσύνη στην κυβερνητική πολιτική. Στη σχέση με τους εταίρους και πιστωτές δεν προέκυψε κάποια δυσχέρεια, γεγονός το οποίο έχει σχετικά μεγαλύτερη βαρύτητα για τις επιχειρήσεις. Η αποκλιμάκωση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού Δημοσίου επίσης συνέβαλε στη βελτίωση των προσδοκίων επιχειρήσεων και πολιτών. Και η καλή εξέλιξη ορισμένων βραχυχρόνιων δεικτών που αφορούν στα νοικοκυριά, όπως της ανεργίας και του πληθωρισμού, επίδρασε θετικά στις προσδοκίες τους και συνέβαλε στη διαμόρφωση του δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης του σε διαχρονικά μέγιστο επίπεδο 17,5 ετών. Από την άλλη πλευρά, ενισχύονται εσχάτως εστίες αβεβαιότητας στο διεθνές περιβάλλον, και στην περιφέρεια όπου βρίσκεται η Ελλάδα, π.χ. από τις γεωπολιτικές εντάσεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Αναλυτικά:

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2019 ήταν ελαφρά ενισχυμένος σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνό του, στις 107,7 μονάδες, ενώ κυμάνθηκε επίσης σε επίπεδο υψηλότερο σε σχέση με το μέσο αντίστοιχο προπέρσινό του (100,8 μον.). Επισημαίνεται ότι το πρόσφατο επίπεδο είναι το μέγιστο από το τέταρτο τρίμηνο του 2007.

Στην Ευρώπη, ο αντίστοιχος μέσος δείκτης διαμορφώθηκε χαμηλότερα κατά την εξεταζόμενη τριμηνιαία περίοδο σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, ο δείκτης οικονομικού κλίματος διαμορφώθηκε στις 99,7 (από 101,1) μονάδες το 8^ο τρίμηνο του τρέχοντος έτους στην ΕΕ, και στις 101,2 (από 102,5) μονάδες στην Ευρωζώνη.

Σε επίπεδο τομέων, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα βελτιώθηκαν το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το προηγούμενο στο Λιανικό Εμπόριο και περισσότερο στις Κατασκευές, ενώ σημείωσαν οριακή υποχώρηση στη Βιομηχανία και ήπια εξασθένηση στις Υπηρεσίες. Στην πλευρά των καταναλωτών, σημειώθηκε ελαφρά επιδείνωση του δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018, οι μέσοι δείκτες ενισχύθηκαν σε

⁴ Επισημαίνεται ότι από τον Μάρτιο του 2018, οι σειρές που παρουσιάζονται στους επιμέρους δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών, δηλαδή οι δείκτες στη Βιομηχανία, το Λιανικό Εμπόριο, τις Υπηρεσίες και τις Κατασκευές έχουν αλλάξει ως προς την περίοδο βάσης τους. Συγκεκριμένα, ως νέα βάση ορίστηκε η περίοδος 2000-2010 (=100), διαφοροποιώντας έτσι τους δείκτες, οι οποίοι μέχρι και τον Φεβρουάριο 2018 διαμορφώνονταν με βάση την περίοδο 1996-2006. Οι σειρές όμως έχουν αναθεωρηθεί πλήρως προς τα πίσω, έτσι ώστε τα στοιχεία να είναι μεταξύ τους συγκρίσιμα. Ως αποτέλεσμα οι δείκτες με τη νέα περίοδο βάσης είναι συνολικά υψηλότεροι συγκριτικά με εκείνους με την παλαιότερη περίοδο βάσης. Η αλλαγή περιόδου βάσης από το IOBE δεν επηρεάζει το συνολικό δείκτη οικονομικού κλίματος για την Ελλάδα ή οποιαδήποτε άλλη χώρα.

όλους τους τομείς, κυρίως στις Κατασκευές, στο Λιανικό Εμπόριο και στους καταναλωτές, ενώ στις Υπηρεσίες και τη Βιομηχανία η αύξηση ήταν ηπιότερη. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου πέρυσι κινήθηκε αρκετά υψηλότερα, στις -7,1 (από -11,7 το γ' τρίμηνο του 2019), επίδοση σαφώς καλύτερη και έναντι της αντίστοιχης προπέρσινης (-32,6 μον.). Επιπλέον, αυτό το επίπεδο του ήταν το υψηλότερο από το α' τρίμηνο του 2002. Σε επίπεδο χωρών, οι Έλληνες δεν κατατάσσονται πλέον πρώτοι σε απαισιοδοξία πανευρωπαϊκά αλλά βρίσκονται στην 11^η θέση. Ο αντίστοιχος μέσος δείκτης υποχώρησε οριακά στην ΕΕ στις -7,0 (από -6,4), όπως και στην Ευρωζώνη (-7,6 από -6,7). Αυτά τα επίπεδα είναι ελαφρώς χαμηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα του 2018 (-6,0 και -6,4 μον. αντίστοιχα).

Οι τάσεις στα επιμέρους βασικά στοιχεία που απαρτίζουν το συνολικό δείκτη ήταν κυρίως ανοδικές το δ' τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του έτους. Έτσι, τόσο οι προβλέψεις των καταναλωτών στην Ελλάδα για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους το επόμενο 12μηνο, όσο και εκείνες για την οικονομική κατάσταση της χώρας βελτιώθηκαν αισθητά, όπως και οι εκτιμήσεις των νοικοκυριών για την τρέχουσα κατάσταση τους, ενώ περιορίστηκε η πρόθεση για μείζονες αγορές το προσεχές χρονικό διάστημα.

Συγκεκριμένα, το ποσοστό εκείνων οι οποίοι είναι απαισιόδοξοι για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους το επόμενο 12μηνο μειώθηκε ελαφρά, στο 19% (από 22% το προηγούμενο τρίμηνο), ενώ βελτιώθηκε στο 30% (από 28%) το ποσοστό όσων δηλώνουν το αντίθετο. Επίσης, υποχώρησε οριακά στο 18% (από 20%) το ποσοστό των Ελλήνων καταναλωτών που διατυπώνουν δυσσιώνες προβλέψεις σχετικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας, με το 50% (από 45%) να αναμένει ελαφρά βελτίωση. Ως προς την πρόθεση για αποταμίευση, το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν αξιολογούν ως πιθανή την αποταμίευση τους το επόμενο 12μηνο μειώθηκε ήπια στο 77% (από 79%), ενώ αντίστοιχα ανήλθε στο 21% (από 19%), το ποσοστό εκείνων που τη θεωρούν πιθανή. Στις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, περιορίστηκε στο 23% (από 27%) το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η κατάσταση θα επιδεινωθεί, με το 45% (από 38%) κατά μέσο όρο να διατυπώνει αντίθετη άποψη. Το ποσοστό των καταναλωτών που δήλωσε ότι είναι «χρεωμένο» στο δ' τρίμηνο του 2019 παρέμεινε στο 9%, αρκετά χαμηλότερα σε σχέση και με το αντίστοιχο τρίμηνο πρόπερσι (12%), ενώ αυξήθηκε στο 19% το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν λίγο (από 14% στο περυσινό γ' τρίμηνο). Τέλος, το ποσοστό εκείνων που αναφέρουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα» μειώθηκε ελαφρά, στο 60% (από 64%) και το ποσοστό των νοικοκυριών που αναφέρουν ότι «αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους» υποχώρησε επίσης ελαφρά, στο 11% (από 13% το προηγούμενο τρίμηνο), επίπεδο οριακά χαμηλότερο από αυτό στο ίδιο τρίμηνο του 2018 (13%).

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στη Βιομηχανία το δ' τρίμηνο του περασμένου έτους διαμορφώθηκε στις 104,1 (από 104,8) μονάδες, αρκετά χαμηλότερα όμως σε σχέση με την αντίστοιχη προπέρσινη επίδοσή του (97,7 μονάδες). Στα βασικά στοιχεία δραστηριότητας, ο δείκτης στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής μειώθηκε ελαφρά το εξεταζόμενο τρίμηνο (+20,0 από +23,8 μον. κατά μέσο όρο), ενώ σταθερά αρνητικές παρέμειναν οι εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης (στις -7,5 από -7,6 μον. ο σχετικός δείκτης). Οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα ετοιμών προϊόντων υποδηλώνουν μικρή υποχώρηση (στις +10,5 από +12,3 μον. ο σχετικός δείκτης), ενώ οι τάσεις στις εξαγωγικές μεταβλητές είναι ανοδικές. Οι προβλέψεις για την εξαγωγική δυναμική του επόμενου τριμήνου ενισχύθηκαν ήπια (+23,5 από

+20,1 μον.), ενώ θετικά και εντονότερα μεταβλήθηκαν οι τρέχουσες εκτιμήσεις για τις εξαγωγές του τομέα (στις +12,9 από τις +7,6 μον.), όπως και οι εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και ζήτηση εξωτερικού (-4,7 από τις -9,4 μον.). Στις προβλέψεις για την απασχόληση, το σχετικό μέσο τριμηνιαίο ισοζύγιο σημείωσε ενίσχυση στις +2,3 (από -3,6) μονάδες κατά μέσο όρο. Το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού αυξήθηκε οριακά, στο 72,8% (από 72,1%), ενώ οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής των επιχειρήσεων διαμορφώθηκαν στους 5,2 (από 4,8) κατά μέσο όρο.

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο το υπό εξέταση τρίμηνο ήταν ελαφρά υψηλότερος σε σχέση με το προηγούμενο, στις 119,1 μονάδες (από τις 115,5), επίδοση πολύ υψηλότερη συγκριτικά και με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018 (108,2 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές του δείκτη, το μέσο ισοζύγιο για τις εκτιμήσεις των τρεχουσών πωλήσεων αυξήθηκε ήπια στις +40 (από +35) μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του κλάδου, το 18% (από 23%) κρίνει ότι οι πωλήσεις του μειώθηκαν, με το 57% (από 58%) να εκτιμά το αντίθετο, ενώ ως προς τις προβλεπόμενες πωλήσεις, ο δείκτης των +38 μονάδων ενισχύθηκε περαιτέρω, στις +48, με τα αποθέματα να κλιμακώνονται (στις +7 από +4 μον. ο δείκτης). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, ήπια ανοδική ήταν η μεταβολή στο ισοζύγιο των προβλέψεων για τις παραγγελίες προς προμηθευτές (+35 από +29 μονάδες η μέση τιμή τριμήνου), ενώ στην απασχόληση του τομέα, το μέσο ισοζύγιο βραχυπρόθεσμων προβλέψεων σημείωσε μικρή αύξηση στις +23 (από +18) μονάδες. Τέλος, σε όρους τιμών, το σχετικό ισοζύγιο παρέμεινε σταθερά θετικό (+7 από +8) μονάδες, με το 3% (από 4%) των επιχειρήσεων να εκφράζει προσδοκίες αποκλιμάκωσης των τιμών και το 86% (από 85%) να προβλέπει σταθερότητα. Ενίσχυση των επιχειρηματικών προσδοκιών καταγράφηκε το δ' τρίμηνο του 2019 σε όλους τους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους του Λιανικού εμπορίου πλην του κλάδου Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις Κατασκευές ενισχύθηκαν σημαντικά κατά το δ' τρίμηνο του 2019, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις 68,1 (από 52,6) μονάδες κατά μέσο όρο. Αυτή η επίδοση βρίσκεται σε πολύ υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προπερασμένου έτους (56,6 μον.). Στις βασικές μεταβλητές, οι προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα βελτιώθηκαν αισθητά, με το σχετικό ισοζύγιο να φθάνει τις -29 (από τις -41) μονάδες και το 20% (από 10%) των επιχειρήσεων να αναμένουν περισσότερες θέσεις εργασίας, όταν το 49% (από 51%) αναμένει μείωση τους. Οι προβλέψεις των επιχειρήσεων για τις προγραμματισμένες εργασίες βελτιώθηκαν (στις -53 από -68 μον. ο δείκτης), ενώ οι εκτιμήσεις για το τρέχον επίπεδο του προγράμματος εργασιών ενισχύθηκαν αισθητά (στις -9 από -29 μον. το σχετικό ισοζύγιο).

Οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας των επιχειρήσεων του τομέα ενισχύθηκαν στους 9,0 (από 8,0), ενώ το αρνητικό ισοζύγιο στις προβλέψεις των τιμών έμεινε στα ίδια επίπεδα (-7 από -6 μονάδες), με το 16% (από 12%) των επιχειρήσεων να αναμένει μείωσή τους βραχυπρόθεσμα και το 9% (από 6%) αύξηση. Τέλος, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του ανήλθε στο 11% (από 8%), ενώ από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, το 17% (από 23%) κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο τη χαμηλή ζήτηση, το 45% την ανεπαρκή χρηματοδότηση και ένα 19% παράγοντες όπως η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας, οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, η υψηλή φορολογία, η έλλειψη έργων, η καθυστέρηση πληρωμών από το κράτος, κ.ά. ως τα μεγαλύτερα προσκόμματα στη λειτουργία του. Σε κλαδικό επίπεδο, οι

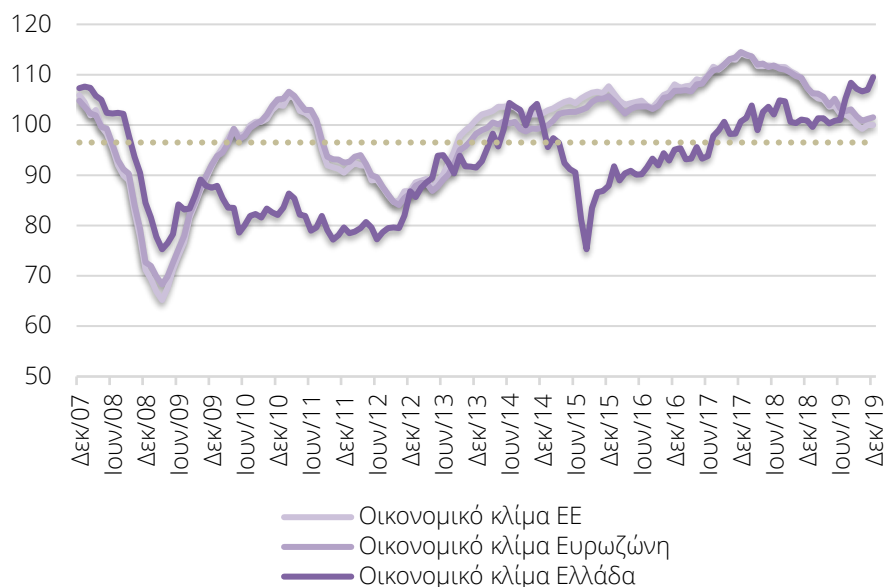

επιχειρηματικές προσδοκίες κινήθηκαν ήπια ανοδικά στον κλάδο των Δημόσιων Κατασκευών, ενώ ενισχύθηκαν σημαντικά στον κλάδο των Ιδιωτικών Κατασκευών, μεταβολή που οφείλεται κυρίως στη σημαντική άνοδο στις Κατασκευές Λοιπών Κτηρίων.

Διάγραμμα 2.3

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος: Ε.Ε.-27, Ευρωζώνη και Ελλάδα, (1990-2017=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος εγχωρίως το δ' τρίμηνο πέρυσι ήταν οριακά ενισχυμένος σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ βρέθηκε πολύ υψηλότερα του ίδιου τριμήνου το 2018

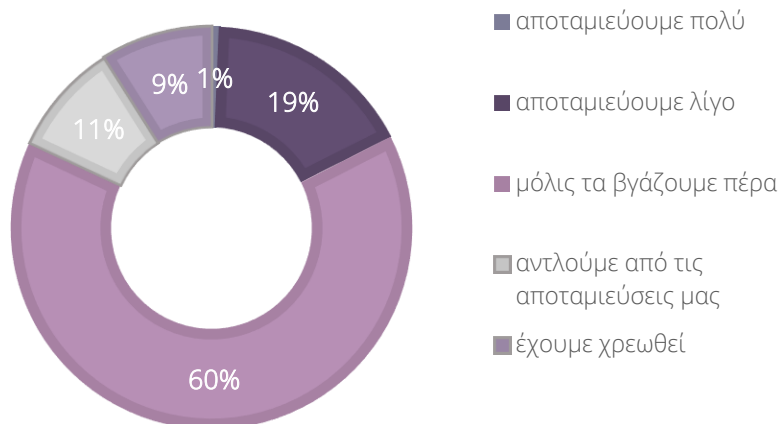
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Στις Υπηρεσίες, ο μέσος Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών κινήθηκε πτωτικά το δ' τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο, στις 104,4 (από 108,2) μονάδες, υψηλότερα όμως έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2018 (94,6 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση περιορίστηκαν οριακά, με το σχετικό δείκτη να χάνει 2 μονάδες κατά μέσο όρο και να διαμορφώνεται στις +22 μονάδες. Πτωτικά κινήθηκαν και οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση της επιχείρησης (+21 από +31 μον. το μέσο ισοζύγιο), με το ισοζύγιο στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη ζήτηση των επιχειρήσεων του τομέα να εξασθενεί οριακά, στις +22 μονάδες (από +24). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, εξασθένησε το ισοζύγιο προβλέψεων των ερωτηθέντων σχετικά με την απασχόληση (στις +14 από +19 μον. κατά μέσο όρο), ενώ στις τιμές, ο ισοσκελισμένος δείκτης προσδοκιών των επιχειρήσεων έχασε 4 μονάδες. Τέλος, περιορίστηκε ήπια, στο 30% (από 35%) κατά μέσο όρο το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναφέρουν απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία, με το 33% να δηλώνει την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία του, το 18% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και το 13% λοιπούς παράγοντες, οι οποίοι συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση, την αδυναμία δανεισμού, την υψηλή φορολογία, την καθυστέρηση πληρωμών κ.ά. Στους εξεταζόμενους κλάδους των Υπηρεσιών, οι επιμέρους δείκτες ενισχύθηκαν οριακά το δ' τρίμηνο του 2019 στον κλάδο των Ενδιάμεσων Χρηματοπιστωτικών Οργανισμών και των Διάφορων Επιχειρηματικών Δραστηριοτήτων, εντονότερα στον κλάδο Ξενοδοχείων-Εστιατορίων-Τουριστικών Πρακτορείων και Χερσαίων Μεταφορών, ενώ ανέκαμψαν έντονα στον κλάδο Πληροφορικής.

Διάγραμμα 2.4

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους (μέσος όρος: Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2019)

Βελτιώθηκε σε σχέση με το γ' τρίμηνο το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν έστω λίγο (19%), ενώ μειώθηκε στο 60% από 64% το ποσοστό όσων αναφέρουν ότι μόλις τα βγάζουν πέρα

Πηγή: IOBE

Πίνακας 2.6

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος

Χρονική περίοδος	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος			Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης (Ελλάδα)
				(Ελλάδα)				
	ΕΕ-28	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιανικό Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2008	92,2	92,9	100,1	96,9	104,8	105,9	104,6	-38,2
2009	77,2	78,6	82,6	76,0	72,0	83,3	75,0	-36,7
2010	99,3	99,2	82,8	79,9	52,2	61,3	68,1	-56,9
2011	98,5	99,9	81,2	81,1	37,7	60,9	66,1	-70,5
2012	88,6	88,9	80,0	81,4	47,5	59,1	58,8	-73,9
2013	93,2	91,4	90,9	92,6	71,5	72,6	75,3	-69,3
2014	102,7	99,7	100,0	99,7	88,4	92,3	93,3	-52,8
2015	105,2	103,2	88,8	86,3	62,0	83,9	78,2	-50,3
2016	105,1	104,1	91,8	96,1	61,3	101,4	79,3	-62,9
2017	110,5	110,1	96,6	98,1	55,4	94,6	92,7	-58,9
2018	111,3	111,2	102,1	102,8	58,1	104,5	97,0	-44,0
α' τρίμηνο 2018	113,1	113,2	101,4	105,1	60,3	97,1	91,4	-49,8
β' τρίμηνο 2018	111,8	111,8	102,8	102,7	60,5	104,7	104,4	-48,7
γ' τρίμηνο 2018	111,2	110,9	103,4	105,7	55,0	108,3	97,6	-44,7
δ' τρίμηνο 2018	109,0	108,9	100,8	97,7	56,6	108,2	94,6	-32,6
α' τρίμηνο 2019	105,5	106,0	100,7	101,8	56,7	105,8	85,7	-31,1
β' τρίμηνο 2019	103,2	104,1	100,7	103,8	54,8	97,8	92,6	-29,4
γ' τρίμηνο 2019	101,1	102,5	107,0	104,8	52,7	115,5	108,2	-11,7
δ' τρίμηνο 2019	99,7	101,2	107,7	104,1	68,1	119,1	104,4	-7,1

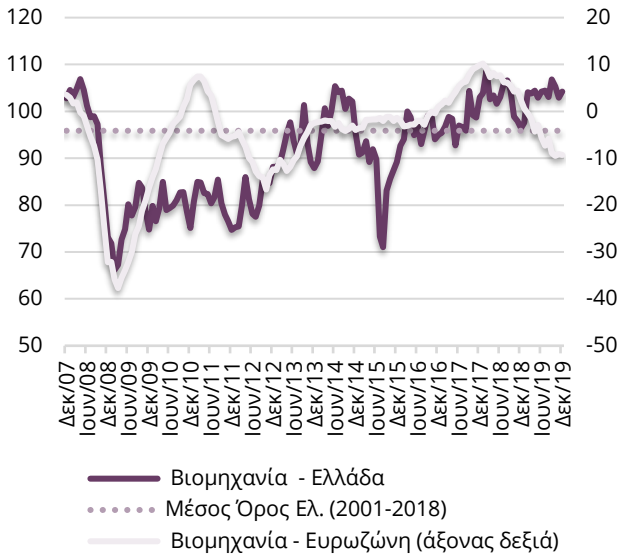
Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, IOBE

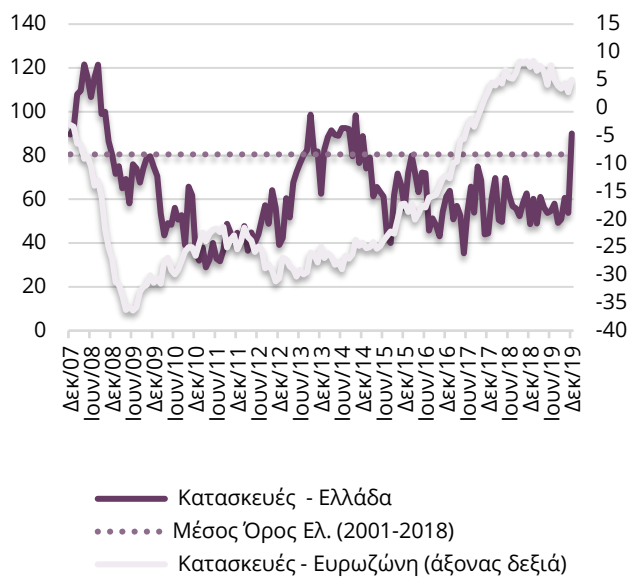
Διάγραμμα 2.5

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών

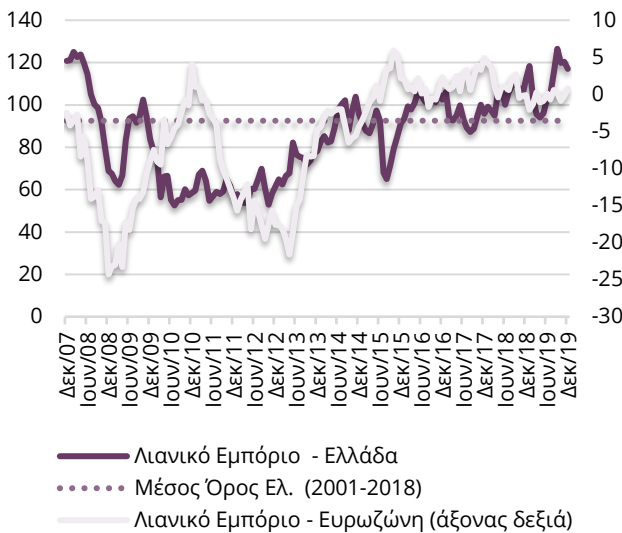
Βιομηχανία

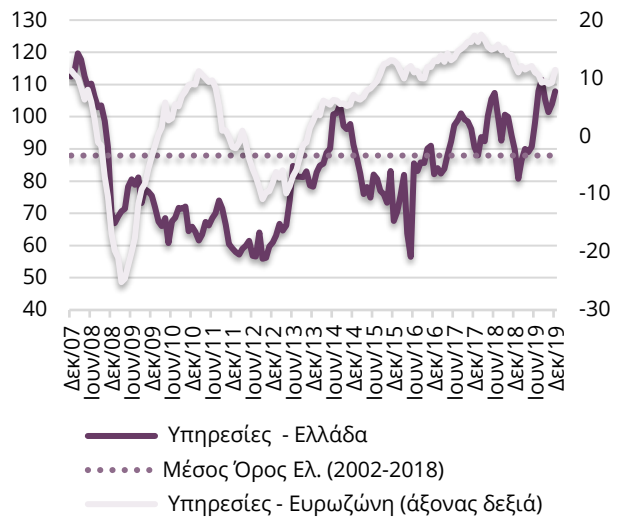
Κατασκευές

Λιανικό Εμπόριο

Υπηρεσίες

Πηγή: IOBE

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες βελτιώθηκαν το τέταρτο τρίμηνο του 2019, σε σύγκριση με το προηγούμενο, στις Κατασκευές και στο Λιανικό Εμπόριο, ενώ υποχώρησαν οριακά στη Βιομηχανία και εντονότερα στις Υπηρεσίες

B. Δημοσιονομικές εξελίξεις και προοπτικές

- Υπέρβαση στόχου Ισοζυγίου Κρατικού Προϋπολογισμού στην περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου, κατά €2,4 δισεκ, με πλεόνασμα €1,9 δισεκ. αντί ελλείμματος €343 εκατ. Αντίστοιχα καλύτερο πρωτογενές πλεόνασμα. €6,9 δισεκ., έναντι στόχου €4,7 δισεκ.
- Η συγκράτηση του ελλείμματος επιτεύχθηκε από έκτακτα, μη προϋπολογισμένα έσοδα €2,1 δισεκ. (σύμβαση ΔΑΑ, ΑΝΦΑ's και SMP's), συγκράτηση δαπανών του Τακτικού Προϋπολογισμού έναντι του στόχου €1,0 δισεκ., κυρίως από λιγότερες μεταβιβάσεις, και υποεκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων κατά περίπου €0,9 δισεκ.
- Κρατικός Προϋπολογισμός 2020: έλλειμμα 1,2% του ΑΕΠ, έναντι εκτιμώμενου ελλείμματος 1,1% του ΑΕΠ πέρυσι. Πρωτογενές πλεόνασμα 1,8% του ΑΕΠ, από 2,3% το 2019.
- Μικρή αύξηση ελλείμματος ΚΠ από ελαφρώς περισσότερες πρωτογενείς δαπάνες, που αφορούν στο ΠΔΕ (+€600 εκατ.), λοιπές (εκτός ΠΔΕ) πιστώσεις υπό κατανομή (+1,0 δισεκ.) και παροχές σε εργαζόμενους (+€390 εκατ.).
- Επιδείνωση πρωτογενούς πλεονάσματος ΚΠ από λιγότερους τόκους από πέρυσι €500 εκατ.

Μεγέθη Γενικής Κυβέρνησης (εθνικολογιστική βάση)

Τελικά αποτελέσματα 2018

Σύμφωνα με τα πρόσφατα⁵ δημοσιονομικά στοιχεία, τα οποία καταρτίζονται με τη μεθοδολογία των εθνικών λογαριασμών (ESA 2010), το 2018 η Γενική Κυβέρνηση (ΓΚ) παρουσίασε πλεόνασμα ύψους €1.923 εκατ. ή 1,0% του ΑΕΠ⁶. Επίσης, το πρωτογενές πλεόνασμα της ΓΚ για το 2018 έφθασε τα €7.997 εκατ. ή 4,3% του ΑΕΠ, υπερβαίνοντας κατά πολύ τον αντίστοιχο στόχο του τρίτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, δηλαδή το 3,5% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.7).

Όπως το 2017, το πλεόνασμα της ΓΚ για το 2018 αναθεωρήθηκε σημαντικά. Αρχικά προβλεπόταν πλεόνασμα €1.126 εκατ. ή 0,6% του ΑΕΠ (Προϋπολογισμός 2018). Τελικά, το πλεόνασμα ήταν μεγαλύτερο κατά 70,8% και έφθασε τα €1.923 εκατ. ή 1,0% του ΑΕΠ. Ωστόσο το πρωτογενές πλεόνασμα σημείωσε μικρή μόνο άνοδο, καθώς οι δαπάνες για τόκους της ΓΚ από €6.590 εκατ. που ήταν η πρόβλεψη του Προϋπολογισμού του 2018 μειώθηκαν τελικά σε €6.070 εκατ. Η διεύρυνση του πλεονάσματος του 2018 οφείλεται, όπως και το 2017, κυρίως στο αποτέλεσμα των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ), το οποίο διαμορφώθηκε σε € 3.291 εκατ., έναντι αρχικής πρόβλεψης για πλεόνασμα €1.785 εκατ. Επίσης, πολύ μεγάλη υπέρβαση του στόχου παρουσίασε και το αποτέλεσμα των λοιπών νομικών προσώπων και των επαναταξινομημένων ΔΕΚΟ (εντός κεντρικής κυβέρνησης), το οποίο, ενώ είχε προϋπολογιστεί σε €2.084 εκατ., τελικά έφθασε τα €4.100 εκατ. Αντίθετα, το αποτέλεσμα του ΚΠ σημείωσε μεγάλη επιδείνωση, καθώς ήταν ελλειμματικό κατά €6.365 εκατ., έναντι αρχικής πρόβλεψης για έλλειμμα €3.229 εκατ., δηλαδή ήταν σχεδόν διπλάσιο.

⁵ Δελτίο Τύπου της ΕΛΣΤΑΤ της 21ης Οκτωβρίου 2019

⁶ Χωρίς την επίπτωση από την στήριξη των τραπεζών, η οποία το 2018 ήταν €97 εκατ.

Πίνακας 2.7

Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης σε εθνολογιστική βάση (ESA 2010, % ΑΕΠ)

	2015	2016	2017	2018	2019 ¹		2020
					Αρχικό	Εκτιμ.	
Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης	-2,9	0,3	0,8	1,0	0,6	1,2	1,2
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΓΚ	0,7	3,5	3,9	4,3	3,9	4,1	3,8
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΓΚ (Σύμβαση Χρηματ/τικής Διευκόλυνσης/ Ενισχυμένη Εποπτεία)	0,25	3,6	4,1	4,2	3,6 ²	3,7 ²	3,6 ²
Στόχος ΣΧΔ	-0,25	0,50	1,75	3,5	-	-	-
Στόχος Ενισχυμένης Εποπτείας	-	-	-	3,5	3,5	3,5	3,5
ΑΕΠ (εκατ. €)	177.258	176.488	180.218	184.714	192.749	190.004	197.315

*Χωρίς την καθαρή χρηματοδότηση προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα

Πηγές: Δελτίο Τύπου ΕΛ.ΣΤΑΤ., 21η Οκτωβρίου 2019 και Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών 2019 και 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2018 και 2019

1. Προσωρινά στοιχεία και εκτιμήσεις
2. Μεθοδολογία Ενισχυμένης Εποπτείας

Εκτιμήσεις για το αποτέλεσμα του 2019

Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2020, το πλεόνασμα του 2019 αναμένεται να είναι σχεδόν διπλάσιο σε σχέση με την αρχική πρόβλεψη, €2.217 εκατ. έναντι €1.133 εκατ. Ως ποσοστό του ΑΕΠ εκτιμάται στο 1,2%, έναντι πρόβλεψης 0,6% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.7).

Δημόσιο χρέος

Το ύψος και η εξέλιξη του χρέους της ΓΚ ενσωματώνουν και αντανακλούν πληρέστερα από οποιοδήποτε άλλη μεταβλητή τις δημοσιονομικές επιδόσεις. Αυτό συμβαίνει επειδή ορισμένες δοσοληψίες δημόσιων φορέων, εντός ή εκτός ΓΚ, δεν καταγράφονται για διάφορους λόγους στο ετήσιο αποτέλεσμα αλλά καταχωρούνται απευθείας στο δημόσιο χρέος (προσαρμογές ελλείμματος-χρέους). Για αυτόν το λόγο η παρακολούθηση της εξέλιξης του χρέους της ΓΚ είναι απαραίτητη προκειμένου να υπάρχει μία ολοκληρωμένη εικόνα της πορείας των δημοσίων οικονομικών. Εξάλλου το ύψος και οι μεταβολές του χρέους μιας χώρας παρακολουθούνται προσεκτικά από την επενδυτική κοινότητα και τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης. Τυχόν αρνητικές εξελίξεις συνήθως επηρεάζουν δυσμενώς την αξιολόγηση της χώρας και προκαλούν άνοδο των επιτοκίων δανεισμού της.

Πίνακας 2.8

Ενοποιημένο χρέος Γενικής Κυβέρνησης (εκατ. €)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Χρέος	319.629	311.729	315.009	317.484	334.721	329.300
% ΑΕΠ	178,9	175,9	178,5	176,2	181,2	173,3

*Εκτίμηση

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, γνωστοποίηση στοιχείων στο πλαίσιο της ΔΥΕ, Οκτώβριος 2019 και Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019

Το χρέος της ΓΚ κατέγραψε μία συνεχή άνοδο από το 2016 έως και το 2018, παρά το γεγονός ότι η ΓΚ παρουσίασε πλεονάσματα στην εν λόγω τριετία (Πίνακας 2.8). Αυτό το παράδοξο οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι τα πλεονάσματα δεν αξιοποιήθηκαν κυρίως για τη μείωση του δημόσιου χρέους. Αρχικά, ένα τμήμα αυτών αναλώθηκε για την κάλυψη του δανεισμού για την πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του δημοσίου, ο οποίος καταχωρούταν απευθείας στο χρέος και κατόπιν, από το 2017, και για τη συσσώρευση ενός σημαντικού ταμειακού αποθέματος ασφαλείας, ενόψει της εξόδου της χώρας από το τρίτο Πρόγραμμα τον Αύγουστο του 2018, προκειμένου αυτό να είναι διαθέσιμο σε περίπτωση αδυναμίας δανεισμού από τις αγορές κεφαλαίου. Επιπλέον, για τον ίδιο σκοπό, το 2018 το ελληνικό Δημόσιο δανείστηκε €11,4 δισεκ. από τον ESM.

Ωστόσο, το 2019 αναμένεται να σημειωθεί μείωση του δημόσιου χρέους σε σχέση με το 2018, κατά € 5,5 δισεκ., ή κατά 8 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ. Στο ποσό αυτό περιλαμβάνεται και η εξόφληση μέρους των δανείων του ΔΝΤ (€ 2,7 δισεκ.), τα οποία είχαν υψηλό επιτόκιο. Αναμφισβήτητα, πρόκειται για μία θετική εξέλιξη η οποία στέλνει ένα μήνυμα ανακοπής της διεύρυνσης και βιωσιμότητας στις αγορές κεφαλαίου. Όμως, παρά τη μείωσή του, το ύψος του χρέους, στο 173,3% του ΑΕΠ, παραμένει δυσθεώρητο και δεν δικαιολογείται κάποιος σχετικός εφησυχασμός. Αντίθετα, είναι απαραίτητο να συνεχιστούν και να ενταθούν οι προσπάθειες για συνεχή μείωση του δημόσιου χρέους μεσοπρόθεσμα.

Η μεγάλη μείωση των επιτοκίων⁷ και η επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας, που παρατηρήθηκαν στο δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του 2019, εφόσον συνεχιστούν, αποτελούν ιδανικές συνθήκες για σημαντική αποκλιμάκωση του λόγου χρέους προς ΑΕΠ και το 2020. Αυτή η εξέλιξη θα προκαλέσει νέα αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας από τους οίκους αξιολόγησης και περαιτέρω μείωση των επιτοκίων. Στην αναβάθμιση θα συμβάλει και η πλήρης άρση των ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων τον περασμένο Αύγουστο. Σε αυτήν την αρκετά ευνοϊκή συγκυρία είναι αναγκαίο να συνεχιστούν οι προσπάθειες ούτως ώστε η πιστοληπτική ικανότητα του ελληνικού Δημοσίου να επανέλθει στην επενδυτική βαθμίδα και να συμμετάσχει η χώρα στο νέο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ, εξασφαλίζοντας χαμηλά επιτόκια, παρόμοια με τις άλλες χώρες της Ευρωζώνης, και άνετη χρηματοδότηση και για τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας.

Όσο το δημόσιο χρέος βρίσκεται σε τόσο υψηλά επίπεδα, η δημοσιονομική προσαρμογή παραμένει ημιτελής, εύθραυστη, και ευκόλως αναστρέψιμη. Τούτων δεδομένων, ο οποίος δημοσιονομικός χώρος υπάρχει είναι σκόπιμο να χρησιμοποιείται είτε για μέτρα που επιταχύνουν το ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης (π.χ. μείωση φορολογίας και εισφορών, επιτάχυνση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, δημόσιες επενδύσεις), είτε για τη μείωση του χρέους.

Όπως έχει σημειωθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, στην ελληνική οικονομία εξακολουθούν να υπάρχουν τεράστιες μακροοικονομικές ανισορροπίες που την καθιστούν ιδιαίτερα ευάλωτη σε εξωγενείς διαταραχές. Μία από αυτές τις ανισορροπίες είναι το υψηλό

⁷ Η μείωση των επιτοκίων επηρεάζει άμεσα κυρίως το βραχυχρόνιο δανεισμό και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Στις 9 Οκτωβρίου η απόδοση των τρίμηνων εντόκων γραμματίων έγινε για πρώτη φορά, αρνητική (-0,02%).

δημόσιο χρέος. Οι οφειλές των φορολογουμένων προς την εφορία και τους ασφαλιστικούς οργανισμούς, που το φθινόπωρο ξεπέρασαν⁸ τα €140 δισεκ., τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, η μεγάλη ανεργία, τα εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα επενδύσεων κλπ. αποτελούν άλλες δυνητικές πηγές ανισορροπιών εγχωρίως. Οι ανισορροπίες αυτές επισημάνθηκαν και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Φεβρουάριο του 2019, στο πλαίσιο της Διαδικασίας Μακροοικονομικών Ανισορροπιών (Macroeconomic Imbalances Procedure), στην οποία η Ελλάδα έλαβε μέρος για πρώτη φορά μετά την έξοδο από το τρίτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής. Πρέπει λοιπόν να διανυθεί ακόμα πολύς δρόμος προκειμένου να είναι διασφαλισμένη η σταθερότητα της ελληνικής οικονομίας μεσοπρόθεσμα, από πολλές πλευρές.

Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2019 (Ιανουάριος-Νοέμβριος)

Στη διάρκεια του 2019 σημειώθηκε σημαντική χαλάρωση της δημοσιονομικής πολιτικής σε σχέση με τις προβλέψεις και τα μέτρα του περυσινού προϋπολογισμού, χωρίς ωστόσο να τεθεί σε κίνδυνο η επίτευξη του συμφωνημένου πρωτογενούς πλεονάσματος. Η επίτευξη του σχετικού στόχου διασφαλίστηκε αφενός χάρη στην είσπραξη σημαντικών έκτακτων εσόδων, τα οποία δεν προβλέπονταν στον προϋπολογισμό, αφετέρου χάρη στη σημαντική περικοπή, για μία ακόμη χρονιά, των δαπανών για επενδύσεις.

Η μεταβολή της κατεύθυνσης της δημοσιονομικής πολιτικής ξεκίνησε στις 15 Μαΐου, όταν ψηφίσθηκε δέση επεκτατικών δημοσιονομικών μέτρων ύψους 0,7% του ΑΕΠ. Τα κυριότερα από αυτά τα μέτρα ήταν: (α) η χορήγηση έκτακτου επιδόματος στους συνταξιούχους, συνολικού τελικού ύψους €971 εκατ., (β) η δυνατότητα στους φορολογούμενους να ρυθμίσουν το σύνολο των ληξιπρόθεσμων οφειλών τους προς τις εφορίες, τους ΟΤΑ και τα ασφαλιστικά ταμεία, σε 120 μηνιαίες δόσεις με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους, και (γ) η μετάταξη από τον κανονικό (24%) στον μειωμένο (13%) συντελεστή ΦΠΑ ορισμένων ειδών διατροφής και υπηρεσιών εστίασης, καθώς και η μετάταξη της ενέργειας από το μειωμένο (13%) στον πολύ χαμηλό συντελεστή (6%). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεώρησε πως αυτά τα μέτρα αφενός έθεταν σε κίνδυνο την επίτευξη του συμφωνημένου πρωτογενούς πλεονάσματος, αφετέρου ενίσχυαν την κατανάλωση, ενώ είχε συμφωνηθεί από το 2017 να ληφθούν μέτρα φιλικά προς την ανάπτυξη, όπως η μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας (μη μισθολογικό κόστος) και των επιχειρήσεων⁹.

Τον Ιούνιο αποφασίστηκε η κατάργηση της ήδη νομοθετημένης μείωσης από 01/01/2020 του αφορολογήτου ορίου στη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων, με την παράλληλη κατάργηση και των λεγόμενων «αντισταθμιστικών μέτρων». Τον Ιούλιο ψηφίστηκε η σημαντική μείωση των συντελεστών του ΕΝΦΙΑ για το 2019 και το Δεκέμβριο ψηφίστηκε ο φορολογικός νόμος, ο οποίος μεταξύ άλλων προβλέπει τη μείωση του συντελεστή της φορολογίας των κερδών των επιχειρήσεων από 28 σε 24%, που αφορά και στα αποτελέσματα του 2019.

Αποτέλεσμα και πρωτογενές πλεόνασμα

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΓΛΚ, την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου ο ΚΠ παρουσίασε σημαντικό πλεόνασμα ύψους €1.922 εκατ. ή 1,0% του ΑΕΠ, έναντι μικρού πλεονάσματος¹⁰ 0,1%

⁸ Χωρίς τα πρόστιμα και τις προσαυξήσεις. Μεταξύ Δεκεμβρίου 2018 και Νοεμβρίου 2019 οι οφειλές μόνο προς την εφορία αυξήθηκαν από €104,3 δισεκ., σε €105,4 δισεκ.

⁹ Enhanced Surveillance Report, Institutional Paper 105, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2019, σελ. 5.

¹⁰ Διευκρινίζεται ότι το Δεκέμβριο του 2018 είχαν δημοσιευθεί πολύ καλύτερα αποτελέσματα για το ενδεκάμηνο του 2018 (πλεόνασμα ΚΠ €2.563 εκατ. και πρωτογενές πλεόνασμα €7.626 εκατ.), επειδή έως το τέλος του 2018 δεν

του ΑΕΠ την αντίστοιχη περίοδο του 2018. Επίσης, το πρωτογενές πλεόνασμα του ΚΠ έφθασε τα € 6.985 δισεκ., ή 3,7% του ΑΕΠ, σε σχέση με 2,6% του ΑΕΠ πρόπερσι. Σημειώνεται ότι το βελτιωμένο αποτέλεσμα του ενδεκάμηνου επιτεύχθηκε παρά την άνοδο των δαπανών για επενδύσεις, σε σχέση όμως με τις πολύ χαμηλές αντίστοιχες πληρωμές του 2018 (Πίνακας 2.9).

Η μεγάλη βελτίωση του αποτελέσματος του ΚΠ στο ενδεκάμηνο του 2019 οφείλεται αποκλειστικά στα αυξημένα έσοδα του ΤΠ. Αντιθέτως, οι δαπάνες τόσο του ΤΠ, όσο και του ΠΔΕ, είναι αυξημένες έναντι του περασμένου έτους. Όσον αφορά στο ΠΔΕ, λόγω ταχύτερης αύξησης των πληρωμών σε σχέση με τα έσοδα, το έλλειμμα του στο ενδεκάμηνο είναι σχεδόν διπλάσιο έναντι του προηγούμενου έτους. Ωστόσο, στο σύνολο του έτους, έχει αποφασιστεί σημαντική περικοπή των επενδύσεων, οι οποίες προβλέπεται να είναι χαμηλότερες και από αυτές του 2018 (Πίνακας 2.9).

Εκ πρώτης όψης, οι δημοσιονομικές εξελίξεις στο ενδεκάμηνο εμφανίζονται πολύ ικανοποιητικές. Ωστόσο, μεγάλο μέρος της αύξησης των εσόδων προέρχεται από εφάπαξ έσοδα τα οποία δεν θα επαναληφθούν το 2020. Επίσης, στο ενδεκάμηνο οι επιστροφές φόρων είναι χαμηλότερες κατά €503 εκατ. έναντι του 2018, μολονότι έως το τέλος Οκτωβρίου¹¹ εκκρεμούσαν επιστροφές φόρων και ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις συνολικού ύψους €2.457 εκατ., που θα έπρεπε να έχουν εξαλειφθεί από τον Αύγουστο του 2018. Αυτή η εξέλιξη στην εξόφληση των οφειλών επισημάνθηκε και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία τη χαρακτήρισε ως απογοητευτική¹² (disappointing).

Εξάλλου, σύμφωνα και με τις επίσημες εκτιμήσεις για το ετήσιο αποτέλεσμα του 2019, οι οποίες περιλαμβάνονται στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2020, το πλεόνασμα του ΚΠ αναμένεται να μειωθεί στο τέλος του χρόνου κατά €2,8 δισεκ. και να μεταστραφεί σε έλλειμμα. Όπως ακριβώς συνέβη και τα προηγούμενα 2-3 χρόνια.

περιλαμβάνονταν στα ισοζύγια οι δαπάνες για εξόφληση υποχρεώσεων και επιστροφών φόρων παρελθόντων ετών. Όμως, από το 2019 αυτές οι δαπάνες καταχωρούνται απευθείας στον Κρατικό Προϋπολογισμό.

¹¹ Δεν υπάρχουν ακόμη στοιχεία για το ενδεκάμηνο

¹² Enhanced Surveillance Report, Institutional Paper 105, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούνιος 2019, σελ. 6.

Πίνακας 2.9

Έσοδα, δαπάνες και ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού

	Ιανουάριος- Νοέμβριος		% μεταβολή 19/18	2018	Προϋπ/σμος 2019	2019 Εκτιμήσεις	% Μεταβολή 19Ε/18
	2018	2019					
I. ΚΑΘΑΡΑ ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	45.873	48.429	5,6	51.793	53.022	55.026	6,2
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	44.022	46.504	5,6	49.155	49.282	51.478	4,7
Έσοδα προ επιστροφών φόρων ^[1]	48.795	50.774	4,1	54.735	54.100	56.510	3,2
Μείον επιστροφές φόρων	4.773	4.270	-10,5	5.580	4.818	5.032	-9,8
2. Έσοδα ΠΔΕ	1.851	1.924	3,9	2.638	3.740	3.549	34,5
Εξ ων: έσοδα από ΕΕ	1.496	1.830	22,3	2.098	3.590	3.349	59,6
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	45.621	46.508	1,9	56.372	56.796	55.865	-0,9
3. Δαπάνες ΤΠ	43.127	43.332	0,5	50.135	50.046	49.714	-0,8
Πρωτογενείς δαπάνες ΤΠ ^[2,3]	38.621	38.269	-0,9	45.459	44.446	44.470	-2,2
Τόκοι	4.506	5.063	12,4	4.676	5.600	5.244	12,1
4. Δαπάνες ΠΔΕ	2.495	3.174	27,2	6.237	6.750	6.150	-1,4
III. Έλλειμμα(-)/ Πλεόνασμα (+) ΚΠ	252	1.922		-4.580	-3.774	-839	
% στο ΑΕΠ	0,1	1,0		-2,5	-2,0	-0,4	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ	895	3.172		-980	-764	1.764	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΠΔΕ	-644	-1.250		-3.600	-3.010	-2.601	
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	4758	6.985		96	1.826	4.405	
% στο ΑΕΠ	2,6	3,7		0,0	1,0	2,3	
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	184.714	190.004		184.714	192.749	190.004	

Πηγή: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2019 (προσωρινό), Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2019

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού

Όπως προαναφέρθηκε, η επίτευξη σημαντικού πλεονάσματος στο ενδεκάμηνο οφείλεται κυρίως στις εφάπαξ εισπράξεις του ΤΠ. Συνολικά, τα έσοδα του ΤΠ, πρό επιστροφών φόρων, αυξήθηκαν κατά 4,1% έναντι του 2018 και έφθασαν τα €50.774 εκατ., σε σχέση με €48.795 εκατ. το προηγούμενο έτος. Ωστόσο στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται πολύ σημαντικά εφάπαξ και έκτακτα έσοδα, ως εξής: (α) €1.119 εκατ. από την επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, (β) €272 εκατ. τα οποία αφορούν τον αντίστοιχο ΦΠΑ στην ανωτέρω σύμβαση, και (γ) εισπράξεις από ANFA's και SMP's ύψους €1.035 εκατ., από τα οποία τα €744 εκατ. δεν προβλέπονταν στον προϋπολογισμό¹³ (Πίνακας 2.10). Εάν στα έσοδα των δύο ενδεκάμηνων γίνουν οι κατάλληλες προσαρμογές για να αποκατασταθεί η συγκρισιμότητα, τότε τα έσοδα του 2019 εμφανίζουν οριακή μείωση 0,3% έναντι των αντίστοιχων εισπράξεων του προηγούμενου έτους. Άρα η καλή πορεία των εσόδων του ΤΠ στο ενδεκάμηνο οφείλεται αποκλειστικά στα έκτακτα/ εφάπαξ έσοδα ύψους €2.135 εκατ., τα περισσότερα από τα οποία δεν θα επαναληφθούν το 2020.

Από τις επιμέρους κατηγορίες, τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος αυξήθηκαν στο ενδεκάμηνο κατά 1,9% σε σχέση με πρόπερσι. Οι εισπράξεις από τα φυσικά πρόσωπα είναι αυξημένες κατά 2,7%, αλλά υστέρησαν έναντι του αναθεωρημένου στόχου κατά €32 εκατ. Τα έσοδα από τα νομικά πρόσωπα παρουσίασαν άνοδο 4,4% έναντι του 2018, καθώς και υπέρβαση έναντι του στόχου κατά €27 εκατ. (Πίνακας 2.10).

Οι εισπράξεις από τη φορολογία της ακίνητης περιουσίας σημείωσαν στο ενδεκάμηνο μείωση 8,6%, η οποία εν μέρει είχε προβλεφθεί στον προϋπολογισμό και κατά το υπόλοιπο οφείλεται στη σημαντική μείωση του ΕΝΦΙΑ που αποφασίστηκε τον Ιούλιο. Τέλος, τα έσοδα από τη φορολογία κληρονομιών, δωρεών κλπ. κατέγραψαν στο ενδεκάμηνο πέρυσι σημαντική άνοδο, 57,1%, αν και το σχετικό ποσό είναι σχετικά μικρό.

Όσον αφορά στους έμμεσους φόρους, οι εισπράξεις από το ΦΠΑ παρουσίασαν άνοδο 3,7% έναντι του 2018 και έφθασαν τα €16.526 εκατ. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται €272 εκατ. τα οποία προέρχονται από τη σύμβαση του αεροδρόμιου. Χωρίς αυτά τα εφάπαξ έσοδα, ο ρυθμός αύξησης του ενδεκαμήνου περιορίζεται σε 2,0%, ο οποίος παραμένει ικανοποιητικός αν ληφθούν υπόψη: (α) η εκτιμώμενη στον προϋπολογισμό του 2020 επιβράδυνση της ανόδου της ιδιωτικής κατανάλωσης το 2019 σε σχέση με πρόπερσι, από 1,1% σε 0,6% και (β) η προαναφερθείσα μετάταξη αγαθών σε χαμηλότερους των συντελεστές ΦΠΑ στις αρχές του περασμένου καλοκαιριού.

Αντίθετα με το ΦΠΑ, τα έσοδα από τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης (ΕΦΚ) παρουσίασαν στο ενδεκάμηνο μείωση κατά 1,0% έναντι του 2018 καθώς και οριακή υστέρηση έναντι του αναθεωρημένου στόχου για το ενδεκάμηνο. Σε ετήσια βάση οι εισπράξεις από τους ΕΦΚ αρχικά προβλεπόταν να αυξηθούν κατά 2,7%. Ο αναθεωρημένος ετήσιος στόχος στον προϋπολογισμό του 2020 προβλέπει μείωση 0,8% έναντι του 2018. Σε σχέση με τους αρχικούς στόχους, η

¹³ Από τα €744 εκατ. τα €100 εκατ. είναι μεν έκτακτα αλλά δεν αφορούν ANFA's και SMP'S. Στον Προϋπολογισμό του 2019 προβλέπονταν μόνο €291 εκατ. από ANFA's και SMP's από την Τράπεζα της Ελλάδος.

υστέρηση στο σύνολο του έτους αναμένεται κυρίως στα έσοδα από τη φορολογία καπνού (περίπου €200 εκατ.) και σε μικρότερο βαθμό στις εισπράξεις από τον ΕΦΚ καυσίμων.

Πίνακας 2.10

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	Ιαν. – Νοέμβριος		% Μεταβ. 19/18	2018*	2019* Προϋπ.	2019 Εκτιμ.	% Μεταβ. 19Ε/18
	2018*	2019*					
Καθαρά Έσοδα ΚΠ	45.873	48.429	5,6	51.793	53.022	55.026	6,2
Καθαρά Έσοδα ΤΠ	44.022	46.504	5,6	49.155	49.282	51.478	4,7
<i>Επιστροφές φόρων</i>	4.773	4.270	-10,5	5.580	4.818	5.032	-9,8
Έσοδα ΤΠ	48.795	50.774	4,1	54.735	54.100	56.510	3,2
Φορολογία Εισοδήματος	14.788	15.062	1,9	16.548	16.796	16.739	1,2
<i>Εκ των οποίων:</i>							
--Φυσικών Προσώπων.	9.884	10.148	2,7	10.902	11.070	11.083	1,7
--Νομικών Προσώπων	3.696	3.859	4,4	4.299	4.420	4.459	3,7
Φορ. Ακίνητης Περιουσίας	2.673	2.442	-8,6	3.082	2.801	2.796	-9,3
Φορ. Κληρ., Δωρεών, κλπ.	140	220	57,1	161	159	264	64,0
Δασμοί και φόροι Εισαγωγών.	213	275	29,1	232	237	304	31,0
Φόροι επί αγαθών και υπ.	25.253	25.791	2,1	27.437	27.559	27.916	1,7
<i>Εκ των οποίων:</i>							
--ΦΠΑ	15.941	16.526	3,7	17.184	17.210	17.802	3,6
--Ειδικό Φόρο Κατ'οψης	6.553	6.489	-1,0	7.184	7.381	7.124	-0,8
Λοιποί φόροι παραγωγής	1.122	874	-22,1	1.238	944	986	-20,4
Λοιποί τρεχ. φόροι	1.420	1.277	-10,1	2.564	2.631	2.358	-8,0
Κοινωνικές Εισφορές	52	50	-3,8	65	58	55	-15,4
Μεταβιβάσεις	577	1.347	133,4	682	459	...	-
<i>Εκ των οποίων:</i>							
--ANFA's και SMP's	314	935	197,8	314	291	935	197,8
Πωλήσεις αγαθών & υπηρ.	685	1.674	144,4	740	773	1.776	58,9
<i>Εκ των οποίων:</i>							
Επέκτ. Συμβ. Αερολ. Αθηνών	-	1.119	-	-	-	1.119	-
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	1.854	1.754	-5,4	1.968	1.348	...	-
Πωλήσεις παγίων	18	8	-55,6	18	335	26	44,4
Έσοδα ΠΔΕ	1.851	1.924	3,9	2.638	3.740	3.549	34,5

Πηγές: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2019 (προσωρινό), Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2019 και Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών 2019 και 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2018 και 2019

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση. Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη εσόδων που ισχύει από 01/01/2019. Για να εμφανιστούν διακριτά τα έσοδα επενδύσεων του 2018 έχουν αφαιρεθεί €1.581 εκατ. από την κατηγορία «Μεταβιβάσεις» και €270 εκατ. από την κατηγορία «Λοιπά τρέχοντα έσοδα». Για να εμφανιστούν διακριτά τα έσοδα επενδύσεων του 2019 έχουν αφαιρεθεί €1.852 εκατ. από την κατηγορία «Μεταβιβάσεις» και €72 εκατ. από την κατηγορία «Λοιπά τρέχοντα έσοδα».

Μείωση έναντι του 2018 παρουσίασαν και τα έσοδα από τους λοιπούς φόρους στην παραγωγή (-22,1%), από τους λοιπούς τρέχοντες φόρους (-10,1%) καθώς και από τα λοιπά τρέχοντα έσοδα (-5,4%) (Πίνακας 2.10).

Από την άλλη πλευρά, οι επιστροφές φόρων μειώθηκαν στο ενδεκάμηνο κατά 10,5% σε σχέση με το 2018. Έτσι, τα καθαρά έσοδα του ΤΠ αυξήθηκαν ταχύτερα από τα ακαθάριστα, κατά 5,6% σε σχέση με 4,1%, και διαμορφώθηκαν στα €46.504 εκατ.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι η θετική πορεία των εσόδων στο ενδεκάμηνο οφείλεται αποκλειστικά στα έκτακτα/εφάπαξ μη φορολογικά έσοδα. Επιπλέον, οι εξελίξεις στα υπόλοιπα έσοδα δεν φαίνεται να αντανakλούν την εκτιμώμενη άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας κατά 2,0% σε πραγματικούς όρους πέρυσι και κατά 2,9% σε ονομαστικούς, ούτε και την άνοδο των εισοδημάτων από τα έκτακτα επιδόματα του Δεκεμβρίου 2018 και Μαΐου 2019, καθώς και από την αύξηση του κατώτατου μισθού.

Παραοικονομία και φοροδιαφυγή

Οι υστερήσεις στα έσοδα από τους ΕΦΚ συνάδουν με πρόσφατες έρευνες και άλλα στοιχεία που υποδηλώνουν την ύπαρξη εκτεταμένη φοροδιαφυγή. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της KPMG¹⁴, το 2018 η Ελλάδα κατείχε την πρώτη θέση στην παράνομη παραγωγή αφορολόγητων τσιγάρων μεταξύ των χωρών της ΕΕ, με απώλεια φορολογικών εσόδων ύψους €690 εκατ. Όσον αφορά στα καύσιμα παρατηρούνται τα εξής: (α) οι πωλήσεις αυτοκινήτων στο ενδεκάμηνο σημείωσαν άνοδο 9,6% σε σχέση με πρόπερσι, φθάνοντας τις 107,5 χιλιάδες οχήματα που είναι οι μεγαλύτερες τουλάχιστον της τελευταίας πενταετίας. Η άνοδος των πωλήσεων αντανakλάται τόσο στα έσοδα του ενδεκαμήνου από το φόρο ταξινόμησης οχημάτων (+9,6%), όσο και στα τέλη κυκλοφορίας (+26,9%), (β) το 2019 η κυκλοφορία των οχημάτων σε όλη τη χώρα¹⁵ σημείωσε σημαντική αύξηση. Συγκεκριμένα, στην εθνική οδό Αθήνας -Θεσσαλονίκης η αύξηση τους τελευταίους μήνες άγγιξε το 10,0%. Άρα, τα διαθέσιμα στοιχεία όχι μόνο δεν δικαιολογούν τη μείωση των εσόδων από τον ΕΦΚ καυσίμων σε σχέση με το 2018, αλλά υποδηλώνουν εκτεταμένη φοροδιαφυγή.

Επίσης, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια το σύνολο των μη μισθωτών συστηματικά δηλώνει εισοδήματα κάτω από το αφορολόγητο όριο, τα οποία δεν επαρκούν ούτε για τα στοιχειώδη.

Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του ΔΝΤ¹⁶ η Ελλάδα κατείχε μία από τις πρώτες θέσεις στην ΕΕ όσον αφορά στο μέγεθος της παραοικονομίας¹⁷. Για το 2016, τελευταίο έτος που καλύπτεται από την έρευνα, η παραοικονομία στη χώρα μας εκτιμήθηκε στο 30,2% του ΑΕΠ, ή σε € 53,3 δισεκ. Βέβαια, η παραοικονομία δεν ταυτίζεται με τη φοροδιαφυγή ούτε εννοιολογικά ούτε ως μέγεθος, υπάρχει όμως στενή θετική σχέση ανάμεσά τους. Σε γενικές γραμμές μεγάλη παραοικονομία υποδηλώνει και εκτεταμένη φοροδιαφυγή.

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Οι πληρωμές του ΤΠ σημείωσαν στο ενδεκάμηνο περιορισμένη άνοδο 0,5% έναντι του 2018 και διαμορφώθηκαν σε €43.332 εκατ. Αντίθετα, οι πρωτογενείς δαπάνες *μειώθηκαν* κατά 0,9% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, παρά το γεγονός ότι το πρώτο εξάμηνο πέρυσι πραγματοποιήθηκαν μη προϋπολογισμένες δαπάνες, όπως η έκτακτη συνταξιοδοτική παροχή του Μαΐου στους συνταξιούχους, το επίδομα στέγασης κλπ., οι οποίες δεν υπήρχαν το 2018

¹⁴ *Project Stella report, KPMG, 2019*

¹⁵ «Η... ανάκαμψη των αυτοκινήτων», *Καθημερινή, 15/12/2019*

¹⁶ *Explaining the Shadow Economy in Europe: Sizes, Causes and Policy Options, Working Paper 19/278, ΔΝΤ, Νοέμβριος 2019*

¹⁷ *Με εξαίρεση τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.*

(Πίνακας 2.11). Η εξέλιξη των εσόδων οφείλεται στις μειωμένες δαπάνες για καταπτώσεις εγγυήσεων, για απόδοση εσόδων στους ΟΤΑ και για απόκτηση αμυντικού εξοπλισμού.

Από τις επιμέρους κατηγορίες, οι παροχές σε εργαζόμενους αυξήθηκαν στο ενδεκάμηνο κατά 6,3% και έφθασαν τα €12.135 εκατ. Αυτός ο ρυθμός υποχωρεί στο 3,4% εάν αφαιρεθούν τα €326 εκατ. που αφορούν στην πληρωμή αναδρομικών τον Ιανουάριο, σε όσους αμείβονται με ειδικά μισθολόγια. Για αυτά τα αναδρομικά υπήρχε πίστωση στον Προϋπολογισμό 2019 ύψους €982 εκατ., οπότε υπήρξε εξοικονόμηση €656 εκατ. Πάντως και ο διορθωμένος ρυθμός 3,4% παραμένει υψηλός και επιβεβαιώνει τη συνεχή ανοδική πορεία των μισθολογικών δαπανών τα τελευταία χρόνια.

Οι δαπάνες για κοινωνικές παροχές παρουσιάζουν μεγάλη μείωση (-65,6%) στο ενδεκάμηνο επειδή οι πληρωμές για τα οικογενειακά επιδόματα έχουν μεταφερθεί από 01/01/2019 στην κατηγορία Μεταβιβάσεις. Ωστόσο, παρά τη μεταφορά, οι πληρωμές του ενδεκαμήνου για κοινωνικές παροχές (€367 εκατ.) έχουν ήδη υπερβεί σημαντικά και την αναθεωρημένη ετήσια πρόβλεψη ύψους €272 εκατ.

Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη, οι Μεταβιβάσεις είναι πλέον η μεγαλύτερη κατηγορία πρωτογενών δαπανών και περιλαμβάνει ένα πλήθος υποκατηγοριών. Αυτές οι δαπάνες μειώθηκαν στο ενδεκάμηνο κατά 1,7% έναντι του 2018, μολονότι περιλαμβάνουν την έκτακτη συνταξιοδοτική παροχή του Μαΐου, ύψους € 971 εκατ., για την οποία δεν υπήρχε πίστωση στον περυσινό προϋπολογισμό. Ωστόσο, σε άλλες υποκατηγορίες καταγράφηκε σημαντική μείωση σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2018¹⁸. Τέτοιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι οι πληρωμές για καταπτώσεις εγγυήσεων, οι οποίες στο ενδεκάμηνο πέρυσι ήταν λιγότερες κατά 88,4% έναντι του 2018 (2019: €109 εκατ., 2018: €937 εκατ.), οι αποδόσεις ίδιων πόρων στους ΟΤΑ, οι οποίες μειώθηκαν κατά 30,7% (2019: €1.868 εκατ., 2018: €2.699 εκατ.) και οι επιχορηγήσεις νοσοκομείων οι οποίες είναι μειωμένες κατά €99 εκατ. έναντι του 2018. Έτσι, μόνο από αυτές τις τρεις κατηγορίες η εξοικονόμηση φθάνει τα €1.758 εκατ. σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Λόγω κυρίως της συγκράτησης αυτών των υποκατηγοριών οι συνολικές πληρωμές για μεταβιβάσεις εμφανίζονται μειωμένες σε σχέση με το ενδεκάμηνο του 2018.

Οι πληρωμές για απόκτηση παγίων (το 90,0% αφορά αγορά αμυντικού εξοπλισμού) παρουσίασαν στο ενδεκάμηνο άνοδο 52,4% και έφθασαν τα €253 εκατ., αλλά το ποσό αυτό αντιστοιχεί μόνο στο 40,8% του ετήσιου στόχου. Για να πραγματοποιηθεί η πρόβλεψη του Προϋπολογισμού απαιτείται η εκταμίευση €367 εκατ. το Δεκέμβριο (Πίνακας 2.11).

Όσον αφορά στις πληρωμές για τόκους, αυξήθηκαν κατά 12,4% έναντι του 2018 και έφθασαν τα €5.063 εκατ. Η άνοδος αυτή ήταν αναμενόμενη και κινείται πολύ κοντά στον προβλεπόμενο ετήσιο ρυθμό 12,1%.

Συνολικά, λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις του ενδεκαμήνου αλλά και την εμπειρία των τελευταίων 3-4 ετών, στα οποία δυσανάλογα μεγάλο μέρος των δαπανών εκταμιευόταν στον τελευταίο μήνα του έτους, εκτιμάται ότι οι εξελίξεις των δαπανών δεν δικαιολογούν κανένα εφησυχασμό.

¹⁸ Δεν υπάρχουν δημοσιευμένες αναλυτικές πληροφορίες για τους μηνιαίους στόχους των δαπανών, εκτός από κάποια συνολικά μεγέθη τα οποία εμφανίζονται στον Πίνακα 1 του Μηνιαίου Δελτίου Εκτέλεσης του ΚΠ.

Πίνακας 2.11

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	Ιανουάριος- Νοέμβριος		% Μεταβ. 19/18	2018*	2019* Προϋπ.	2019* Εκτιμ.	% Μεταβ. 19Ε/18
	2018*	2019*					
Δαπάνες ΚΠ (1+2+3)	45.621	46.508	1,9	56.372	56.796	55.865	-0,9
Δαπάνες ΤΠ (1+ 2)	43.127	43.332	0,5	50.135	50.046	49.714	-0,8
1.Πρωτογενεις δαπ. ΤΠ	38.621	38.269	-0,9	45.459	44.446	44.470	
Παροχές σε εργαζόμενων	11.417	12.135	6,3	13.121	13.016	13.346	1,7
Κοινωνικές παροχές	1.066	367	-65,6	1.978	246	272	-86,2
Μεταβιβάσεις (εκ των οποίων σε ΟΚΑ)	24.667 16.187	24.241 17.394	-1,7 7,5	28.179 17068	...	19.198	12,5
Αγορές αγαθών & υπηρεσιών	1.214	1.091	-10,1	1.532	1.324	1.514	-1,2
Επιδοτήσεις	59	140	137,3	75	150	225	200,0
Λοιπές δαπάνες	32	42	31,3	32	51	92	187,5
Πιστώσεις υπό κατανομή	-	-	-	-	2.938	462	-
Αγορές παγίων	166	253	52,4	542	617	620	14,4
2. Τόκοι (ακαθάριστη βάση)	4.506	5.063	12,4	4.676 ¹	5.600 ¹	5.244	12,1
3. Δαπάνες ΠΔΕ	2.495	3.174	27,2	6.237	6.750	6.150	-1,4

Πηγές: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2019 (προσωρινό), Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2019 και Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών 2019 και 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2018 και 2019

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση. Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη δαπανών που ισχύει από 01/01/2019.

1. Από τον Ιανουάριο του 2019 οι ετήσιες δαπάνες για τόκους εμφανίζονται από το ΓΛΚ μειωμένες κατά €844 εκατ. για το 2018 και κατά €1.000 εκατ. για το 2019, σε σχέση με τα ποσά που εμφανίστηκαν στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2019 (Πίνακας 3.2).

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)

Στην περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου το έλλειμμα του ΠΔΕ διαμορφώθηκε στα €1.250 εκατ., έναντι ελλείμματος €644 εκατ. το 2018. Ο διπλασιασμός του ελλείμματος οφείλεται στην επιτάχυνση του ρυθμού εκταμίευσης των δαπανών σε σχέση με το προπέρσινο ενδεκάμηνο (27,2%), ενώ την ίδια περίοδο τα έσοδα αυξήθηκαν μόνο κατά 3,9% (Πίνακας 2.9). Παρά την επιτάχυνση των πληρωμών, έως το τέλος Νοεμβρίου είχε εκταμιευθεί μόνο το 47,0% των (αρχικών) ετήσιων πιστώσεων και το 51,6% του αναθεωρημένου στόχου, καθώς ο υψηλός ρυθμός εκταμίευσης οφείλεται και στις εξαιρετικά χαμηλές δαπάνες του 2018 (αποτέλεσμα βάσης). Σύμφωνα με τον αναθεωρημένο στόχο για το σύνολο του έτους, τον Δεκέμβριο θα πρέπει να εκταμιευθούν €2.976 εκατ.

Ο ρυθμός αύξησης των εσόδων (3,9%) δεν είναι καθόλου ικανοποιητικός δεδομένου ότι σε ετήσια βάση προβλέπεται άνοδος εισπράξεων κατά 34,5% (αναθεωρημένος στόχος). Ο ρυθμός αύξησης των απολήψεων (22,3%) από τα Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), είναι εκ πρώτης όψης ικανοποιητικός, αλλά αρχικά (προϋπολογισμός 2019) προβλεπόταν ρυθμός ανόδου 71,1%, και μετά από αναθεώρηση ρυθμός 59,6%. Σημειώνεται ότι το 2018 οι απολήψεις του ΠΔΕ από τα Ταμεία της ΕΕ ήταν οι χαμηλότερες της τελευταίας δεκαετίας. Άρα μία άνοδος 22,3% δεν είναι καθόλου ικανοποιητική, καθώς σε σημαντικό βαθμό αντανakλά τα χαμηλά έσοδα του 2018 (αποτέλεσμα βάσης). Στο τέλος της ενότητας 2.1 Β της έκθεσης (Οικονομίες ΕΕ και Ευρωζώνης), σε ειδικό πλαίσιο, προσεγγίζονται οι επιδράσεις της έως το τρίτο τρίμηνο του 2019 υστέρησης στην

απορρόφηση κεφαλαίων από τα Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία της ΕΕ, στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020 (Πλαίσιο 2.1).

Όπως και τα προηγούμενα έτη, οι ετήσιες δαπάνες του ΠΔΕ για το 2019 προβλέπεται στον Προϋπολογισμό του 2020 να περικοπούν κατά €600 εκατ. και να διαμορφωθούν σε € 6.150 εκατ., ενώ υπάρχει μεγάλη ανάγκη για επενδύσεις και δεν υπήρχε ταμειακή στενότητα. Είναι πιθανό οι δαπάνες αυτές να περικοπούν περαιτέρω, ακόμη και χαμηλότερα από τα €6,0 δισεκ.

Ο Προϋπολογισμός του 2020

Η μεταβολή στην κατεύθυνση της δημοσιονομικής πολιτικής που ξεκίνησε την άνοιξη του 2019¹⁹, συνεχίζεται το 2020. Παράλληλα, αλλάζει ο χαρακτήρας του μείγματος δημοσιονομικής πολιτικής, προς μία φιλοαναπτυξιακή κατεύθυνση, με έμφαση στη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης και απώτερο σκοπό την ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας. Ωστόσο, προβλέπεται για το τρέχον έτος και πρωτογενές πλεόνασμα ύψους 3,6% του ΑΕΠ, το οποίο καλύπτει τη συμβατική υποχρέωση της χώρας για πλεόνασμα 3,5% του ΑΕΠ.

Ήδη από την άνοιξη, η μεταβολή του μείγματος δημοσιονομικής πολιτικής έγινε ευνοϊκά δεκτή από τις αγορές, γεγονός που αντανακλάται στη ραγδαία μείωση των επιτοκίων δανεισμού του Δημοσίου και στη διαμόρφωση από τον Οκτώβριο, για πρώτη φορά, αρνητικών αποδόσεων στο βραχυχρόνιο δανεισμό. Έτσι, τα επιτόκια των ελληνικών τίτλων προσέγγισαν, μετά από πολλά έτη, τα επιτόκια δανεισμού των άλλων χωρών της Ευρωζώνης.

Λόγω των μέτρων ελάφρυνσης του φορολογικού βάρους για το 2020, κυρίως των επιχειρήσεων, αλλά και της εν γένει βελτίωσης του επιχειρηματικού κλίματος, ο νέος προϋπολογισμός βασίζεται σε ένα αισιόδοξο μακροοικονομικό σενάριο. Ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης προβλέπεται να επιταχυνθεί φέτος στο 2,8%, έναντι 2,0% το 2019. Η επιτάχυνση αναμένεται να προέλθει τόσο από τη σημαντική επιτάχυνση της ανόδου της ιδιωτικής κατανάλωσης, από 0,6% πέρυσι σε 1,8%, όσο και από την άνοδο των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου κατά 13,4%, έναντι αύξησης 8,8% στο προηγούμενο έτος. Αντιθέτως, η ώθηση από τον εξωτερικό τομέα της οικονομίας θα είναι μικρότερη.

Αναμφισβήτητα, η μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης, ιδιαίτερα των επιχειρήσεων, θα έχει θετική επενέργεια στην οικονομία. Ωστόσο, το ερώτημα είναι εάν οι φορολογικές ελαφρύνσεις αποτελούν από μόνες τους αναγκαία και ικανή συνθήκη για άμεση τόνωση της παραγωγής και της οικονομικής δραστηριότητας. Το ύψος της φορολογίας είναι ένας από τους πολλούς παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη και επηρεάζουν τις επενδυτικές αποφάσεις. Παράλληλα με τη μείωση των φόρων, στην περίπτωση της Ελλάδας απαιτούνται και άλλες βαθιές διαρθρωτικές μεταβολές στο ρυθμιστικό πλαίσιο, καθώς και αλλαγές σε νοσοτροπίες, αντιλήψεις και αξίες, ώστε να αλλάξει ριζικά το περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η υγιής επιχειρηματική δραστηριότητα. Επίσης, είναι σκόπιμη η άμεση επίλυση του προβλήματος των κόκκινων δανείων ούτως ώστε, σε συνδυασμό με την πτώση των επιτοκίων, να εξασφαλισθεί άνετη και φθηνή χρηματοδότηση για τις επιχειρήσεις που πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις, αντίστοιχη με τις άλλες χώρες της Ευρωζώνης.

¹⁹ Το 2019 το κυκλικά διορθωμένο πρωτογενές αποτέλεσμα της ΓΚ μειώθηκε κατά 0,8% περίπου του δυναμικού ΑΕΠ, γεγονός που σημαίνει μεταβολή της δημοσιονομικής πολιτικής προς επεκτατική κατεύθυνση. Ενδιάμεση Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, 2019, σελ. 119.

Επίσης, είναι αναγκαία η επιτάχυνση των αποκρατικοποιήσεων και η απλοποίηση των γραφειοκρατικών διαδικασιών, με παράλληλη ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης και αύξηση της αποτελεσματικότητάς της, ιδίως στην απονομή δικαιοσύνης. Μείζονα θέματα παραμένουν η βελτίωση της παιδείας σε όλες τις βαθμίδες, η στενή σύνδεση των προγραμμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και η ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας σε μικρότερη ηλικία. Η σημαντική μείωση του μη μισθολογικού κόστους θα βοηθήσει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και στη μείωση της ανεργίας. Η βελτίωση των δημόσιων υποδομών θα βοηθήσει επίσης την άνοδο της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας.

Γενικά η χώρα είναι αναγκαίο να κινηθεί δυναμικά προς περισσότερο δημιουργικές κατευθύνσεις, με αύξηση της παραγωγής και ενίσχυση του ανταγωνισμού, της καινοτομικότητας και της συμμετοχής στην τέταρτη βιομηχανική επανάσταση.

Ισοζύγιο και πρωτογενές ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού

Σύμφωνα με το νέο τρόπο κατάρτισης και παρουσίασης του Κρατικού Προϋπολογισμού²⁰(ESA 2010), το 2020 ο ΚΠ προβλέπεται να παρουσιάσει έλλειμμα ύψους €2.453 εκατ., ή 1,2% του ΑΕΠ, έναντι ελλείμματος 1,1% το 2019. Αντίστοιχα το πρωτογενές πλεόνασμα του ΚΠ θα είναι μειωμένο στα €3.547 εκατ., ή 1,8% του ΑΕΠ, έναντι πλεονάσματος 2,3% το περασμένο έτος (Πίνακας 2.12).

Το έλλειμμα προέρχεται εξολοκλήρου από το ΠΔΕ, ενώ ο ΤΠ αναμένεται να εμφανίσει μικρό πλεόνασμα. Η μείωση του πρωτογενούς πλεονάσματος του ΚΠ είναι αποτέλεσμα της ανόδου των πρωτογενών δαπανών κατά 1,5%, έναντι αύξησης των εσόδων μόνο κατά 0,8%.

Η συγκράτηση του ελλείμματος του ΚΠ κοντά στα περυσινά επίπεδα, παρά τη μείωση αρκετών φόρων, οφείλεται σε παρεμβάσεις, τόσο στα έσοδα όσο και στις δαπάνες, συνολικού ύψους €1.859. Η προβλεπόμενη συγκράτηση των δαπανών ανέρχεται σε €977 εκατ., ενώ η ενίσχυση των εσόδων σε €882 εκατ. Η συγκράτηση των δαπανών αφορά τόσο τον ΤΠ (€ 500 εκατ.), όσο και άλλους φορείς της Γενικής Κυβέρνησης (€477 εκατ.). Αντιθέτως, η άνοδος των εσόδων εντοπίζεται αποκλειστικά στον ΚΠ. Η επίτευξη αυτών των στόχων είναι απολύτως απαραίτητη για την ομαλή εκτέλεση του προϋπολογισμού.

²⁰ Τα στοιχεία του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2020, όπως εμφανίζονται στην Εισηγητική Έκθεση, Πίνακας 3.2, δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα με τα προηγούμενα έτη, εκτός του 2019 που έχει προσαρμοστεί στο πλαίσιο του φετινού προϋπολογισμού. Δεν είναι συγκρίσιμα ούτε με τα στοιχεία στα Μηνιαία Δελτία Εκτέλεσης του Προϋπολογισμού. Επίσης τα στοιχεία των Πινάκων 2.12, 2.13 και 2.14 αυτής της ενότητας δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα με αυτά των Πινάκων 2.9, 2.10, 2.11.

Πίνακας 2.12

Έσοδα, Δαπάνες και Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2020

	2019	2020	% Μεταβολή 20Π/19
	Εκτιμήσεις	Προϋπολ.	
I. ΚΑΘΑΡΑ ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	54.262	54.710	0,8
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	50.538	50.610	0,1
<i>Μείον επιστροφές φόρων</i>	5.032	4.926	-2,1
Έσοδα ΤΠ	55.570	55.536	-0,1
2. Έσοδα ΠΔΕ	3.724	4.100	10,1
<i>Εξ ων: έσοδα από ΕΕ</i>	-
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	56.391	57.163	1,4
3. Δαπάνες ΤΠ	50.241	50.413	0,3
Πρωτογενείς δαπάνες ΤΠ ^[2,3]	43.741	44.413	1,5
Τόκοι	6.500	6.000	-7,7
4. Δαπάνες ΠΔΕ	6.150	6.750	9,8
III. Έλλειμμα(-) Πλεόνασμα (+) ΚΠ	-2.129	-2.453	
<i>% στο ΑΕΠ</i>	1,1	1,2	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ	297	197	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΠΔΕ	-2.426	-2.650	
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	4.371	3.547	
<i>% στο ΑΕΠ</i>	2,3	1,8	
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	190.004	197.315	3,8

* Σε εθνικολογιστική βάση (ESA 2010)

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019, Πίνακας 3.2

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού

Λόγω της μείωσης της φορολογικής επιβάρυνσης, αλλά και της απουσίας των έκτακτων εισπράξεων του 2019, τα έσοδα του ΤΠ το 2020, προ επιστροφών φόρων, αναμένεται να παρουσιάσουν οριακή μείωση έναντι του 2019 (-0,1%) και να διαμορφωθούν στα €55.537 εκατ. Ως ποσοστό του ΑΕΠ αναμένεται να μειωθούν κατά 1,1 εκατοστιαίες μονάδες, από 29,3% το προηγούμενο έτος σε 28,2% φέτος (Πίνακας 2.13). Σημειώνεται ότι στα έσοδα του 2020 περιλαμβάνονται και €557 εκατ. τα οποία θα προέλθουν από τον περιορισμό της φοροδιαφυγής, μέσω της προώθησης των ηλεκτρονικών συναλλαγών, καθώς και άλλα €325 εκατ. κυρίως από τον εξορθολογισμό του συστήματος προσδιορισμού της αντικειμενικής αξίας των ακινήτων και από άλλες παρεμβάσεις²¹.

Από τις επιμέρους κατηγορίες, οι εισπράξεις από τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων αναμένεται να αυξηθούν κατά 2,9% έναντι του προηγούμενου έτους, παρά τη μείωση του φορολογικού συντελεστή του πρώτου κλιμακίου από 22% σε 9% και τη μείωση των συντελεστών

²¹ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019, σελ. 75, Πίνακας 3.8

όλων των άλλων κλιμακίων κατά μία ποσοστιαία μονάδα. Η άνοδος των εισπράξεων αναμένεται να προέλθει από την αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων²².

Αντίθετα, τα έσοδα από τη φορολογία των επιχειρήσεων προβλέπεται να μειωθούν κατά 10,0% σε σχέση με το 2019, καθώς τα εισοδήματα που θα δηλωθούν το 2020 θα φορολογηθούν με το μειωμένο συντελεστή 24% (Πίνακας 2.13). Επίσης, αυτά τα έσοδα θα επηρεαστούν αρνητικά από τη μείωση της προκαταβολής από 100% στο 95%, καθώς και από τη μείωση της φορολογίας των μερισμάτων από 10 σε 5%.

Τα έσοδα από τη φορολογία ακίνητης περιουσίας, ουσιαστικά από τον ΕΝΦΙΑ, αναμένεται να αυξηθούν κατά 3,1% σε σχέση με πέρυσι. Στην πρόβλεψη για το 2020 περιλαμβάνονται και €142 εκατ. τα οποία θα προέλθουν από την επέκταση και τον εξορθολογισμό του αντικειμενικού συστήματος προσδιορισμού της αξίας των ακινήτων. Επίσης, οι εισπράξεις από τη φορολογία κληρονομιών, δωρεών κλπ., αναμένεται να σημειώσουν άνοδο 3,0% το τρέχον έτος.

Όσον αφορά στην έμμεση φορολογία, προβλέπεται άνοδος 5,9% στα έσοδα από δασμούς και φόρους σε εισαγωγές. Αυτή η εκτίμηση συνάδει με την αναμενόμενη επιτάχυνση του ρυθμού αύξησης των εισαγωγών στο 5,2% από 4,1% το 2019.

Επίσης, οι εισπράξεις από τον ΦΠΑ προβλέπεται να αυξηθούν κατά 2,7% και να φθάσουν τα €18.276 εκατ. Όμως, τα έσοδα του 2019 περιλαμβάνουν και €272 εκατ. από την επέκταση της παραχώρησης του αερολιμένα Αθηνών, τα οποία δεν θα υπάρχουν το 2020. Εάν γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές, τότε ο ρυθμός αύξησης αυτών των εσόδων για το 2020 διαμορφώνεται στο 4,3%. Σημειώνεται επίσης ότι το 2020 τα έσοδα του ΦΠΑ θα επηρεασθούν αρνητικά από τις μετατάξεις αγαθών σε χαμηλότερους συντελεστές που έγιναν το καλοκαίρι και το Δεκέμβριο του 2019, καθώς και από την αναστολή επιβολής ΦΠΑ στις οικοδομές για τρία έτη. Αντίθετα, οι εισπράξεις του ΦΠΑ αναμένεται να επηρεασθούν θετικά από την άνοδο των ηλεκτρονικών συναλλαγών που απαιτούνται για τη διασφάλιση της έκπτωσης φόρου στη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων στο 30% του εισοδήματός τους. Ωστόσο η αναμενόμενη αύξηση €557 εκατ. αποτελεί μία μάλλον αισιόδοξη πρόβλεψη, καθώς ήδη μεγάλο μέρος των φυσικών προσώπων έχει αυτό το επίπεδο ηλεκτρονικών συναλλαγών.

²² Ο.π., σελ. 78

Πίνακας 2.13

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού 2020* (Σε εκατ. €)

	2019 Εκτιμ.	2020 Προϋπ.	% Μεταβ. 20 Π/19
Καθαρά Έσοδα ΚΠ	54.262	54.710	0,8
Καθαρά Έσοδα ΤΠ	50.538	50.610	0,1
<i>Επιστροφές φόρων</i>	5.032	4.926	-2,1
Έσοδα ΤΠ	55.570	55.537	-0,1
Φορολογία Εισοδήματος	16.760	16.663	-0,6
<i>Εκ των οποίων:</i>			
--Φυσικών Προσώπων	11.092	11.415	2,9
--Νομικών Προσώπων	4.463	4.017	-10,0
Φορ. Ακίνητης Περιουσίας	2.745	2.829	3,1
Φορ. Κληρ., Δωρεών, κλπ.	265	273	3,0
Δασμοί και φόροι Εισαγ.	304	322	5,9
Φόροι επί αγαθών και υπ.	27.919	28.557	2,3
<i>Εκ των οποίων:</i>			
--ΦΠΑ	17.801	18.276	2,7
--Ειδικοί Φόροι Κατ/σης	7.126	7.214	1,2
Λοιποί φόροι παραγωγής	1.040	1.130	8,7
Λοιποί τρεχ. φόροι	2.359	2.391	1,4
Κοινωνικές Εισφορές	55	55	0,0
Μεταβιβάσεις	1.116	492	-55,9
<i>Εκ των οποίων:</i>			
--ANFA's και SMP's	-
Πωλήσεις αγαθών & υπηρ.	668	687	2,8
<i>Εκ των οποίων:</i>			
Επέκτ. Συμβ. Αερολ. Αθηνών	-	-	-
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	2.313	1.806	-21,9
Πωλήσεις παγίων	26	332	1.176,9
Έσοδα ΠΔΕ	3.724	4.100	10,1

* Σε εθνικολογιστική βάση (ESA 2010). Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη εσόδων που ισχύει από 01/01/2019.

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019, Πίνακας 3.2

Άνοδος 1,2% έναντι του 2019 προβλέπεται επίσης για τα έσοδα από τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης. Τα διαθέσιμα στοιχεία δεν παρέχουν πληροφορίες για τις επιμέρους κατηγορίες (καπνά, οινοπνευματώδη και καύσιμα). Αλλά και οι λοιποί τρέχοντες φόροι, οι οποίοι περιλαμβάνουν και τα τέλη κυκλοφορίας, προβλέπεται να παρουσιάσουν άνοδο 1,4%. Τέλος, τα έσοδα από την πώληση παγίων αναμένεται να παρουσιάσουν μεγάλη άνοδο, λόγω των εισπραξιών από την πώληση της έκτασης του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού.

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Όπως προαναφέρθηκε, από την επισκόπηση και τον εξορθολογισμό των δαπανών του ΤΠ αναμένεται το 2020 εξοικονόμηση πληρωμών ύψους €500 εκατ. Για αυτόν το λόγο αυτό οι δαπάνες του ΤΠ προβλέπεται να παρουσιάσουν μόνο μικρή άνοδο, κατά 0,3% έναντι του 2019. Μέρος της συγκράτησης οφείλεται και στις πληρωμές για τόκους, οι οποίες θα περιοριστούν στα €6.000 εκατ., από €6.500 εκατ. το 2019. Κατά συνέπεια, οι πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ προβλέπεται να σημειώσουν ταχύτερη άνοδο, 1,5%, σε σχέση με τις συνολικές πληρωμές (Πίνακας 2.14).

Αναλυτικότερα, οι δαπάνες για παροχές σε εργαζόμενους, που αφορούν στους μισθούς και τις εργοδοτικές εισφορές για τους δημοσίους υπαλλήλους, προϋπολογίζεται ότι φέτος θα αυξηθούν κατά 3,0% και θα φθάσουν τα €13.390 εκατ., συνεχίζοντας την σταθερά ανοδική πορεία τους τα τελευταία χρόνια.

Οι δαπάνες για κοινωνικές παροχές προβλέπεται να μειωθούν κατά 48,7% και να περιορισθούν στα €134 εκατ., λόγω καταβολής σημαντικού μέρους του επιδόματος θέρμανσης για το 2020 τον περασμένο Δεκέμβριο²³.

Οι πληρωμές για μεταβιβάσεις αναμένεται να μειωθούν κατά 0,4% έναντι του 2019 και να περιοριστούν στα €27.844 εκατ. Η μείωση εντοπίζεται κυρίως στην επιχορήγηση των ασφαλιστικών ταμείων, η οποία προβλέπεται να περιοριστεί κατά €498 εκατ. ή 2,6% σε σχέση με πέρυσι. Μέρος της πτώσης θα προέλθει από την κατάργηση του ΕΚΑΣ (Πίνακας 2.14).

Επίσης, οι δαπάνες για αγορές αγαθών και υπηρεσιών προβλέπεται να μειωθούν κατά 33,4%, ή κατά € 486 εκατ., λόγω εξορθολογισμού της διαχείρισης των σχετικών πιστώσεων²⁴. Μείωση αναμένεται να παρουσιάσουν και οι πληρωμές για επιδοτήσεις (-60,4%), καθώς οι επιδοτήσεις των άγονων γραμμών έχουν μεταφερθεί στο ΠΔΕ.

Πίνακας 2.14

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού* (σε εκατ. €)

	2019 Εκτιμ.	2020 Προϋπ.	% Μεταβ. 20Π/19
Δαπάνες ΚΠ (1+2+3)	56.391	57.163	1,4
Δαπάνες ΤΠ (1+ 2)	50.241	50.413	0,3
1.Πρωτογενεις δαπ. ΤΠ	43.741	44.413	1,5
Παροχές σε εργαζόμενους,	13.001	13.390	3,0
Κοινωνικές παροχές	261	134	-48,7
Μεταβιβάσεις	27.958	27.844	-0,4
(εκ των οποίων σε ΟΚΑ)	19.198	18.700	-2,6
Αγορές αγαθών & υπηρεσιών	1.454	968	-33,4
Επιδοτήσεις	225	89	-60,4
Λοιπές δαπάνες	92	71	-22,8
Πιστώσεις υπό κατανομή	492	1.495	203,9
Αγορές παγίων	258	421	63,2
2. Τόκοι ¹ (ακαθάριστη βάση)	6.500	6.000	-7,7
3. Δαπάνες ΠΔΕ	6.150	6.750	9,8

* Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη δαπανών που ισχύει από 01/01/2019

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019

Στον Πίνακα 8 η κατηγορία «πιστώσεις υπό κατανομή» δεν περιλαμβάνει τις δαπάνες του ΠΔΕ, όπως εμφανίζονται στην Εισηγητική Έκθεση²⁵, αλλά εμφανίζονται ως διακριτή κατηγορία

²³ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019, σελ. 80

²⁴ Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2020, σελ. 80.

²⁵ Στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2020 οι δαπάνες αυτές περιλαμβάνονται στις πιστώσεις υπό κατανομή.

δαπανών. Η μεγάλη αύξηση, κατά 203,9%, έναντι του 2019, οφείλεται στο ειδικό αποθεματικό για την αντιμετώπιση τυχόν υπερβάσεων στις δαπάνες, καθώς και πιστώσεις για νέες προσλήψεις. Τέλος, άνοδο 63,2% προβλέπεται να παρουσιάσει το 2020 και η κατηγορία «αγορές παγίων», που ουσιαστικά περιλαμβάνει πληρωμές για αγορά αμυντικού υλικού, καθώς αυτές οι δαπάνες το 2019 είχαν διαμορφωθεί σε πολύ χαμηλό επίπεδο.

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

Φέτος το ΠΔΕ προβλέπεται να εμφανίσει έλλειμμα ύψους €2.650 εκατ., υψηλότερο από αυτό του 2019. Η διεύρυνση του ελλείμματος κατά €224 εκατ. θα προκύψει αποκλειστικά από την προβλεπόμενη άνοδο των δαπανών κατά 9,8% για το 2020, αφού και τα έσοδα θα είναι αυξημένα κατά 10,1%. Οι συνολικές δαπάνες έχουν προϋπολογιστεί και πάλι στα € 6.750 εκατ., όπως και προηγούμενα τέσσερα έτη. Όπως είναι γνωστό, τελικά οι δαπάνες διαμορφώθηκαν χαμηλότερα των προβλέψεων και στα τέσσερα αυτά έτη (Πίνακας 2.12).

Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση²⁶, το 2020 οι δαπάνες του ΠΔΕ περιλαμβάνουν μεγαλύτερο τμήμα συγχρηματοδοτούμενων έργων, κάτι που συνεπάγεται περισσότερες εισροές κονδυλίων από την ΕΕ.

Τέλος, σε ότι αφορά τα έσοδα του ΠΔΕ, αναμένεται να αυξηθούν κατά 10,1% το 2020 και να φθάσουν τα €4.100 εκατ., μετά από αρκετά έτη με χαμηλά έσοδα.

Συμπεράσματα

Ο Προϋπολογισμός του 2020 βασίζεται σε ένα αισιόδοξο μακροοικονομικό σενάριο το οποίο προβλέπει σημαντική επιτάχυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης, των επενδύσεων και του ΑΕΠ. Οι προβλέψεις συνδέονται με τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης που ξεκίνησε το 2019 και συνεχίστηκε με τις φορολογικές ελαφρύνσεις του προϋπολογισμού.

Τα νέο μείγμα δημοσιονομικής πολιτικής φαίνεται πως γίνεται ευμενώς δεκτό από τις αγορές, όπως διαφαίνεται στη ραγδαία πτώση των επιτοκίων των ελληνικών τίτλων. Ωστόσο η πιστοληπτική αξιολόγηση της χώρας απέχει ακόμη από την επενδυτική βαθμίδα, που θα εξασφάλιζε τη συμμετοχή της στο νέο πρόγραμμα της ΕΚΤ και αρκετά μεγαλύτερη και φθηνή χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών.

Η μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης είναι αναμφισβήτητη προς την σωστή κατεύθυνση, αλλά είναι απαραίτητο να συμπληρωθεί και από διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και θεσμούς που θα βελτιώσουν αισθητά το επιχειρηματικό περιβάλλον.

Η πραγματοποίηση του μακροοικονομικού σεναρίου και η ομαλή εκτέλεση του νέου προϋπολογισμού δεν θα είναι εύκολη υπόθεση. Το διεθνές οικονομικό περιβάλλον συνεχίζει να επιδεινώνεται. Ήδη οι διεθνείς οργανισμοί, στις φθινοπωρινές τους προβλέψεις, αναθεώρησαν επί τα χείρω τις εκτιμήσεις τους για το ρυθμό ανάπτυξης του 2020, τόσο για τις χώρες του ΟΟΣΑ, όσο και αυτές της ΕΕ και της Ευρωζώνης. Η επιβράδυνση θα επηρεάσει αρνητικά τις εξαγωγές και τις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας²⁷. Εξάλλου, και οι τρεις διεθνείς οργανισμοί (ΟΟΣΑ, ΔΝΤ και ΕΕ) προβλέπουν για το 2020 χαμηλότερο ρυθμό ανάπτυξης για την ελληνική οικονομία, από

²⁶ Σελίδες 81-82

²⁷ *European Economic Forecasts, autumn 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2019, σελ. 90-91*

ό,τι η εισηγητική έκθεση του προϋπολογισμού. Η ελληνική οικονομία, λόγω και του υψηλού δημόσιου χρέους, παραμένει ευάλωτη στις διεθνείς εξελίξεις.

Στην επιδείνωση του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος προστέθηκε τους τελευταίους μήνες και η αυξημένη γεωπολιτική αβεβαιότητα η οποία, μεταξύ άλλων, ενδέχεται να οδηγήσει σε σημαντική άνοδο της τιμής του πετρελαίου, εξέλιξη η οποία θα επηρέαζε αρνητικά το σύνολο της ελληνικής οικονομίας.

Τέλος, για την επίτευξη των στόχων του νέου προϋπολογισμού προβλέπεται συγκράτηση δαπανών κατά €977 εκατ. και ενίσχυση εσόδων κατά €882 εκατ., από νέα μέτρα και παρεμβάσεις, που θα εφαρμοσθούν για πρώτη φορά το 2020. Συνήθως, τον πρώτο χρόνο εφαρμογής ενός νέου μέτρου υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες εμφάνισης δυσχερειών και αποκλίσεων από το προσδοκώμενο αποτέλεσμα. Μία τέτοια εξέλιξη θα επηρέαζε αρνητικά την ομαλή εκτέλεση του Προϋπολογισμού το τρέχον έτος.

Γ. Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις

- Διαχρονικά ελάχιστο κόστος νέου δανεισμού για το ελληνικό δημόσιο, spread σε ελάχιστο επίπεδο δεκαετίας
- Διαχρονικά ελάχιστο κόστος νέου δανεισμού για επιχειρήσεις. Παραμένει το υψηλό spread σε σύγκριση με άλλες χώρες του «νότου» της Ευρωζώνης.
- Εν αναμονή της εκκίνησης εφαρμογή του σχεδίου προστασίας περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών (πρόγραμμα «Ηρακλής») για ταχύτερη μείωση των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων
- Συνεχής, σταθερή ανάκαμψη χρηματοδότησης προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις
- Αμείωτη πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά

Η συστηματική μείωση των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων, τόσο παγκοσμίως όσο και στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με την έντονα ανοδική τάση των αγορών κεφαλαίων ήταν τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά των χρηματοπιστωτικών εξελίξεων το τέταρτο τρίμηνο του 2019 και τον πρώτο μήνα του 2020. Στους αγοραίους παράγοντες που ενίσχυσαν το εγχώριο επενδυτικό κλίμα συγκαταλέγονται οι προτεραιότητες της νέας κυβέρνησης με επίκεντρο την προώθηση μιας σειράς φοροελαφρύνσεων στον Προϋπολογισμό του 2020, η πρόσφατη πιστοληπτική αναβάθμιση από τον οίκο αξιολόγησης Fitch, καθώς και τα συνεχιζόμενα ιστορικά υψηλά επίπεδα ρευστότητας διεθνώς, υπό την επίδραση της συνέχισης των μη διευκολυντικών (accommodative) νομισματικών πολιτικών. Αυτές οι εξελίξεις είχαν ως αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση των αποδόσεων των ελληνικών κρατικών ομολόγων, σε διαχρονικά χαμηλά επίπεδα, κάτω του 1,3% για το δεκαετές ομόλογο, καθώς και του spread έναντι των γερμανικών ομολόγων, στο χαμηλότερο επίπεδο από το 2009, κοντά στις 170 μονάδες βάσης. Επιπλέον, κατόπιν της νέας αξιολόγησης, πραγματοποιήθηκε έκδοση 15-ετούς ομολόγου, με υψηλή ζήτηση και πολύ χαμηλό επιτόκιο. Ταυτόχρονα, παρατηρήθηκε μείωση των επιτοκίων νέων καταθέσεων και χορηγήσεων, ενώ συνεχίστηκε η ανάκαμψη στη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων, που έχει ξεκινήσει τις αρχές του 2019 έπειτα από οκτώ συναπτά έτη συρρίκνωσης. Εν τω μεταξύ, θετικά στο τραπεζικό

σύστημα επιδρούν η σταδιακή επιτάχυνση της ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας, η πλήρης άρση των κεφαλαιακών περιορισμών, και η βελτίωση των όρων άντλησης κεφαλαίων από εναλλακτικές πηγές.

Παρά αυτές τις θετικές εξελίξεις, οι τράπεζες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν μια σειρά από μεγάλες προκλήσεις. Μεταξύ αυτών, ξεχωρίζουν τα αδύναμα ποιοτικά στοιχεία του ενεργητικού και των ιδίων κεφαλαίων τους, σε συνδυασμό με τους φιλόδοξους στόχους μείωσης των ΜΕΔ έως το τέλος του 2022 σε μονοψήφιο ποσοστό του συνόλου των δανείων. Ταυτόχρονα, αν και βελτιώνονται οι προοπτικές για το τραπεζικό σύστημα μεσοπρόθεσμα, εκκρεμεί η εφαρμογή δραστικότερων εργαλείων για την μείωση των Μη Εξυηρητούμενων Δανείων (ΜΕΔ), σε συνέχεια της έγκρισης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή του προγράμματος «Ηρακλής» για την προστασία περιουσιακών στοιχείων για τις τράπεζες (Asset Protection Scheme). Σε ότι αφορά την επίδραση των τραπεζών στην πραγματική οικονομία, η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά συνεχίζεται αμείωτη και το κόστος τραπεζικής χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα παραμένει υψηλό συγκριτικά με τους ευρωπαίους εταίρους.

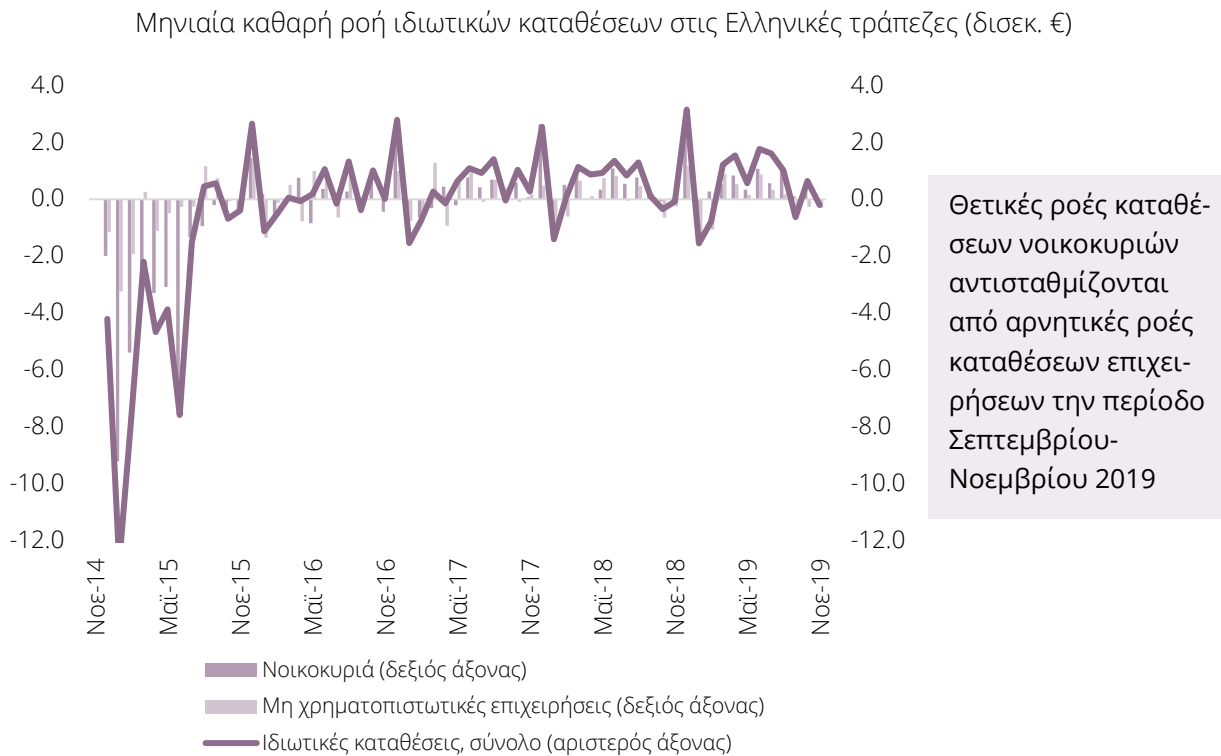
Στο σκέλος του παθητικού των τραπεζών μειώθηκε ο ρυθμός ανάκαμψης των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα, κυρίως λόγω αρνητικών ροών καταθέσεων από τις επιχειρήσεις. Το χρονικό διάστημα Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου 2019, καταγράφηκε καθαρή εκροή ύψους €184 εκατ., που οφείλεται αποκλειστικά στην εκροή €1,0 δισεκ. από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (ΜΧΕ) και αντιστάθμισε την εισροή ύψους €0,6 δισεκ. από νοικοκυριά (Διάγραμμα 2.6). Από την άλλη πλευρά, το ίδιο χρονικό διάστημα του 2018, η καθαρή εκροή ιδιωτικών καταθέσεων ήταν μεγαλύτερη, ύψους €324 εκατ. Σε κυλιόμενη 12-μηνη βάση, η μέση μηνιαία τάση επιστροφής των ιδιωτικών καταθέσεων καταγράφηκε σε €695 εκατ. το Νοέμβριο του 2019, υψηλότερα από τις αρχές του έτους (€659 εκατ. καθαρή μέση εισροή), καθώς και από τον αντίστοιχο μήνα του 2018 (€609 εκατ.).

Από τον Αύγουστο του 2015 έως το Νοέμβριο του 2019 οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα διευρύνθηκαν κατά €25,6 δισεκ., εκ των οποίων €16,1 δισεκ. προήλθαν από νοικοκυριά και €9,0 δισεκ. από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Πάρα ταύτα, το απόθεμα των συνολικών ιδιωτικών καταθέσεων υπολείπεται αρκετά του επιπέδου του 2014 (Νοέμβριο), κατά €18,8 δισεκ., εκ των οποίων υστέρηση €17,9 δισεκ. προέρχεται από τα νοικοκυριά και μόλις €0,9 δισεκ. από επιχειρήσεις. Εξ' αυτών, οι μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις σημειώνουν αύξηση από το 2015, κατά €0,9 δισεκ.

Για το 2020 αναμένεται ενίσχυση της θετικής τάσης στις ιδιωτικές καταθέσεις, καθώς οι πολίτες ανακτούν σταδιακά την εμπιστοσύνη τους προς το τραπεζικό σύστημα, η οικονομία αναπτύσσεται και εφόσον οι ασκούντες πολιτική δώσουν προτεραιότητα σε φιλικές προς την μακροχρόνια ανάπτυξη μεταρρυθμίσεις. Η άρση των εναπομεινάντων περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων τον Σεπτέμβριο του 2019, ολοκλήρωσε έναν τετραετή κύκλο capital controls, του οποίου οι αιτίες είχαν κλονίσει σημαντικά την εμπιστοσύνη των πολιτών προς το τραπεζικό σύστημα.

Διάγραμμα 2.6

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

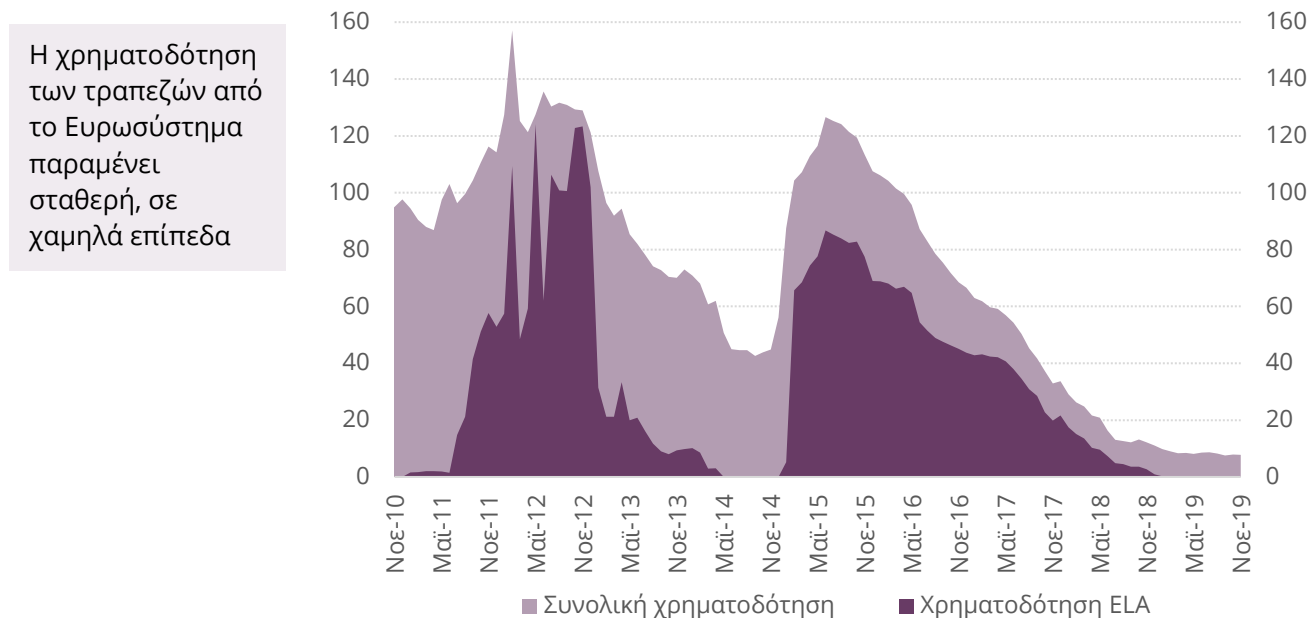
Το δεύτερο σκέλος του παθητικού των τραπεζών αφορά στη χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα. Σχεδόν ένα χρόνο μετά την εξάλειψη της χρηματοδότησης από τον μηχανισμό έκτακτης παροχής ρευστότητας της ΕΚΤ (ELA), και σε συνέχεια αναβαθμίσεων τους από διεθνείς οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης στη διάρκεια του 2019, οι τράπεζες αναζητούν εναλλακτικές πηγές ρευστότητας, όπως τα repos στην διατραπεζική αγορά, την έκδοση ομολογιών, καθώς και φθηνότερες πηγές απευθείας από την ΕΚΤ, όταν και εφόσον οι εγγυήσεις των τραπεζών αναγνωριστούν ως «επαρκείς».

Στην πλευρά του ενεργητικού των τραπεζών, συνεχίστηκε έως τον περασμένο Νοέμβριο η ανάκαμψη των πιστώσεων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις που καταγράφηκε από τις αρχές του 2019, έπειτα από οκτώ έτη συρρίκνωσης, αλλά αμείωτη παρέμεινε για ένατο έτος η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά. Σε αυτές τις τάσεις συντελούν τόσο παράγοντες της προσφοράς όσο και της ζήτησης δανείων. Στην πλευρά της ζήτησης, θετικά επιδρά η ανάκαμψη της δραστηριότητας, ειδικά σε κλάδους όπως ο Τουρισμός, οι Μεταφορές, και η Ενέργεια, ενώ αρνητικά επιδρά το υψηλό απόθεμα ιδιωτικού χρέους νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Στην πλευρά της προσφοράς, το υψηλό απόθεμα Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ) επιδρά ανασταλτικά στην πιστοδοτική δραστηριότητα των τραπεζών, ενώ θετικά επενεργεί η ανάκαμψη των τιμών των κατοικιών.

Διάγραμμα 2.7

Χρηματοδότηση των Ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα (δισεκ. €)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα, χωρίς να συνηπολογίζονται οι διαγραφές δανείων, συρρικνώθηκε στο δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου κατά 0,2% σε όρους ετήσιας μεταβολής, τάση σταθερή τόσο στο δεύτερο όσο και το τρίτο τρίμηνο του 2019, αλλά βελτιωμένη σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο (Πίνακας 2.15). Το χρονικό διάστημα Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2019 η ετήσια οριακή συρρίκνωση των πιστώσεων στον ιδιωτικό τομέα προήλθε από τον περιορισμό τους κατά 2,9% προς τα νοικοκυριά και κατά 2,1% προς τους ελεύθερους επαγγελματίες, οι οποίες αντιστάθμισαν την πιστωτική επέκταση κατά 2,5% προς τις Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις ΜΧΕ (Πίνακας 2.15). Η πιστωτική επέκταση προς τις ΜΧΕ κατέγραψε θετικό ετήσιο ρυθμό μεταβολής 2,2% στο πρώτο ενδεκάμηνο πέρυσι, για πρώτη φορά μετά από οκτώ χρόνια. Οι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής το αντίστοιχο ενδεκάμηνο του 2018 ήταν -2,2% προς τα νοικοκυριά, -1,2% προς τους ελεύθερους επαγγελματίες και -0,7% προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Η μεγαλύτερη πιστωτική επέκταση καταγράφηκε κατά σειρά στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας των Μεταφορών, της Ενέργειας, του Τουρισμού, της Γεωργίας, της Ναυτιλίας και της Βιομηχανίας. Σε αντιδιαστολή, καταγράφηκε συρρίκνωση προς τις Κατασκευές και το Εμπόριο.

Από την πλευρά της ζήτησης, η έρευνα της Τράπεζας της Ελλάδος για τις τραπεζικές χορηγήσεις το τέταρτο τρίμηνο του 2019 συνέχισε να καταγράφει ήπια ενίσχυση της ζήτησης δανείων, ενώ τα πιστωτικά κριτήρια παρέμειναν στάσιμα, χωρίς να αναμένεται να μεταβληθούν βραχυπρόθεσμα. Κινητήριοι μοχλός της ζήτησης διαφαίνονται τα δάνεια μακροχρόνιου ορίζοντα, τόσο από τις μικρομεσαίες όσο και τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Πίνακας 2.15

Εγχώρια τραπεζική χρηματοδότηση ανά κλάδο (ετήσια % μεταβολή ροών*)

Τρίμηνο / Έτος	4/18	1/19	2/19	3/19	Οκτ.19	Νοέ.19
Σύνολο ιδιωτικού τομέα	-1,3	-0,7	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3
Νοικοκυριά & ΜΚΜ	-2,1	-2,2	-2,4	-2,8	-2,8	-2,9
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	-1,9	-1,7	-1,8	-2,3	-2,0	-2,2
Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	-0,3	1,3	2,6	2,7	2,5	2,5
Γεωργία	5,6	3,0	0,7	0,0	2,1	4,2
Βιομηχανία	-0,6	0,3	0,1	-0,8	0,8	0,8
Εμπόριο	-0,7	-0,5	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3
Τουρισμός	4,1	3,9	5,5	4,2	4,0	3,6
Ναυτιλία	-1,9	1,8	2,2	1,7	1,6	1,6
Κατασκευές	-1,8	-0,7	-0,1	0,5	-0,3	-0,3
Ηλεκτρισμός-αέριο-ύδρευση	0,3	8,1	18,4	24,0	14,5	13,7
Μεταφορές και logistics	-0,5	33,1	50,5	48,5	48,1	50,0
Επιτόκια νέων χορηγήσεων (μέσος όρος περιόδου, %)						
Καταναλωτική πίστη	9,44	9,10	9,49	9,68	9,43	9,70
Στεγαστική πίστη	3,24	3,20	3,16	3,17	2,98	2,89
Δάνεια προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	4,08	4,06	4,06	3,87	3,63	3,52

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

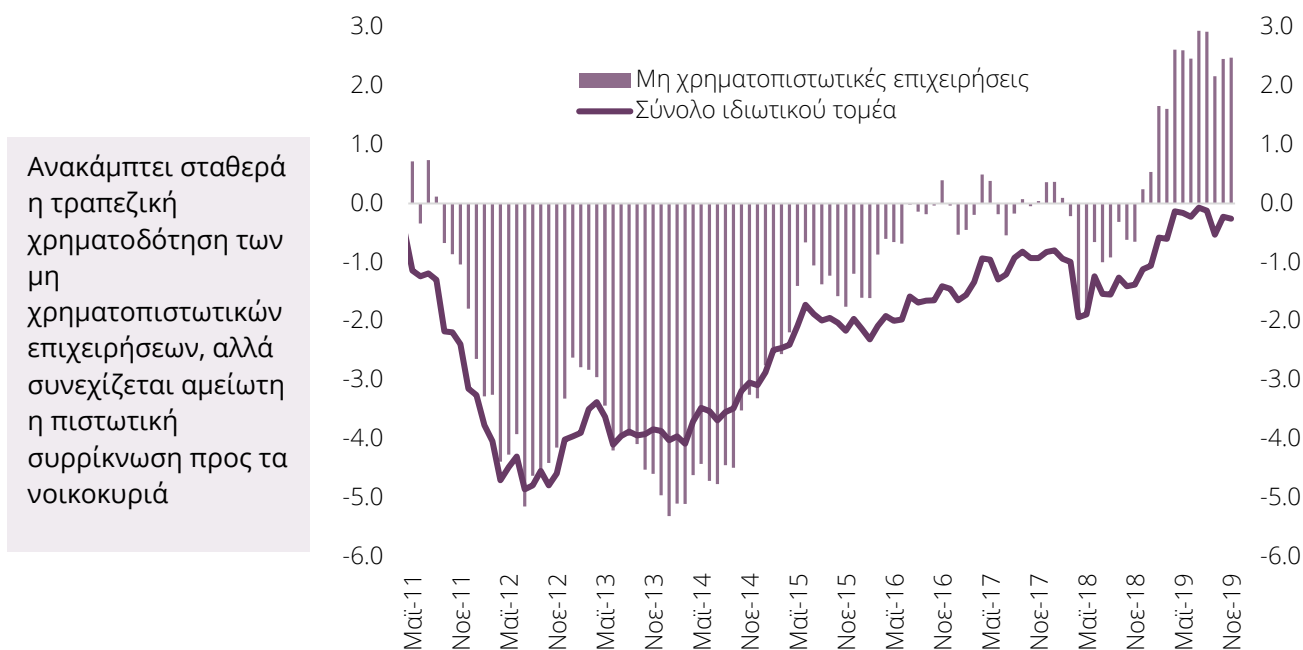
* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων

Τα Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (ΜΕΔ) υποχώρησαν το τρίτο τρίμηνο του 2019 κατά 5.5% ή €4,1 δισεκ., ελαφρώς βραδύτερα από το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (-€4,5 δισεκ.). Το συνολικό ύψος των ΜΕΔ τον Σεπτέμβριο του 2019 ήταν €71,2 δισεκ. ή 42,1% των συνολικών δανείων, περίπου €36,0 δισεκ. ή 33,5% χαμηλότερα από το μέγιστο επίπεδο του Μαρτίου 2016. Στην επιχειρηματική πίστη, τα ποσοστά των ΜΕΔ μειώθηκαν στο 40,4% των δανείων το τρίτο τρίμηνο του 2019, από 42,6% το δεύτερο τρίμηνο (46,7% το ίδιο τρίμηνο του 2018), ενώ η αντίστοιχη μείωση ήταν από 52,0% σε 49,7% στα καταναλωτικά (53% το ίδιο τρίμηνο του 2018) και οριακή στα στεγαστικά χαρτοφυλάκια, από 43,1% σε 43,0% (44,7% το ίδιο τρίμηνο του 2018). Στην επιχειρηματική πίστη, τα ποσοστά των ΜΕΔ τον Σεπτέμβριο του 2019 ήταν μειωμένα μεταξύ ελεύθερων επαγγελματιών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, παραμένοντας ωστόσο σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο (64,2% από 67,4% στο τέλος του 2018), ενώ υποχώρησαν στις μεγάλες και μικρομεσαίες επιχειρήσεις, σε 22,4% και 55,3% αντίστοιχα, από 25,8% και 57,5% τον Δεκέμβριο του 2018.

Διάγραμμα 2.8

Τραπεζική χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού τομέα 2011-2019 (ετήσια % μεταβολή ροών*)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων.

Κατά τη διάρκεια του 2019, οι τράπεζες συμφώνησαν με τον Ευρωπαϊκό Ενιαίο Εποπτικό Μηχανισμό SSM, σε αναθεωρημένους επιχειρησιακούς στόχους για μείωση των ΜΕΔ έως το τέλος του 2021 σε ποσοστό χαμηλότερο από 20% του συνόλου των δανείων. Σύμφωνα με το πλάνο, η μεγαλύτερη συνεισφορά στον περιορισμό των ΜΕΔ θα προέλθει από πωλήσεις δανείων, με δεύτερη συμβολή από τις ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων και μόλις τρίτη τις διαγραφές. Επίσης, προβλέπεται ότι το 55% της σωρευτικής μείωσης των ΜΕΔ θα προέλθει από επιχειρηματικά δάνεια, το 33% από στεγαστικά και μόλις το 12% από καταναλωτικά. Εκτός από τους ποσοτικούς στόχους, είναι απαραίτητο να βελτιωθούν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του περιορισμού των ΜΕΔ. Άνω του μισού της σωρευτικής μείωσης των ΜΕΔ από τις αρχές του 2016 έχει βασιστεί σε διαγραφές δανείων, εργαλείο που έχει την εντονότερη επίπτωση στην κερδοφορία και τους κεφαλαιακούς δείκτες των τραπεζών. Σταδιακά, έχουν κερδίσει έδαφος οι πωλήσεις «κόκκινων» χαρτοφυλακίων, οι οποίες αντιστοιχούσαν σε €5,8 δισεκ. το 2018 (46% της συνολικής μείωσης των ΜΕΔ το ίδιο έτος) και €7,1 δισεκ. το πρώτο εννεάμηνο του 2019 (67% της συνολικής μείωσης των ΜΕΔ το ίδιο χρονικό διάστημα). Παρά την πρόοδο στο ποιοτικό μείγμα μείωσης των ΜΕΔ, ορισμένα εργαλεία για τον περιορισμό τους εξακολουθούν να υπό-αξιοποιούνται, όπως (α) οι εισπράξεις μέσω ενεργητικής διαχείρισης και (β) οι εισπράξεις από πλειστηριασμούς και ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων.

Προκειμένου να επιταχυνθεί η εξυγίανση του ενεργητικού των τραπεζών, έχουν συζητηθεί δύο προτάσεις που περιγράφουν εναλλακτικούς τρόπους προκειμένου ένα μέρος των ΜΕΔ αλλά και των απαιτήσεων των τραπεζών από αναβαλλόμενη φορολογία να τιτλοποιηθούν και να πωληθούν σε τρίτους, μέσω οχημάτων ειδικού σκοπού (ένα σχέδιο από το Ταμείο

Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και ένα από την Τράπεζα της Ελλάδος). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε τον Οκτώβριο του 2019 μια εκδοχή του σχεδίου του ΤΧΣ με την ονομασία «Ηρακλής», ως συμβατό με τους κανόνες περί κρατικών ενισχύσεων, στο βαθμό που το ελληνικό Δημόσιο θα αμείβεται σύμφωνα με τους όρους της αγοράς για τον κίνδυνο που αναλαμβάνει όταν παρέχει εγγύηση για τιτλοποιημένα ΜΕΔ. Το σχέδιο διευκολύνει τις τράπεζες να τιτλοποιούν ΜΕΔ και να τα αφαιρούν από τους ισολογισμούς τους, ενώ ταυτόχρονα για τους τίτλους χαμηλότερου κινδύνου το κράτος θα μπορεί να παρέχει την εγγύηση του Δημοσίου, λαμβάνοντας σε αντάλλαγμα αμοιβή σύμφωνη με τους όρους της αγοράς. Η αμοιβή του δημοσίου θα βασίζεται σε δείκτη αναφοράς ο οποίος θα είναι αυξανόμενος όσο το επίπεδο του κινδύνου και η διάρκεια της χορηγούμενης εγγύησης μεγαλώνουν. Οι πρόσφατες εξελίξεις μείωσης του κόστους νέου δανεισμού του ελληνικού Δημοσίου συμπαρασύρουν καθοδικά τα ασφάλιστρα κινδύνου CDS και καθιστούν το πρόγραμμα «Ηρακλής» ελκυστικότερο για τις τράπεζες, βελτιώνοντας την προοπτική αποτελεσματικότητάς του. Ωστόσο, περισσότερο από τρεις μήνες μετά την έγκρισή του, η υλοποίηση του σχεδίου εκκρεμεί, αν και αναμένεται να εφαρμοστεί σύντομα.

Μεσοπρόθεσμα, οι τρέχοντες ρυθμοί μείωσης των ΜΕΔ δεν αρκούν για να επιτευχθεί άμεσα σύγκλιση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο που είναι κοντά στο 3% των δανείων. Προκειμένου να επιτευχθούν οι αναθεωρημένοι φιλόδοξοι στόχοι για την περίοδο 2019-2021, ο ρυθμός μείωσης των ΜΕΔ πρέπει να επιταχυνθεί και το μείγμα περιορισμού τους να βελτιωθεί. Η άμεση εφαρμογή του προγράμματος «Ηρακλής», καθώς και συμπληρωματικών εργαλείων που περιέχονται στην πρόταση της ΤτΕ, και που μεταξύ άλλων αφορούν στην αντιμετώπιση του υψηλού όγκου των αναβαλλόμενων φορολογικών απαιτήσεων, θα αποτελέσουν κλειδί για την ταχύτερη μείωση των ΜΕΔ, η οποία σε συνδυασμό με την προβλεπόμενη οικονομική ανάκαμψη, αναμένεται να έχουν θετική επίδραση στην πιστοδοτική πολιτική των τραπεζών, ειδικά σε σχέση με τα επιχειρηματικά χαρτοφυλάκια. Τα καταναλωτικά και ειδικά τα στεγαστικά χαρτοφυλάκια αναμένεται να έχουν αρκετά βραδύτερους ρυθμούς πιστωτικής ανάκαμψης, με τη συρρίκνωσή τους, αν και μειούμενη, μάλλον να συνεχίζεται και στο τρέχον έτος.

Τα επιτόκια νέων καταθέσεων μειώθηκαν το δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2019 για τις Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις (ΜΧΕ) και τα νοικοκυριά, σε 0,21% και 0,20% αντίστοιχα, από 0,26% και 0,27% στο εννιάμηνο του 2019. Τα επιτόκια νέων χορηγήσεων μειώθηκαν επίσης σε 4,3%, το ίδιο δίμηνο πέρυσι, έναντι 4,7% στο εννιάμηνο του προηγούμενου έτους, κυρίως λόγω της μείωσης του κόστους δανεισμού προς τις ΜΧΕ αλλά και της στεγαστικής πίστης, τα οποία αντιστάθμισαν την αύξηση των επιτοκίων δανεισμού προς ιδιώτες για καταναλωτικούς σκοπούς (Πίνακας 2.15).

Το μέσο κόστος τραπεζικής χρηματοδότησης των ΜΧΕ του ιδιωτικού τομέα μειώθηκε σε 3,6% το Νοέμβριο του 2019, που είναι το διαχρονικά χαμηλότερο κόστος νέου δανεισμού από την ένταξη της χώρας στην Ευρωζώνη. Ωστόσο, το κόστος αυτό εξακολουθεί να παραμένει σημαντικά υψηλότερο από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Ενδεικτικά, σύμφωνα με το σταθμισμένο δείκτη κόστους τραπεζικού δανεισμού της ΕΚΤ, το κόστος για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις το Νοέμβριο του 2019 διαμορφώθηκε σε 1,6% στην Ευρωζώνη, 1,6% στην Γερμανία, και 2,2% στις χώρες του «νότου» της Ευρωζώνης (Πορτογαλία, Ιταλία, Κύπρος, Ισπανία). Το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με το μ.ό. της Ευρωζώνης και το μ.ό. του «νότου» μειώθηκε κοντά στις 210 μ.β. και 140 μ.β. αντίστοιχα, παραμένοντας ωστόσο

ελαφρώς υψηλότερα από το ελάχιστο επίπεδο της οκταετίας που καταγράφηκε το Νοέμβριο του 2018, στις 198 και 127 μονάδες βάσης αντίστοιχα. Συγκρίνοντάς το με το επίπεδο προ κρίσης, το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με το μέσο όρο των άλλων χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης, παραμένει αισθητά υψηλότερο.

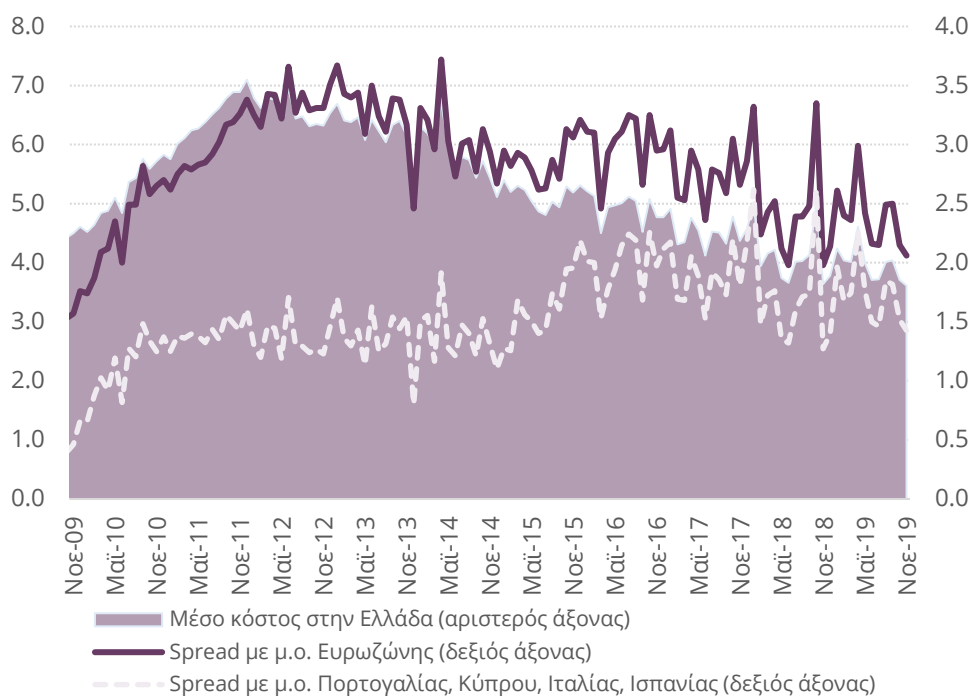
Κατά τη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου του 2019, συνεχίστηκε η έντονη αποκλιμάκωση στην απόδοση των κρατικών ομολόγων, η οποία για το 10-ετές αξιόγραφο έφτασε τον Ιανουάριο του 2020 σε διαχρονικά ελάχιστο επίπεδο, κάτω του 1,2%. Είναι χαρακτηριστικό ότι μια σειρά από εκδόσεις 3-μηνων έντοκων γραμματίων στο τέταρτο τρίμηνο του 2019, κατέγραψαν και οριακά αρνητικό επιτόκιο δανεισμού. Σε αυτήν την τάση συνετέλεσε σε μεγάλο βαθμό το βελτιωμένο διεθνές επενδυτικό κλίμα και τα υψηλά επίπεδα διεθνούς ρευστότητας, οι αναβαθμίσεις του κρατικού αξιόγραφου της Ελλάδας από τους οίκους αξιολόγησης S&P (Οκτώβριος 2019) και Fitch (Ιανουάριος 2020) κατά μία βαθμίδα, αλλά και η βελτίωση του εγχώριου οικονομικού κλίματος. Σε αυτό το ευνοϊκό πλαίσιο, στα τέλη Ιανουαρίου 2020 πραγματοποιήθηκε νέα άντληση κεφαλαίων ύψους €2,5 δισεκ. από το Ελληνικό Δημόσιο με έκδοση 15-ετούς ομολόγου η οποία υπερκαλύφθηκε από ιδιαίτερα υψηλή ζήτηση (7,5 φορές), που οδήγησε σε επιτόκιο αγοράς χαμηλότερο του 2% (1,875%). Το συγκεκριμένο επιτόκιο αποτελεί διαχρονικά ελάχιστο κόστος για τόσο μακρά διάρκεια δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου μέσα από την κεφαλαιαγορά.

Πάρα την σημαντική μείωση του επιτοκίου δανεισμού, η πιστοληπτική αξιολόγηση της Ελλάδας παραμένει ακόμα μεταξύ δύο (κατά Fitch) και τεσσάρων (κατά Moodys) βαθμίδων μακριά από την κατηγορία της «επενδυτικής βαθμίδας». Η επιπλέον επιβάρυνση στο νέο κόστος δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου από τις αγορές σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης, μειώθηκε στα επίπεδα του 2009 (Διάγραμμα 2.9), δηλαδή στις 172 μονάδες βάσης σε σχέση με το γερμανικό δεκαετές ομόλογο (από 409 μ.β. στα τέλη του 2018), και στις 73 μονάδες βάσης σε σχέση με το μέσο όρο των χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης (από 220 μ.β. τον Δεκέμβριο του 2018). Η εκτεταμένη μείωση του επιπλέον κόστους νέου δανεισμού της Ελλάδας σε σχέση με άλλες χώρες σηματοδοτεί τη σημαντική ανάκαμψη του βαθμού εμπιστοσύνης των διεθνών επενδυτών στην ελληνική οικονομία, βελτιώνει άμεσα τις προοπτικές αποτελεσματικής εφαρμογής του προγράμματος «Ηρακλής», ενώ δημιουργεί προϋποθέσεις για περισσότερο δημοσιονομικό χώρο.

Διάγραμμα 2.8

Σταθμισμένο μέσο κόστος τραπεζικού δανεισμού προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (%)

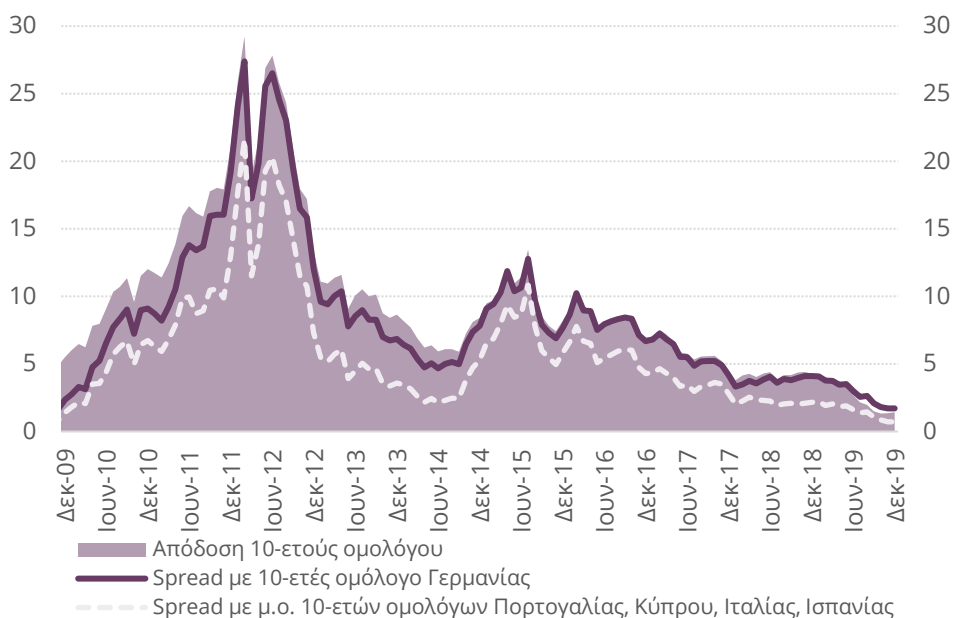

Το κόστος νέου δανεισμού των επιχειρήσεων σημείωσε το Νοέμβριο ιστορικά ελάχιστο επίπεδο, παραμένοντας ωστόσο 143 μ.β. υψηλότερο από τον μ.ό. του «νότου» της Ευρωζώνης

Πηγή: ΕΚΤ

Διάγραμμα 2.9

Απόδοση και spread 10-ετούς ομολόγου Ελληνικού Δημοσίου (%)

Επιταχύνθηκε η αποκλιμάκωση του spread του 10-ετούς Ελληνικού ομολόγου έναντι του Γερμανικού, σε επίπεδο περί τις 170 μ.β. τον Δεκέμβριο, που αποτελεί ελάχιστο δεκαετίας

Πηγή: ΕΚΤ

3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

- Επιβράδυνση ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης στην Ελλάδα το γ' τρίμ. 2019, σε 2,3%, κατόπιν αναθεώρησης της αύξησης του ΑΕΠ στο β' τρίμ. από 1,9% σε 2,8%, κυρίως λόγω πολύ μεγαλύτερης ανόδου της δημόσιας κατανάλωσης
- Συνολικά στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι οριακά μεγαλύτερη αύξηση ΑΕΠ από ότι στην την ίδια περίοδο του 2018, 2,2%, έναντι 2,0%
- Επιβράδυνση στο γ' τρίμ. κυρίως από τον αντίθετο λόγο της κλιμάκωσης στο προηγούμενο, τη μεταβολή της τάσης της δημόσιας κατανάλωσης σε αρνητική (-0,5% έναντι +9,4%).
- Ανασχετική επίδραση πτώσης επενδύσεων, για πρώτη φορά πέρυσι (-5,0%). Εξαιρουμένης της μεταβολής των αποθεμάτων, μικρή διεύρυνσή τους (+1,0%)
- Αλλαγή τάσης και στην ιδιωτική κατανάλωση, από πτωτική σε οριακά ανοδική (+0,2%)
- Κλιμάκωση αύξησης εξαγωγών (+9,5%), κυρίως σε υπηρεσίες (+14,5%) και υποχώρηση εισαγωγών (-2,9%), από λιγότερες εισαγωγές προϊόντων (-4,9%).

Ο ρυθμός αύξησης του εγχώριου προϊόντος της Ελλάδας επιβραδύνθηκε στο τρίτο τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το προηγούμενο, στο 2,3% από 2,8%. Όμως, στην ανακοίνωση της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για τα προσωρινά στοιχεία του ΑΕΠ για το συγκεκριμένο τρίμηνο, περιλαμβανόταν μια σημαντική αναθεώρησή του για το προηγούμενο τρίμηνο, η οποία διαμόρφωσε το ρυθμό μεταβολής του από 1,9% σε 2,8%. Η προς τα επάνω αναθεώρηση του ρυθμού ανάπτυξης οφείλεται κυρίως στην παρόμοια, εκτεταμένη μεταβολή στη δημόσια κατανάλωση, με αποτέλεσμα η αύξησή της να ανέλθει από το 5,3% στο 9,4%, η οποία προήλθε από πρόσθετα στοιχεία για τη Γενική Κυβέρνηση, στο πλαίσιο της Διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του

Οκτωβρίου 2019. Κατόπιν της αναθεώρησης, η άνοδος του ΑΕΠ στην περίοδο Απριλίου – Ιουνίου ήταν η υψηλότερη από την αρχή της τρέχουσας περιόδου ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας, το πρώτο τρίμηνο του 2017. Συνολικά στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι το ΑΕΠ αυξήθηκε ελαφρώς ταχύτερα από ότι ένα έτος νωρίτερα, κατά 2,2% αντί 2,0%. Επικεντρώνοντας στις τάσεις στο τρίτο τρίμηνο, η επιβράδυνση της αύξησης του εγχώριου προϊόντος προήλθε κατά κύριο λόγο από τον αντίθετο λόγο της κλιμάκωσής της στο προηγούμενο τρίμηνο, την αλλαγή τάσης στη δημόσια κατανάλωση από έντονα ανοδική σε πτωτική. Ανασχετικά στην ανάπτυξη επίδρασε και η πτώση των επενδύσεων, για πρώτη φορά ύστερα από ένα έτος. Αντιθέτως, στην άνοδο του ΑΕΠ συνέβαλαν η επιτάχυνση της ανόδου των εξαγωγών, η υποχώρηση των εισαγωγών για πρώτη φορά μετά από ενάμισι χρόνο και η μικρή αύξηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών, σε αντίθεση με την υποχώρησή της ένα τρίμηνο νωρίτερα.

Ως προς τις ακριβείς εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2019, η εγχώρια κατανάλωση ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη από ότι στην αντίστοιχη περίοδο ένα χρόνο νωρίτερα, κατά 0,7%, αύξηση ελαφρώς μεγαλύτερη αυτής σε εκείνο το χρονικό διάστημα (0,3%). Δεδομένης της πρόσφατης αναθεώρησης στη δημόσια κατανάλωση το δεύτερο τρίμηνο, η ενίσχυση της εγχώριας κατανάλωσης προήλθε κυρίως από αυτήν τη συνιστώσα της, η οποία διευρύνθηκε κατά 3,0%, μεταβολή η οποία αντιστάθμισε την προπέρσινή της μείωση κατά 2,9%. Η κατανάλωση των νοικοκυριών ήταν μόλις 0,3% μεγαλύτερη από ότι στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2018, όταν ανερχόταν κατά 1,0%, με την περυσινή άνοδό της να οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στην αύξηση του πρώτου τριμήνου (+0,7%).

Οι επενδύσεις διευρύνθηκαν κατά 3,0% στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του περασμένου έτους, ελαφρώς περισσότερο από ότι στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018, στο οποίο είχαν αυξηθεί οριακά (+0,7%). Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται η σταδιακή επιδείνωση της τάσης τους μεταξύ των πρώτων τριών τριμήνων του 2019, καθώς η άνοδός τους κατά 14,6% στο αρχικό τρίμηνο επιβραδύνθηκε σημαντικά στο επόμενο και τη διαδέχθηκε πτώση 5,0% στο πλέον πρόσφατο. Επιπλέον, μη λαμβάνοντας υπόψη την επίδραση των μεταβολών στα αποθέματα στο επίπεδο των επενδύσεων, η οποία την προηγούμενη χρονιά ήταν θετική και μεγαλύτερη από ότι το 2018 (+€1,25 δισεκ. έναντι +€884 εκατ.), προκύπτει ότι ο ακαθάριστος σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου ήταν οριακά μεγαλύτερος το 2019 σε σύγκριση με πρόπερσι. Συγκεκριμένα, ήταν μόλις 1,0% υψηλότερος, ενώ ένα έτος νωρίτερα υποχωρούσε κατά 6,2%. Επομένως, η αύξηση στις επενδύσεις στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2019 οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στη μεγαλύτερη συγκέντρωση αποθεμάτων.

Η τάση στην πλειονότητα των κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου είναι ανοδική. Όμως, και στις περισσότερες από τις κατηγορίες που παρουσιάζουν ενίσχυση από την αρχή του έτους, σημειώνεται μεταστροφή της τάσης σε πτωτική στο τρίτο τρίμηνο. Η ισχυρότερη αύξηση, σε σχετικούς και απόλυτους όρους, παραμένει στο εννεάμηνο στις επενδύσεις σε μεταφορικό εξοπλισμό και οπλικά συστήματα, κατά 15,5% ή €363 εκατ., αντισταθμίζοντας σε μεγάλο βαθμό τη μείωσή τους κατά 23,6% πρόπερσι, η οποία είχε προέλθει από την κατακόρυφη πτώση των επενδύσεων σε πλοία (-49,3% ή -€1,19 δισεκ. οι σχετικές εισαγωγές). Η αύξηση προέρχεται σχεδόν αποκλειστικά από το δεύτερο τρίμηνο, ενώ στο τρίτο οι συγκεκριμένες επενδύσεις υποχώρησαν. Επομένως, δεν παρουσιάζουν μια σταθερή τάση. Τη δεύτερη ευρύτερη άνοδο, πολύ μικρότερη εκείνης στα μεταφορικά μέσα σε απόλυτους όρους, παρουσίασε ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε κατοικίες, κατά 9,8% ή €98 εκατ., συνεχίζοντας τη διεύρυνσή του στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου 2018 κατά 12,5%. Και σε αυτήν την κατηγορία πάγιου κεφαλαίου, παρά την άνοδο συνολικά στα τρία πρώτα τρίμηνα πέρυσι, η τάση στο πλέον πρόσφατο είναι πτωτική.

Παρόμοιας έκτασης ενίσχυση σε απόλυτους όρους με τις κατοικίες αλλά αναλογικά πολύ μικρότερη ήταν αυτή στις επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό – οπτικά συστήματα (+2,8% ή +€108 εκατ.), όταν ένα χρόνο νωρίτερα έφτανε το 20,5%, άνοδος που ήταν η ισχυρότερη μεταξύ των κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου. Οριακά μεγαλύτερος από πρόπερσι ήταν ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε εξοπλισμό ΤΠΕ (+0,7% ή +€8 εκατ.), σε αντίθεση με την τότε αύξησή του κατά 19,4%.

Στον αντίποδα, την ευρύτερη πτώση στο εννεάμηνο του 2019 παρουσιάζουν οι λοιπές κατασκευές, κατά 15,3% (-€913 εκατ.), συνεχίζοντας και κλιμακώνοντας τη μείωσή τους στην ίδια περίοδο πρόπερσι κατά 22,7%. Πολύ μικρότερη ήταν η κάμψη στα αγροτικά προϊόντα, τα οποία έχουν μικρή συμβολή στην εγχώρια επενδυτική δραστηριότητα, -3,7% (-€3 εκατ.), ίδιας έκτασης με την προπέρσινη άνοδό τους (+3,9%). Τέλος, ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε λοιπά προϊόντα ήταν 0,8% μικρότερος (-€17 εκατ.), αντί οριακής αύξησης 0,2% ένα έτος νωρίτερα.

Στην πλευρά των εξελίξεων στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, η άνοδος των εξαγωγών στο πρώτο εξάμηνο του προηγούμενου έτους κλιμακώθηκε έντονα στο επόμενο τρίμηνο, στο 9,5%, διαμορφώνοντας τη διεύρυνσή τους στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου στο 6,6%. Αυτή η άνοδος είναι μικρότερη εκείνης στην αντίστοιχη περίοδο 2018 (8,1%). Η επιτάχυνση της αύξησης στο τρίτο τρίμηνο προήλθε πρωτίστως από τις εξαγωγές υπηρεσιών, οι οποίες ήταν 14,5% περισσότερες από πρόπερσι. Η επιτάχυνση της ανόδου ήταν μικρότερη στις εξαγωγές προϊόντων, στο 6,2%. Η ενίσχυση των εξαγωγών υπηρεσιών στο εννεάμηνο, κατά 10,8%, αποτέλεσε και τη βασική αιτία της ανόδου του συνόλου των εξαγωγών, καθώς σε αυτήν οφείλονται σχεδόν τα ¾ της (72,8%). Προήλθε πρωτίστως από τη νέα επέκταση της τουριστικής κίνησης, αλλά και από τις περισσότερες διεθνείς μεταφορές, σύμφωνα με τα στοιχεία εσόδων της Τράπεζας της Ελλάδος. Η άνοδος στο σκέλος των αγαθών ήταν αρκετά ηπιότερη, 3,3%. Πριν ένα χρόνο η ζήτηση αγαθών από το εξωτερικό ενισχυόταν ελαφρώς ταχύτερα από εκείνη για υπηρεσίες, κατά 8,5%, έναντι αύξησης 8,0%.

Σε αντίθεση με τις εξαγωγές, την ενίσχυση των εισαγωγών στο αρχικό εξάμηνο της προηγούμενης χρονιάς διαδέχθηκε υποχώρηση στο επόμενο τρίμηνό της. Προήλθε αποκλειστικά από το σκέλος των εισαγωγών προϊόντων και ήταν έκτασης 4,9%, σε αντίθεση με την εκτεταμένη ενίσχυσή τους πριν ένα έτος, κατά 15,5%. Και οι εισαγωγές υπηρεσιών είχαν παρουσιάσει πρόπερσι στους καλοκαιρινούς μήνες ισχυρή άνοδο, 16,7%, όμως συνέχισαν να διευρύνονται έντονα και ένα έτος αργότερα (+8,6%). Στα τρία πρώτα τρίμηνα του 2019 η αύξηση των εισαγωγών ήταν ίδιας έκτασης με εκείνη στην αντίστοιχη περίοδο του 2018, 3,3%. Παρά την υποχώρηση της ζήτησης προϊόντων από το εξωτερικό στο τρίτο τρίμηνο, η υψηλότερη εισαγωγική ζήτηση στο εννεάμηνο προήλθε κυρίως από την πλευρά τους, με την άνοδο να φτάνει το 2,7% και να είναι μεγαλύτερη από ότι στην ίδια περίοδο του 2018 (0,8%). Η ποσοστιαία αύξηση των εισαγωγών υπηρεσιών ήταν υψηλότερη (5,9%), αλλά πολύ χαμηλότερη σε σύγκριση με ένα έτος νωρίτερα (+14,8%). Η μεγαλύτερη ενίσχυση της εξαγωγών στο εννεάμηνο σε σύγκριση με την άνοδο των εισαγωγών βελτίωσε το εξωτερικό ισοζύγιο, το έλλειμμα του οποίου, σε εθνολογιστικούς όρους, περιορίστηκε στα €976 εκατ. (-61,1% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2018) ή 0,7% του ΑΕΠ.

Προσεγγίζοντας το ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, η εγχώρια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του περασμένου έτους ήταν 1,3%

υψηλότερη έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2018, κατά την οποία ενισχυόταν περισσότερο, κατά 1,8%. Η μικρότερη διεύρυνσή της παρά την ελαφρώς ταχύτερη αύξηση του ΑΕΠ οφείλεται στην πολύ μεγαλύτερη άνοδο των φόρων επί των προϊόντων σε σχέση με πρόπερσι, που αποτελούν τμήμα του ΑΕΠ το οποίο καταβάλλεται στο κράτος, κατά 7,7% έναντι αύξησης 2,7% το 2018. Σε τέσσερις εκ των δέκα βασικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας η δραστηριότητα ενισχύθηκε στα τρία πρώτα τρίμηνα του 2019, σε τρεις ουσιαστικά παρέμεινε στο προπέρσινο της επίπεδο, ενώ υποχώρησε σε τρεις. Τη μεγαλύτερη αύξηση προϊόντος, σε απόλυτους και σχετικούς όρους, παρουσίασαν οι Κατασκευές, κατά €1,06 δισεκ. ή 28,2%, σε συνέχεια της αύξησής της ένα χρόνο νωρίτερα, κατά 5,2%. Συνέχισαν να έπονται σε ενίσχυση δραστηριότητας, όπως στα προηγούμενα τρίμηνα, οι Επαγγελματικές - επιστημονικές - τεχνικές - διοικητικές δραστηριότητες, με αύξηση 3,9% (ή €243 εκατ.), η οποία όμως είναι ηπιότερη εκείνης ένα έτος νωρίτερα (6,3%). Ακολουθεί το Χονδρικό - λιανικό εμπόριο, μεταφορές - αποθήκευση, ξενοδοχεία - εστιατόρια, εξαιτίας κυρίως της νέα ενίσχυσης του διεθνούς τουρισμού, με ρυθμό 3,5% (+€979 εκατ.), επίσης μικρότερη από ότι το 2018 (+4,1%). Οι Τέχνες - διασκέδαση - ψυχαγωγία παρουσίασαν την ηπιότερη άνοδο, κατά 2,4%, κατόπιν αύξησης 3,6%.

Ουσιαστικά αμετάβλητη από πρόπερσι στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου της περασμένης χρονιάς ήταν η προστιθέμενη αξία στη Βιομηχανία, τη Διαχείριση ακίνητης περιουσίας και την Ενημέρωση - επικοινωνία (+0,2% στους δύο πρώτους κλάδους και -0,1% αντίστοιχα). Οι τάσεις στους δύο τελευταίους κλάδους δεν διαφέρουν από εκείνες πρόπερσι. Όμως η Βιομηχανία παρουσιάζει απώλεια δυναμικής από το 2018, όταν το προϊόν της ανερχόταν με ρυθμό 1,3%. Μεταξύ των κλάδων με υποχώρηση δραστηριότητας στο εννεάμηνο του προηγούμενου έτους, η μεγαλύτερη σημειώθηκε στις Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες, κατά 8,7%, όπως και πριν ένα χρόνο (-9,5%). Έπονται, με αρκετά μικρότερη κάμψη στο προϊόν τους, ο Πρωτογενής τομέας (-2,4%) και η Δημόσια διοίκηση - άμυνα - κοινωνική ασφάλιση (-0,6%), όταν στο ίδιο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους αμφότεροι μεγεθύνονταν, με ρυθμούς 4,4% και 0,8% αντίστοιχα.

Η κλιμάκωση της ενίσχυσης αμφοτέρων των εξαγωγών προϊόντων και των εξαγωγών υπηρεσιών στο καλοκαιρινό τρίμηνο πέρυσι αποτυπώθηκε αντιστοίχως στην απασχόληση των κλάδων οι οποίοι τα παράγουν. Σε συνδυασμό με την αύξηση των θέσεων εργασίας στην Εκπαίδευση, αποτέλεσαν τις βασικές αιτίες της νέας διεύρυνσης της απασχόλησης στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, κατά 2,0% ή 77,0 χιλ. άτομα, η οποία ήταν ηπιότερη από ότι στα προηγούμενα τρίμηνα. Η υψηλότερη απασχόληση ήταν ο κύριος λόγος της περαιτέρω εξασθένησης της ανεργίας σε αυτήν την περίοδο, στο 16,4% (82,0% της μείωσης του αριθμού των ανέργων), με ένα μικρό μέρος αυτής να προέρχεται από τη μείωση του εργατικού δυναμικού. Στο σύνολο του εννεαμήνου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου η ανεργία διαμορφώθηκε στο 17,5%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι πριν ένα έτος, όταν είχε περιοριστεί εξίσου. Η πτώση της προήλθε κατά 91,0% από την κλιμάκωση της απασχόλησης (+88,0 χιλ. άτομα) και κατά 9,0% από τη μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (-8,6 χιλ. άτομα).

Οι περισσότερες θέσεις εργασίας σε σύγκριση με τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2018 δημιουργήθηκαν πρωτίστως στον κλάδο της Εκπαίδευσης (+20,1 χιλ. ή +6,7%). Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, η έντονη διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση από την αρχή του 2019, θεωρείται ασυνήθιστη για έναν κλάδο εν πολλοίς μη εμπορεύσιμων υπηρεσιών, λόγω της υψηλής δραστηριοποίησης σε αυτόν του δημόσιου τομέα. Ακολούθησαν σε άνοδο απασχόλησης ο τομέας του Τουρισμού (+19,6 χιλ. ή +5,4%) και ο κλάδος των Υπηρεσιών Μεταφοράς - Αποθήκευσης (+19,0 χιλ. ή +10,3%). Οριακά

μικρότερη ήταν η διεύρυνση της απασχόλησης στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι στη Μεταποίηση (+18,1 χιλ. ή +5,1%), παρά τη σταθερότητα του προϊόντος της που προαναφέρθηκε. Την πεντάδα των κλάδων με τη μεγαλύτερη συμβολή στη δημιουργία θέσεων εργασίας το τρέχον έτος συμπληρώνει η Δημόσια διοίκηση, άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση (+11,2 χιλ. ή +3,4%). Στον αντίποδα, μείωση της απασχόλησης σημειώθηκε κυρίως στον Πρωτογενή τομέα (-13,6 χιλ. ή -2,9%), στις Χρηματοπιστωτικές - ασφαλιστικές δραστηριότητες, αντανakλώντας τη φάση αναδιάρθρωσης την οποία διέρχεται ο κλάδος (-3,3 χιλ. ή -3,7%) και στις Κατασκευές (-3,1 χιλ. ή -2,1%). Λαμβάνοντας υπόψη την κατακόρυφη ενίσχυση της δραστηριότητας στον τελευταίο τομέα η οποία αναφέρθηκε παραπάνω, η έντονη υποχώρηση των θέσεων εργασίας σε αυτόν επίσης θεωρείται δυσερμήνευτη.

Η μείωση του ΦΠΑ στην εστίαση, τα τρόφιμα και την ενέργεια από το τέλος του Μαΐου, σε συνδυασμό με την αρκετά χαμηλότερη τιμή του πετρελαίου, αντιστάθμισαν στο τρίτο τρίμηνο του 2019 τις πληθωριστικές επιδράσεις της μικρής ενίσχυσης της καταναλωτικής ζήτησης των νοικοκυριών η οποία καταγράφηκε προηγουμένως. Συνισταμένη των παραπάνω αποτελεί ουσιαστικά η σταθερότητα των τιμών κατά τους καλοκαιρινούς μήνες του 2019 (-0,1%), έναντι οριακής αύξησής τους 0,3% στο προηγούμενο τρίμηνο και ανόδου 1,0% στην αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι. Κατά μέσο όρο στους μήνες Ιανουάριο - Σεπτέμβριο πέρυσι ο εγχώριος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή αυξήθηκε κατά 0,3% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2018, οριακά λιγότερο από ότι ενισχυόταν εκείνη την περίοδο (0,5%). Η μείωση του ΦΠΑ αποτυπώνεται στην πτώση τιμών στην κατηγορία αγαθών Διατροφή - μη αλκοολούχα ποτά την περίοδο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου, κατά 1,8%, η οποία είναι οριακά η δεύτερη μεγαλύτερη μεταξύ των κατηγοριών προϊόντων - υπηρεσιών οι οποίες διαμορφώνουν τον εγχώριο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή. Η επίδραση της μείωσης του ΦΠΑ γίνεται περισσότερο αντιληπτή λαμβάνοντας υπόψη ότι στα συγκεκριμένα προϊόντα σημειώθηκε η δεύτερη μεγαλύτερη άνοδος τιμών στο αρχικό τετράμηνο φέτος, πριν τις αλλαγές στο ΦΠΑ. Η αλλαγή της τάσης των τιμών στη Στέγαση από ανοδική σε ήπια πτωτική επίσης οφείλεται στον ίδιο λόγο (-0,3% στο γ' τρίμ., από 1,3% στο αρχικό τετράμηνο). Κατά μέσο στα τρία πρώτα τρίμηνα πέρυσι, οι τιμές υποχώρησαν στις πέντε από τις 12 βασικές κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών που απαρτίζουν το ΔTK, κυρίως στα Διαρκή αγαθά (-1,8%), στην Αναψυχή - πολιτιστικές δραστηριότητες (-1,6%) και στα Λοιπά αγαθά - υπηρεσίες (-0,8%). Στον αντίποδα, υψηλή άνοδο τιμών παρουσίασαν μόνο οι Επικοινωνίες (+4,2%), ωστόσο αυτή αποκλιμακώνεται σταδιακά εντός του έτους. Έπονται ως προς την αύξηση τιμών, σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα, η Υγεία και οι Μεταφορές (+1,2% αμφότερες οι κατηγορίες) και τα Αλκοολούχα ποτά - καπνός (+0,9%).

Ανακεφαλαιώνοντας, από τη μεταβολή του ΑΕΠ στο εννεάμηνο του προηγούμενου έτους προκύπτει μικρή επιτάχυνση της ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο αυτή η τάση οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στη μεγάλη αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης στο δεύτερο τρίμηνο, εξαιτίας του εκλογικού κύκλου. Προκειμένου να αναδειχθεί αυτή η επίδραση, υποθέτοντας πως η μεταβολή της στο συγκεκριμένο τρίμηνο ήταν εκείνη βάσει των προσωρινών στοιχείων τριμηνιαίου ΑΕΠ που αφορούσαν σε αυτήν την περίοδο και δημοσιεύτηκαν τον περασμένο Σεπτέμβριο, σύμφωνα με τα οποία αυξήθηκε 5,3%, δηλαδή επίσης πολύ περισσότερο από τη διαχρονική μέση μεταβολή της, τότε το ΑΕΠ στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του περασμένου έτους θα ήταν 1,9% μεγαλύτερο από πρόπερσι, ρυθμός οριακά χαμηλότερος από εκείνον με τον οποίο είχε αυξηθεί τότε (2,0%). Μια μικρότερη αύξηση στο

δεύτερο τρίμηνο του 2019, όπως εκείνη στο αρχικό τρίμηνό του (0,2%) θα εξασθενούσε περαιτέρω την ανάκαμψη.

Εναλλακτικά, εξετάζοντας τη συμβολή των υπόλοιπων συνιστωσών του ΑΕΠ στην ανάπτυξη στο εννεάμηνο πέρυσι, προκύπτει ελαφρώς μικρότερη ενίσχυση από τον εξωτερικό τομέα σε σύγκριση με ένα χρόνο νωρίτερα, κατά 1,1 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ έναντι 1,5 π.μ., από την εξασθένηση της θετικής επίδρασης των εξαγωγών από 2,6 σε 2,2 π.μ., καθώς η ανασχετική επίδραση των εισαγωγών είναι ουσιαστικά αμετάβλητη (1,2 έναντι 1,1 π.μ. το 2018). Οι συνιστώσες της εγχώριας ζήτησης, δηλαδή η ιδιωτική κατανάλωση και ο ακαθάριστος σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου, συνολικά έχουν θετικό ρόλο στην οικονομική δραστηριότητα, σε αντίθεση με πρόπερσι, αλλά ισχνής έντασης, +0,3 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ έναντι -0,1 π.μ. Ακόμα και αυτή η τονωτική επίδραση εξουδετερώνεται από την υποχώρηση της θετικής συμβολής των αποθεμάτων, από 0,9 π.μ. σε 0,6 π.μ. Συνεπώς, συνολικά από τις συνιστώσες του ΑΕΠ εκτός των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου δεν προκύπτει μια ταχύτερη άνοδος του εγχώριου προϊόντος σε σύγκριση με το 2018 (1,6% έναντι 2,3%).

Επισημαίνεται η προκύπτουσα από την παραπάνω ανάλυση, για άλλο ένα έτος, ισχνή συμμετοχή του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου στην οικονομική δραστηριότητα, με μόλις 0,1 π.μ. του ΑΕΠ, κατόπιν αρνητικής επιρροής του το 2018 (-0,8 π.μ.) και σαφώς μεγαλύτερου, ενισχυτικού ρόλου το 2017 (+0,9%). Πιθανότατα ο εκλογικός κύκλος επενέργησε ανασταλτικά στην υλοποίηση επενδύσεων, εν αναμονή τυχόν αλλαγών στην οικονομική πολιτική από την ανάδειξη μιας νέας κυβέρνησης, οι οποίες θα αφορούν στις επιχειρήσεις. Ωστόσο ακόμα και υπό αυτήν τη συνθήκη το επίπεδο των επενδύσεων υπολείπεται αισθητά του αναμενόμενου. Η ολοκλήρωση του εκλογικού κύκλου στο πλέον πρόσφατο τρίμηνο για το οποίο υπάρχουν στοιχεία, σε συνδυασμό, πρώτον, με τα μέτρα ελάφρυνσης της άμεσης φορολογίας για τις επιχειρήσεις τα οποία ανακοινώθηκαν επίσημα στο προσχέδιο του Προϋπολογισμού για το 2020 τον Οκτώβριο και εγκρίθηκαν με την ψήφισή του τον Δεκέμβριο, δεύτερον, με τη συνεχή πιστωτική επέκταση προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις από την αρχή του 2019, αποτελούν ικανές προϋποθέσεις για τη σταδιακή αναθέρμανση της επενδυτικής δραστηριότητας από το τέταρτο τρίμηνο του 2019.

Δεν αναμένεται στο τελευταίο τρίμηνο κλιμάκωση της θετικής επίδρασης στο ΑΕΠ από τις υπόλοιπες συνιστώσες της εγχώριας ζήτησης, δηλαδή την κατανάλωση των νοικοκυριών και του δημόσιου τομέα. Η τάση στη δεύτερη συνιστώσα μεταβλήθηκε ήδη από το τρίτο τρίμηνο σε οριακά αρνητική από έντονα θετική στο προηγούμενο. Η ιδιωτική κατανάλωση επενέργησε οριακά θετικά στο ΑΕΠ στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου, παρότι αρκετά γεγονότα κατά το αρχικό εξάμηνο πέρυσι αναμενόταν πως θα δώσουν μια σημαντική ώθηση στην καταναλωτική ζήτηση των νοικοκυριών (κοινωνικό μέρισμα στο τέλος του 2018, καταβολή αναδρομικών σε όσους αμείβονται με ειδικά μισθολόγια τον Ιανουάριο, αύξηση κατώτατου μισθού - κατάργηση υποκατώτατου μισθού, έκτακτη συνταξιοδοτική παροχή τον Μάιο και νέα, σημαντική υποχώρηση της ανεργίας). Από την άλλη πλευρά, η συνεχής διεύρυνση των αποταμιεύσεων των νοικοκυριών στα τρία πρώτα τρίμηνα πέρυσι, κατά €5,0 δισεκ., αντανάκλα την απόφαση των νοικοκυριών να αυξήσουν χάρη σε αυτά τα γεγονότα την αποταμίευσή τους και όχι την κατανάλωση τους, μετά από συναπτά έτη αρνητικής αποταμίευσης.

Δεδομένης της αναμενόμενης δυναμικής στις συνιστώσες της εγχώριας ζήτησης, στον πυρήνα της ανάπτυξης το τελευταίο τρίμηνο πέρυσι εκτιμάται πως παρέμεινε ο εξωτερικός τομέας. Αν και η θετική επενέργεια των εξαγωγών είναι ελαφρώς εξασθενημένη το 2019, παραμένει υψηλή.

Επιπλέον, η υποχώρησή της ήταν αναμενόμενη, εξαιτίας της ολοκλήρωσης της επέκτασης του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης (Q-E) από την ΕΚΤ, που επιβράδυνε την ανάπτυξη στον πλέον σημαντικό εξαγωγικό προορισμό της Ελλάδας, την Ευρωζώνη. Όμως εκδηλώθηκαν και ορισμένες έκτακτες, ισχυρές αρνητικές επιδράσεις, κυρίως αυτές από την κρίση στην οικονομία της Τουρκίας. Πάρα ταύτα, η κάμψη της συμβολής των εξαγωγών στο ΑΕΠ πέρυσι είναι ήπια, χάρη στη νέα διεύρυνση του τουρισμού από το εξωτερικό το καλοκαίρι, όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, αλλά και την πολύ καλή πορεία των εσόδων από διεθνείς μεταφορές. Η επανεκκίνηση του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης τον Νοέμβριο αναμένεται σταδιακά να αποτυπωθεί θετικά στην εξαγωγική ζήτηση από την Ευρωζώνη, κυρίως από το νέο έτος.

Στο σκέλος των εισαγωγών, τη σχεδόν αμετάβλητη από το 2018 ανασχετική επίδρασή τους στο ΑΕΠ μετριάζει το γεγονός ότι η διεύρυνση των εισαγωγών προϊόντων προέρχεται κυρίως από την ενισχυμένη ζήτηση για πρώτες ύλες και βιομηχανικά προϊόντα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων, η άνοδός τους υπερβαίνει αυτή του συνόλου των εισαγωγών αγαθών (€1,65 δισεκ. έναντι €1,05 δισεκ.), με αποτέλεσμα την άνοδο του μεριδίου αυτών των κατηγοριών στις εισαγωγές προϊόντων, από το 57,3% στο 59,4%. Επομένως, η ενίσχυση της εισαγωγικής ζήτησης δεν συνεπάγεται μεγαλύτερη υποκατάσταση εγχωρίως παραγόμενων καταναλωτικών προϊόντων από εισαγόμενα, αλλά αφορά σε μεγαλύτερο βαθμό με πέρυσι σε εισροές στην παραγωγή και σε κεφαλαιουχικά προϊόντα, τα οποία συμβάλλουν στην αναβάθμιση της παραγωγικής δυναμικότητας της ελληνικής οικονομίας. Η αναμενόμενη μεγαλύτερη άνοδος των εισαγωγών στο τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους, ύστερα από την ήπια άνοδό τους ένα χρόνο νωρίτερα, θα ενισχύσει ελαφρώς τον αντισταθμιστικό ρόλο τους στη θετική επενέργεια των εξαγωγών στο ΑΕΠ. Στην επόμενη υποενοότητα παρουσιάζονται αναλυτικά οι μακροοικονομικές προβλέψεις για το υπόλοιπο του 2019 και για το 2020.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών-Εθνικοί Λογαριασμοί (εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σταθερές τιμές 2010)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2006	242.802	5,6%	208.060	3,7%	59.922	23,7%	50.966	5,1%	77.704	13,2%
2007	250.512	3,2%	216.948	4,3%	64.994	8,5%	56.373	10,6%	88.906	14,4%
2008	249.885	-0,3%	221.475	2,1%	59.020	-9,2%	58.486	3,7%	89.867	1,1%
2009	239.124	-4,3%	220.037	-0,6%	43.185	-26,8%	47.790	-18,3%	71.706	-20,2%
2010	226.127	-5,4%	206.967	-5,9%	38.613	-10,6%	49.959	4,5%	69.239	-3,4%
2011	205.345	-9,2%	188.221	-9,1%	30.201	-21,8%	49.998	0,1%	63.433	-8,4%
2012	190.323	-7,3%	173.929	-7,6%	22.964	-24,0%	50.577	1,2%	57.495	-9,4%
2013*	184.256	-3,2%	167.790	-3,5%	20.699	-9,9%	51.387	1,6%	55.586	-3,3%
2014*	185.670	0,8%	168.379	0,4%	22.063	6,6%	55.351	7,7%	59.870	7,7%
α' 2015	46.477	0,4%	42.445	1,0%	4.931	0,3%	15.010	12,9%	16.357	15,8%
β' 2015	46.507	0,6%	42.395	0,7%	4.225	-22,4%	15.029	11,6%	15.685	4,6%
γ' 2015	45.605	-2,6%	41.535	-1,5%	4.568	-22,6%	13.176	-8,2%	13.021	-14,2%
δ' 2015	46.171	-0,3%	42.097	0,0%	5.658	-2,4%	13.698	-3,8%	15.049	-3,4%
2015*	184.760	-0,5%	168.472	0,1%	19.381	-12,2%	56.913	2,8%	60.112	0,4%
α' 2016	46.179	-0,6%	41.865	-1,4%	5.241	6,3%	13.630	-9,2%	14.827	-9,4%
β' 2016	45.909	-1,3%	41.841	-1,3%	5.837	38,1%	13.501	-10,2%	15.384	-1,9%
γ' 2016	46.055	1,0%	42.203	1,6%	4.801	5,1%	14.333	8,8%	14.843	14,0%
δ' 2016	46.136	-0,1%	42.256	0,4%	4.655	-17,7%	14.345	4,7%	15.751	4,7%
2016*	184.278	-0,3%	168.165	-0,2%	20.533	5,9%	55.810	-1,9%	60.805	1,2%
α' 2017	46.174	0,0%	42.147	0,7%	6.798	29,7%	14.455	6,1%	17.221	16,1%
β' 2017	46.702	1,7%	42.347	1,2%	5.750	-1,5%	14.739	9,2%	16.276	5,8%
γ' 2017	46.926	1,9%	42.473	0,6%	4.487	-6,5%	15.299	6,7%	15.552	4,8%
δ' 2017	47.136	2,2%	42.315	0,1%	5.446	17,0%	15.141	5,5%	16.253	3,2%
2017*	186.938	1,4%	169.280	0,7%	22.481	9,5%	59.634	6,9%	65.302	7,4%
α' 2018	47.415	2,7%	42.558	1,0%	5.223	-23,2%	15.726	8,8%	15.923	-7,5%
β' 2018	47.353	1,4%	42.192	-0,4%	5.611	-2,4%	16.113	9,3%	16.730	2,8%
γ' 2018	47.869	2,0%	42.538	0,2%	6.327	41,0%	16.280	6,4%	17.976	15,6%
δ' 2018	47.886	1,6%	42.476	0,4%	5.673	4,2%	16.690	10,2%	16.606	2,2%
2018	190.523	1,9%	169.763	0,3%	22.835	1,6%	64.809	8,7%	67.235	3,0%
α' 2019	48.069	1,4%	42.528	-0,1%	5.985	14,6%	16.436	4,5%	17.486	9,8%
β' 2019	48.686	2,8%	42.915	1,7%	5.685	1,3%	17.055	5,8%	17.344	3,7%
γ' 2019	48.967	2,3%	42.745	0,5%	6.009	-5,0%	17.820	9,5%	17.457	-2,9%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛ.ΣΤΑΤ, Δεκέμβριος 2019

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

- Αναθεώρηση πρόβλεψης ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας το 2019 σε 2,1% από 1,8%, λόγω αναθεώρησης ανόδου της δημόσιας κατανάλωσης στο β' τρίμηνο
- Οριακή επιτάχυνση ανάπτυξης το 2020 στο 2,2-2,4%
- Άνοδος καταναλωτικών δαπανών 0,5% πέρυσι και 1,2-1,4% το 2020. Επιτάχυνση φέτος από φοροελαφρύνσεις και περαιτέρω υποχώρηση της ανεργίας
- Αύξηση δημόσιας κατανάλωσης 2,0% το 2019 και μικρή περιστολή της το 2020 (-0,7%), από διαρθρωτικές αλλαγές στον προϋπολογισμό (επισκόπηση δημοσίων δαπανών - εσόδων, προϋπολογισμός επιδόσεων) και αρνητικό αποτέλεσμα βάσης στο β' τρίμηνο
- Κλιμάκωση επενδύσεων στο δ' τρίμ, πέρυσι, αλλά συνολικά το 2019 μικρή ενίσχυση επενδυτικής δραστηριότητας (+4-5%). Επιτάχυνση ανόδου φέτος (+12-15%), από μεγαλύτερη πιστωτική επέκταση, χαμηλά επιτόκια, φοροελαφρύνσεις και επενδύσεις σε μεγάλες παραχωρήσεις-αποκρατικοποιήσεις
- Άνοδος εξαγωγών 6,0% πέρυσι, που θα συνεχιστεί με παραπλήσιο ρυθμό το τρέχον έτος, ίσως ελαφρώς χαμηλότερο, λόγω αναταράξεων σε οικονομίες με μεγάλη βαρύτητα στις ελληνικές εξαγωγές (Τουρκία, Λίβανος, Αίγυπτος, Κίνα). Όμως επιτάχυνση ζήτησης από Ευρωζώνη το 2020, λόγω νέου Q-E και σταδιακής προσαρμογής της βιομηχανίας στις νέες συνθήκες.

Όπως είχε επισημανθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, η ολοκλήρωση των επιδράσεων του εκλογικού κύκλου, η αποσαφήνιση των μεταβολών πολιτικής από τη νέα κυβέρνηση και η υλοποίησή τους, αποτελούν τις πλέον σημαντικές εξελίξεις στο πολιτικοοικονομικό περιβάλλον εγχωρίως στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 και τουλάχιστον στο πρώτο εξάμηνο του. Ως πλέον σημαντικές εξελίξεις στην οικονομική πολιτική θεωρούνται οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν πέρυσι και αυτές οι οποίες περιλαμβάνονται στον προϋπολογισμό του 2020, ως επί το πλείστον φοροελαφρύνσεις (ν.4646/2019), ο αναπτυξιακός νόμος («Επενδύω στην Ελλάδα», ν.4635/2019), το Πρόγραμμα Ηρακλής, για την παροχή εγγυήσεων σε τιτλοποιήσεις μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) των τραπεζών στην Ελλάδα (ν.4649/2019) και ο επερχόμενος νόμος για το ασφαλιστικό σύστημα.

Κατόπιν της ανασταλτικής επίδρασης των εκλογικών αναμετρήσεων στη διαδικασία Ενισχυμένης Εποπτείας, θα πρέπει να επιταχυνθεί και η εφαρμογή των εκκρεμών και προγραμματισμένων για την τρέχουσα περίοδο μεταρρυθμίσεων στο δημόσιο τομέα και των διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία. Ενδεικτικά, στις δεύτερες περιλαμβάνονται η εκκίνηση εφαρμογής του Target Model στην αγορά ενέργειας, η επιτάχυνση εφαρμογής του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων, η ολοκλήρωση του συστήματος ελέγχου των ταμειακών διαθεσίμων των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης από το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, η λειτουργία των τριών πυλώνων του Εισοδήματος Κοινωνικής Αλληλεγγύης, το ηλεκτρονικό σύστημα αδειοδότησης επενδύσεων²⁸.

Προκειμένου παράλληλα με τις φοροελαφρύνσεις και τις παροχές να επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι για άλλο ένα έτος, είναι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις και στη δημοσιονομική διοίκηση, οι οποίες θα ενισχύσουν την ελεγκσιμότητα των δημοσίων δαπανών και εσόδων και την αποδοτικότητα των πόρων του δημόσιου τομέα ευρύτερα (ανθρώπινων, σε πάγιο

²⁸ Enhanced Surveillance Report, Institutional Paper 116, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2019

κεφάλαιο). Πολιτικές με αυτές τις στοχεύσεις περιλαμβάνονται στην εισηγητική έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2020. Πρόκειται για την επισκόπηση δαπανών και εσόδων σε φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, τη μετάβαση σε προϋπολογισμό επιδόσεων, με τη δημιουργία ενός συστήματος κύριων δεικτών επίδοσης (KPIs), τη ρεαλιστικότερη αποτύπωση των ορίων δαπανών των υπουργείων, ως αποτέλεσμα της συνεργασίας τους με το Γενικό Λογιστήριο. Εκτός από τις μεταρρυθμίσεις στη δημοσιονομική διοίκηση, για την εξισορρόπηση των φοροελαφρύνσεων και παροχών στο δημοσιονομικό ισοζύγιο περιλαμβάνονται στο φετινό προϋπολογισμό δράσεις για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης, την αύξηση της εισπραξιμότητας εσόδων από ακίνητη περιουσία και την επιτάχυνση επίλυσης εκκρεμών φορολογικών διαφορών στα δικαστήρια.

Η κυβερνητική αλλαγή κατόπιν των εκλογών, η άμεση εκκίνηση υλοποίησης ορισμένων εκ των προεκλογικών δεσμεύσεων που αφορούσαν νοικοκυριά και επιχειρήσεις (μείωση ΕΝΦΙΑ 10% - 30%, επέκταση ρύθμισης οφειλών έως 120 δόσεις προς τις επιχειρήσεις) και η συνέχιση της εφαρμογής τους με τα μέτρα τα οποία περιλαμβάνονταν στο προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού και στην τελική έκδοσή του έχουν οδηγήσει σε μια παρατεταμένη, σημαντική βελτίωση των προσδοκιών. Σε αυτήν την εξέλιξη έχουν συμβάλει και η πλήρης άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, καθώς και η έντονη αποκλιμάκωση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού Δημοσίου από τις αγορές κεφαλαίου, που αποτελεί εκδήλωση της αυξημένης εμπιστοσύνης των επενδυτών στις μέσο-μακροπρόθεσμες προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Υπό την επίδραση αυτών των εξελίξεων, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ανήλθε στο τέλος του 2019 στο μέγιστο επίπεδο των τελευταίων 12 ετών, ενώ η Καταναλωτική Εμπιστοσύνη σημείωσε την καλύτερη επίδοση από τον Οκτώβριο του 2000. Ο δείκτης Προμηθευτών στη Βιομηχανία (PMI) υποχώρησε οριακά τον Δεκέμβριο, ωστόσο παραμένει υψηλότερα των 50 μονάδων, επίπεδο το οποίο υποδηλώνει μεγέθυνση του τομέα, στις 53,5 μονάδες. Νωρίτερα πέρυσι, τον Απρίλιο, είχε ανέλθει στο μέγιστο επίπεδο τουλάχιστον της τελευταίας δεκαετίας. Πλέον σημαντικές πρόσφατες εξελίξεις οι οποίες αποτυπώνουν τα αποτελέσματα της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής και τη βελτίωση του οικονομικού περιβάλλοντος, είναι η πρόσφατη αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας από τον οίκο αξιολόγησης Fitch και η έκδοση 15ετούς ομολόγου από το ελληνικό Δημόσιο, με πολύ υψηλή ζήτηση και χαμηλό επιτόκιο.

Καθώς η μεγάλη πλειονότητα των δημοσιονομικών μέτρων έχει υλοποιηθεί, πλέον οι επιδράσεις της εφαρμογής τους στο επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης, στις επενδύσεις, στην απασχόληση και στην οικονομική δραστηριότητα, θα καθορίσουν την τάση των προσδοκιών των οικονομικών μονάδων στους επόμενους μήνες. Σε αυτή θα επιδράσουν και παρεμβάσεις πολιτικής που αφορούν στην τακτική λειτουργία των επιχειρήσεων και την καθημερινότητα των νοικοκυριών, όπως η απλοποίηση των συναλλαγών με το δημόσιο τομέα, η επιτάχυνση της απονομής δικαιοσύνης, στο ασφαλιστικό σύστημα, στην υγεία, στην παιδεία, στη λειτουργία των μηχανισμών εσωτερικής ασφάλειας κ.ά.

Η πραγματοποίηση μεταρρυθμίσεων, η εφαρμογή του Προγράμματος Ηρακλής και κυρίως η πλήρης άρση των capital controls, αναμένεται να οδηγήσουν προσεχώς σε αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας και από άλλους οίκους αξιολόγησης. Εφόσον οι θετικές εξελίξεις στο τραπεζικό σύστημα συνεχιστούν με γοργό ρυθμό, κυρίως στο θέμα του περιορισμού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, και δεν διαταραχθεί το δημοσιονομικό ισοζύγιο, η αναβάθμιση του αξιόχρεου της χώρας θα συνεχιστεί, εξέλιξη η οποία θα επιτρέψει μεσοπρόθεσμα την ένταξή της στο νέο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Σε αντίθεση με το προηγούμενο, η διάρκεια του νέου προγράμματος δεν θα

επανακαθορίζεται σε τακτά χρονικά διαστήματα, αλλά «αναμένεται να λειτουργήσει για όσο χρονικό διάστημα είναι απαραίτητο για να ενισχυθεί η διευκολυντική επίδραση των επιτοκίων πολιτικής της ΕΚΤ και θα τερματιστεί σύντομα πριν αρχίσει να αυξάνει τα βασικά επιτόκια της ΕΚΤ»²⁹. Επομένως, είναι πιθανό η Ελλάδα να ενταχθεί στο τρέχον πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης. Σε κάθε περίπτωση, μια αναβάθμιση συνεπάγεται αύξηση των επενδυτικών κεφαλαίων τα οποία τοποθετούνται στην εγχώρια κεφαλαιαγορά. Σε άλλες εξελίξεις στο τραπεζικό σύστημα, την ανοδική τάση των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα (νοικοκυριά και μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις) από τον Φεβρουάριο έως τον Αύγουστο πέρυσι διαδέχθηκε η σταθερότητά τους στο επόμενο τρίμηνο, λόγω της μείωσης των καταθέσεων των επιχειρήσεων. Παρά αυτήν την εξέλιξη, η πιστωτική συρρίκνωση προς τον ιδιωτικό τομέα έχει ανακοπεί, ενώ παραμένει η πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις.

Στις πρόσφατες και αναμενόμενες πολιτικοοικονομικές εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον οι οποίες θα επηρεάσουν την ελληνική οικονομία, έχουν βρεθεί στο επίκεντρο των διεθνών σχέσεων την πρόσφατη περίοδο γεωπολιτικά ζητήματα στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, από τα οποία επηρεάζεται και η Ελλάδα και οι σχετικές διαπραγματεύσεις βρίσκονται σε εξέλιξη. Κλιμακώθηκε στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 εκ νέου η ανησυχία για τη διαδικασία Brexit η οποία θα ακολουθηθεί, καθώς πλησίαζε, για ακόμα μια φορά, η προθεσμία για την εξεύρεση μιας συναινετικής λύσης με την ΕΕ, η οποία εξέπνευσε στις 31/01/2020. Από την άλλη πλευρά, για πρώτη φορά υπάρχουν ουσιαστικές ενδείξεις αποκλιμάκωσης στη διαμάχη ΗΠΑ και Κίνας για το διμερές εμπόριό τους, κατόπιν της υπογραφής μεταξύ τους συμφωνίας σε ανώτατο πολιτικό επίπεδο στις 15 Ιανουαρίου.

Αυτές οι εξελίξεις, πρόσφατες, τρέχουσες και αναμενόμενες, διαμορφώνουν το πλαίσιο των παραδοχών στις οποίες στηρίζονται οι μακροοικονομικές προβλέψεις του IOBE για την ελληνική οικονομία και συνοψίζονται στο Πλαίσιο 3.1.

Πλαίσιο 3.1

Υποθέσεις βασικού μακροοικονομικού σεναρίου IOBE

- Επιτάχυνση μεταρρυθμίσεων, κυρίως για το επενδυτικό περιβάλλον
- Επίτευξη στόχων εξυγίανσης στοιχείων ενεργητικού τραπεζικού συστήματος - χαμηλό κόστος κεφαλαίων
- Ήπια επιτάχυνση ανάπτυξης στην Ευρωζώνη
- Ήπιες επιπτώσεις από το Brexit και τις γεωπολιτικές εξελίξεις στη νοτιοανατολική Μεσόγειο

Αναλυτικά, οι αλλαγές στην άμεση φορολογία των επιχειρήσεων (μείωση φορολογικού συντελεστή κερδών από το 28% στο 24% για τα εισοδήματα του 2019, μείωση φορολόγησης μερισμάτων από 10% σε 5% για διανεμόμενα μερίσματα από 01/01/2020, μείωση προκαταβολής φόρου εισοδήματος νομικών προσώπων στο 95% του φόρου εισοδήματος του 2018, καθιέρωση χαμηλού φορολογικού συντελεστή 10% για τα αγροτικά συνεταιριστικά σχήματα κ.ά.) και στην

²⁹ Press release, ECB Governing Council, 12/09/2019

άμεση φορολογία των νοικοκυριών (μείωση εισαγωγικού συντελεστή φορολογίας εισοδήματος από το 22% στο 9%), καθώς και άλλες δημοσιονομικές παρεμβάσεις (π.χ. αναστολή επιβολής ΦΠΑ στις οικοδομές με άδεια από 01/01/2006 και εφεξής, αναστολή φόρου υπεραξίας στη μεταβίβαση ακινήτων για τρία έτη), τα οποία περιλαμβάνονταν στον προϋπολογισμό του 2020, αναμένεται πως θα ασκήσουν την εντονότερη επίδραση στις αποφάσεις τους στην αρχή του νέου έτους. Δημοσιονομικά μέτρα τα οποία θα επηρεάσουν τις προσδοκίες και τις αποφάσεις κυρίως των νοικοκυριών εντός του έτους, από το δεύτερο τρίμηνο, είναι η εξαγγελθείσα αναπροσαρμογή των αντικειμενικών αξιών, σε συνδυασμό με την περαιτέρω μείωση του ΕΝΦΙΑ κατά 8%, καθώς και η μείωση της εισφοράς αλληλεγγύης, η έκταση της οποίας προς το παρόν δεν έχει αποφασιστεί. Αυτά τα μέτρα θα οριστικοποιηθούν ανάλογα με την έκβαση των τρεχουσών διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο της πέμπτης διαδικασίας Ενισχυμένης Εποπτείας για την εξασφάλιση πρόσθετου δημοσιονομικού χώρου, από το τρέχον έτος και για τα επόμενα χρόνια. Μικρή, πρόσθετη ελάφρυνση για νοικοκυριά και επιχειρήσεις, θα επέλθει από τη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών από τα μέσα του έτους κατά 0,9 π.μ. Προς το παρόν, ο συνολικό ύψος των φοροελαφρύνσεων στο φετινό προϋπολογισμό, είναι €1,18 δισεκ.

Προκειμένου να καταστεί δυνατή η παροχή των νέων φοροελαφρύνσεων, υλοποιούνται δράσεις για τον αποτελεσματικό έλεγχο των δημόσιων δαπανών και εσόδων και για την ενίσχυση της αποδοτικότητας των πόρων του δημόσιου τομέα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Συγκεκριμένα, οι επισκοπούμενες δαπάνες και έσοδα κατανέμονται σε οριζόντιες, που αποτελούν κοινές ενέργειες σε πολλούς ή και σε όλους τους φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, και σε τομεακές, που αφορούν σε πολιτικές συγκεκριμένου υπουργείου ή φορέα της Γενικής Κυβέρνησης. Οι επιδόσεις των φορέων βάσει της επισκόπησης αξιολογούνται, και με τη χρήση συστήματος KPIs. Η μετάβαση σε έναν προϋπολογισμό επιδόσεων περιλαμβάνει, αρχικά, τη διάρθρωση του προϋπολογισμού σε προγράμματα, τομεακά και κάθετα. Το σύνολο των στοιχείων για κάθε πρόγραμμα καλείται Ετήσιο Σχέδιο Προγράμματος. Σε κάθε υπουργείο αναπτύσσεται και Πρόγραμμα Επιτελικού Σχεδιασμού, για τις οριζόντιες υπηρεσίες που υποστηρίζουν τη λειτουργία του. Κάθε πρόγραμμα περιλαμβάνει μεθόδους αξιολόγησης, που λαμβάνουν υπόψη στόχους και δείκτες (KPIs). Τη μεγαλύτερη απόδοση από αυτήν την κατηγορία παρεμβάσεων αναμένεται να έχει η αναπροσαρμογή των οροφών δαπανών στον Τακτικό Προϋπολογισμό, περίπου €500 εκατ., ενώ άλλα €184 εκατ. επιδιώκεται να εξοικονομηθούν από την επισκόπηση εσόδων και δαπανών της Γενικής Κυβέρνησης και €123 εκατ. από τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των φορέων της.

Στο σκέλος των μέτρων για τη διεύρυνση των εσόδων, ο περιορισμός της φοροδιαφυγής επιδιώκεται κυρίως με την αύξηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών, μέσω της υποχρέωσης επίτευξης ενός υψηλότερου ως προς το εισόδημα επιπέδου πληρωμών με ηλεκτρονικά μέσα προκειμένου οι πολίτες να είναι δικαιούχοι της έκπτωσης φόρου εισοδήματος. Τα αναμενόμενα σχετικά έσοδα να φθάνουν τα €557 εκατ. Για τον περιορισμό της φοροδιαφυγής θα εντατικοποιηθούν και οι φορολογικοί έλεγχοι. Η θέση του IOBE ότι η επέκταση των υποχρεωτικών ηλεκτρονικών συναλλαγών είναι ένας αρκετά αποτελεσματικός τρόπος για τον περιορισμό της φοροδιαφυγής έχει διατυπωθεί επανειλημμένως σε μελέτες του, με έμφαση στην ανάγκη μεγαλύτερης στόχευσης, αλλά και συμπλήρωσης των αρνητικών με θετικά μέτρα. Προκειμένου η αποτελεσματικότητα αυτών των μέτρων να μεγιστοποιηθεί, ενδείκνυται να ενθαρρύνονται οι ηλεκτρονικές συναλλαγές σε κλάδους και δραστηριότητες στους οποίους διαχρονικά έχει βρεθεί ότι η φοροδιαφυγή είναι οξύτερη. Η δυνατότητα επίτευξης ενός επιπέδου ηλεκτρονικών συναλλαγών ακόμα και αποκλειστικά με δαπάνες σε κλάδους με χαμηλή φοροδιαφυγή, που ισχύει έως τώρα, ενδεχομένως να μην ενισχύσει έντονα τα φορολογικά έσοδα.

Η συνολική απόδοση αυτών των μέτρων εξοικονόμησης δαπανών και αύξησης των δημοσίων εσόδων έχει εκτιμηθεί σε €1,86 δισεκ., επομένως υπερβαίνει τις μειώσεις και αναστολές φόρων, δημιουργώντας ένα μικρό δημοσιονομικό χώρο.

Ανεξαρτήτως της τελικής επίδρασης στο δημοσιονομικό ισοζύγιο του τρέχοντος έτους των παραπάνω μέτρων, οι μειώσεις φόρων, συμπεριλαμβανομένης της εκτεταμένης μείωσης του ΕΝΦΙΑ τον περασμένο Αύγουστο, θα επενεργήσουν ενισχυτικά στο πραγματικό εισόδημα των νοικοκυριών και ακολούθως τις καταναλωτικές τους δαπάνες. Δεδομένου ότι οι αυξητικές επιδράσεις στην κατανάλωση στα πρώτα τρία τρίμηνα του 2019 από τις διαδοχικές εφάπαξ δημοσιονομικές παρεμβάσεις («κοινωνικό μέρισμα» στο τέλος της προηγούμενης χρονιάς, καταβολή αναδρομικών σε ειδικά μισθολόγια, έκτακτη παροχή σε συνταξιούχους), όπως επίσης από την προς τα πάνω αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού από την 01/02/2019 κατά 10,9%, στα €650, ήταν μικρές, δεν έχουν διαμορφώσει μια υψηλή βάση σύγκρισης για την αντίστοιχη περίοδο του νέου έτους, Το γεγονός ότι την ίδια περίοδο τα νοικοκυριά διέυρυναν την αποταμίευσή τους, κατά περίπου €7,0 δισεκ. σε σχέση με ένα έτος νωρίτερα, όπως θα δειχθεί στη συνέχεια, ενδεχομένως να αποτελέσει πρόσθετο παράγοντα αύξησης των καταναλωτικών δαπανών τους ένα χρόνο μετά.

Πέρα από τα δημοσιονομικά μέτρα, το εγχώριο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών στο τέλος του 2019 και κατά το νέο έτος θα συνεχίσει να τονώνεται από την υποχώρηση της ανεργίας, σε σχέση με την ίδια περίοδο ένα έτος νωρίτερα. Προβλέπεται πως η απασχόληση θα αυξηθεί, για άλλο ένα έτος, πρωτίστως χάρη στους εξωστρεφείς κλάδους (Τουρισμός, Μεταφορές, κλάδοι Μεταποίησης) και το δημόσιο τομέα, καθώς ήδη έχουν εξαγγελθεί προσλήψεις στους τομείς της υγείας και της παιδείας. Ώθηση στην απασχόληση θα προέλθει και από τον Κατασκευαστικό τομέα. Στην κάμψη της ανεργίας θα συμβάλλει ο περιορισμός των ασφαλιστικών εισφορών από τον Ιούλιο.

Σημαντική ενίσχυση από τα νέα μέτρα προβλέπεται πως θα επέλθει στη ρευστότητα των επιχειρήσεων. Η αξιοποίησή της είναι ένας άλλος κρίσιμος παράγοντας των επιδράσεων που θα έχει η δημοσιονομική πολιτική στο ΑΕΠ. Για παράδειγμα, είναι αρκετά πιθανό αρκετές επιχειρήσεις να χρησιμοποιήσουν ένα σημαντικό μέρος της για την κάλυψη υποχρεώσεών τους και όχι στην πραγματοποίηση επενδυτικών σχεδίων ή να προχωρήσουν σε διανομή της στους μετόχους, ύστερα από τη νέα μείωση, τη δεύτερη εντός δύο ετών, της φορολογίας στα μερίσματα.

Εκτός από τις άμεσες επιδράσεις της οικονομικής πολιτικής στις αποφάσεις των οικονομικών μονάδων, μέσω των δημοσιονομικών παρεμβάσεων, ασκούνται και έμμεσες, από τα επιτόκια δανεισμού του ελληνικού δημοσίου, τα οποία επηρεάζουν το κόστος δανεισμού και του ιδιωτικού τομέα. Πέρα από τους στόχους και τα μέσα της δημοσιονομικής πολιτικής, ως γνωστόν, οι αγορές κεφαλαίου αξιολογούν την οικονομική πολιτική βάσει της επίδοσής της στο πεδίο των διαρθρωτικών αλλαγών. Οι διαδοχικές εκλογικές αναμετρήσεις στο τέλος του δεύτερου και στην αρχή του τρίτου τριμήνου πέρυσι και η αλλαγή κυβέρνησης, αναμφίβολα είχαν ως αποτέλεσμα καθυστερήσεις στην πραγματοποίηση μεταρρυθμίσεων, μεταξύ των οποίων όσες είναι προγραμματισμένες στο πλαίσιο της Ενισχυμένης Εποπτείας. Πάντως, σύμφωνα με την έκθεση για την τέταρτη αξιολόγηση, ο νέος αναπτυξιακός νόμος (ν.4635/2019) περιλαμβάνει παρεμβάσεις οι οποίες αναμένεται να βελτιώσουν το επιχειρηματικό περιβάλλον. Ως τέτοιες

αναφέρονται η ευθυγράμμιση της ταξινόμησης οχληρών δραστηριοτήτων με την ταξινόμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η οποία είναι εναρμονισμένη με τις σχετικές νομοθετικές πράξεις της ΕΕ (Οδηγία 85/337/ΕΟΚ, Οδηγία 2010/75/ΕΕ), η μείωση των απαιτήσεων αδειοδότησης σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, πχ. για επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε ζώνες με καθορισμένες βιομηχανικές χρήσεις και στα επιχειρηματικά πάρκα³⁰. Ακόμα, ο νόμος περιλαμβάνει διατάξεις για την επιτάχυνση της προετοιμασίας τοπικών χωροταξικών σχεδίων και την έγκριση ειδικών χωροταξικών σχεδίων, τα οποία αναμένεται να έχουν άμεσο αντίκτυπο στις επενδύσεις. Η νέα Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική, η οποία ετοιμάζεται, επίσης θεωρείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως πρωτοβουλία η οποία θα δίνει έμφαση σε πολιτικές για τις εξαγωγές και τις επενδύσεις, με μέτρα για ένα περισσότερο υποστηρικτικό για την επιχειρηματικότητα φορολογικό σύστημα και ευρύτερα, οικονομικό περιβάλλον.

Στο πεδίο της αξιοποίησης της περιουσίας του δημοσίου και των αποκρατικοποιήσεων, οι δραστηριότητες της Ελληνικής Εταιρίας Περιουσίας και Συμμετοχών ΑΕ στα θέματα στα οποία υπάρχουν δεσμεύσεις έναντι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι συνεχείς, σύμφωνα με την πλέον πρόσφατη έκθεση αξιολόγησης στο πλαίσιο της Ενισχυμένης Εποπτείας³¹. Σε ότι αφορά τη δραστηριότητα του ΤΑΙΠΕΔ, η ταχύτητα και η πρόοδος σε εν εξελίξει παραχωρήσεις και αποκρατικοποιήσεις ποικίλουν σημαντικά.

Τα δημοσιονομικά μέτρα για το 2020, η συνεχής υπέρβαση του στόχου για το δημοσιονομικό ισοζύγιο επί τετραετία, η βελτίωση της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους, η πρόθεση για επιτάχυνση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων από τη νέα κυβέρνηση, οι πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με τον περιορισμό των ΜΕΔ και τη βελτίωση της ποιότητας των στοιχείων ενεργητικού των τραπεζών, αποτελούν σύμφωνα με τον οίκο αξιολόγησης Fitch τις βασικές αιτίες της πρόσφατης αναβάθμισης από αυτόν της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας από BB- σε BB. Επιπρόσθετα, η προοπτική της αξιολόγησης είναι θετική. Κατόπιν της πιστοληπτικής αξιολόγησης, το ελληνικό Δημόσιο προχώρησε σε έκδοση ομολόγου. Παρά τη μεγάλη διάρκεια του τίτλου (15-ετής), οι προσφορές ξεπέρασαν κατά 7,5 φορές το μέγεθος της έκδοσης, φθάνοντας τα €18,8 δισεκ., ενώ το επιτόκιο της διαμορφώθηκε μόλις σε 1,875%.

Η αναβάθμιση από τον Fitch, και οι παρόμοιες εξελίξεις από τους υπόλοιπους οίκους αξιολόγησης που αναμένονται, τα χαρακτηριστικά της νέας έκδοσης ομολόγου, αποτελούν αναγνώριση των δημοσιονομικών αποτελεσμάτων των πρόσφατων ετών και αντανάκλουν την εμπιστοσύνη στη νέα κυβέρνηση και ευρύτερα, στις καλές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Η κάμψη της αβεβαιότητας των επενδυτών αποτυπώνεται κυρίως στην έντονη αποκλιμάκωση στο μεγαλύτερο μέρος της διάρκειας του 2019 του επιτοκίου του 10-ετούς ομολόγου του ελληνικού δημοσίου, αφού από 3,42% κατά μέσο όρο τον Μάρτιο, διαμορφώθηκε σε 1,34% τον Οκτώβριο, επίπεδο κοντά στο οποίο παρέμεινε στο δίμηνο που ακολούθησε. Τα συγκεκριμένα επίπεδα είναι τα χαμηλότερα τουλάχιστον από το 1993, βάσει στοιχείων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Επιπλέον, το spread με το 10-ετές ομόλογο της Γερμανίας έχει υποχωρήσει στις 172 μονάδες βάσης, επίπεδο στο οποίο είχε βρεθεί τελευταία φορά πριν σχεδόν δέκα έτη, τον Δεκέμβριο του 2009. Η υποχώρηση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού δημοσίου ευνοείται και από την ευρύτερη τάση υποχώρησης των επιτοκίων στην Ευρωζώνη. Αυτά τα επιτόκια αναμένεται να αποτυπωθούν και στις εκδόσεις ομολόγων το προσεχές χρονικό διάστημα. Προάγγελο αυτής της

³⁰ Enhanced Surveillance Report, Institutional Paper 116, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2019

³¹ Ο.π.

εξέλιξης αποτελεί το γεγονός ότι από το τέλος του περασμένου Οκτωβρίου τα επιτόκια των εκδόσεων εξάμηνων εντόκων γραμματίων είναι μηδενικά.

Εφόσον συνεχιστεί η διακύμανση τους κόστους δανεισμού του ελληνικού κράτους σε αυτά τα επίπεδα, θα περιορίσει τις δαπάνες εξυπηρέτησης του χρέους του, δημιουργώντας «δημοσιονομικό χώρο» για την εφαρμογή πολιτικών με διάφορες στοχεύσεις. Επιπλέον, διευκολύνει το δανεισμό των τραπεζών και των μεγάλων επιχειρήσεων από την εγχώρια και διεθνείς αγορές κεφαλαίου, με βιώσιμους όρους. Κατόπιν της παρέλευσης του εκλογικού κύκλου, σημειώνεται από τον περασμένο Σεπτέμβριο σημαντική δραστηριότητα στην έκδοση ομολογιακών δανείων, η οποία αναμένεται να κλιμακωθεί φέτος. Ένα σύνηθες χαρακτηριστικό αυτών των διαδικασιών άντλησης κεφαλαίων που αντανακλά την εμπιστοσύνη των επενδυτών, είναι η υπερκάλυψή τους. Στις πρόσφατες εκδόσεις συγκαταλέγονται αυτή της Ελλάκτωρ, ύψους €70 εκατ., με επιτόκιο 6³/₈% και λήξη το 2024. Το αρχικό μέγεθος της έκδοσης ήταν €50 εκατ., αλλά κατόπιν προσφορών άνω των €200 εκατ., το αντληθέν ποσό αυξήθηκε. Επίσης, πραγματοποιήθηκε σε συνέχεια εκείνης ενός ευρωομολόγου €600 εκατ. τον Δεκέμβριο, η οποία αξιοποιήθηκε κυρίως για αναχρηματοδότηση δανεισμού. Τον Νοέμβριο προχώρησε σε έκδοση ευρωομολόγου και η Μυτιληναίος, πενταετούς διάρκειας και ονομαστικής αξίας €500 εκατ., με το επιτόκιο να διαμορφώνεται στο 2,5%, ενώ οι προσφορές ξεπέρασαν τα €1,9 δισεκ. Στα μέσα Οκτωβρίου, η ΤΕΡΝΑ ενεργειακή πραγματοποίησε την έκδοση επταετούς ομολόγου ύψους €150 εκατ., με επιτόκιο 2,6% και υπερκάλυψη 4,5 φορές και στην αρχή του ίδιου μήνα, η WIND Ελλάς ολοκλήρωσε την έκδοση ομολόγου πενταετούς διάρκειας στις διεθνείς κεφαλαιαγορές, ύψους €525 εκατ., με κουπόνι στο 4,25%. Οι ελληνικές τράπεζες δεν έχουν προχωρήσει τους τελευταίους μήνες σε έκδοση ομολόγου. Είναι πιθανό ορισμένες να αξιοποιήσουν αυτό το μέσο χρηματοδότησης κατόπιν της ολοκλήρωσης των πιστοληπτικών αξιολογήσεων και της επόμενης έκδοσης ομολόγου από το ελληνικό δημόσιο.

Εκτός από τα χαμηλά επιτόκια, η διακύμανση την τρέχουσα περίοδο του Γενικού Δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών σε επίπεδα αρκετά υψηλότερα σε σύγκριση με εκείνα πριν ένα χρόνο (+50,4%), καθώς και αυτά προ των βουλευτικών εκλογών (+6,6%), αποτυπώνει το επενδυτικό ενδιαφέρον και ευνοεί την άντληση κεφαλαίων με αύξηση μετοχικού κεφαλαίου (ΑΜΚ).

Ως προς τις εξελίξεις στον περιορισμό των μη εξυπηρετούμενων δανείων, προκειμένου το τραπεζικό σύστημα να είναι σε θέση να προχωρήσει σε κλιμάκωση του νέου δανεισμού, το πρόγραμμα «Ηρακλής», για την παροχή εγγυήσεων σε τιτλοποιήσεις ΜΕΔ εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο από το ελληνικό κοινοβούλιο (ν.4649/2019). Υπενθυμίζεται ότι βάσει αυτού, με την παροχή εγγυήσεων από το ελληνικό δημόσιο έως και €12 δισεκ., οι τράπεζες θα μπορούν να τιτλοποιήσουν δάνεια άνω των €30 δισεκ., εντός περιόδου 18 μηνών από τις 10/10/2019, ημερομηνία στην οποία δημοσιεύτηκε η απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το πρόγραμμα³². Με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών, που εκδίδεται κατόπιν σχετικής απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το ανώτατο ύψος και η περίοδος παροχής των εγγυήσεων μπορούν να παραταθούν. Στην Ιταλία το αντίστοιχο πρόγραμμα επίσης εγκρίθηκε με αρχική διάρκεια 18 μηνών, όμως έχει παραταθεί επανειλημμένως και παραμένει σε ισχύ. Για την παροχή εγγυήσεων οι τράπεζες θα καταβάλουν ετησίως προμήθεια στο κράτος, η οποία θα υπολογίζεται

³² C(2019)7309 final 10.10.2019

με βάση τα συμβόλαια ασφάλισης έναντι του κινδύνου χρεοκοπίας (CDS) των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου. Αυτή έχει εκτιμηθεί πως θα είναι στην περιοχή του 1,7%. Όμως, σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος, θα πρέπει να εξεταστούν και άλλα σχήματα, όπως αυτό που επεξεργάζεται από τις υπηρεσίες της, με το οποίο, παράλληλα με το πρόβλημα των ΜΕΔ, αντιμετωπίζεται και το ζήτημα της αναβαλλόμενης φορολογικής απαίτησης (DTCS)³³.

Από την πλευρά των τραπεζών, οι προσπάθειες περιορισμού των ΜΕΔ συνεχίζονται πρωτίστως μέσω πωλήσεων δανείων και δευτερευόντως με διαγραφές στην πλέον πρόσφατη περίοδο για την οποία υπάρχουν στοιχεία. Αυτά αφορούν στην περίοδο έως τον περασμένο Σεπτέμβριο. Στο τέλος αυτού του μήνα τα ΜΕΔ είχαν διαμορφωθεί σε €71,2 δισεκ. (ή 42,1% του συνόλου των δανείων), €10,6 δισεκ. λιγότερα από ότι στο τέλος του 2018. Η υποχώρηση του αποθέματός τους στο εννεάμηνο προήλθε πρωτίστως από πωλήσεις δανείων (€7,1 δισεκ.) και δευτερευόντως από διαγραφές (€3,1 δισεκ.). Συνεπώς, ο περιορισμός των μη εξυπηρετούμενων δανείων μέσω ενεργητικής διαχείρισης (αναδιαρθρώσεις δανείων, ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων, εισπράξεις καθυστερούμενων οφειλών κ.ά.) παραμένει μικρής έκτασης (€0,4 δισεκ.). Υπενθυμίζεται ότι τον Σεπτέμβριο του 2018 οι τράπεζες καθόρισαν αναθεωρημένους στόχους για τη μείωση των ΜΕΔ, έως το 2021 (αντί του 2019), στο τέλος του οποίου τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια θα πρέπει να έχουν περιοριστεί κάτω από το 20% των δανείων. Για το τέλος του 2019 ο σχετικός στόχος είναι 38,3% των ΜΕΔ και θεωρείται φιλόδοξος, καθώς τα ΜΕΔ θα πρέπει να περιοριστούν κατά 3 π.μ. Για το τέλος του τρέχοντος έτους έχει τεθεί πλησίον του 30% των ΜΕΔ και θεωρείται εφικτός με τη συνδρομή του προγράμματος Ηρακλής.

Πέρα από τις πρόσφατες εξελίξεις στη διαχείριση των ΜΕΔ και τις αναμενόμενες κατόπιν της νομοθέτησης του προγράμματος Ηρακλής, καθοριστική παράμετρος για την τάση της χρηματοδότησης από το τραπεζικό σύστημα είναι αυτή στις καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα (νοικοκυριά και μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, εγχώριες και Ευρωζώνης). Ενώ αυτές αυξάνονταν συνεχώς στην περίοδο Μαρτίου – Αυγούστου πέρυσι, υποχώρησαν ελαφρώς τον Αύγουστο και έως το Νοέμβριο ήταν αμετάβλητες. Η κάμψη τους προήλθε αποκλειστικά από την υποχώρηση των καταθέσεων των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων. Σε σύγκριση με την αρχή της προηγούμενης χρονιάς, οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα ήταν τον περασμένο Νοέμβριο €4,0 δισεκ., ή 3,0% περισσότερες, στα €138,1 δισεκ. Οι καταθέσεις των νοικοκυριών, οι οποίες αυξάνονταν συνεχώς σε αυτό το χρονικό διάστημα, έφτασαν τα €115,5 δισεκ. και ήταν 4,6% ή €5,2 δισεκ. υψηλότερες από το Δεκέμβριο του 2018. Καθώς οι καταθέσεις τους ανέρχονται επί σχεδόν δύο έτη, αντανακλούν την ανάκαμψη της εμπιστοσύνης των νοικοκυριών στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα. Αντιθέτως, οι καταθέσεις του επιχειρηματικού τομέα, παρότι διευρύνονταν συνεχώς στην περίοδο Μαρτίου – Αυγούστου, κατόπιν της μείωσής τους στην περίοδο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου ήταν €951 εκατ. ή €4,6 δισεκ. λιγότερες από ότι τον Δεκέμβριο του 2018, στα €21,5 δισεκ. Η υποχώρηση των καταθέσεων των επιχειρήσεων μάλλον σχετίζεται με την πλήρη άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων στο τέλος του περασμένου Αυγούστου.

Η παρατεταμένη ανοδική τάση στις καταθέσεις των νοικοκυριών, η εξέλιξη του περιορισμού των ΜΕΔ, η αναμενόμενη έγκριση του προγράμματος «Ηρακλής» και η πλήρης επιστροφή της ενίσχυσης που είχαν λάβει οι τράπεζες από το μηχανισμό EIA της ΕΚΤ έως το τέλος του περασμένου Μαρτίου, το επιτόκιο του οποίου ήταν σχετικά υψηλό, θεωρείται πως είναι οι βασικοί παράγοντες οι οποίοι οδήγησαν στη διεύρυνση των χορηγήσεων του τραπεζικού συστήματος προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις από τον Δεκέμβριο του 2018 έως και

³³ Νομισματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση, Τράπεζα της Ελλάδος, Δεκέμβριος 2019

τον Νοέμβριο πέρυσι, έναντι της αντίστοιχης περιόδου ένα χρόνο νωρίτερα. Τα δάνεια προς τη συγκεκριμένη κατηγορία δανειοληπτών αυξάνονται επί ένα έτος για πρώτη φορά από το πρώτο εξάμηνο του 2010. Στο ίδιο χρονικό διάστημα, ο ρυθμός περιορισμού των χορηγήσεων προς ιδιώτες και ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα κλιμακώθηκε σε σύγκριση με τους προηγούμενους μήνες. Συγκεκριμένα, η χρηματοδότηση των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων διευρύνθηκε την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους σε σύγκριση με ένα έτος νωρίτερα με μέσο ρυθμό 2,2%, έναντι πιστωτικής συρρίκνωσης με μέσο ρυθμό 0,7% ένα χρόνο νωρίτερα. Το ίδιο χρονικό διάστημα ο περιορισμός των τραπεζικών πιστώσεων προς τα νοικοκυριά συνεχίστηκε, με μέσο ρυθμό 2,6%, από 2,2% το 2018. Η πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις κλιμακώθηκε στη διάρκεια του ενδεκαμήνου πέρυσι, από 0,5% στην αρχή του σε 2,9% το δίμηνο Ιουλίου - Αυγούστου, ωστόσο κατόπιν επιβραδύνθηκε ελαφρώς σε 2,5%. Ηπιότερη αύξηση παρουσίασε ο περιορισμός των δανείων προς τα νοικοκυριά, από 2,2% σε 2,8%-2,9% από τον Ιούλιο, ρυθμός που είναι ο υψηλότερος από την αρχή του 2017. Κατόπιν αυτών των εξελίξεων, το σύνολο του υπόλοιπου της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα ήταν ουσιαστικά σταθερό στο πεντάμηνο Απριλίου - Αυγούστου σε σχέση με ένα έτος πριν (-0,1%), για πρώτη φορά από το δίμηνο Δεκεμβρίου 2010 - Ιανουαρίου 2011. Στο επόμενο τρίμηνο Σεπτεμβρίου - Νοεμβρίου η πιστωτική συρρίκνωση κλιμακώθηκε ήπια, στο 0,3%. Από την αρχή του 2019 οι χορηγήσεις προς τον ιδιωτικό τομέα περιορίζονται κατά μέσο όρο με ρυθμό 0,4%, ηπιότερα από ότι πρόπερσι (-1,4%). Αυτές οι τάσεις στην τραπεζική χρηματοδότηση δεν είναι δυνατό να μεταβλήθηκαν τον Δεκέμβριο, οπότε αφορούν και στο σύνολο της προηγούμενης χρονιάς.

Εφόσον οι παράγοντες οι οποίοι οδήγησαν έως τώρα στην πιστωτική επέκταση προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και στην εξασθένιση της πιστωτικής συρρίκνωσης προς το σύνολο του ιδιωτικού τομέα συνεχιστούν, τότε, σε συνδυασμό με την εφαρμογή του προγράμματος «Ηρακλής», το οποίο μπορεί να συμβάλει στην τιτλοποίηση ενός μεγάλου μέρους των δανείων που υπολείπονται για την επίτευξη του στόχου για τα ΜΕΔ στο τέλος του 2021, θεωρείται πλέον πιθανή η συνέχιση αυτών των τάσεων στη χρηματοδότηση το 2020. Η συνέχισή τους θα εξαρτηθεί από τη δυναμική στις αποταμιεύσεις των επιχειρήσεων, η οποία δεν είναι σταθερή, καθώς και από τις επενέργειες των αλλαγών στην προστασία της πρώτης κατοικίας δανειοληπτών από την 1^η Μαΐου του τρέχοντος έτους, βάσει του νέου πτωχευτικού κώδικα ο οποίος θα θεσπιστεί. Αυτός αναμένεται να οδηγήσει σε αυστηροποίηση των κριτηρίων για την υπαγωγή σε καθεστώς προστασίας της πρώτης κατοικίας, εξέλιξη η οποία μάλλον θα επηρεάσει την αποταμιευτική συμπεριφορά των νοικοκυριών στο δεύτερο εξάμηνο φέτος.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, αναμένεται μικρή πιστωτική επέκταση στο σύνολο του ιδιωτικού τομέα το 2020, για πρώτη φορά από το 2010, αποκλειστικά λόγω της αύξησης των δανείων προς τις επιχειρήσεις. Ευνόητα, αυτή η εξέλιξη θα επιδράσει τονωτικά στις επενδύσεις, κατόπιν και της αύξησης των πιστώσεων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις καθ' όλο το 2019, μέρος των οποίων προορίζεται για υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων, πολλά από τα οποία μάλλον μετατέθηκαν για το καταληκτικό τρίμηνο του 2019 και το τρέχον έτος, λόγω του εκλογικού κύκλου.

Η στήριξη της ρευστότητας και της επενδυτικής δραστηριότητας από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) το 2019 ήταν για άλλο ένα χρόνο υποτονική. Οι ενισχύσεις του στο σύνολο του

προηγούμενου έτους ήταν 4,6% λιγότερες από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, στα €5,64 δισεκ. από €6,24 δισεκ., χαμηλότερες και σε σχέση με τον αναθεωρημένο προς τα κάτω στόχο για πέρυσι (€6,15 δισεκ. στον προϋπολογισμό του 2020, από €6,75 αρχικά). Το συγκεκριμένο ύψος δαπανών αποτελεί νέο ελάχιστο τουλάχιστον από το 2000.

Από την άλλη πλευρά, υφίσταται η δυνατότητα μεγέθυνσής τους το τρέχον έτος, με ταυτόχρονη περισσότερο εμπροσθοβαρή υλοποίησή τους, χαρακτηριστικά που θα ενισχύσουν τον αντίκτυπό τους στην οικονομική δραστηριότητα. Για το 2020 ο στόχος ενισχύσεων έχει τεθεί για άλλο ένα έτος, πέμπτο κατά σειρά, στα €6,75 δισεκ. Επιπρόσθετα, η διεύρυνση και η επιτάχυνση του ΠΔΕ πρέπει να βασιστούν στη σημαντική αύξηση των εισροών κεφαλαίων από τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία, οι οποίες στη διάρκεια του ΕΣΠΑ 2014-2020 συγκαταλέγονται στις μικρότερες, αναλογικά με το σύνολο του προϋπολογισμού, μεταξύ των χωρών της ΕΕ. Η έκταση της υστέρησης στην απορρόφηση ευρωπαϊκών πόρων και οι επιπτώσεις της στην οικονομική δραστηριότητα αποτυπώνονται σε ειδικό πλαίσιο της παρούσας έκθεσης (ειδικό πλαίσιο 2.1).

Πολύ μικρότερη έναντι του 2018 ήταν η τόνωση της ρευστότητας από την πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του Ελληνικού Δημοσίου. Στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους δεν διατέθηκαν επιχορηγήσεις σε φορείς του δημοσίου τομέα για ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις, συμπεριλαμβανομένων των επιστροφών φόρων³⁴. Μάλιστα, σημειώθηκαν επιστροφές επιχορηγήσεων για την πληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών ύψους €118,1 εκατ., σχεδόν αποκλειστικά στο δίμηνο Φεβρουαρίου - Μαρτίου. Εξ' αυτών, €67,5 εκατ. που είχαν διατεθεί στους φορείς κοινωνικής ασφάλισης, ανακατευθύνθηκαν στην αποπληρωμή εκκρεμών αιτήσεων συνταξιοδότησης. Στο ενδεκάμηνο καταβλήθηκαν σε δικαιούχους €107,6 εκατ., ενώ οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις διευρύνθηκαν κατά περίπου €210 εκατ., από τα €1,83 δισεκ. στα €2,04 δισεκ., αποκλειστικά από την αύξηση των εκκρεμών επιστροφών φόρων άνω των 90 ημερών κατά €225 εκατ.³⁵ Την αντίστοιχη περίοδο του 2018 οι πληρωμές είχαν φτάσει τα €1,14 δισεκ., ενώ η τάση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων ήταν αρκετά πτωτική έναντι του τέλους του 2017 (-€740 εκατ.), διαμορφώνοντας το σύνολο των ληξιπρόθεσμων οφειλών τον προπέρσινο Νοέμβριο στα €2,58 δισεκ.³⁶

Σε ότι αφορά τις αναμενόμενες εξελίξεις σχετικά με τις ληξιπρόθεσμες πληρωμές του δημοσίου φέτος, στη σχετική ενότητα στον προϋπολογισμό του 2020 παρατίθεται η εξέλιξή τους από τον Ιούλιο του 2016 έως το Σεπτέμβριο της περασμένης χρονιάς, παράλληλα με τις ενισχύσεις πιστώσεων και τις επιχορηγήσεις για την εξόφλησή τους. Δεν αναφέρεται κάποιος στόχος για το τρέχον έτος, π.χ. πληρωμών σε δικαιούχους, υπολοίπου χρεών στο τέλος του έτους. Αναφέρεται ότι αποτελεί συνεχή δράση από τη Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης με τον ΕSM η οποία ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 2018 και πλέον εντάσσεται στην Ενισχυμένη Εποπτεία, η αποφυγή δημιουργίας νέων ληξιπρόθεσμων οφειλών. Επισημαίνεται το ότι από τα στοιχεία που παρατίθενται στο φετινό προϋπολογισμό, προκύπτει ότι σχεδόν το σύνολο των ενισχύσεων πιστώσεων προς τα υπουργεία και τους φορείς Γενικής Κυβέρνησης για την κάλυψη ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων, συμπεριλαμβανομένων των επιστροφών φόρων και

³⁴ Περιλαμβάνονται εκκρεμείς επιστροφές φόρων οι οποίες δεν μπορούν να αποπληρωθούν. Δηλαδή, παρουσιάζουν κάποιο κώλυμα (π.χ. μη ανταπόκριση δικαιούχου ή μη προσκόμιση δικαιολογητικών)

³⁵ Δελτίο ενισχύσεων / επιχορηγήσεων - πληρωμών ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων Γενικής Κυβέρνησης - Νοέμβριος 2019, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Ιανουάριος 2020.

³⁶ Περιλαμβάνονται και οι εκκρεμείς επιστροφές φόρων κάτω των 90 ημερών, επομένως μη ληξιπρόθεσμες, καθώς έως το τέλος του 2018 δεν καταγράφονταν διακριτά από τις ληξιπρόθεσμες εκκρεμείς επιστροφές φόρων.

εξαιρουμένων των εξοφλήσεων αιτήσεων συνταξιοδότησης, έχει χρησιμοποιηθεί (€5.726 εκατ. από τα €5.733 εκατ.). Επομένως, μάλλον απαιτείται η εξεύρεση νέων πηγών κεφαλαίων για την αποπληρωμή όσων απομένουν, π.χ. από τη δημιουργία «δημοσιονομικού χώρου». Τούτων δεδομένων, μάλλον η ενίσχυση της ρευστότητας από αυτήν την πηγή θα είναι πολύ χαμηλή και φέτος.

Εστιάζοντας σε άλλες παραμέτρους του εγχώριου επενδυτικού περιβάλλοντος οι οποίες επηρεάζονται από το δημόσιο τομέα, εκτός του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, οι ιδιωτικοποιήσεις και παραχωρήσεις που ολοκληρώθηκαν τα προηγούμενα χρόνια θα επενεργήσουν περισσότερο τονωτικά στην επενδυτική δραστηριότητα από το τρέχον έτος. Πρόπερσι ολοκληρώθηκαν έξι μεγάλες διαγωνιστικές διαδικασίες: η πώληση του 5% των μετοχών της ΟΤΕ ΑΕ, του 66% του μετοχικού κεφαλαίου του ΔΕΣΦΑ, του 67% του ΟΛΘ και του 100% της ΕΕΣΣΤΥ. Επιπλέον, ολοκληρώθηκαν, πρώτον, ο διαγωνισμός για τη χορήγηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων 1800 MHz για τα έτη 2018 – 2035 και καταβλήθηκε η πρώτη δόση του τιμήματος, δεύτερον, η 20ετής επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του αεροδρομίου Αθηνών (ΔΑΑ).

Για το 2019, η πρόβλεψη στον περυσινό προϋπολογισμό για τα έσοδα των αποκρατικοποιήσεων, εξαιρουμένου του τιμήματος για την επέκταση παραχώρησης του ΔΑΑ, ύψους €1,13 δισεκ., η οποία είχε καταχωρηθεί στις ενέργειες οι οποίες θα ολοκληρώνονταν το 2018, ήταν €1,53 δισεκ. Τελικά, η επέκταση της παραχώρησης ολοκληρώθηκε πέρυσι. Πάρα ταύτα, τα έσοδα δεν ξεπέρασαν τα €1,21 δισεκ., επομένως προήλθαν σχεδόν εξ' ολοκλήρου από τη συγκεκριμένη σύμβαση³⁷. Οι επόμενες πλέον σημαντικές από πλευράς εσόδων ολοκληρωμένες διαδικασίες παραχωρήσεων - ιδιωτικοποιήσεων πέρυσι, με καταβολή τιμήματος, ήταν η πώληση του 100% της ΕΕΣΣΤΥ (€22 εκατ.) και η πώληση έκτασης στο νότιο τμήμα στην περιοχή Αφάντου στη Ρόδο (€15,2 εκατ.), ενώ εισπράχθηκαν €23,2 εκατ. από την παραχώρηση των περιφερειακών αεροδρομίων, η οποία έγινε το 2016. Επίσης, αναδείχθηκε προτιμητέος επενδυτής για την 40ετή παραχώρηση της μαρίνας Αλίμου και παραχωρήθηκε για 40 έτη η μαρίνα Χίου, με τις πρώτες δόσεις των σχετικών τιμημάτων να έχει προγραμματιστεί να εισπραχθούν φέτος. Τον Ιούνιο δημοσιεύτηκε η πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για το 30% του μετοχικού κεφαλαίου της «Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών (ΔΑΑ) ΑΕ». Διαδικασίες οι οποίες είχαν προγραμματιστεί για το 2019 και δεν ολοκληρώθηκαν ήταν η πώληση του 100% της Ελληνικό ΑΕ, οι πωλήσεις τμήματος του μετοχικού κεφαλαίου των ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ, Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, ΕΛΠΕ και ΔΕΠΑ, όπως επίσης η παραχώρηση της Εγνατίας Οδού. Αυτές οι εξελίξεις είχαν προβλεφθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία. Συνεπώς, δεν αναμένεται σημαντική ώθηση στην επενδυτική δραστηριότητα από τις περυσινές αποκρατικοποιήσεις - παραχωρήσεις.

Ο στόχος εσόδων του ΤΑΙΠΕΔ το 2020 είναι €2,45 δισεκ., εκ των οποίων €2,07 δισεκ. αναμένεται να προέλθουν από διαγωνισμούς οι οποίοι θα ολοκληρωθούν το τρέχον έτος και €376 εκατ. είτε από διαγωνισμούς για τους οποίους έχουν υποβληθεί δεσμευτικές προσφορές και η αναμενόμενη πρώτη εκταμίευση είναι φέτος, είτε από καταβολές δόσεων ολοκληρωμένων συναλλαγών προηγούμενων ετών. Όμως, στον Προϋπολογισμό του 2020 διευκρινίζονται οι πηγές μόνο των €376 εκατ., με πλέον σημαντική την πρώτη δόση του τιμήματος από την πώληση της Ελληνικό ΑΕ

³⁷ Εισηγητική έκθεση προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019

(€300 εκατ.). Τα υπόλοιπα €2,07 δισεκ. αναφέρεται πως θα προέλθουν από ενέργειες οι οποίες βρίσκονται σε στάδιο προπαρασκευής ή ωρίμανσης, χωρίς να προσδιορίζεται ποιες αναμένεται να ολοκληρωθούν το 2020 και ποια είναι τα προσδοκώμενα έσοδα από καθεμιά εξ' αυτών. Σε αυτές τις ενέργειες συγκαταλέγονται η πώληση του 30% των μετοχών της ΔΑΑ ΑΕ, του 65% των μετοχών της ΔΕΠΑ ΑΕ, η παραχώρηση της Εγνατίας Οδού για 35 έτη, η παραχώρηση περιφερειακών λιμένων και μαρίνων (π.χ. Ιτέας και Αρετσούς Θεσσαλονίκης) και λοιπών ακινήτων που περιλαμβάνονται στο χαρτοφυλάκιο του ΤΑΙΠΕΔ. Συνεκτιμώντας τον ετήσιο στόχο εσόδων, ο οποίος είναι 77,4% μεγαλύτερος από τα μέγιστα έσοδα σε ένα χρόνο έως τώρα (€1,38 δισεκ. το 2017), η υλοποίηση του προγράμματος παραχωρήσεων - αποκρατικοποιήσεων φέτος αποτελεί μεγάλη πρόκληση.

Όπως είχε προβλεφθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του ΙΟΒΕ για την ελληνική οικονομία, οι εξαγωγές και γενικά ο εξωτερικός τομέας ενίσχυσαν για άλλο ένα έτος πέρυσι την οικονομική δραστηριότητα, αλλά ηπιότερα από ότι στα προηγούμενα δύο χρόνια. Επιπλέον, στο ενδεκάμηνο η άνοδος των εισπράξεων οφείλεται πρωτίστως στις υπηρεσίες, ενώ πρόπερσι προερχόταν από τα προϊόντα. Οι εξαγωγές προς την Ευρωζώνη διευρύνθηκαν και φέτος σημαντικά, άνω του 6,5% σε τρέχουσες τιμές στην περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου. Η επιβράδυνση της ανόδου τους σε σύγκριση με πριν ένα έτος ($\approx 13\%$), πρέπει εν μέρει να αποδοθεί στην ολοκλήρωση της επέκτασης του προγράμματος Ποσοτικής Χαλάρωσης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στο τέλος του 2018, καθώς στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η βιομηχανία της ΕΕ στην προσαρμογή της σε διάφορες διαρθρωτικές αλλαγές, κλαδικές, αγορών. Από την άλλη πλευρά, ενδεχομένως η ελληνική οικονομία να έχει άμεσες επιπτώσεις από την εφαρμογή των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού στις ΗΠΑ, πέρα από τις έμμεσες μέσω των χωρών - εμπορικών εταίρων αμφοτέρων των χωρών, καθώς η τάση των εξαγωγών προϊόντων εξελίχθηκε μεταξύ τρίτου και τέταρτου τριμήνου από ανοδική σε πτωτική. Η παρατηρούμενη πλήρης απώλεια της ισχυρής δυναμικής του προηγούμενου έτους στη διεθνή ζήτηση προϊόντων φαίνεται να σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την υποχώρησή της σε γειτονικές στην Ελλάδα χώρες, με σχετικά σημαντικό μερίδιο στις εξαγωγές της, κυρίως στην Αίγυπτο, το Λίβανο και την Τουρκία. Αντίρροπα σε αυτές τις πιέσεις αναμένεται να λειτουργήσει η επανεκκίνηση του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ.

Από τα διαθέσιμα στοιχεία για το διεθνές εμπόριο παγκοσμίως το 2019, στο πλέον πρόσφατο τρίμηνο που αυτά αφορούν (Σεπτέμβριος - Νοέμβριος) σημειώθηκε επιτάχυνση της υποχώρησης του όγκου του έναντι της αντίστοιχης περιόδου πρόπερσι, σε σύγκριση με την πτώση στην προγενέστερη περίοδο Ιανουαρίου - Αυγούστου. Συγκεκριμένα, ο όγκος του διεθνούς εμπορίου περιορίστηκε κατά 1,3% στην πρόσφατη περίοδο, έναντι μείωσης 0,2% νωρίτερα πέρυσι και ανόδου 2,9% στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2018³⁸. Βάσει των πλέον πρόσφατων προβλέψεων για το ρυθμό μεγέθυνσης του όγκου παγκόσμιου εμπορίου, αυτός θα επιταχυνθεί στο νέο έτος σε 2,2%, από 1,1% το 2019³⁹. Ωστόσο αυτός ο ρυθμός είναι σαφώς προς τα κάτω αναθεωρημένος σε σχέση με την προηγούμενη πρόβλεψη (3,2%).

Σε ότι αφορά τις πρόσφατες τάσεις στις διεθνείς εμπορικές ροές ελληνικών αγαθών και υπηρεσιών, τα μέχρι τώρα διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2019 αφορούν έως τον περασμένο Νοέμβριο. Από αυτά προκύπτει στην πρόσφατη περίοδο Σεπτεμβρίου - Νοεμβρίου επιτάχυνση της κάμψης των εξαγωγών προϊόντων όταν στο αρχικό

³⁸ CPB Netherlands World Trade Monitor

³⁹ World Economic Outlook Update, ΔΝΤ, Ιανουάριος 2020

τετράμηνο αυτές ενισχύονταν, όπως επίσης οριακή επιβράδυνση της ανόδου στις υπηρεσίες. Αναλυτικά, οι εξαγωγές προϊόντων, σε τρέχουσες τιμές, υποχώρησαν στην περίοδο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου πέρυσι, σε σύγκριση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018, κατά 5,3%, ενώ στο προηγούμενο τετράμηνο του 2019 περιορίζονταν κατά 1,4% και στην ίδια περίοδο πρόπερσι αυξάνονταν κατά 17,6%. Η υποχώρηση των εξαγωγών προήλθε αποκλειστικά από τη μείωση των εξαγωγών πετρελαιοειδών κατά 21,2% ή €655,4 εκατ., ενώ ένα έτος νωρίτερα αυτές είχαν ενισχυθεί κατά 37,8% ή €849,2 δισεκ. και στο προηγούμενο τετράμηνο πέρυσι περιορίζονταν κατά 7,5%. Αντιθέτως, έντονα ανοδικά κινήθηκαν οι εξαγωγές πλοίων, κατά 106,1%, ωστόσο το απόλυτο μέγεθός τους είναι πολύ μικρότερο από τις εκροές καυσίμων, για αυτό σε απόλυτους όρους η υποχώρηση ήταν €14,0 εκατ. Η αύξησή τους υπερέβηκε την προπέρσινη πτώση κατά 24,1%. Η ενίσχυση των εξαγωγών εκτός καυσίμων – πλοίων κατά 3,0% ή €170,6 εκατ. συγκράτησε κατά κύριο λόγο την πτώση του συνόλου των εξαγωγών αγαθών και ήταν ίδια έντασης με την αύξησή τους στο τετράμηνο Αυγούστου – Μαΐου (+2,9%), αλλά πολύ μικρότερη από ότι ένα έτος νωρίτερα (+9,0%). Καθώς οι εισαγωγές προϊόντων περιορίστηκαν στο πρόσφατο τρίμηνο κατά 2,2%, σε συνδυασμό με την κάμψη των εξαγωγών, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου διευρύνθηκε κατά 2,1%, ή €112,1 εκατ., από €5,42 δισεκ. σε €5,53 δισεκ. Συνολικά από την αρχή του έτους το έλλειμμα είναι μεγαλύτερο κατά €1,18 δισεκ. (+6,2%).

Στο σκέλος των διεθνών ροών υπηρεσιών, η αύξηση των εισπράξεων συνεχίστηκε στο χρονικό διάστημα Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου του περασμένου έτους, με παραπλήσιο ρυθμό με το προηγούμενο τρίμηνο (+6,1% ή +€597,8 εκατ. έναντι +6,8%), αλλά αρκετά βραδύτερα από ότι προς το τέλος του 2018 (+14,3%). Η συνέχιση της ανόδου των εξαγωγών υπηρεσιών συνεχίζει να προέρχεται κυρίως από το διεθνή τουρισμό (+11,7% ή +€486,7 εκατ.), τα οποία αυξάνονται με ρυθμό περίπου ίδιο με το προηγούμενο τρίμηνο (+11,0%) και ταχύτερα από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018 (+7,8%), τάση η οποία μάλλον αναδεικνύει την επέκταση της τουριστικής περιόδου. Έπονται σε ενίσχυση οι εισπράξεις από λοιπές υπηρεσίες, με 8,1% (+€94,8 εκατ.), σε αντίθεση με την πτώση τους κατά 7,5% στο προηγούμενο τρίμηνο και σε συνέχεια ανόδου κατά 7,3% ένα έτος νωρίτερα. Περαιτέρω επιβράδυνση παρουσίασαν οι διεθνείς μεταφορικές υπηρεσίες, σε 0,4% από 3,8% στο προηγούμενο τρίμηνο και 23,0% στην περίοδο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου του 2018. Κλιμακώθηκε στο πρόσφατο τρίμηνο και η ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης για υπηρεσίες από το εξωτερικό ηπιότερη των εξαγωγών τους. Αυξήθηκαν κατά 10,7% ή €496,9 εκατ., από άνοδο 4,9% στο προηγούμενο τρίμηνο και σαφώς εντονότερη αύξηση ένα χρόνο νωρίτερα (+14,8%). Η υψηλότερη ζήτηση αφορά κυρίως σε λοιπές υπηρεσίες (+18,6% ή +€214,8 εκατ.) και τουριστικές υπηρεσίες (+36,0% ή +€182,8 εκατ.). Κατόπιν της μεγαλύτερης ανόδου των εξαγωγών υπηρεσιών από τις εισαγωγές τους, το πλεόνασμα του ισοζυγίου υπηρεσιών βελτιώθηκε κατά 1,9% ή €102,0 εκατ. Συνολικά από την αρχή του έτους το πλεόνασμα στις διεθνείς ροές υπηρεσιών είναι μεγαλύτερο κατά €1,78 δισεκ. (+9,5%).

Στην πλευρά των τάσεων σε βασικά μεγέθη της διεθνούς οικονομίας τα οποία επηρεάζουν τις προοπτικές όλων των εθνικών οικονομιών, η τιμή του πετρελαίου (Brent) διαμορφώθηκε το τέταρτο τρίμηνο του 2019 στα \$63,2/βαρέλι, σημειώνοντας υποχώρηση 8,1% σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο πρόπερσι (\$68,8/βαρέλι). Ωστόσο, από την αρχή του περασμένου Οκτωβρίου η τάση της είναι συνεχώς ανοδική, με αποτέλεσμα από το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Νοεμβρίου να υπερβεί το επίπεδό της ένα χρόνο νωρίτερα και στο τέλος Δεκεμβρίου του 2019 να είναι 34% υψηλότερη από ότι ένα έτος πριν, διαφορά η οποία οφείλεται και στο πρόσκαιρα πολύ χαμηλό

επίπεδο στο οποίο βρισκόταν τότε. Η υψηλότερη τιμή στο τέλος της προηγούμενης χρονιάς οφειλόταν εν μέρει τις προσδοκίες της αγοράς ότι οι οικονομικές συνθήκες παγκοσμίως το 2020 θα είναι καλύτερες από ότι είχε αρχικά προβλεφθεί, λόγω και μιας πιθανής εμπορικής συμφωνίας μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Κίνας, όπως επίσης τα γεγονότα στο Ιράν, τα οποία αύξησαν την αβεβαιότητα για διαταραχές στην παραγωγή πετρελαίου στη Μέση Ανατολή.

Η ήπια επιτάχυνση της αύξησης της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας το τρέχον έτος, από 2,9% σε 3,3% θα αποτελέσει το βασικό παράγοντα αντίστοιχης τάσης στην τιμή του πετρελαίου. Η ταχύτερη μεγέθυνση δεν αναμένεται να προέλθει από τις πλέον αναπτυσσόμενες οικονομίες, στις οποίες ο μέσος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες εκθέσεις διεθνών οργανισμών, θα είναι είτε στάσιμος, είτε οριακά χαμηλότερος από πέρυσι⁴⁰. Θα στηριχθεί πρωτίστως στην κλιμάκωση της ανάπτυξης σε μεγάλες αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες της Λατινικής Αμερικής, της Μέσης Ανατολής, της Κεντρικής Ασίας και στην Ινδία. Υπό αυτές τις επιδράσεις, η τιμή του πετρελαίου το 2020 αναμένεται να διαμορφωθεί περίπου \$1,5 ή 2,5% χαμηλότερα από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, στα \$66,0/βαρέλι.

Οι πληθωριστικές επιδράσεις από την υψηλότερη τιμή του πετρελαίου στο τέλος του 2019, ενισχύθηκαν στις χώρες της Ευρωζώνης από τη συνεχώς χαμηλότερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου. Από το τέλος του περυσινού Αυγούστου έως τα μέσα Δεκεμβρίου η διαφορά της ισοτιμίας από πρόπερσι έβαινε μειούμενη, όχι λόγω ανατίμησης του ευρώ, η ισοτιμία του οποίου ήταν σχετικά σταθερή σε αυτό το χρονικό διάστημα, αλλά επειδή ένα έτος νωρίτερα η ισοτιμία είχε παρουσιάσει πτωτική τάση. Από τα μέσα Δεκεμβρίου έως το τέλος Ιανουαρίου η διαφορά έχει διευρυνθεί ελαφρώς, στα επίπεδα του περασμένου Νοεμβρίου. Κατόπιν αυτών των τάσεων, η διαφορά σε σύγκριση με το τέταρτο τρίμηνο 2018 και τις αρχές του 2019 έχει περιοριστεί στο 2,9%, από περίπου 5,9% στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι. Την τρέχουσα περίοδο η ισοτιμία κυμαίνεται στην περιοχή του 1,10, επίπεδο που είναι το χαμηλότερο από τα μέσα Μαΐου του 2017. Η υποχώρηση της ισοτιμίας πέρυσι οφείλεται κυρίως στην ολοκλήρωση της υποστηρικτικής νομισματικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στο τέλος του 2018, στις συνέπειες που είχε η επιδείνωση των προσδοκιών για τις προοπτικές της οικονομίας της ΕΕ στις αγορές κεφαλαίου της, στην επιβράδυνση της μεγέθυνσης του παγκόσμιου εμπορίου, εξαιτίας των επιπτώσεων των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού. Από την άλλη πλευρά, η σταθεροποίησή της στο καταληκτικό τρίμηνο του 2019 μάλλον σχετίζεται με τις προσδοκίες από την επανεκκίνηση του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ.

Εκτός από τις παραπάνω εξελίξεις, προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρωζώνη την τρέχουσα και την προσεχή περίοδο είναι η διαδικασία εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ, που ξεκίνησε πριν από λίγες ημέρες και θα είναι «συναινετική», η προσαρμογή της βιομηχανίας της σε διαρθρωτικές αλλαγές (π.χ. στην αυτοκινητοβιομηχανία), οι γεωπολιτικές εντάσεις και πολεμικές συρράξεις στη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική, η απομόχλευση του τραπεζικού συστήματος σε ορισμένες χώρες κ.ά. Από την άλλη πλευρά, κατόπιν της εμπορικής συμφωνίας ΗΠΑ – Κίνας στις 15 Ιανουαρίου, διαφαίνεται η προοπτική σταδιακής αποκλιμάκωσης των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού. Η 1^η φάση της συμφωνίας τους περιλαμβάνει τη μη επιβολή νέων δασμών εκατέρωθεν και τη μείωση ορισμένων εξ' αυτών οι οποίοι ήδη έχουν επιβληθεί. Οι δασμοί οι οποίοι επιβλήθηκαν από τις ΗΠΑ θα παραμείνουν σε ισχύ, έστω μειωμένοι, τουλάχιστον μέχρι τη διεξαγωγή των προεδρικών εκλογών στη χώρα, τον προσεχή Νοέμβριο. Ο

⁴⁰ *World Economic Outlook Update, ΔΝΤ, Ιανουάριος 2020*

συνεχιζόμενος επί σχεδόν δύο έτη «εμπορικός πόλεμος» μεταξύ των δύο μεγαλύτερων οικονομιών παγκοσμίως, έχει πλήξει τη ζήτηση εξαγωγών της Ευρωζώνης από την Κίνα. Πάντως, δεν διαφαίνονται μεσοπρόθεσμα παρόμοιες, κατευναστικές εξελίξεις στις άμεσες εμπορικές σχέσεις ΗΠΑ και ΕΕ. Με αφορμή τις επιδοτήσεις στην Airbus, οι ΗΠΑ έχουν επιβάλει δασμούς σε εισαγωγές ευρωπαϊκών προϊόντων αξίας \$7,5 δισεκ., με έγκριση από τον ΠΟΕ, όμως και η ΕΕ αναμένει σχετική απόφασή του για τις επιδοτήσεις από την αμερικάνικη κυβέρνηση στη Boeing. Επιπλέον, οι ΗΠΑ σχεδιάζουν την επιβολή δασμών στη Γαλλία, ως αντίποινα για τον ψηφιακό φόρο.

Ωστόσο πληθαίνουν τα σημάδια «κόπωσης» στην αμερικάνικη οικονομία, με το ρυθμό ανάπτυξης της να επιβραδύνεται περαιτέρω στο τρίτο τρίμηνο, σε 2,1%, από 2,3% στο προηγούμενο και 3,1% στο ίδιο τρίμηνο πέρυσι. Υπό αυτές τις ποικίλες επιδράσεις, θεωρείται ως πλέον πιθανή εξέλιξη στην ισοτιμία ευρώ/δολαρίου η διακύμανσή της στο αρχικό εξάμηνο του 2020 σε ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο από το τρέχον, το οποίο θα είναι και παρόμοιο με το αντίστοιχο κατά το 2019, ενδεχομένως και ελαφρώς υψηλότερο. Συνεπώς, θα μετριάζει ελαφρώς το υψηλότερο ενεργειακό κόστος, λόγω της μεγαλύτερης από ότι το 2019 τιμής του πετρελαίου. Επίσης, δεν θα ευνοεί σε σχέση με ένα χρόνο πριν την ανταγωνιστικότητα στις ΗΠΑ των προϊόντων και υπηρεσιών της Ευρωζώνης στα οποία δεν υφίστανται περιορισμοί.

Ως προς τις πλέον πρόσφατες εξελίξεις σε τμήματα της οικονομικής δραστηριότητας και σε βραχυχρόνιους οικονομικούς δείκτες, τα διαθέσιμα στοιχεία αφορούν στους δύο πρώτους μήνες του τέταρτου τριμήνου και ορισμένα μόνο τον Οκτώβριο. Σε αυτά αποτυπώνονται ως επί το πλείστον τάσεις ανόδου. Σε ορισμένους κλάδους η ανάκαμψη επιταχύνεται, ενώ σε άλλους επιβραδύνεται. Υπάρχουν και ορισμένοι, λίγοι κλάδοι με κλιμάκωση πτώσης. Αναλυτικά, βάσει των πλέον πρόσφατων στοιχείων, η πτώση στη βιομηχανική παραγωγή στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους επιταχύνθηκε ελαφρώς, στο 1,8%, από 0,4% στο τρίμηνο Ιουνίου – Αυγούστου, όταν ένα χρόνο νωρίτερα το προϊόν της βιομηχανίας ενισχυόταν με ρυθμό 2,8%. Η επιτάχυνση της συρρίκνωσης της παραγωγής στο βιομηχανικό τομέα προήλθε κυρίως από την αντίστοιχη εξέλιξη στην Παροχή Ηλεκτρισμού, στον οποίο η πτώση ανήλθε στο 13,0%, από 1,7% ένα τρίμηνο πριν. Επιβράδυνση παρουσίασε η άνοδος της παραγωγής στην Παροχή Νερού, από 3,0% σε 0,8%, δραστηριότητα όμως με μικρή βαρύτητα στο προϊόν της βιομηχανίας. Από την άλλη πλευρά, η υποχώρηση εξασθένησε στα Ορυχεία – Λατομεία, σε 7,8%, από 12,9% ενώ στη Μεταποίηση, που αποτελεί τον πυρήνα της βιομηχανίας σημειώθηκε ήπια αύξηση της παραγωγής στο πρόσφατο τρίμηνο, 1,6%, έναντι οριακής 0,3% τους καλοκαιρινούς μήνες. Η αύξηση των νέων οικοδομών κλιμακώθηκε στους καλοκαιρινούς μήνες πέρυσι, σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο (+17,6% από +10,6% ο αριθμός των αδειών), όπως και η επιφάνεια (+31,5% από +13,8%) και ο όγκος τους (+38,6% από +9,4%). Τον Οκτώβριο εκδηλώθηκε, τουλάχιστον πρόσκαιρα, πτώση στα οικοδομικά έργα, καθώς μεν οι άδειες αυξήθηκαν (+12,6%), όμως η επιφάνεια και ο όγκος περιορίστηκαν (-6,0% και -12,0% αντίστοιχα). Όπως προαναφέρθηκε, η ενίσχυση της δραστηριότητας στον τουριστικό τομέα συνεχίστηκε τουλάχιστον έως το Νοέμβριο, αποτελώντας, αποτελώντας τη βασική αιτία της διεύρυνσης των εξαγωγών υπηρεσιών. Οι διεθνείς αεροπορικές αφίξεις ενισχύθηκαν κατά το τέταρτο τρίμηνο σε σύγκριση με ένα χρόνο πριν, κατά 8,9% ή 206,4 χιλ. άτομα. Στην ίδια περίοδο οι διεθνείς οδικές αυξήσεις υποχώρησαν οριακά, κατά 1,7% ή 36,4 χιλ.

Στο σκέλος των μεγεθών τα οποία αντανακλούν το κλίμα και τις διαθέσεις στην πλευρά της ζήτησης της εγχώριας οικονομίας, σημειώνεται στο τέταρτο τρίμηνο του περασμένου έτους σαφής κλιμάκωση της δραστηριότητας στο Λιανικό Εμπόριο, σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, καθώς ο όγκος της αυξήθηκε έντονα σε αμφοτέρους τους μήνες Οκτώβριο και Νοέμβριο, κατά μέσο όρο κατά 5,1%, έναντι ανόδου 1,4% προηγουμένως. Αυτή η εξέλιξη σηματοδοτεί μια ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης. Από την άλλη πλευρά, ο ρυθμός μεταβολής του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή στο καταληκτικό τρίμηνο του 2019 ήταν, όπως στο προηγούμενο, ουσιαστικά μηδενικός (0,1% κατόπιν -0,1%). Η επίδραση της μείωσης του ΦΠΑ τον Μάιο υποχωρεί, καθώς η πτώση τιμών στην κατηγορία αγαθών Διατροφή – μη αλκοολούχα ποτά επιβραδύνθηκε από 1,8%, σε 0,6%. Η επιτάχυνση της μείωσης τιμών στην κατηγορία Στέγαση, από -0,3% σε -1,4%, οφείλεται στην πρόσκαιρη, εκτεταμένη υποχώρηση των τιμών της ενέργειας για οικιακή χρήση στον περασμένο Οκτώβριο, η οποία εξανεμίστηκε στο επόμενο δίμηνο. Η μεγαλύτερη μείωση τιμών στο τέταρτο τρίμηνο σημειώθηκε στην Αναψυχή – πολιτιστικές δραστηριότητες (-1,8%) και στα Διαρκή αγαθά, είδη νοικοκυριού και υπηρεσίες (-1,5%). Τη μεγαλύτερη αύξηση τιμών στην πρόσφατη περίοδο παρουσίασαν οι Επικοινωνίες (+2,0%), οι υπηρεσίες Υγείας (+1,9%) και οι Μεταφορές (+1,8%), κυρίως από την άνοδο των τιμών στα αεροπορικά εισιτήρια. Αυτές οι ανοδικές τάσεις είχαν εκδηλωθεί σχεδόν από την αρχή του 2019.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω τάσεις σε οικονομικά μεγέθη και δείκτες δραστηριότητας, καθώς και τις τρέχουσες και αναμενόμενες εξελίξεις, κυρίως τις αλλαγές στην άμεση φορολογία επιχειρήσεων και νοικοκυριών στον προϋπολογισμό και τα υπόλοιπα μέτρα που έχουν εξαγγελθεί 2020, τα πολύ χαμηλά επιτόκια δανεισμού του ελληνικού δημοσίου, τις αρκετά θετικές προσδοκίες εγχωρίως, τα ρίσκα επιδείνωσης του διεθνούς περιβάλλοντος, αλλά και την επανεκκίνηση του Q-E από την ΕΚΤ για την πραγματοποίηση προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ και λοιπά μακροοικονομικά μεγέθη, αναμένεται πως οι καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών κλιμακώθηκαν στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι. Η ενίσχυσή τους προήλθε κυρίως από την ολοκλήρωση της αβεβαιότητας εξαιτίας του εκλογικού κύκλου, αλλά και την εμπιστοσύνη στην ασκούμενη οικονομική πολιτική, από την άμεση εφαρμογή ορισμένων δεσμεύσεων για φοροελαφρύνσεις, καθώς και από όσες περιλήφθηκαν στον προϋπολογισμό του 2020. Αμφότερες οι εξελίξεις στις προσδοκίες των νοικοκυριών αποτυπώνονται στη συνεχή βελτίωση της καταναλωτικής εμπιστοσύνης, που είχε ως αποτέλεσμα τη διακύμανσή της στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα σε διαχρονικά υψηλό επίπεδο 19 ετών. Η αυξημένη πρόθεση για κατανάλωση μπορεί να υποστηριχθεί και από τις αυξημένες μεταβιβαστικές πληρωμές (αναδρομικά στα ειδικά μισθολόγια, χορήγηση έκτακτης συνταξιοδοτικής παροχής τον Μάιο) και την αύξηση του κατώτατου μισθού στο αρχικό εξάμηνο του 2019, που δεν είχαν αποτυπωθεί στις δαπάνες των νοικοκυριών σε εκείνο το χρονικό διάστημα. Μια κλιμάκωση της ιδιωτικής κατανάλωσης από τον Οκτώβριο αποτυπώνεται σε βραχυχρόνιους δείκτες δραστηριότητας οι οποίοι σχετίζονται στενά με τα νοικοκυριά, όπως ο δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο.

Η επίδραση των μέτρων στον προϋπολογισμό τα οποία αφορούν στα νοικοκυριά θα εκδηλωθεί κατά κύριο λόγο στη διάρκεια του τρέχοντος έτους, όπως και άλλων παρεμβάσεων οι οποίες έχουν εξαγγελθεί για φέτος (περαιτέρω μείωση ΕΝΦΙΑ, μείωση εισφοράς αλληλεγγύης, μείωση ασφαλιστικών εισφορών). Η εγχώρια ιδιωτική καταναλωτική δαπάνη θα τονωθεί και φέτος από την περαιτέρω υποχώρηση της ανεργίας. Η διεύρυνση της απασχόλησης αναμένεται να προέλθει πάλι κυρίως από κλάδους διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων και υπηρεσιών, όπως ο Τουρισμός, οι Μεταφορές, ορισμένοι μεταποιητικοί, καθώς και από τις Κατασκευές και το δημόσιο τομέα. Από την άλλη πλευρά, δεν προβλέπεται για ακόμα ένα έτος τόνωση των καταναλωτικών εξόδων από

την τραπεζική χρηματοδότηση, η καθαρή αύξηση της οποίας μάλλον θα αφορά εξ' ολοκλήρου στις επιχειρήσεις. Συνεκτιμώντας τα παραπάνω, εκτιμάται πως οι καταναλωτικές δαπάνες διευρύνθηκαν τελικά πέρυσι κατά 0,5%, ενώ φέτος η αύξησή τους θα κλιμακωθεί ήπια, στο 1,3-1,5%.

Σε ότι αφορά την τάση στο σκέλος της εγχώριας κατανάλωσης που πραγματοποιείται από το δημόσιο τομέα, όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, η ισχυρή αύξησή της στο τρίμηνο Απριλίου - Ιουνίου, η οποία αναθεωρήθηκε προς τα επάνω κατά την ανακοίνωση των στοιχείων ΑΕΠ για το τρίτο τρίμηνο, ήταν συγκυριακή και οφείλεται στον εκλογικό κύκλο. Η τάση στη δημόσια κατανάλωση επανήλθε από το επόμενο τρίμηνο στο πλαίσιο στο οποίο κινούταν προ των εκλογών. Άλλωστε, η συνέχιση μιας τόσο ισχυρής ανόδου θα αποτελούσε εστία κινδύνου απόκλισης από τους δημοσιονομικούς στόχους. Στη συγκράτηση των καταναλωτικών εξόδων στο τελευταίο τρίμηνο πέρυσι θεωρείται πως συνέβαλε το επίπεδό τους ένα χρόνο πριν, το οποίο ήταν σαφώς υψηλότερο των προηγούμενων τριμήνων και αναμένεται να προκαλέσει ένα αρνητικό αποτέλεσμα βάσης ένα έτος μετά.

Το 2020 θα επενεργήσουν αντίρροπα στη διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης ορισμένες διαρθρωτικές αλλαγές στον καθορισμό, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των δαπανών στο δημόσιο τομέα, οι οποίες αναφέρθηκαν παραπάνω. Από αυτές τις πολιτικές εκτιμάται στο φετινό προϋπολογισμό πως θα εξοικονομηθούν €673 εκατ. Επιπλέον, δεν θα επαναληφθούν οι σχετιζόμενες με τις εκλογές δαπάνες που έγιναν το 2019. Αντιθέτως, η αύξηση των εργοδοτικών εισφορών του δημοσίου, κυρίως λόγω της αύξησης του ποσοστού των εργοδοτικών εισφορών υπέρ του ΕΦΚΑ από 10% φέτος σε 13,33% την επόμενη χρονιά, θα διευρύνει τη δημόσια κατανάλωση κατά €325 εκατ. Αυξητικά στις καταναλωτικές δαπάνες του δημόσιου τομέα θα επενεργήσουν και οι αναμενόμενες προσλήψεις σε ένα μεγάλο εύρος κρατικών υπηρεσιών (παιδεία, υγεία, δημόσια ασφάλεια, εθνική άμυνα, τοπική αυτοδιοίκηση κ.ά.). Υπό τις παραπάνω επιδράσεις, η άνοδος της δημόσιας κατανάλωσης το προηγούμενο έτος εκτιμάται πως διαμορφώθηκε σε 2,0%, ενώ για φέτος αναμένεται μικρή υποχώρησή της, κατά 0,5-1,0%.

Στο πεδίο των επενδύσεων, κατόπιν της ολοκλήρωσης του εκλογικού κύκλου και της αβεβαιότητας που συνεπάγεται, μείζονα ζητήματα είναι η γρήγορη ολοκλήρωση των πρόσφατων αλλαγών στο σχετικό ρυθμιστικό πλαίσιο και των υπόλοιπων μέτρων τα οποία αφορούν στην επιχειρηματικότητα (φορολογία, εργασιακές σχέσεις, «κόκκινα» δάνεια) και η εύρεση ρευστότητας, με βιώσιμους όρους. Ο νέος αναπτυξιακός νόμος (ν.4635/2019), οι ρυθμίσεις χρεών προς το δημόσιο (επέκταση 120 δόσεων για οφειλές στα ασφαλιστικά ταμεία, αύξηση δόσεων πάγιας ρύθμισης προς την εφορία) και κυρίως οι φοροελαφρύνσεις οι οποίες περιλαμβάνονταν στον προϋπολογισμό του 2020, διαμορφώνουν σε σύντομο χρονικό διάστημα βασικές παραμέτρους των επενδύσεων και των τακτικών υποχρεώσεων των επιχειρήσεων. Για την υλοποίηση του επενδυτικού νόμου απαιτείται η ολοκλήρωση εκτεταμένης δευτερεύουσας νομοθεσίας (ΥΑ, ΚΥΑ), συνεπώς οι σχετικές διαδικασίες πρέπει να επισπευστούν προκειμένου ο νόμος να είναι λειτουργικός. Τα μέτρα που σχετίζονται με την άμεση φορολογία, εκτός του ότι διασαφηνίζουν βασικά χαρακτηριστικά του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, παρέχουν κεφαλαιακή στήριξη στην επιχειρηματικότητα, με όσα αφορούν στην άμεση φορολογία να ενισχύουν και τη βιωσιμότητα των επενδυτικών σχεδίων.

Ειδικά τα μέτρα της αναστολής ΦΠΑ στις οικοδομές με άδεια από 01/01/2006 και εφεξής και αναστολής του φόρου υπεραξίας στη μεταβίβαση ακινήτων για τρία έτη, θα αναθερμάνουν την αγορά ακινήτων η οποία παρουσιάζει καθίζηση στα πρόσφατα έτη, σε σύγκριση με πριν την εγχώρια δημοσιονομική κρίση. Ωστόσο, δεν αναμένεται να τονώσουν έντονα την οικοδομική δραστηριότητα, τουλάχιστον το προσεχές χρονικό διάστημα, καθώς αρχικά θα αυξήσουν τις συναλλαγές στο υπάρχον απόθεμα κατοικιών. Την απόκτηση κατοικίας ευνοεί φέτος η περυσινή μείωση του ΕΝΦΙΑ από 10% έως 30%. Από την άλλη πλευρά, ανασταλτικά στην αναθέρμανση της αγοράς ακινήτων θα επενεργήσει πρόσκαιρα η αναμονή της αναπροσαρμογής των αντικειμενικών αξιών, η οποία όμως θα πραγματοποιηθεί ταυτόχρονα με την περαιτέρω μείωση του ΕΝΦΙΑ. Σε κάθε περίπτωση, η μεγαλύτερη ώθηση στις Κατασκευές φέτος θα προέλθει από έργα σε παραχωρήσεις και ιδιωτικοποιήσεις, όπως αυτά στην περιοχή του Ελληνικού, στον ΟΛΠ, για την επέκταση του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, στα περιφερειακά αεροδρόμια, σε μαρίνες κ.λπ., όπως επίσης από κατασκευές στον κλάδο του Τουρισμού, για την αύξηση της δυναμικότητας και τη διεύρυνση – βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Οι πρόσφατες και αναμενόμενες εξελίξεις στα θέματα της διαχείρισης των «κόκκινων» δανείων, της πιστοληπτικής αξιολόγησης και των επιτοκίων επίσης ευνοούν την κλιμάκωση των επενδύσεων. Στη βάση αυτών, αναμένεται μεγαλύτερη πιστωτική επέκταση το τρέχον έτος προς τις επιχειρήσεις, η οποία θα εξαρτηθεί και από τη ροή των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα προς τις τράπεζες. Τα τρέχοντα χαμηλά επιτόκια θα αξιοποιηθούν στο προσεχές χρονικό διάστημα από περισσότερες εκ των μεγαλύτερων επιχειρήσεων για την άντληση πόρων από τις αγορές κεφαλαίων. Η πρόσφατη αναβάθμιση της πιστοληπτικής αξιολόγησης, την οποία αναμένεται να ακολουθήσουν και άλλες στο δεύτερο τρίμηνο του 2020, από τους υπόλοιπους οίκους αξιολόγησης, θα οδηγήσει σε αύξηση των τοποθετήσεων ξένων επενδυτών στην εγχώρια κεφαλαιαγορά, αποτελώντας πρόσθετη πηγή ρευστότητας για τις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών επιχειρήσεις.

Η αύξηση των εξαγωγών για ακόμα ένα έτος το 2019 και η αναμενόμενη περαιτέρω ενίσχυσή τους φέτος, συνεχίζουν να υποστηρίζουν τις επενδύσεις από επιχειρήσεις στους πλέον εξαγωγικούς κλάδους ή σε εκείνους με ταχύτατα ανερχόμενη εξωστρέφεια. Σε επίπεδο κλάδων το επενδυτικό ενδιαφέρον προβλέπεται να εκδηλωθεί κυρίως στον Τουρισμό, σε κλάδους της Μεταποίησης, στις Μεταφορές και την Αποθήκευση. Όπως έχει επισημανθεί επανειλημμένως, ένα μεγάλο τμήμα τους θα αφορά στην απόκτηση μηχανολογικού εξοπλισμού, τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, μεταφορικών μέσων, η οποία καλύπτεται σε σημαντικό βαθμό από εισαγωγές.

Ως προς τη συμβολή στις επενδύσεις του δημόσιου τομέα εκτός εκείνης η οποία οφείλεται στη δραστηριότητα του ΤΑΙΠΕΔ και αξιολογήθηκε παραπάνω, εκτιμάται ότι πέρυσι ενισχύθηκε σε μικρό βαθμό από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, εξαιτίας της περισσότερο εμπροσθοβαρούς υλοποίησης σε σχέση με πρόπερσι και όχι λόγω του συνολικού επιπέδου των ενισχύσεων, το οποίο μάλλον ήταν λίγο μικρότερο ή παρόμοιο με εκείνο το 2018, ένα από τα χαμηλότερα διαχρονικά. Δεδομένων της περυσινής υλοποίησης και του ότι ο προϋπολογισμός δαπανών του ΠΔΕ το 2020 είναι αμετάβλητος για πέμπτο έτος (€6,75 δισεκ.), υφίσταται η δυνατότητα αύξησης δαπανών φέτος, ενισχύοντας τον αντίκτυπο των δημοσίων επενδύσεων στην επενδυτική δραστηριότητα.

Συνεκτιμώντας την οριακή αύξηση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου στο εννεάμηνο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του προηγούμενου έτους, η οποία οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην ανασταλτική επίδραση στις επενδύσεις του εκλογικού κύκλου, και τις τάσεις, παρατηρούμενες και

αναμενόμενες, στους παράγοντες που επηρεάζουν τις επενδύσεις, εκτιμάται πως η επενδυτική δραστηριότητα ενισχύθηκε την προηγούμενη χρονιά λιγότερο από ότι αναμενόταν σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, κατά 4-5%. Οι επενδύσεις θα κλιμακωθούν έντονα το 2020, με τη διεύρυνσή τους να κυμαίνεται σε διψήφιο ποσοστό, στην περιοχή του 13-15%.

Στον εξωτερικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, όπως προκύπτει από τα στοιχεία που παρατέθηκαν προηγουμένως, η τάση στις εξαγωγές προϊόντων, σε τρέχουσες τιμές, είναι πτωτική στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου (-5,3%), ενώ η διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών δεν μεταβλήθηκε ουσιαστικά σε σύγκριση με το προηγούμενο τετράμηνο (+6,8%). Όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενες εκθέσεις, οι εξελίξεις στις εξαγωγές αγαθών οφείλονται κυρίως σε συγκεκριμένες, λίγες χώρες, όχι σε μια γενικευμένη εξασθένηση της ζήτησης για ελληνικά προϊόντα. Συγκεκριμένα, από την αρχή του περασμένου έτους έως το Νοέμβριο οι εξαγωγές προς το Λίβανο περιορίστηκαν κατά €337,3 εκατ. ή 23,9%, προς τη Σιγκαπούρη κατά €241 εκατ. ή 65,1%, προς την Αίγυπτο κατά €224,5 εκατ. ή 20,5%, προς την Τουρκία κατά €193,4 ή 10,1% και προς το Γιβραλτάρ κατά €155,4 εκατ. ή -27,3%, δηλαδή συνολικά κατά €1,15 δισεκ. προς πέντε χώρες. Από αυτές προήλθε το 62% της πτώσης προς όλους τους προορισμούς στους οποίους οι ελληνικές εξαγωγές ήταν λιγότερες από πρόπερσι. Προς την Ευρωζώνη, την πλέον σημαντική περιφέρεια για τις ελληνικές εξαγωγές, παρότι η αύξηση ήταν σαφώς μικρότερη από ότι το 2018 (+16,0%), συνεχίστηκε για άλλο ένα έτος, φθάνοντας το 6,6% ή +€750,5 εκατ. Η τάση προς τις ΗΠΑ ήταν ήπια πτωτική, -3,8% ή -€33,8 εκατ., σε αντίθεση με την άνοδό τους κατά 22,0%.

Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, η εξασθένηση φέτος της ανόδου των εξαγωγών από την Ευρωζώνη οφείλεται στην επιβράδυνση της ανάπτυξής της, με το μέσο ρυθμό της στα τρία πρώτα τρίμηνα να είναι 1,3%, έναντι 2,1% ένα χρόνο νωρίτερα. Η υποχώρηση της ανάπτυξης προέρχεται από την ολοκλήρωση της επέκτασης της πολιτικής νομισματικής χαλάρωσης από την ΕΚΤ (Q-E), τις δυσχέρειες προσαρμογής της βιομηχανίας σε διαρθρωτικές αλλαγές (π.χ. της αυτοκινητοβιομηχανίας), την κάμψη της εξαγωγικής ζήτησης από την Κίνα, τα μέτρα εμπορικού προστατευτισμού των ΗΠΑ. Από την άλλη πλευρά, η αγορά εργασίας παρουσιάζει μεγάλη ανθεκτικότητα και η ανεργία συνεχίζει να υποχωρεί. Οι περισσότερες από τις παραπάνω δυσμενείς επιδράσεις θα συνεχιστούν τουλάχιστον στο πρώτο εξάμηνο του 2020. Εξάιρεση αποτελεί η μη επέκταση του Q-E, την οποία η ΕΚΤ σταμάτησε από την 1^η Νοεμβρίου πέρυσι, με επανεκκίνηση αγορών περιουσιακών στοιχείων €20 δισεκ. μηνιαίως. Παραμένει δύσκολο να εκτιμηθούν οι επενέργειες της διαδικασίας συναινετικού Brexit η οποία ξεκίνησε πρόσφατα. Κυρίως υπό αυτές τις επιδράσεις προβλέπεται στις πλέον πρόσφατες εκθέσεις διεθνών οργανισμών πως η οικονομία της Ευρωζώνης μεγεθύνθηκε κατά 1,2% το 2019 και θα αναπτυχθεί κατά 1,3% φέτος, από 1,9% πρόπερσι και 2,4% το 2017. Σε αντιστοιχία με τη μικρή κλιμάκωση της ανάπτυξης φέτος στην Ευρωζώνη, θεωρείται ως πλέον πιθανή μια μικρή επιτάχυνση των ελληνικών εξαγωγών προς αυτή το τρέχον έτος. Ευρύτερα, οι εξαγωγές προϊόντων θα ευνοηθούν από την επιτάχυνση του ρυθμού διεύρυνσης του όγκου του παγκοσμίου εμπορίου από 1,0% σε 2,9%.⁴¹

Στο σκέλος των εξαγωγών που αφορούν υπηρεσίες, βάσει των σχετικών στοιχείων που αναφέρθηκαν παραπάνω, συνεχίστηκε η αύξηση των εισπράξεων από το διεθνή τουρισμό

⁴¹ World Economic Outlook Update, Ιανουάριος 2020

συνεχίστηκε στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου - Νοεμβρίου, παρά τις επιπτώσεις της χρεωκοπίας της Thomas Cook. Προβλέψεις για την τάση του διεθνούς τουρισμού το 2020 είναι πρόωρο να γίνουν. Εφόσον οι γεωπολιτικές εντάσεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο κλιμακωθούν, η τουριστική κίνηση θα επηρεαστεί αρνητικά σε όλες τις χώρες αυτής της περιοχής, ωστόσο σε διαφορετικό βαθμό. Τη διεύρυνση των εισπράξεων από την παροχή υπηρεσιών διεθνώς συνέχισε να υποστηρίζει η παροχή διεθνών μεταφορικών υπηρεσιών, λιγότερο από ότι νωρίτερα το προηγούμενο έτος. Στην ανάπτυξή τους στα έτη που έρχονται μπορούν να συμβάλουν η πώληση του 67% του ΟΛΘ και η επέκταση της δραστηριότητας της Cosco στον Πειραιά. Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω τάσεις και εξελίξεις, η μέση ενίσχυση των εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών πέρυσι εκτιμάται πως τελικά διαμορφώθηκε στην περιοχή του 6,0%. Στο επόμενο έτος η άνοδος θα συνεχιστεί με παραπλήσιο ρυθμό, ίσως ελαφρώς χαμηλότερο. Αυτός θα εξαρτηθεί κυρίως από τις παραμέτρους που επηρεάζουν τις εξαγωγές υπηρεσιών (γεωπολιτικές εξελίξεις, Brexit), οι οποίες πέρυσι είχαν μεγαλύτερη συμβολή στην άνοδο των εξαγωγών από τα προϊόντα.

Η διαφαινόμενη στα στοιχεία Λιανικού Εμπορίου για το τέταρτο τρίμηνο πέρυσι επιτάχυνση της ανόδου της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης, σε συνδυασμό με την ήπια αναθέρμανση της επενδυτικής δραστηριότητας, τάσεις οι οποίες σχετίζονται και με την παρέλευση του εκλογικού κύκλου, εκτιμάται πως κλιμάκωσαν τη ζήτηση για προϊόντα από το εξωτερικό στο τέλος του 2019, η οποία νωρίτερα πέρυσι σχετιζόταν σε μεγάλο βαθμό με τις εξαγωγές. Στη συγκεκριμένη περίοδο δεν θα αποτρέψει την άνοδο των εισαγωγών αγαθών το αρνητικό αποτέλεσμα βάσης από ένα υψηλό επίπεδο τους ένα έτος νωρίτερα, όπως στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι. Η ζήτηση για υπηρεσίες από το εξωτερικό, ως επί το πλείστον τουριστικές, επίσης φαίνεται ότι συνέχισε να ενισχύεται στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι, σύμφωνα με τα στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών.

Σε ότι αφορά την προβλεπόμενη δυναμική των εισαγωγών το 2020, οι πολύ περισσότερες επενδύσεις, αλλά και η μεγαλύτερη ιδιωτική κατανάλωση, θα κλιμακώσουν τη ζήτηση εισαγωγών αγαθών. Το υψηλό εισαγωγικό περιεχόμενο των περισσότερων εξαγωγών προϊόντων θα αποτελέσει για άλλο ένα έτος βασικό παράγοντα ενίσχυσης των εισαγωγών.

Από την άλλη πλευρά, καθώς ένα μεγάλο τμήμα των περισσότερων επενδύσεων θα αφορά σε κατασκευές, οι οποίες πραγματοποιούνται σε μεγάλο βαθμό με εγχωρίως παραγόμενα υλικά, η εισαγωγική ζήτηση λόγω των επενδύσεων αναλογικά θα είναι αρκετά μικρότερη της αύξησης των δεύτερων. Νέα άνοδο θα παρουσιάσει η ζήτηση ταξιδιωτικών υπηρεσιών από το εξωτερικό. Συνισταμένη των επιμέρους τάσεων αποτελεί η άνοδος των εισαγωγών πέρυσι κατά 4,0%, η οποία θα επιταχυνθεί φέτος σε 6,5-7,0 % το 2020.

Συνοψίζοντας τις προβλέψεις για τις τάσεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ το 2019 και το τρέχον έτος, οι καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών κλιμακώθηκαν στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι. Η ενίσχυσή τους προήλθε κυρίως από την ολοκλήρωση της αβεβαιότητας εξαιτίας του εκλογικού κύκλου, αλλά και την εμπιστοσύνη στην ασκούμενη οικονομική πολιτική. Η αυξημένη πρόθεση για κατανάλωση μπορεί να υποστηριχθεί και από τις υψηλές μεταβιβαστικές πληρωμές και την αύξηση του κατώτατου μισθού στο αρχικό εξάμηνο του περασμένου έτους. Φέτος η ιδιωτική κατανάλωση θα αναθερμανθεί από τα μέτρα περιορισμού της άμεσης φορολογίας και των εισφορών στον προϋπολογισμό, όπως επίσης από δημοσιονομικές παρεμβάσεις οι οποίες έχουν εξαγγελθεί για τη συνέχεια του έτους. Η εγχώρια ιδιωτική καταναλωτική δαπάνη θα ενισχυθεί για άλλον ένα χρόνο από την περαιτέρω υποχώρηση της ανεργίας. Δεν προβλέπεται τόνωση των καταναλωτικών εξόδων από την τραπεζική χρηματοδότηση, η καθαρή αύξηση της οποίας μάλλον θα αφορά εξ' ολοκλήρου στις επιχειρήσεις.

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο –Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής (σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2010)

Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές	2017	2018	2019	2020
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	1,5	1,9	1,8	2,3
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,9	1,1	0,5	1,5
Δημόσια Κατανάλωση	-0,4	-2,5	3,4	0,3
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	9,1	-12,2	10,1	12,5
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	6,8	8,7	4,3	3,4
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	7,1	4,2	5,1	4,0
Απασχόληση	1,5	1,7	2,2	2,2
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	0,5	1,3	0,4	1,1
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	0,0	0,5	0,0	0,1
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	1,1	0,8	0,5	0,6
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	1,6	-1,3	2,1	2,5
Καθαρές Εξαγωγές	-0,1	1,5	-0,3	0,3
Αποθέματα	0,1	1,8	0,0	0,0
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	0,7	1,0	1,3	-0,1
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-1,0	-1,1	-0,8	-0,8
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	176,2	181,2	175,2	163,1
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	21,5	19,3	17,3	15,4

Πηγή: European Economic Forecast, autumn 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2019

Σε ότι αφορά την τάση στο σκέλος της εγχώριας κατανάλωσης που πραγματοποιείται από το δημόσιο τομέα, η τάση των καταναλωτικών δαπανών του δημόσιου τομέα επανήλθε στο τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου του περασμένου έτους στο πλαίσιο στο οποίο κινούταν προ των εκλογών (ως επί το πλείστον ήπια πτώση), τάση η οποία θα συνεχιστεί στο καταληκτικό τρίμηνό του. Το 2020 θα επενεργήσουν ανασχετικά στη διεύρυνσή τους ορισμένες διαρθρωτικές αλλαγές στη δημοσιονομική διοίκηση, όπως η επισκόπηση δημοσίων δαπανών και εσόδων, η καθιέρωση προϋπολογισμού επιδόσεων. Αντίρροπα σε αυτές τις εξελίξεις θα επενεργήσουν η αύξηση των εργοδοτικών εισφορών του δημοσίου και οι αναμενόμενες προσλήψεις σε ένα μεγάλο εύρος κρατικών υπηρεσιών.

Στο πεδίο των επενδύσεων, κατόπιν της ολοκλήρωσης της αβεβαιότητας του εκλογικού κύκλου, μείζονα ζητήματα αποτελούν η γρήγορη ολοκλήρωση των πρόσφατων αλλαγών στο ρυθμιστικό πλαίσιο για τις επενδύσεις και των υπόλοιπων μέτρων τα οποία αφορούν στην επιχειρηματικότητα (φορολογία, εργασιακές σχέσεις, «κόκκινα» δάνεια), όπως επίσης η εύρεση ρευστότητας, με βιώσιμους όρους. Για την υλοποίηση του επενδυτικού νόμου απαιτείται η ολοκλήρωση εκτεταμένης δευτερεύουσας νομοθεσίας, συνεπώς δεν θα είναι άμεσα λειτουργικός. Τα φορολογικά μέτρα, εκτός του ότι διασαφηνίζουν βασικά χαρακτηριστικά του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, παρέχουν κεφαλαιακή στήριξη στην επιχειρηματικότητα και ενισχύουν και τη βιωσιμότητα των επενδυτικών σχεδίων. Η αναστολή του ΦΠΑ στις οικοδομές και του φόρου

υπεραξίας στη μεταβίβαση ακινήτων αρχικά θα αυξήσουν τις συναλλαγές στο υπάρχον απόθεμα κατοικιών. Η μεγαλύτερη ώθηση στις Κατασκευές φέτος θα προέλθει από έργα σε παραχωρήσεις και ιδιωτικοποιήσεις, όπως επίσης από κατασκευές στον κλάδο του Τουρισμού.

Πίνακας 3.3

Σύγκριση προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2019 – 2020 (σε σταθερές αγοραίες τιμές, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ		ΕΕ		ΙΟΒΕ		ΔΝΤ		ΟΟΣΑ	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
ΑΕΠ	2,0	2,8	1,8	2,3	2,1	2,2- 2,4	1,8	2,3	1,8	2,1
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,6	1,8	0,5	1,5	0,7	1,4	0,8	1,3	0,6	1,8
Δημόσια Κατανάλωση	1,6	0,6	3,4	0,3	2,0	-0,8	1,9	1,0	2,3	1,1
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	8,8	13,4	10,1	12,5	2,5	16,0	7,8	13,0	7,3	10,3
Εξαγωγές	4,9	5,1	4,3	3,4	6,0	5,6	4,3	4,3	3,9	3,6
Εισαγωγές	4,1	5,2	5,1	4,0	4,0	6,7	4,2	4,9	4,0	3,1
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	0,6	0,7	0,8	0,5	0,5	0,8	0,5	0,6	0,4	0,4
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	17,4	15,6	19,3	15,4	17,4	15,5	17,5	15,6	17,5	16,3
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	1,2	1,2	1,0	1,3	:	:	0,1	-0,5	1,3	1,0
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	:	:	-1,1	-1,1	:	:	-2,8	-2,9	-0,5	0,2

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019 – European Economic Forecast, autumn 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2019 - Η Ελληνική Οικονομία 04/19, ΙΟΒΕ, Φεβρουάριος 2020 – 2019 Article IV Consultation, ΔΝΤ, Νοέμβριος 2019 - Economic Outlook 106, ΟΟΣΑ, Νοέμβριος 2019

Οι πρόσφατες και αναμενόμενες εξελίξεις στα θέματα της διαχείρισης των «κόκκινων» δανείων, της πιστοληπτικής αξιολόγησης και των επιτοκίων, επίσης ευνοούν την κλιμάκωση των επενδύσεων. Αναμένεται μεγαλύτερη πιστωτική επέκταση από πέρυσι προς τις επιχειρήσεις. Τα τρέχοντα χαμηλά επιτόκια θα αξιοποιηθούν προσεχώς περισσότερο από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις για την άντληση πόρων από τις αγορές κεφαλαίων. Η αύξηση των εξαγωγών για ακόμα ένα έτος το 2019 και η αναμενόμενη περαιτέρω ενίσχυσή τους φέτος, συνεχίζουν να υποστηρίζουν τις επενδύσεις από επιχειρήσεις στους πλέον εξαγωγικούς κλάδους ή σε εκείνους με ταχύτατα ανερχόμενη εξωστρέφεια.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, η ανοδική τάση στις εξαγωγές αγαθών μάλλον εξασθένησε στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι, πρωτίστως από την εκτεταμένη υποχώρηση των εξαγωγών σε συγκεκριμένες χώρες (Λίβανος, Σιγκαπούρη, Αίγυπτος) και καθώς δεν αναμένεται επιτάχυνση της ανάπτυξης στον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, την Ευρωζώνη. Η περυσινή επιβράδυνση της ανάπτυξης στην Ευρωζώνη θα υποχωρήσει ελαφρώς το 2020, με τη συνδρομή της περισσότερο υποβοηθητικής νομισματικής πολιτικής, κατόπιν της επανεκκίνησης του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης, τη σταδιακή αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων στη βιομηχανία της και τη σταδιακή αποκλιμάκωση του εμπορικού πολέμου ΗΠΑ-Κίνας. Οι εξαγωγές προϊόντων θα ευνοηθούν το τρέχον έτος από την επιτάχυνση του παγκόσμιου εμπορίου. Ανασχετικά στη διεύρυνση τους θα επενεργήσουν, εφόσον συνεχιστούν και ιδίως εάν κλιμακωθούν, οι γεωπολιτικές εντάσεις και πολεμικές συρράξεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο

και τη Μέση Ανατολή, περιφέρειες στις οποίες βρίσκονται ορισμένοι σημαντικοί εμπορικοί εταίροι της Ελλάδας.

Στο σκέλος των εξαγωγών υπηρεσιών, η αύξηση των εισπράξεων από το διεθνή τουρισμό φαίνεται πως ήταν ανοδική έως το τέλος του 2019, με σαφώς ηπιότερο ρυθμό από ότι το καλοκαίρι, ενδεχομένως λόγω των επιπτώσεων της χρεωκοπίας της Thomas Cook. Προβλέψεις για την τάση του διεθνούς τουρισμού το 2020 είναι πρόωρο να γίνουν. Εφόσον οι γεωπολιτικές εντάσεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο κλιμακωθούν, η τουριστική κίνηση θα επηρεαστεί αρνητικά σε όλες τις χώρες αυτής της περιοχής, ωστόσο σε διαφορετικό βαθμό μεταξύ τους. Στη διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών θα συνεχίσει να συμβάλλει η κλιμάκωση των διεθνών μεταφορών μέσω Ελλάδας, η οποία παρουσιάζει ισχυρές προοπτικές τα επόμενα χρόνια με την πώληση του ΟΛΘ και την επέκταση της δραστηριότητας της Cosco στον Πειραιά.

Λόγω της επιτάχυνσης της ανόδου της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο και της ήπιας αναθέρμανσης της επενδυτικής δραστηριότητας, θα κλιμακωθεί η ζήτηση για προϊόντα από το εξωτερικό στο τέλος του 2019. Η ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες επίσης φαίνεται ότι συνέχισε να ενισχύεται στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι. Το 2020, οι πολύ περισσότερες επενδύσεις, αλλά και η μεγαλύτερη ιδιωτική κατανάλωση, θα κλιμακώσουν τη ζήτηση εισαγωγών αγαθών. Νέα άνοδο θα παρουσιάσει η ζήτηση ταξιδιωτικών υπηρεσιών από το εξωτερικό.

Συνισταμένη των τάσεων στις συνιστώσες του ΑΕΠ στο περυσινό εννεάμηνο, των προβλεπόμενων για το τελευταίο τρίμηνο πέρυσι και το νέο έτος εξελίξεων στους παράγοντες οι οποίοι τις επηρεάζουν, αποτελεί η επί τα βελτίω αναθεώρηση της πρόβλεψης για αύξηση του εγχώριου προϊόντος πέρυσι, από 1,8% σε 2,1%. Η αναθεώρηση οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην αναθεώρηση των στοιχείων του δεύτερου τριμήνου. Η ανάπτυξη θα επιταχυνθεί οριακά στο επόμενο έτος στην περιοχή του 2,2% - 2,5%. Επισημαίνεται πως οι προβλέψεις για το ΑΕΠ του 2019 και του 2020 πραγματοποιούνται με τα δεδομένα για το ΑΕΠ του 2018 από τις προσωρινές εκτιμήσεις του περασμένου Μαρτίου, καθώς η προγραμματισμένη για τις 16 Οκτωβρίου δεύτερη εκτίμησή του αναβλήθηκε και ακόμα δεν έχει πραγματοποιηθεί. Επομένως, τυχόν σημαντικές αλλαγές στο ΑΕΠ του 2018 και τις συνιστώσες του από την τρέχουσα αναθεώρηση ενδέχεται να επηρεάσουν τις προβλέψεις σε επόμενες εκθέσεις του IOBE για το τρέχον έτος, με τρόπο ο οποίος δεν μπορεί να προβλεφθεί.

Η συνέχιση της ανόδου των εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο 2019 και το 2020, θα εξακολουθήσουν να αποτελούν τη σημαντικότερη αιτία υποχώρησης της ανεργίας, μέσω της αύξησης της απασχόλησης στους πλέον εξαγωγικούς κλάδους, τον Τουρισμό, τις Μεταφορές - αποθήκευση και τη Μεταποίηση. Η ισχυρή διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι θα συνεχιστεί και θα κλιμακωθεί στο επόμενο τρίμηνο, κατόπιν της πρόσληψης στη διάρκειά του 3,7 χιλ. αναπληρωτών εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση για το διδακτικό έτος 2019-2020. Ο δημόσιος τομέας θα συμβάλει και φέτος στην τόνωση της απασχόλησης μέσω των αναμενόμενων προσλήψεων σε αρκετές κρατικές υπηρεσίες (παιδεία, υγεία, δημόσια ασφάλεια, εθνική άμυνα, τοπική αυτοδιοίκηση κ.λπ.), καθώς και με προσωρινή απασχόληση στο δημόσιο τομέα μέσω ΟΑΕΔ, όπως με προγράμματα κοινωνοφελούς χαρακτήρα, σε δήμους, περιφέρειες, κέντρα

κοινωνικής πρόνοιας και υπηρεσίες υπουργείων την τοπική αυτοδιοίκηση, αλλά και για άλλους σκοπούς λόγους (πυροπροστασία, άνεργους πτυχιούχους κ.λπ.). Η κλιμάκωση της καταναλωτικής ζήτησης θα αυξήσει τις θέσεις εργασίας σε κλάδους παροχής τελικών υπηρεσιών προς καταναλωτές (Λιανικό Εμπόριο, Εστίαση). Ευρύτερα, η αναμενόμενη σημαντική κλιμάκωση της επενδυτικής δραστηριότητας, για τους λόγους οι οποίοι προαναφέρθηκαν (φοροελαφρύνσεις, συνέχιση και αύξηση πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις, δανεισμός από τις αγορές κεφαλαίου με βιώσιμους όρους, έργα σε μεγάλες παραχωρήσεις και ιδιωτικοποιήσεις και σε υποδομές στον Τουρισμό) θα έχει θετικό αντίκτυπο στη δημιουργία θέσεων εργασίας, μεταξύ άλλων κλάδων πρωτίστως σε εκείνο των Κατασκευών. Η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών κατά 0,5 π.μ. από 01/06/2019 πέρυσι και ο περιλαμβανόμενος στον προϋπολογισμό του 2020 περαιτέρω περιορισμός τους το τρέχον έτος, για εργοδότες και εργαζόμενους, θα τονώσει κυρίως τη ζήτηση εργασίας. Συνεκτιμώντας τους παραπάνω παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την απασχόληση, το ποσοστό ανεργίας κατά μέσο όρο πέρυσι εκτιμάται πως διαμορφώθηκε στο 17,4%, σχεδόν δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από πρόπερσι. Η κάμψη τους θα συνεχιστεί με παραπλήσια ένταση το 2020, διαμορφώνοντάς τη στην περιοχή του 15,5%.

Οι έως τώρα δημοσιονομικές παρεμβάσεις που αφορούν στα νοικοκυριά (μείωση ΕΝΦΙΑ, μείωση εισαγωγικού φορολογικού συντελεστή από 22% σε 9% και συντελεστών λοιπών εισοδηματικών κλιμακίων κατά μια μονάδα), καθώς και όσες έχουν εξαγγελθεί για τη συνέχεια του έτους (περαιτέρω μείωση ΕΝΦΙΑ, μείωση εισφοράς αλληλεγγύης, θα ενισχύσουν τα πραγματικά εισοδήματα και ακολούθως την καταναλωτική ζήτηση. Η νέα υποχώρηση της ανεργίας επίσης θα επενεργήσει τονωτικά σε αυτή. Ο προϋπολογισμός περιλάμβανε μειώσεις έμμεσων φόρων σε συγκεκριμένα προϊόντα τα οποία δεν ασκούν σημαντική επίδραση στο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (βρεφικά είδη, παιδικά καθίσματα, κράνη μοτοσικλετιστών), επομένως και στον πληθωρισμό. Όμως θα συνεχιστεί έως τον Μάιο, έστω φθίνουσα, η αντιπληθωριστική επίδραση από τις μειώσεις του ΦΠΑ πριν ένα χρόνο. Σε ότι αφορά την επίδραση των τιμών της ενέργειας, η ήπια επιτάχυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης το 2020, στο 3,3% από 2,9% πέρυσι, με σημαντική αναθέρμανση του παγκόσμιου εμπορίου (+2,9%, από +1,0%), θα τονώσουν τη ζήτηση πετρελαίου. Αυξητικά στις τιμές του θα επενεργήσουν οι γεωπολιτικές εντάσεις στις οποίες εμπλέκονται πετρελαιοπαραγωγές χώρες. Η επίδραση των συγκεκριμένων παραγόντων στις τιμές θα μετριαστεί από την ισχυρή διεύρυνση από πέρυσι της παραγωγής από τις ΗΠΑ, ενώ στις χώρες της Ευρωζώνης, οριακή θα είναι η ανάσχεση της αύξησης των τιμών από την υψηλότερη ισοτιμία ευρώ/δολαρίου. Πλέον πιθανή συνισταμένη αυτών των εξελίξεων θα είναι η μικρή αύξηση του ενεργειακού κόστους. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω στοιχεία και τάσεις, προβλέπεται μικρή επιτάχυνση του πληθωρισμού το 2020, στο 0,5% - 0,8%, από 0,3% το 2019, από την ισχυρότερη εγχώρια ζήτηση και ίσως μια ήπια αυξητική επίδραση των ενεργειακών αγαθών στις τιμές.

3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας

- Σταθερότητα βιομηχανικής παραγωγής στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2019 (+0,1%) αντί αύξησης 1,6% το 2018
- Επιβράδυνση πτώσης στις Κατασκευές. Απώλειες 3,9% αντί κάμψης 15,0% πρόπερσι
- Αύξηση στον όγκο Λιανικού Εμπορίου στο δεκάμηνο του 2019 κατά 0,8%, από 1,4% το 2018
- Άνοδος και στον κύκλο εργασιών των περισσότερων υποκλάδων των Υπηρεσιών στο εννέαμηνο του 2019, σε σύγκριση με ένα έτος νωρίτερα

Βιομηχανία

Στην περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου πέρυσι η βιομηχανική παραγωγή ουσιαστικά ήταν αμετάβλητη σε σύγκριση με το ενδεκάμηνο του 2018 (0,1%), ενώ σε εκείνο το χρονικό διάστημα αυξανόταν ήπια, κατά 1,6%. Επισημαίνεται η ισχυρή υποχώρηση του δείκτη βιομηχανικής παραγωγής τον περασμένο Νοέμβριο, κατά 8,1%.

Σχετικά με την τάση στις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων την ίδια περίοδο, επίσης ήταν σταθερές σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι όταν οι τιμές αυξάνονταν κατά 4,7%. Από την άλλη πλευρά, η έντονα θετική τάση του δείκτη κύκλου εργασιών στις διετίες 2017-2018 (+18,0% και +9,6% αντίστοιχα), ανακόπηκε το 2019 καθώς στο ενδεκάμηνο ο σχετικός δείκτης περιορίζεται κατά περίπου 1,4%.

Στην Ευρωζώνη, η βιομηχανική παραγωγή περιορίστηκε κατά 1,5% στην περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου, έναντι αύξησης 1,3% ένα χρόνο νωρίτερα. Ο δείκτης εμφανίζει πτωτική πορεία από την αρχή του 2019, η οποία μήνα με το μήνα επιταχύνεται. Η μεγαλύτερη κάμψη στη βιομηχανική παραγωγή μεταξύ των χωρών της ΕΖ καταγράφεται στη Γερμανία (-4,5% αντί αύξησης 1,4% την αντίστοιχη περίοδο του 2018). Αντίθετα, η μεγαλύτερη αύξηση σημειώνεται στη βιομηχανία της Ουγγαρίας (+6,2%, σε συνέχεια +3,5% το 2018).

Ποικίλες, αρκετά διαφορετικές μεταξύ τους τάσεις εκδηλώθηκαν στην παραγωγή βασικών τομέων της βιομηχανίας στην Ελλάδα κατά το περυσινό ενδεκάμηνο. Η μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε στα Ορυχεία - Λατομεία, όπου η παραγωγή περιορίστηκε κατά 11,8%, αντί αύξησης 0,5% το 2018. Ακολουθεί, με πολύ μικρότερη υποχώρηση, 4,3%, η Παροχή Ηλεκτρικής Ενέργειας, σε συνέχεια μείωσης 2,1% πρόπερσι. Ανοδικά κινήθηκε το προϊόν της Μεταποίησης, αλλά με ρυθμό μικρότερο σε σχέση με το 2018 (1,7% αντί 2,9%).

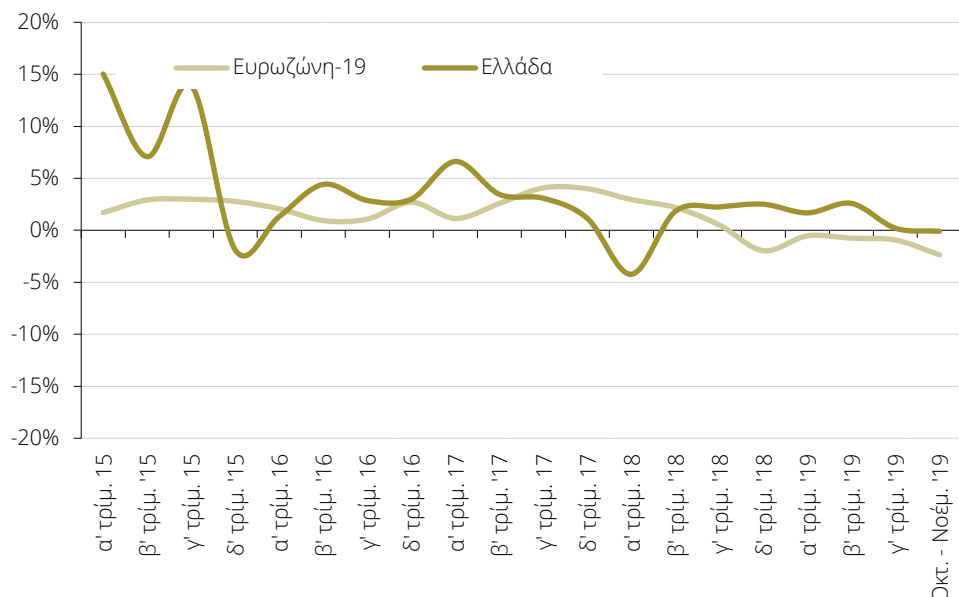
Αναλυτικότερα, στα Ορυχεία, έντονη μείωση της παραγωγής παρουσίασε η Εξόρυξη Άνθρακα και Λιγνίτη - Άντληση Αργού Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου (-27,6%, σε συνέχεια κάμψης 11,0% το 2018). Ακολούθησαν σε υποχώρηση η Εξόρυξη Μεταλλευμάτων (-11,3%, αντί αύξησης 20,0%) και τα Λοιπά Ορυχεία και Λατομεία (-10,1%, σε συνέχεια -5,1%).

Στη Μεταποίηση, η παραγωγή αυξήθηκε στους 14 από τους 24 κλάδους. Μεταξύ των κλάδων με αυξημένη βαρύτητα για την ελληνική οικονομία, τα Βασικά φαρμακευτικά προϊόντα διεύρυναν εκ νέου έντονα την παραγωγή τους κατά 24,8% (αντί +19,4% το 2018). Αύξηση υψηλότερη από το 2018 σημειώθηκε και στα Τρόφιμα, 1,8% αντί 0,1%. Τέλος, η παραγωγή των Βασικών μετάλλων περιορίστηκε κατά 2,1%, σε αντίθεση με την αύξηση κατά 3,8% το 2018.

Στους υπόλοιπους κλάδους της Μεταποίησης, η ευρύτερη πτώση στο ενδεκάμηνο του 2019 σημειώθηκε στην Κατασκευή Λοιπού Εξοπλισμού Μεταφορών (-11,5% αντί -5,5%), στην παραγωγή Οπτάνθρακα και Προϊόντων Δύλισης Πετρελαίου (-8,7% αντί +3,9%), και στην κατασκευή Ειδών Ένδυσης (-5,9% αντί -0,9%). Επίσης κινήθηκαν πτωτικά το προϊόν των Άλλων Μη Μεταλλικών Ορυκτών προϊόντων (-5,2%, αντί +2,4%) και η παραγωγή Δέρματος και Δερμάτινων Ειδών (-2,1% κατόπιν -3,6%).

Διάγραμμα 3.1

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη-19, Π.Μ. (%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους

Σταθερότητα βιομηχανικής παραγωγής στο ενδεκάμηνο του 2019 (+0,1%), αντί αύξησης 1,6% την αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Αντιθέτως, σημαντική αύξηση σημειώθηκε στην Παραγωγή Ηλεκτρονικών Υπολογιστών για δεύτερο έτος (+25,9% κατόπιν +15,5%) αλλά και στην Παραγωγή Προϊόντων Καπνού (+22,5% αντί κάμψης 10,1% το 2018). Η παραγωγή στα Πλαστικά και Ελαστικά αυξήθηκε κατά 7,8%, ταχύτερα από ότι πριν ένα χρόνο (+2,2%), ενώ τα Χημικά προϊόντα αυξήθηκαν κατά 6,0%, ελαφρώς λιγότερο από ότι το 2018 (+7,2%).

Κατά την εξεταζόμενη περίοδο, το προϊόν ενισχύθηκε σε 3 από τις 5 κύριες ομάδες βιομηχανικών αγαθών. Η παραγωγή Μη Διαρκών Καταναλωτικών Αγαθών αυξήθηκε 6,3%, ρυθμός που είναι υπερδιπλάσιος του προπέρσινου (+2,8%). Παρόμοια άνοδο παρουσίασαν και τα Κεφαλαιουχικά Αγαθά (+5,2% κατόπιν +5,8%). Τέλος, αύξηση κατά 1,6% παρουσίασαν τα Διαρκή Καταναλωτικά Αγαθά (+2,7% το 2018). Αντίθετα, η παραγωγή στην Ενέργεια περιορίστηκε κατά 5,4%, ταχύτερα

από πρόπερσι (-0,2%), ενώ στα Ενδιάμεσα αγαθά σημειώθηκε μείωση 1,0%, αντί αύξησης 1,6% το 2018.

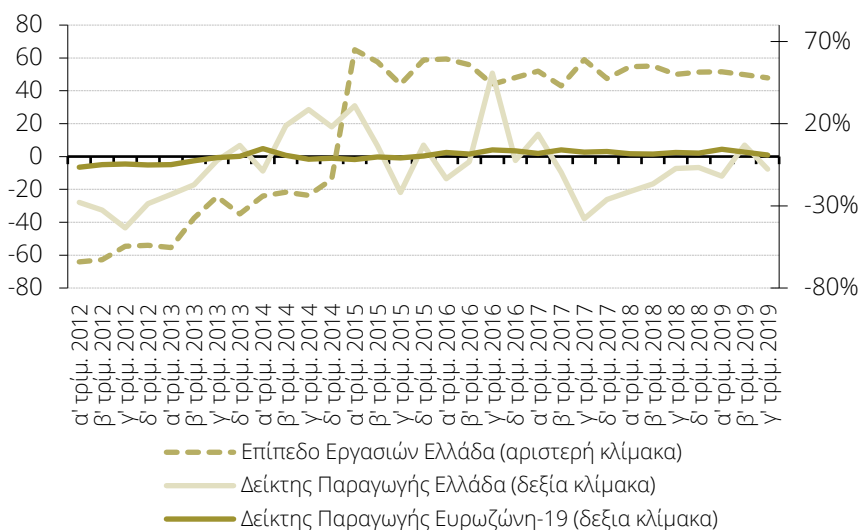
Κατασκευές

Κατά το τρίτο τρίμηνο του 2019 ο δείκτης παραγωγής στον κλάδο Κατασκευών υποχώρησε με ρυθμό παρόμοιο με εκείνο ένα χρόνο νωρίτερα (-7,6% αντί -7,3%). Στο σύνολο του εννεαμήνου του 2019 ο δείκτης περιορίστηκε κατά 3,9%, σαφώς λιγότερο από ότι το 2018 (-15,0%) και διαμορφώθηκε στις 64,8 μονάδες, περίπου 35 μονάδες χαμηλότερα από το έτος βάσης 2015. Την ίδια περίοδο, η παραγωγή στην Ευρωζώνη αυξήθηκε κατά 2,7%, ελαφρώς ταχύτερα σε σχέση με το εννεάμηνο του 2018 (+2,0%).

Στις επιμέρους δραστηριότητες, ο δείκτης παραγωγής στα Οικοδομικά έργα στην Ελλάδα ήταν 0,4% υψηλότερος σε σχέση με το εννεάμηνο του 2018 (-9,1%). Ο σχετικός δείκτης στα Έργα πολιτικού μηχανικού παρουσίασε επιβράδυνση της πτώσης του (-6,3% αντί -18,0% ένα χρόνο νωρίτερα). Από τα μηνιαία στοιχεία οικοδομικής δραστηριότητας για την περίοδο Ιανουαρίου - Οκτωβρίου προκύπτει αύξηση κυρίως σε όρους αριθμού αδειών (+22,9% αντί πτώσης 1,4% ένα χρόνο νωρίτερα), αλλά και σε όρους όγκου (+5,1% κατόπιν +20,2%), καθώς και σε όρους επιφάνειας (+6,6%, από +18,7%).

Διάγραμμα 3.2

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών

Συνεχίζεται η κάμψη στις Κατασκευές στο εννεάμηνο του 2019, με ρυθμό ηπιότερο σε σχέση με το 2018 (-3,9 από -15,0%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Λιανικό Εμπόριο

Κατά το δεκάμηνο Ιανουαρίου - Οκτωβρίου του 2019, ο δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο αυξήθηκε κατά 0,8%, αντί ενίσχυσης 1,4% την αντίστοιχη περίοδο ένα έτος νωρίτερα.

Ο όγκος εργασιών ενισχύθηκε σε 4 από τους 8 υποκλάδους. Η μεγαλύτερη άνοδος σημειώθηκε στα Βιβλία - Χαρτικά Είδη, κατά 10,5%, αντί ηπιότερης αύξησης 1,9% την αντίστοιχη περίοδο του

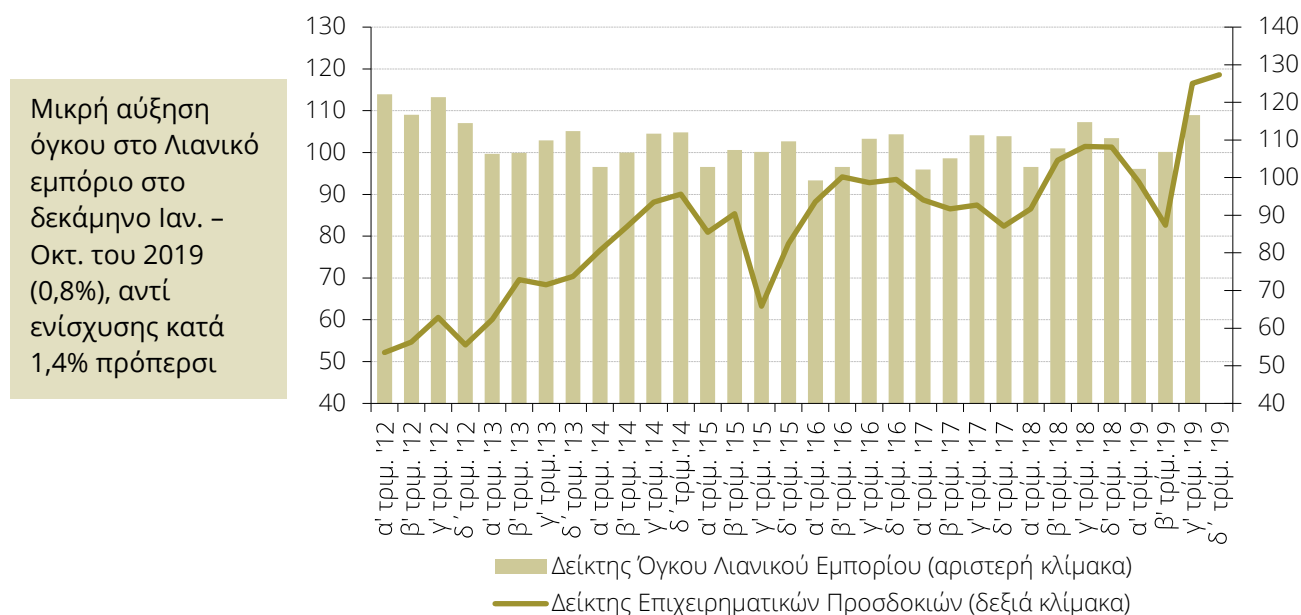

2018. Έπονται σε άνοδο, με διαφορά από τον πρώτο, τα Έπιπλα, Ηλεκτρικά Είδη και Οικιακός Εξοπλισμός, όπου η δραστηριότητα ενισχύθηκε κατά 6,9%, σε συνέχεια αύξησης 5,1% πρόπερσι. Άνοδος σημειώθηκε στα Καύσιμα - Λιπαντικά Αυτοκινήτων (+2,2%, αντί απωλειών 1,2% 2018), καθώς και στα Μεγάλα Καταστήματα Τροφίμων (+1,5% κατόπιν +3,6%). Αντιθέτως, έντονες απώλειες παρουσίασαν τα Πολυκαταστήματα (-12,4% αντί +0,7%). Ακολούθησαν σε πτώση τα Τρόφιμα - Ποτά (-5,6%, σε συνέχεια -4,0%), η Ένδυση - Υπόδηση (-0,9% από +0,6%) και τα Φαρμακευτικά - Καλλυντικά (-0,2% αντί +1,7%).

Σε αντιστοιχία με τη μικρή αύξηση στον όγκο των πωλήσεων, μικρή βελτίωση καταγράφεται στις προσδοκίες στον κλάδο Λιανικού Εμπορίου στο σύνολο του 2019 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, σύμφωνα με τους πρόδρομους δείκτες των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE. Η ενίσχυση του δείκτη για το σύνολο του Λιανικού Εμπορίου είναι 5,1 μονάδες, αλλά είναι σημαντικά περιορισμένη σε σύγκριση με την αντίστοιχη του 2018, όταν αυξανόταν κατά 13,1 μονάδες.

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2010=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών Λιανικού Εμπορίου (1996-2006=100)

Πηγή: IOBE

Σε επίπεδο κλάδων, οι προσδοκίες ενισχύθηκαν κατά 17,1 μονάδες στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός, σε συνέχεια αύξησης κατά 3,9 μονάδες πρόπερσι. Ο δείκτης αυξήθηκε και στα Πολυκαταστήματα (+13,8 μονάδες, κατόπιν ανόδου 6,7 μονάδων). Αντιθέτως, οι προσδοκίες επιδεινώθηκαν στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (-17,3 μονάδες, από +11,5 ένα χρόνο νωρίτερα) και στα Είδη Ένδυσης και Υπόδησης (-13,5 μονάδες, σε συνέχεια -8,2 το 2018).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, ο σχετικός δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών για τα Αυτοκίνητα - Οχήματα υποχώρησε στο σύνολο του 2019 κατά 2,2% σε σύγκριση με το προπερασμένο έτος, με εξασθένηση στο 2^ο και 4^ο τρίμηνό του. Ειδικότερα, στο τέλος του 2019 ο δείκτης υποχωρούσε κατά 3%, σε αντίθεση με την αύξηση κατά

15,5% στο τελευταίο τρίμηνο του 2018. Στο σύνολο της προηγούμενης χρονιάς, ο δείκτης διαμορφώθηκε στις 131 μονάδες, έναντι 134 μονάδων το 2018. Οι επιδόσεις στο ισοζύγιο των τρεχουσών πωλήσεων εξασθένησαν έναντι του 2018, με το ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις 42 μονάδες, έναντι 49 μονάδων ένα έτος πριν, με οριακή πτώση του αριθμού των επιχειρήσεων που παρατήρησαν αύξηση στις πωλήσεις τους. Τα αποθέματα παραμένουν κανονικά για τα ¾ των επιχειρήσεων, με μικρή αύξηση όσων τα θεωρούν αυξημένα. Στο ισοζύγιο των παραγγελιών καταγράφηκε βελτίωση, στις 27 μονάδες έναντι 21, με αυξημένο το ποσοστό όσων αναμένουν μεγαλύτερες παραγγελίες το επόμενο χρονικό διάστημα. Οι προσδοκίες για τις πωλήσεις δεν διαφοροποιούνται σε σύγκριση με πρόπερσι, ενώ ως προς την απασχόληση, οι ισχυρές σταθεροποιητικές τάσεις παραμένουν.

Πίνακας 3.4

Ετήσιες Μεταβολές του Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2010=100)				
	Ιανουάριος - Οκτώβριος 2017	Ιανουάριος - Οκτώβριος 2018	Ιανουάριος - Οκτώβριος 2019	Μεταβολή 2018/2017	Μεταβολή 2019/2018
Γενικός Δείκτης	99,5	101,0	101,8	1,4%	0,8%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	100,5	102,2	102,7	1,7%	0,4%
Επιμέρους Κατηγορίες Καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	101,3	104,9	106,4	3,6%	1,5%
Πολυκαταστήματα	106,6	107,3	94,1	0,7%	-12,4%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	93,7	92,6	94,7	-1,2%	2,2%
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	95,0	91,2	86,2	-4,0%	-5,6%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	98,4	100,0	99,8	1,7%	-0,2%
Ένδυση-Υπόδηση	107,4	108,0	107,0	0,6%	-0,9%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	100,1	105,3	112,5	5,1%	6,9%
Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων	105,8	107,9	119,3	1,9%	10,5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	2017	2018	2019	% Μεταβ. 2018/2017	% Μεταβ. 2019/2018
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	82,0	85,9	103,0	4,8%	19,9%
Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση	101,0	92,8	79,3	-8,1%	-14,5%
Είδη Οικιακού Εξοπλισμού	84,9	96,4	79,1	13,5%	-17,9%
Οχήματα-Ανταλλακτικά	108,2	134,0	131,1	23,8%	-2,2%
Πολυκαταστήματα	89,2	95,9	109,7	7,5%	14,4%
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	91,4	104,5	109,6	14,3%	4,9%

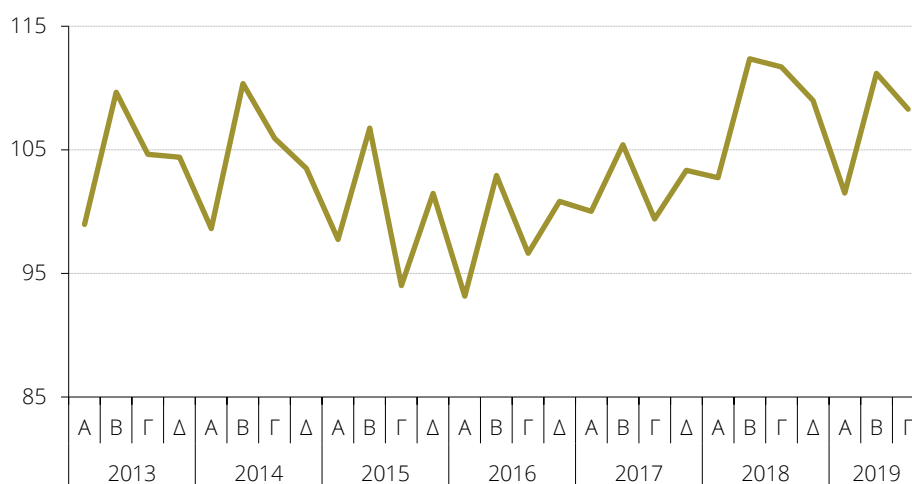
Πηγή: IOBE

Χονδρικό εμπόριο

Σε αντίθεση με τη μικρή βελτίωση που καταγράφηκε στο Λιανικό Εμπόριο, ο κύκλος εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο περιορίστηκε στο εννέαμηνο του 2019 1,8% αντί ενίσχυσης 7,2% την ίδια περίοδο του 2018. Κατά το πλέον πρόσφατο τρίμηνο ο δείκτης μειώθηκε κατά 3,0%, περισσότερο από ότι στα δύο προηγούμενα.

Διάγραμμα 3.4

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο

Υποχώρηση κύκλου εργασιών στο Χονδρικό εμπόριο κατά 1,8% στο εννέαμηνο του 2019 αντί αύξησης 7,2% το 2018

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Υπηρεσίες

Στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι, ο κύκλος εργασιών περιορίστηκε σε δύο από τους δεκατρείς κλάδους των Υπηρεσιών σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018, όταν κινήθηκαν αρνητικά πέντε από τους δεκατρείς κλάδους.

Η μεγαλύτερη κάμψη σημειώθηκε στις υπηρεσίες Άλλων Επαγγελματιών, Επιστημονικών και Τεχνικών δραστηριοτήτων, με τον κύκλο εργασιών να περιορίζεται κατά 7,7%, σε αντίθεση με την

αύξηση του κατά 3,8% ένα χρόνο νωρίτερα. Ακολούθησαν σε πτώση οι υπηρεσίες Δραστηριοτήτων Καθαρισμού, με 2,8%, σε συνέχεια υποχώρησης 0,7%.

Αντίθετα, ενίσχυση του κύκλου εργασιών σημειώθηκε, για δεύτερο έτος, στις Υπηρεσίες σχετικές με την Απασχόληση, (+20,5%, σε συνέχεια 17,7% , στις Υπηρεσίες Διαφήμισης, Έρευνας Αγοράς και Δημοσκοπήσεων (+7,3% κατόπιν +3,8%), στις υπηρεσίες Πληροφορικής (+7,0% από +8,1%), στις Υπηρεσίες Ταχυδρομικών και Ταχυ-μεταφορικών δραστηριοτήτων (+6,9% αντί 9,0%), στις Τηλεπικοινωνίες (+1,7%, από +1,2%). Ανοδική τάση, σε αντίθεση με πτώση ένα έτος νωρίτερα, παρουσιάζουν οι Εκδοτικές Δραστηριότητες (+6,3% αντί απωλειών 8,1%), οι Υπηρεσίες Δραστηριοτήτων Επεξεργασίας Δεδομένων και Παροχής Πληροφόρησης (+6,1% αντί -1,1%) και οι Υπηρεσίες δραστηριοτήτων Αρχιτεκτόνων και Μηχανικών (+0,8%, από -6,0%). Ο κλάδος του Τουρισμού, η δραστηριότητα του οποίου είναι καθοριστική για την τάση του εγχώριου προϊόντος, παρουσίασε οριακή αύξηση στα τρία πρώτα τρίμηνα πέρυσι, κατά 0,4% από 10,2%. Από την άλλη πλευρά, στη διάρκεια του έτους η τάση μεταβάλλεται από έντονα πτωτική στην αρχή του (-22,3%) σε ανοδική, ιδίως στους καλοκαιρινούς μήνες (+6,1%).

Σύμφωνα με τους πρόδρομους δείκτες οικονομικής συγκυρίας του IOBE που αφορούν στο σύνολο του 2019, εμφανίζεται μικρή αύξηση στις προσδοκίες του τομέα Υπηρεσιών συνολικά, με το γενικό δείκτη να ενισχύεται περίπου 0,7 μονάδες σε σχέση με πρόπερσι. Οι προσδοκίες επιδεινώθηκαν μόνο στον Τουριστικό τομέα (-15,8 μονάδες, αντί αύξησης 6,5 μονάδων το 2018). Αντιθέτως, ανοδικά κινήθηκε ο δείκτης στις Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις (+22,7 αντί +9,7 μον.), στις υπηρεσίες Πληροφορικής (+12,4 αντί +5,5 μον.) και στους Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς (+6,0 μονάδες, αντί πολύ μεγαλύτερης ενίσχυσης 29,1 μονάδων).

Πίνακας 3.6

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)

	2017	2018	2019	ΠΜ%	ΠΜ%
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια - Τουριστικά Γραφεία	108,1	114,6	98,8	6,0%	-13,79%
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	65,6	75,1	97,8	14,5%	30,23%
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	86,2	115,3	121,3	33,8%	5,20%
Πληροφορική	73,5	79	91,4	7,5%	15,70%
Σύνολο Υπηρεσιών	86,6	97	97,7	12,0%	0,72%

Πηγή: IOBE

Πίνακας 3.7

Δείκτης Κύκλου Εργασιών σε κλάδους Υπηρεσιών (2015=100)

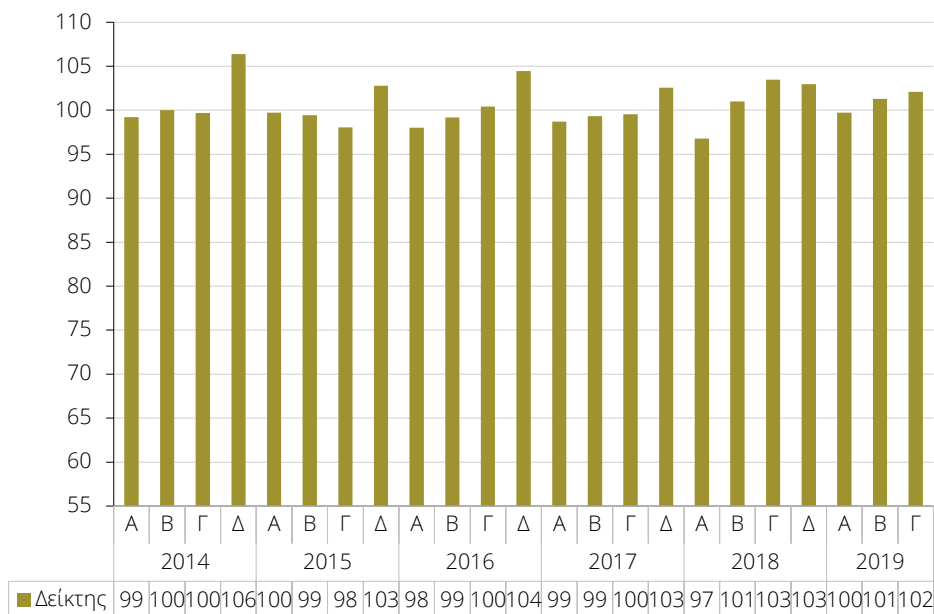
Κλάδος υπηρεσιών	% Μεταβ. Ιαν.- Σεπτ. 2018	% Μεταβ. Ιαν. - Σεπτ. 2019
Υπηρεσίες εκδοτικών δραστηριοτήτων	-8,1%	6,3%
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων αρχιτεκτόνων και μηχανικών και συναφών δραστηριοτήτων παροχής τεχνικών συμβουλών	-6,0%	0,8%
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων επεξεργασίας δεδομένων και δραστηριοτήτων παροχής πληροφόρησης	-1,1%	6,1%
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων σχετικών με την παροχή προστασίας και τη διενέργεια έρευνας	-0,7%	-2,8%
Υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών	1,2%	1,7%
Υπηρεσίες διαφήμισης, έρευνας αγοράς και δημοσκοπήσεων κοινής γνώμης	3,8%	7,3%
Υπηρεσίες ταχυδρομικών και ταχυ-μεταφορικών δραστηριοτήτων	9,0%	6,9%
Υπηρεσίες πληροφορικής	8,1%	7,0%
Υπηρεσίες άλλων επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων	9,2%	-7,7%
Υπηρεσίες διοικητικών δραστηριοτήτων γραφείου και στις υπηρεσίες δραστηριοτήτων υποστήριξης προς τις επιχειρήσεις	12,0%	0,7%
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων σχετικών με την απασχόληση	17,7%	20,5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.5

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Υπηρεσιών Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61)

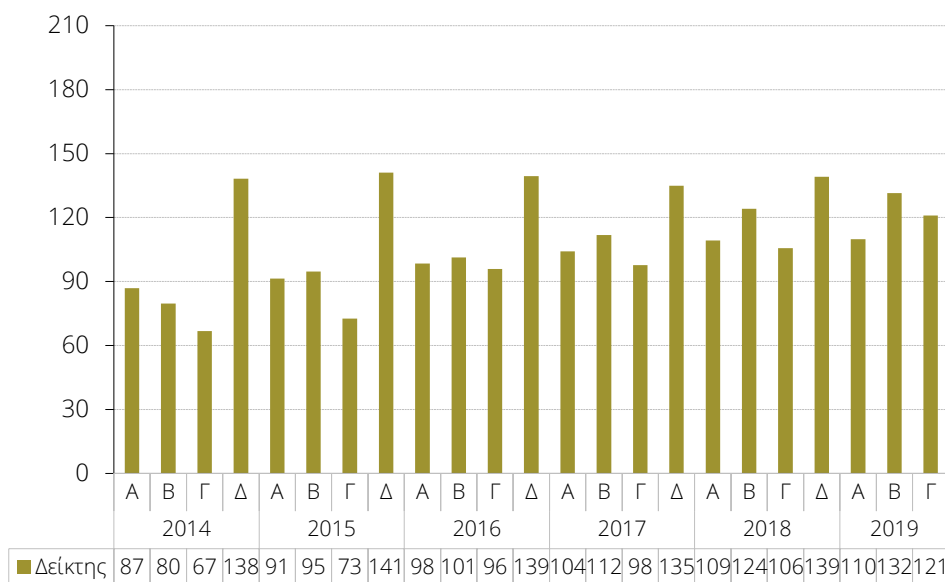

Ενίσχυση 1,7% σε σχέση με το εννεάμηνο του 2018, σε συνέχεια αύξησης 1,2%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.6

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Κλάδο Υπηρεσιών Πληροφορικής (κλάδος 62)

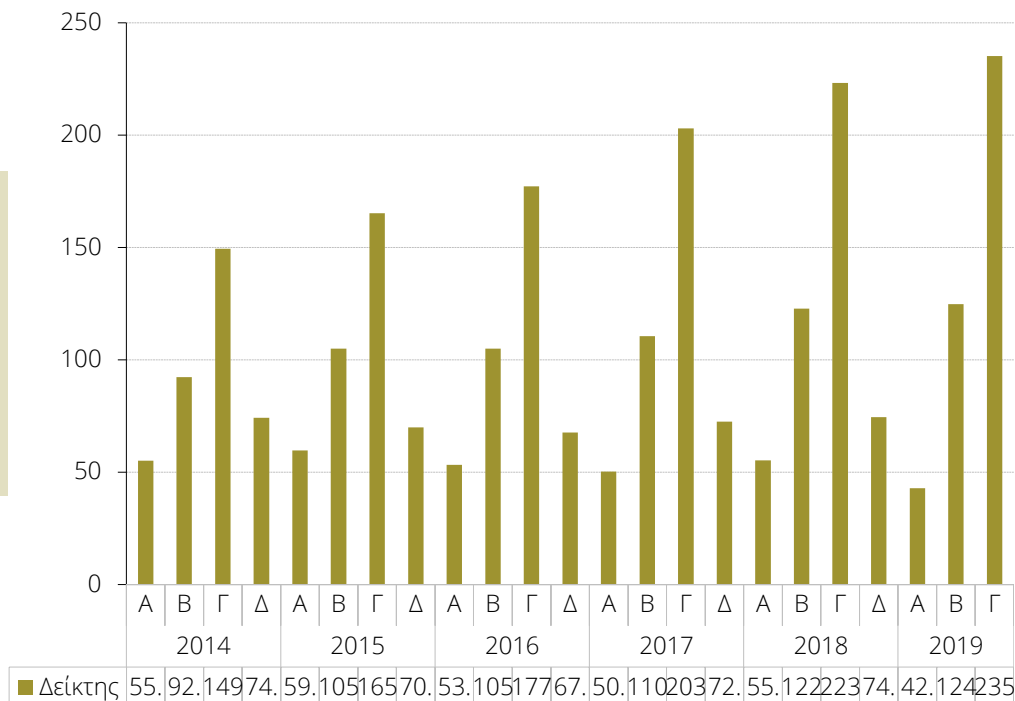

Αύξηση 7,0% στο εννεάμηνο πέρυσι, σε συνέχεια αύξησης κατά 8,1% πέρυσι

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.7

Εξέλιξη δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Τουρισμού (Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης, Κλάδοι 55 & 56)

Έντονη υποχώρηση αύξησης στο εννεάμηνο σε σχέση με πρόπερσι, σε 0,4%, από 10,2%, λόγω σημαντικής μείωσης στο πρώτο τρίμηνο του 2019

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

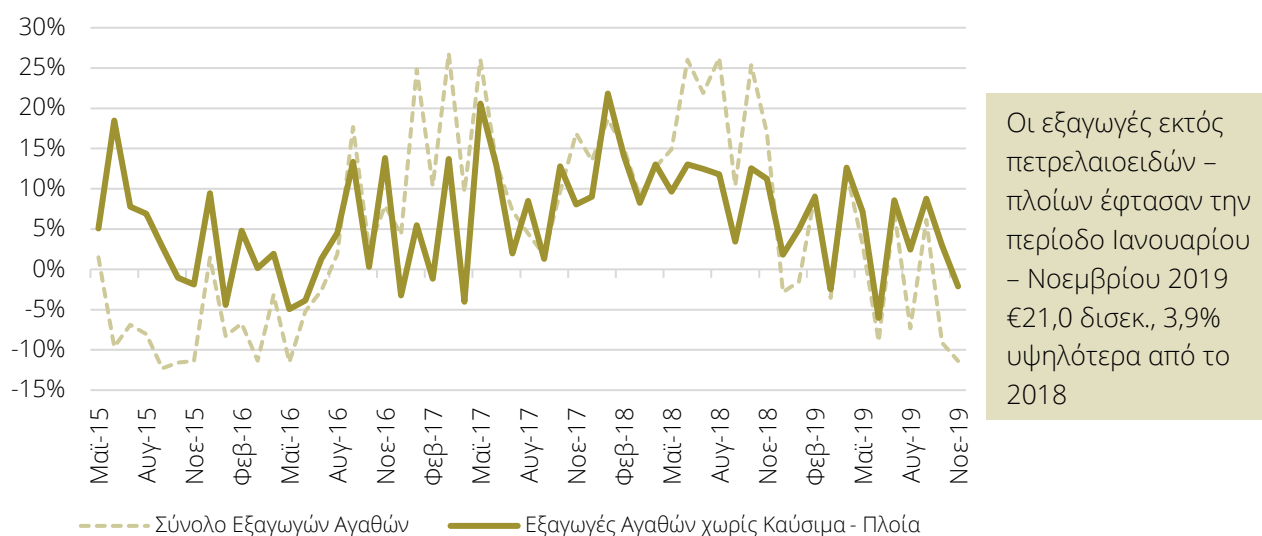
- Οριακή μείωση των εξαγωγών προϊόντων στην περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 2019 (-0,1%) και αύξηση εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών (+3,9%)
- Μείωση της ζήτησης κυρίως σε Μ. Ανατολή - Β. Αφρική (-12,1%) και Ασία (-13,2%), αλλά και ενίσχυση της ζήτησης από τις χώρες της ΕΕ (+6,4%)
- Από τις κατηγορίες προϊόντων, τα Καύσιμα (-9,0%) και τα Αγροτικά προϊόντα (-2,7%) παρουσίασαν τη μεγαλύτερη μείωση

Οι εξαγωγές προϊόντων διαμορφώθηκαν στο ενδεκάμηνο του 2019 στα €30,50 δισεκ., έναντι €30,53 δισεκ. το 2018, σημειώνοντας οριακή μείωση της τάξης του 0,1%. Εξαιρώντας τις εξαγωγές πετρελαιοειδών - πλοίων, οι υπόλοιπες εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 3,9%, καθώς διαμορφώθηκαν στα €21,0 δισεκ., από €20,2 δισεκ. πρόπερσι (Διάγραμμα 3.8). Οι εισαγωγές παρουσίασαν το ενδεκάμηνο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2019 αύξηση 2,2%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €46,7 δισεκ., από €48,6 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω τάσεων στις βασικές συνιστώσες του εμπορικού ισοζυγίου αγαθών, το έλλειμμα του διαμορφώθηκε στην περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 2019 €1,0 δισεκ. υψηλότερα από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, στα €19,2 δισεκ., από €18,1 δισεκ. (+5,9%). Ακολούθως, η αξία των εξαγωγών προϊόντων της ελληνικής οικονομίας αντιστοιχούσε στο 61,4% των εισαγωγών της, ενώ το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2018 αντιστοιχούσε στο 62,8%.

Διάγραμμα 3.8

Συνολικές εξαγωγές προϊόντων και εξαγωγές προϊόντων χωρίς καύσιμα-πλοία

Οι εξαγωγές εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων έφτασαν την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2019 €21,0 δισεκ., 3,9% υψηλότερα από το 2018

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. Επεξεργασία: IOBE

Αναλυτικά, οι εξαγωγές στα Αγροτικά Προϊόντα παρουσίασαν μείωση 2,7% στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους, φθάνοντας τα €5,3 δισεκ., από €5,5 δισεκ. πριν ένα χρόνο, ενώ στις εξαγωγές Καυσίμων σημειώθηκε μείωση 9,0%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €9,7 δισεκ., από €10,7 δισεκ. το 2018 (Πίνακας 3.8). Οι εξαγωγές των δύο συγκεκριμένων κατηγοριών προϊόντων αντιστοιχούσαν το 2019 στο 49,4% των εγχώριων εξαγωγών αγαθών, από 52,9% ένα χρόνο νωρίτερα. Η μείωση στα Αγροτικά Προϊόντα προήλθε κυρίως από την πτώση κατά 45,2% στη ζήτηση για Λάδια-Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης, η αξία των οποίων διαμορφώθηκε στα €355,5 εκατ., από €649,0 εκατ. ένα χρόνο πριν, με αποτέλεσμα να συρρικνωθεί το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών αγαθών από 2,1% το 2018 σε 1,2% το 2019. Στην κατηγορία Τροφίμων - Ζωντανών Ζώων, η οποία αντιπροσωπεύει περίπου το 80,5% των εξαγωγών Αγροτικών Προϊόντων, οι εξαγωγές σημείωσαν αύξηση 3,0%, από €4,2 δισεκ. το 2018 σε €4,3 δισεκ. πέρυσι. Στα Ποτά και προϊόντα καπνού, από τα οποία προέρχεται το 12,8% των εξαγωγών της κατηγορίας Αγροτικών Προϊόντων, η ζήτηση διαμορφώθηκε το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2019 στα €683,0 εκατ., ενισχυμένη κατά 3,8% σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018 (€657,9 εκατ.).

Οι εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων παρουσίασαν αύξηση 8,1% στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου του περασμένου, με την αξία τους να αγγίζει τα €13,7 δισεκ., από €12,6 δισεκ. ένα έτος νωρίτερα. Αυτή η άνοδος ερμηνεύεται κυρίως από την ενίσχυση της διεθνούς ζήτησης για Χημικά και Συναφή Προϊόντα, κατά 16,7%, με την αξία τους να φθάνει τα €3,7 δισεκ. Επίσης άνοδος εξαγωγών σημειώθηκε στα Διάφορα Βιομηχανικά Είδη, της τάξης του 21,9%, με αποτέλεσμα να φτάσουν τα €2,5 δισεκ. το 2019, από €2,0 δισεκ. το προηγούμενο έτος, ενώ ανοδικά κινήθηκαν τα Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών, κατά 8,7%, στα €2,8 δισεκ. πέρυσι από €2,6 δισεκ. το 2018. Αντιθέτως, μείωση 3,9% σημειώθηκε στις εξαγωγές σε Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη. Τέλος, ανοδικά κινήθηκαν και οι εξαγωγές Πρώτων Υλών, κατά 8,0%, φθάνοντας τα

€1,3 δισεκ. από €1,2 δισεκ., ενώ οι εξαγωγές Ειδών και Συναλλαγών μη Ταξινομημένων κατά Κατηγορίες, υποχώρησαν κατά 6,8%, από €512,2 εκατ. στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2018, στα €477,1 εκατ. την ίδια περίοδο πέρυσι.

Σε ότι αφορά τις τάσεις των εξαγωγών ανά γεωγραφική περιοχή, διευρύνθηκαν το ενδεκάμηνο του 2019 προς τις χώρες της Ευρωζώνης κατά 6,6%, προσεγγίζοντας τα €12,0 δισεκ., από €11,3 δισεκ. το αντίστοιχο διάστημα του περασμένου έτους. Ακολούθως, κατευθύνθηκε προς αυτές πέρυσι σχεδόν το 39,6% των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων. Προς την ΕΕ-28 σημειώθηκε αύξηση 6,4% ή €1,0 δισεκ., με τις εξαγωγές να φθάνουν τα €16,9 δισεκ., από €15,9 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Στις χώρες της Ευρωζώνης που απορροφούν το μεγαλύτερο τμήμα των εξαγωγών προς αυτή, σημειώθηκε διεύρυνσή τους προς την Ιταλία κατά 7,1%, από €3,1 δισεκ. το 2018 σε €3,3 δισεκ. το 2019 και προς την Κύπρο, κατά 6,6%, από €1,6 δισεκ. σε €1,7 δισεκ., ενώ αύξηση 5,5% παρουσίασαν οι εξαγωγές και προς την Γερμανία, από €1,41 δισεκ. πέρυσι σε €1,48 εκατ. φέτος. Η μεγαλύτερη ποσοστιαία συρρίκνωση των εξαγωγών την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου του 2019 προς προορισμό της Ευρωζώνης σημειώθηκε προς τη Λετονία, κατά 12,6% ή €3,2 εκατ., με αποτέλεσμα αυτές να διαμορφωθούν σε €21,9 εκατ. Στον αντίποδα, η υψηλότερη ποσοστιαία αύξηση σημειώθηκε προς την Εσθονία, +84,2% ή κατά €14,5 εκατ.

Μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς τις οποίες οι συνολικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 5,8% ή €268,4 εκατ., φθάνοντας τα €4,9 δισεκ., η Βουλγαρία εξακολουθεί να αποτελεί τον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, με αύξηση των εκροών προς αυτή σε σχέση με το αντίστοιχο ενδεκάμηνο του 2018 κατά 8,8% ή €115,7 εκατ. Θετικές εξελίξεις σημειώθηκαν προς δύο άλλες χώρες από τη συγκεκριμένη ομάδα χωρών οι οποίες απορροφούν σημαντικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ρουμανία, προς τις οποίες οι εξαγωγές ενισχύθηκαν κατά 2,4% ή €26,9 εκατ. φθάνοντας τα €1,1 δισεκ. και κατά 6,9% ή €60,1 εκατ., στα €928,7 εκατ., αντίστοιχα. Η μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση, της τάξης του 42,4%, σημειώθηκε προς την Κροατία, όπου οι ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά €42,3 εκατ., από €99,8 εκατ. το 2018 στα €142,1 εκατ. το 2019.

Σε ότι αφορά τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, παρουσίασαν μείωση της ζήτησης ελληνικών εξαγωγών κατά 5,8% την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου του 2019, στα €4,6 δισεκ. από €4,9 δισεκ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018. Στην Τουρκία, η οποία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς, σημειώθηκε μείωση της τάξης του 10,1%, από €1,9 δισεκ. σε €1,7 δισεκ.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Βόρειας Αμερικής κινήθηκαν ήπια καθοδικά, κατά 1,9%, από €1,53 δισεκ. το ενδεκάμηνο του 2018 στο €1,50 δισεκ. ένα χρόνο μετά, κυρίως λόγω της μείωσης των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ κατά 2,7%, από €1,24 δισεκ. το 2018 σε €1,20 εκατ. πέρυσι, και προς τον Καναδά, κατά 5,5% ή 8,1 εκατ. Αντιθέτως, αύξηση παρουσίασαν οι εξαγωγές προς το Μεξικό (+8,2%).

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής μειώθηκαν κατά 12,1%, σε €4,3 δισεκ. από €4,9 δισεκ., κυρίως λόγω της μείωσης των εξαγωγών προς την Αίγυπτο (-20,5%), όπου οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2019 στα €870,4 εκατ., έναντι €1,0 δισεκ. πριν ένα χρόνο, αλλά και προς το Λίβανο, σημειώνοντας μείωση κατά €337,3 εκατ. (-23,9%) στο ενδεκάμηνο του 2019 σε σχέση με το αντίστοιχο του 2018. (Διάγραμμα 3.11). Στον αντίποδα, σε έναν σημαντικό εξαγωγικό προορισμό στη Μέση Ανατολή, τη

Σαουδική Αραβία, οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 5,9%, στα €707,8 εκατ., ενώ αντίθετα προς τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα ήταν 23,0% λιγότερες στα €225,8 εκατ.

Πίνακας 3.8

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία σε τρέχουσες τιμές, Ιανουάριος – Νοέμβριος (εκατ. €)*

ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ		%	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2019	2018	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	2019	2018
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	5.319,6	5.464,6	-2,7%	17,4%	17,9%
Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	4.281,1	4.157,7	3,0%	14,0%	13,6%
Ποτά και Καπνός	683,0	657,9	3,8%	2,2%	2,2%
Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	355,5	649,0	-45,2%	1,2%	2,1%
ΠΡΩΤΕΣ ΎΛΕΣ	1.310,3	1.213,0	8,0%	4,3%	4,0%
Πρώτες Ύλες μη Εδώδιμες εκτός από Καύσιμα	1.310,3	1.213,0	8,0%	4,3%	4,0%
ΚΑΥΣΙΜΑ	9.735,5	10.695,8	-9,0%	31,9%	35,0%
Ορυκτά, Καύσιμα, Λιπαντικά κ.λπ.	9.735,5	10.695,8	-9,0%	31,9%	35,0%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	13.662,1	12.642,6	8,1%	44,8%	41,4%
Χημικά Προϊόντα και Συναφή (μ.α.κ.)	3.681,5	3.154,0	16,7%	12,1%	10,3%
Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη	4.629,9	4.815,7	-3,9%	15,2%	15,8%
Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	2.838,7	2.612,0	8,7%	9,3%	8,6%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	2.512,0	2.061,0	21,9%	8,2%	6,8%
ΆΛΛΑ	477,1	512,2	-6,8%	1,6%	1,7%
Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά Κατηγορίες	477,1	512,2	-6,8%	1,6%	1,7%
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	30.504,6	30.528,1	-0,1%	100,0%	100,0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγές: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ΠΣΕ-ΚΕΕΜ

Αυξημένη κατά 18,4% ήταν η ροή των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων και προς την Ωκεανία, με την αξία τους το ενδεκάμηνο του 2019 να διαμορφώνεται στα €190,4 εκατ., όταν ένα χρόνο νωρίτερα βρισκόταν στα €160,7 εκατ. Η αύξηση των εξαγωγών προς στην Αυστραλία ήταν της τάξης του 17,6%, από €144,7 εκατ. το 2018 στα €170,1 εκατ. ένα χρόνο μετά. Έντονη αύξηση σημειώθηκε και προς τη Νέα Ζηλανδία, +26,0%.

Διεύρυνση, της τάξης του 18,6%, εμφάνισαν στην περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2019 οι εξαγωγές προς τις αγορές των χωρών της Κεντρικής-Λατινικής Αμερικής, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €394,0 εκατ., από €332,3 εκατ. ένα χρόνο πριν. Η βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων προς τις χώρες της συγκεκριμένης περιοχής οφείλεται κυρίως στην ενίσχυση της ζήτησης ελληνικών προϊόντων από την Βραζιλία, κατά 23,9%, που διαμόρφωσε την αξία τους στα €132,4 εκατ., από €106,8 εκατ. ένα χρόνο πριν, αλλά και από τον Παναμά, κατά 47,0%, στα €177,1 εκατ.

Υποχώρηση της διεθνούς ζήτησης των ελληνικών αγαθών σημειώθηκε προς τις χώρες της Ασίας, προς τις οποίες οι εξαγωγές συρρικνώθηκαν κατά 13,2% σε σχέση με το ενδεκάμηνο του 2018, στα €1,8 δισεκ. από €2,0 δισεκ. το 2018. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται κυρίως στην κάμψη της ζήτησης από την Σιγκαπούρη (-65,1%, στα €129,9 εκατ. από €371,9 εκατ. το 2018) και τις Φιλιππίνες (-90,7%, στα €6,0 εκατ. από €64,2 εκατ. το 2018). Αντιθέτως, εκτεταμένη άνοδος των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων, 10,2%, καταγράφηκε προς τη Νότια Κορέα, από €103,9 εκατ. το 2018 σε

€140,8 εκατ. ένα χρόνο μετά, καθώς και κατά 71,1% προς την Ιαπωνία, από €105,1 εκατ. πρόπερσι στα €179,8 εκατ. το 2019.

Ανακεφαλαιώνοντας, στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου του τρέχοντος έτους, οι εξαγωγές προϊόντων ήταν ουσιαστικά στάσιμες, όταν ένα χρόνο νωρίτερα διευρύνονταν έντονα, κατά (17,6%). Η απώλεια της ανοδικής δυναμικής στις εξαγωγές αγαθών οφείλεται κυρίως στην έντονη πτώση προς συγκεκριμένες χώρες, οι οποίες συγκαταλέγονται στους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς (Τουρκία, Λίβανος, Αίγυπτος), καθώς και στη Σιγκαπούρη και το Γιβραλτάρ, όχι σε μια γενικευμένη εξασθένηση της ζήτησης για ελληνικά προϊόντα. Οι εξαγωγές προς αυτές τις πέντε χώρες περιορίστηκαν κατά €1,15 δισεκ., ποσό που αντιστοιχεί στο 62% της πτώσης προς όλους τους προορισμούς στους οποίους οι εξαγωγές ήταν λιγότερες από πρόπερσι. Προς την Ευρωζώνη, την πλέον σημαντική περιφέρεια για τις ελληνικές εξαγωγές, παρότι η αύξηση ήταν σαφώς μικρότερη από ότι το 2018 (+16,0%), συνεχίστηκε για άλλο ένα έτος, φθάνοντας το 6,6% ή +€750,5 εκατ. Καθώς η τάση των εξαγωγών προϊόντων προς τις ΗΠΑ εξελίχθηκε μεταξύ τρίτου και τέταρτου τριμήνου από ανοδική σε πτωτική, ενδεχομένως η ελληνική οικονομία να έχει άμεσες επιπτώσεις από την εφαρμογή των μέτρων εμπορικού προστατευτισμού στις ΗΠΑ. Ακολουθως, η διεύρυνση στο ίδιο χρονικό διάστημα των εξαγωγών προς την Ευρωζώνη κατά €750,5 εκατ. ή ευρύτερα, προς την ΕΕ (+€1,02 δισεκ.) δεν ήταν επαρκής για την κάλυψη αυτών των απωλειών. Δεδομένων αυτών των τάσεων, στο σύνολο του περασμένου έτους, οι αγαθές προϊόντων ήταν λιγότερες και έναντι του 2018, ενώ εξαγωγές προϊόντων αυξήθηκαν ελαφρώς, όπως είχε προβλεφθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία.

Για το τρέχον έτος αναμένεται επιστροφή των εξαγωγών σε άνοδο, έστω ήπια. Η περυσινή επιβράδυνση της ανάπτυξης στην Ευρωζώνη θα υποχωρήσει ελαφρώς, κυρίως εξαιτίας της περισσότερο υποβοηθητικής νομισματικής πολιτικής, κατόπιν της επανεκκίνησης του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης από την ΕΚΤ και τη σταδιακή αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων στη βιομηχανία της, κυρίως στον κλάδο της αυτοκινητοβιομηχανίας. Οι ελληνικές εξαγωγές προϊόντων θα ευνοηθούν το τρέχον έτος από την επιτάχυνση του παγκόσμιου εμπορίου. Ανασχετικά στη διεύρυνσή τους θα επενεργήσουν, εφόσον συνεχιστούν, οι γεωπολιτικές εντάσεις και πολεμικές συρράξεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, περιφέρειες στις οποίες βρίσκονται ορισμένοι σημαντικοί εμπορικοί εταίροι της Ελλάδας, οι οποίοι κατέγραψαν πέρυσι σημαντική εξασθένηση της ζήτησής τους για ελληνικά προϊόντα.

Πίνακας 3.9

Εξαγωγές ανά προορισμό, Ιανουάριος-Νοέμβριος (εκατ. €)*

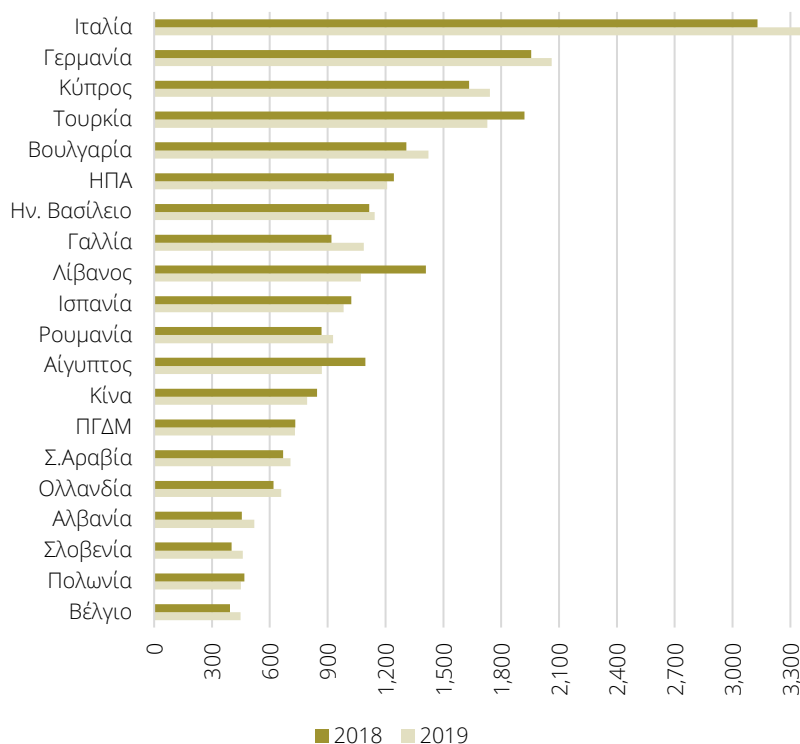
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2019	2018	19/18	2019	2018
ΚΟΣΜΟΣ	30.504,6	30.528,1	-0,1%	100,0%	100,0%
ΟΟΣΑ	16.966,9	16.076,7	5,5%	55,6%	52,7%
Ε.Ε. (28)	16.971,1	15.952,2	6,4%	55,6%	52,3%
Ευρωζώνη	12.084,6	11.334,1	6,6%	39,6%	37,1%
G7	9.173,1	8.616,4	6,5%	30,1%	28,2%
Βόρεια Αμερική	1.506,9	1.536,9	-1,9%	4,9%	5,0%
Χώρες BRICS	1.270,9	1.377,7	-7,8%	4,2%	4,5%
Μ. Ανατολή & Β. Αφρική	4.363,2	4.962,5	-12,1%	14,3%	16,3%
Βόρεια Αφρική	1.685,9	2.019,8	-16,5%	5,5%	6,6%
Ωκεανία	190,4	160,7	18,4%	0,6%	0,5%
Κεντρική-Λατινική Αμερική	394,0	332,3	18,6%	1,3%	1,1%
Ασία	1.815,9	2.091,8	-13,2%	6,0%	6,9%
Χώρες OPEC	1.717,3	1.691,2	1,5%	5,6%	5,5%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία στοιχείων: ΠΣΕ-ΚΕΕΜ

Διάγραμμα 3.9

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων, Ιανουάριος - Νοέμβριος (εκατ. €)

Μεγαλύτερη αύξηση εξαγωγών προϊόντων την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου σε απόλυτους όρους προς την Ιταλία (+€221,4 εκατ.). Ακολουθώντας, το μερίδιό της παραμένει το μεγαλύτερο μεταξύ των εμπορικών προορισμών

Πηγή: ΠΣΕ-ΚΕΕΜ, Επεξεργασία: IOBE

3.4 Απασχόληση – Ανεργία

- Το ποσοστό της ανεργίας το γ' τρίμ. του 2019 διαμορφώθηκε σε 16,4%, σχεδόν δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα το γ' τρίμ. του 2018.
- Μείωση ανεργίας το γ' τρίμ. πέρυσι κατά 82% από ενίσχυση της απασχόλησης και κατά 18% από μείωση του εργατικού δυναμικού.
- Μεγαλύτερη αύξηση θέσεων εργασίας στη Μεταφορά-Αποθήκευση (+24,4 χιλ. άτομα), στη Μεταποίηση (+22,9 χιλ. άτομα), στον Τουρισμό (+18,1 χιλ. άτομα) και στην Εκπαίδευση (+14,4 χιλ. άτομα).
- Μείωση εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους ύστερα από επτά συνεχόμενα τρίμηνα ανόδου, κατά 1,2% έναντι του γ' τρίμ. 2018

Σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, το γ' τρίμ. του 2019 το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε κατά 1,9 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με την ίδια περίοδο ένα έτος νωρίτερα, στο 16,4% από 18,3%. Ο αριθμός των ανέργων περιορίστηκε σε αυτό το χρονικό διάστημα κατά 94,8 χιλ. άτομα και διαμορφώθηκε στα 777,0 χιλ., από 871,8 χιλ. το γ' τρίμηνο του 2018, ενώ ο αριθμός των απασχολουμένων αυξήθηκε κατά 77,7 χιλ., φθάνοντας τους 3.971,9 χιλ. Το 82% της μείωσης του αριθμού των ανέργων προέρχεται από την άνοδο του αριθμού των απασχολουμένων και το υπόλοιπο 18% από τη μείωση του εργατικού δυναμικού κατά 17,1 χιλ., στα 4.748,8 χιλ. άτομα. Συνολικά στο εννεάμηνο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι, το ποσοστό ανεργίας ήταν 17,5%, δύο ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από ότι στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018. Τον περασμένο Οκτώβριο το μη εποχικά προσαρμοσμένο ποσοστό ανεργίας υποχώρησε κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες έναντι του αντίστοιχου μήνα πρόπερσι, στο 16,6%.

Ως προς την τάση της ανεργίας στην Ευρωζώνη, το ποσοστό της παραμένει σε πτωτική τροχιά το γ' τρίμηνο του 2019, καθώς διαμορφώθηκε στο 7,3%, 0,5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με το ίδιο τρίμηνο του 2018 (7,8%). Αυτό το επίπεδο ανεργίας είναι το μικρότερο για τη συγκεκριμένη περίοδο του έτους από το 2009. Στη Γερμανία, που έχει το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στην Ευρωζώνη, το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε οριακά, από 3,3% το γ' τρίμ. του 2018 στο 3,1% ένα χρόνο μετά. Ουσιαστικά ίδιο με τη Γερμανία είναι το ποσοστό ανεργίας στην Ολλανδία, το οποίο περιορίστηκε από το 3,6% στο 3,2%. Έπεται σε ανεργία η Μάλτα, όπου διαμορφώθηκε στο 3,4% από 3,6% το τρίτο τρίμηνο του 2018. Στον αντίποδα, μετά την Ελλάδα, η Ισπανία συνεχίζει να παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας, το οποίο το γ' τρίμ. του 2019 κατήλθε στο 13,9%, 0,7 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα συγκριτικά με πριν ένα έτος (14,6%). Στις υπόλοιπες μεγάλες οικονομίες της Ευρωζώνης, η ανεργία επίσης βρίσκεται σε πτωτική τροχιά. Στη Γαλλία περιορίστηκε από 8,8% σε 8,3% και στην Ιταλία στο 9,1% από 9,3%. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το ποσοστό ανεργίας υποχώρησε στο 3,9%, από 4,2%. Η μοναδική χώρα της Ευρωζώνης η οποία εμφάνισε άνοδο της ανεργίας στο γ' τρίμ. ήταν η Λιθουανία, από 5,6% σε 6,1%.

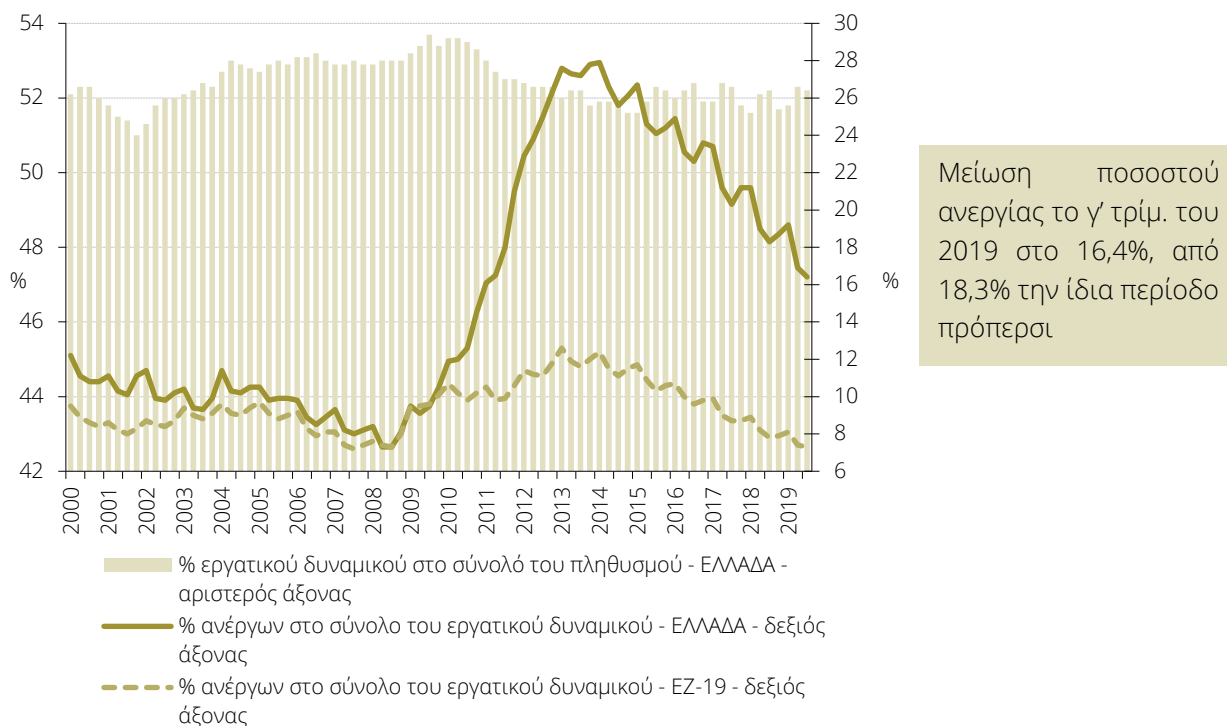
Σε ότι αφορά την τάση της ανεργίας ανά φύλο, το γ' τρίμ. του περασμένου έτους η ανεργία στις γυναίκες (20,5%) ήταν 7,4 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερη σε σχέση με την ανεργία στους άνδρες (13,1%). Ωστόσο, συγκριτικά με το γ' τρίμηνο πρόπερσι η ανεργία των γυναικών ήταν 2,8 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερη, ενώ το ποσοστό ανεργίας των ανδρών παρουσίασε μείωση κατά 1,2 ποσοστιαίες μονάδες. Συνεπώς, η ανεργία εγχωρίως περιορίστηκε ταχύτερα στις γυναίκες. Στην Ευρωζώνη η διαφορά στα ποσοστά ανεργίας ανδρών και γυναικών είναι διαχρονικά πολύ χαμηλή. Το γ' τρίμ. του 2019 δεν ξεπέρασε τις 0,7 ποσοστιαίες μονάδες (7,0%

στους άνδρες και 7,7% στις γυναίκες). Επίσης, σε αμφότερα τα φύλα παρουσιάζει πτώση κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες από το τρίτο τρίμηνο του 2018.

Διάγραμμα 3.10

Εξέλιξη ποσοστού εργατικού δυναμικού στον πληθυσμό και ποσοστού ανέργων στο εργατικό δυναμικό

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Eurostat

Από τη σκοπιά της ηλικιακής διάρθρωσης της ανεργίας, το ποσοστό της σχετίζεται αρνητικά με την ηλικία, ενώ το γ' τρίμ. του 2019 περιορίστηκε σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες. Οι ισχυρότερες μειώσεις εντοπίζονται στα άτομα ηλικίας 15-19 και 20-24 ετών. Στην πρώτη κατηγορία, η οποία εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας μεταξύ όλων των ηλικιακών κατηγοριών, το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε κατά 4,9 ποσοστιαίες μονάδες, από 44,3% το γ' τρίμ. του 2018 στο 39,4% ένα έτος αργότερα, ενώ στη δεύτερη κατηγορία μειώθηκε στο 31,7% από 35,4%. Η μικρότερη μείωση παρουσιάζεται στα άτομα ηλικίας 45-64 ετών όπου η ανεργία περιορίστηκε κατά 1,4 ποσοστιαίες μονάδες, δηλαδή από το 14,9% στο 13,5%. Το μικρότερο ποσοστό ανεργίας εντοπίζεται στα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών όπου η ανεργία κατήλθε στο 8,8%, από 10,9% ένα έτος νωρίτερα. Τέλος, στα άτομα ηλικίας 25-59 και 30-44 ετών η ανεργία μειώθηκε κατά 3,2 (από το 27,1% στο 23,9%) και 1,8 (από το 17,7% στο 15,9%) ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα την υπό εξέταση περίοδο.

Αναφορικά με τη διάρκεια της ανεργίας, ύστερα από έξι συνεχόμενα τρίμηνα πτώσης, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων αυξήθηκε το γ' τρίμ. του 2019 και διαμορφώθηκε στο 73,6% από 71,8% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018. Αντιθέτως, ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων βρίσκεται σε

τροχιά πτώσης από το δ' τρίμ. του 2014 (909,4 χιλ. άνεργοι) και το γ' τρίμ. του 2019 διαμορφώθηκε στους 572,0 χιλ., μειωμένος κατά 8,6% ή 53,9 χιλ. άτομα συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο πρόπερσι.

Όπως κατ' επανάληψη έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, το ποσοστό ανεργίας παρουσιάζει αρνητική σχέση το επίπεδο εκπαίδευσης. Στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι, σε όλα τα μορφωτικά επίπεδα εκτός από αυτά των ατόμων που παρακολούθησαν μερικές τάξεις του Δημοτικού και εκείνων που δεν πήγαν σχολείο, παρουσιάζεται μειωμένο. Μάλιστα οι συγκεκριμένες κατηγορίες παρουσιάζουν το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας μεταξύ όλων των κατηγοριών εκπαίδευσης. Στα άτομα που δεν πήγαν σχολείο το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε σημαντικά, κατά 9,2 ποσοστιαίες μονάδες, από 43,8% το γ' τρίμ. του 2018 στο 53% μετά από ένα χρόνο, ενώ η άνοδος της ανεργίας στα άτομα που παρακολούθησαν μερικές τάξεις του Δημοτικού ήταν 2,3 ποσοστιαίες μονάδες, φθάνοντας το 35,5%. Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη μείωση της ανεργίας εντοπίζεται στα άτομα με πτυχίο Ανωτάτων Σχολών και σε εκείνα με πτυχίο Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Στην πρώτη κατηγορία η ανεργία μειώθηκε την υπό εξέταση περίοδο κατά 2,5 ποσοστιαίες μονάδες, στο 12,3%, πτώση παραπλήσια με εκείνη στη δεύτερη (2,4 ποσοστιαίες μονάδες), στην οποία η ανεργία διαμορφώθηκε στο τρίτο τρίμηνο στο 17%. Το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας παρουσιάζουν για ακόμα ένα τρίμηνο τα άτομα με Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών καθώς το γ' τρίμ. πέρυσι διαμορφώθηκε στο 10,1%, ουσιαστικά αμετάβλητο από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (10,2%).

Ως προς την περιφερειακή διάσταση της ανεργίας, σε όλες τις περιφέρειες πλην της περιφέρειας Θεσσαλίας υποχώρησε κατά το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου χρόνου. Σε αυτήν την περιφέρεια το ποσοστό της αυξήθηκε από το 17,8% στο 19,5%. Η ευρύτερη υποχώρηση παρουσιάστηκε στην περιφέρεια Βορείου Αιγαίου όπου το σχετικό ποσοστό το γ' τρίμ. του 2019 διαμορφώθηκε στο 16,2%, 4,5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με την ίδια περίοδο πρόπερσι. Σημαντική πτώση 3,8 ποσοστιαίων μονάδων εμφάνισε το ποσοστό ανεργίας στη Δυτική Μακεδονία και διαμορφώθηκε σε 23,8%. Εντούτοις, παραμένει το υψηλότερο στην Ελλάδα. Ίδιας έκτασης ήταν η πτώση στο ποσοστό ανεργίας των περιφερειών Νοτίου Αιγαίου και Ιονίων Νήσων (3,2 ποσοστιαίες μονάδες), ο οποίες το γ' τρίμ. του 2019 είχαν τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας. Στη πρώτη περιορίστηκε στο 7,2% και στη δεύτερη στο 6,2%. Παρόμοια ήταν η υποχώρηση της ανεργίας στην Αττική, κατά 3,0 ποσοστιαίες μονάδες, από το 19,5% σε 16,5%. Οριακή κάμψη σημειώθηκε στη Δυτική Ελλάδα, από 23,8% σε 23,7%, για αυτό παρουσιάζει το δεύτερο υψηλότερο ποσοστά ανεργίας πανελλαδικά, ενώ μικρή ήταν η πτώση στην Κεντρική Μακεδονία, 0,9 ποσοστιαίες μονάδες, με αποτέλεσμα η ανεργία να διαμορφωθεί το γ' τρίμ. του 2019 σε 19,2%.

Μεταξύ των βασικών οικονομικών τομέων, η απασχόληση στον Πρωτογενή τομέα περιορίστηκε για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο έναντι της ίδιας περιόδου ένα χρόνο νωρίτερα. Το γ' τρίμ. πέρυσι ο αριθμός των απασχολούμενων σε αυτόν περιορίστηκε στους 447,8 χιλ. από 472,7 χιλ. την ίδια περίοδο πρόπερσι (-5,3%). Στους άλλους δύο τομείς η απασχόληση ενισχύθηκε. Αναλυτικά, στο Δευτερογενή τομέα η άνοδος της απασχόλησης ήταν της τάξης του 4,1% ή 24,2 χιλ. απασχολούμενους, με αποτέλεσμα αυτοί να φτάσουν τους 611,7 χιλ. Στον Τριτογενή τομέα η άνοδος στην απασχόληση έφτασε το 2,8% ή τα 78,4 χιλ. άτομα και έτσι ο αριθμός των απασχολούμενων το γ' τρίμ. του 2019 ανήλθε στους 2.912,4 χιλ.

Στους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, σε επτά από αυτούς η απασχόληση περιορίστηκε και στους υπόλοιπους 14 ενισχύθηκε. Η μεγαλύτερη άνοδος στην απασχόληση

σημειώθηκε στον κλάδο Μεταφοράς-Αποθήκευσης, στον οποίο ο αριθμός των απασχολούμενων ανήλθε από τους 185,9 χιλ. το γ' τρίμ. του 2018 στους 210,3 χιλ. ένα έτος μετά (24,4 χιλ. περισσότεροι). Άνοδο κατά 22,9 χιλ. παρουσίασε την ίδια περίοδο η απασχόληση στη Μεταποίηση, με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι σε αυτή να διαμορφωθούν στους 385,1 χιλ. Διψήφια σε χιλιάδες ήταν η άνοδος στον αριθμό των απασχολούμενων σε ακόμα έναν κλάδο διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών, τις Δραστηριότητες Υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης, κατά 18,1 χιλ. άτομα, στα 429,2 χιλ. Κατά 14,4 χιλ. αυξήθηκαν οι απασχολούμενοι στον κλάδο της Εκπαίδευσης, δηλαδή από τους 293,6 χιλ. στους 308,0 χιλ. Σε συνάφεια με τα στοιχεία απασχόλησης για τους τομείς, η μεγαλύτερη μείωση στην απασχόληση εντοπίζεται στον κλάδο Γεωργίας-Δασοκομίας-Αλιείας όπου έφτασε τα 24,9 χιλ. άτομα, ενώ στον πολυπληθέστερο κλάδο της ελληνικής οικονομίας, το Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο η μείωση των θέσεων εργασίας έφτασε τα 7,6 χιλ. άτομα και διαμορφώθηκαν στα 699,9 χιλ. Στις Κατασκευές, η απασχόληση περιορίστηκε από τους 150,3 χιλ. στους 146,6 χιλ. απασχολούμενους και στις Χρηματοπιστωτικές-Ασφαλιστικές δραστηριότητες από τους 88,0 χιλ. στους 86,0 χιλ. Στις Επαγγελματικές-Επιστημονικές-Τεχνικές δραστηριότητες και στη Δημόσια διοίκηση η απασχόληση ενισχύθηκε κατά 5,4 χιλ. και 7,6 χιλ. άτομα αντίστοιχα, στα 219,6 χιλ. και 340,6 χιλ.

Συμπερασματικά, από τα στοιχεία απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο, προκύπτει ότι η συνολική αύξησή της το τρίτο τρίμηνο του 2019 προήλθε κυρίως από:

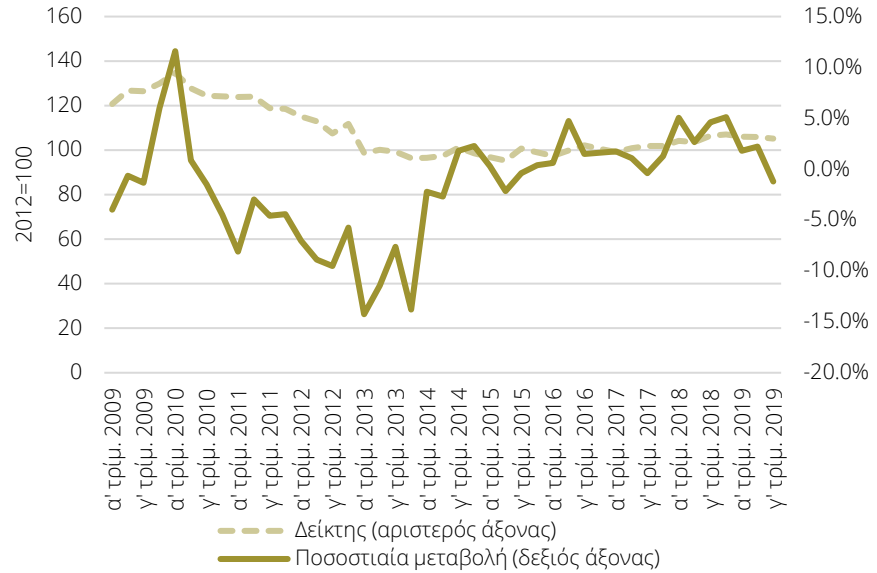
- Την άνοδο στον κλάδο Μεταφοράς-Αποθήκευσης (+24,4 χιλ. απασχολούμενοι).
- Την άνοδο στον κλάδο Μεταποίησης (+22,9 χιλ. άτομα), αν και η διεύρυνση της παραγωγής του βάσει του εποχικά διορθωμένου Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής ήταν την ίδια περίοδο οριακή (+0,3%,
- Την άνοδο στον Τουρισμό (+18,1 χιλ. απασχολούμενοι), σε συνάφεια με την άνοδο στις ταξιδιωτικές εισπράξεις το γ' τρίμ. του 2019, συγκριτικά με το ίδιο τρίμηνο του 2018, κατά 14,5%, στα €10.693,4 εκατ.
- Την άνοδο στην Εκπαίδευση (+14,4 χιλ. άτομα), και παρά την πτώση της απασχόλησης στον Πρωτογενή τομέα (-24,9 χιλ. απασχολούμενοι) και το Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο (-7,6 χιλ.).

Ως προς την τάση του εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, το γ' τρίμ. του 2019 παρουσίασε μείωση για πρώτη φορά ύστερα από επτά συνεχόμενα τρίμηνα αύξησης. Συγκεκριμένα ο δείκτης μειώθηκε κατά 1,2% και διαμορφώθηκε στις 105,2 μονάδες από 106,5 μονάδες την ίδια περίοδο πρόπερσι.

Διάγραμμα 3.11

Εξέλιξη εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους και ποσοστιαίας μεταβολή αυτού (α' τρίμ. 2009 – γ' τρίμ. 2019)

Μείωση εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους κατά 1,2%, ύστερα από επτά συνεχόμενα τρίμηνα ανόδου

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.10

Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Ποσοστό (%) του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού
2010	9.399,4	53,5	4.389,8	87,3	639,4	12,7
2011	9.372,9	52,7	4.054,4	82,2	881,8	17,9
2012	9.344,8	52,3	3.695,0	75,6	1.195,1	24,4
2013	9.309,5	52,1	3.513,2	72,5	1.330,4	27,5
2014	9.282,1	51,8	3.536,3	73,5	1.274,4	26,5
2015	9.246,6	52,0	3.610,7	75,1	1.197,0	24,9
2016	9.212,8	52,1	3.673,6	76,5	1.130,9	23,5
α' τρίμ. 2017	9.190,7	51,9	3.659,3	76,7	1.114,7	23,3
β' τρίμ. 2017	9.181,4	52,4	3.791,4	78,9	1.016,6	21,1
γ' τρίμ. 2017	9.172,3	52,3	3.823,7	79,8	970,1	20,2
δ' τρίμ. 2017	9.163,3	51,8	3.736,3	78,8	1.006,8	21,2
2017	9.176,9	52,1	3.752,7	78,6	1.027,1	21,5
α' τρίμ. 2018	9.154,0	51,6	3.723,8	78,8	1.001,2	21,2
β' τρίμ. 2018	9.144,7	52,1	3.860,4	81,0	906,0	19,0
γ' τρίμ. 2018	9.135,5	52,2	3.894,2	81,7	871,8	18,3
δ' τρίμ. 2018	9.126,4	51,7	3.833,7	81,3	881,1	18,7
2018	9.140,2	51,9	3.828,0	80,7	915,0	19,3
α' τρίμ. 2019	9.117,3	51,8	3.814,0	80,8	907,1	19,2
β' τρίμ. 2019	9.108,0	52,3	3.956,4	83,1	805,0	16,9
γ' τρίμ. 2019	9.089,9	52,2	3.971,9	83,6	777,0	16,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Πλαίσιο 3.1

Τάσεις στην απασχόληση την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου 2019 και επιδράσεις παραγόντων σε αυτή

Το 2019 η ελληνική οικονομία εμφανίζει ανάπτυξη για τρίτο έτος, ισχυρότερη από τα προηγούμενα χρόνια, πλέον και από το μέσο όρο της Ευρωζώνης και της ΕΕ. Αυτή προέρχεται κυρίως από εξαγωγικούς τομείς (Τουρισμός, Μεταφορές, κλάδοι Μεταποίησης) και τις Κατασκευές. Η συνέχιση και επιτάχυνση της ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας στα επόμενα έτη είναι απαραίτητη για την υποχώρηση της ανεργίας, η οποία, παρά την πτώση από το 2014, παραμένει η υψηλότερη στην ΕΕ. Ενώ το εγχώριο περιβάλλον βελτιώνεται, το διεθνές επιδεινώνεται από το δεύτερο εξάμηνο του 2018, εξαιτίας κυρίως των πολιτικών εμπορικού προστατευτισμού. Η ΕΕ, κύριος προορισμός των ελληνικών εξαγωγών, έχει επηρεαστεί από αυτές τις εξελίξεις, ενώ αντιμετωπίζει και εσωτερικά ζητήματα (Brexit, διαρθρωτικές αλλαγές στη βιομηχανία). Αυτές οι αλλαγές επιδρούν ανασχετικά στις προοπτικές των ελληνικών εξαγωγών. Πέρα από τους εξωχώριους παράγοντες που επηρεάζουν την απασχόληση, έλαβαν χώρα το 2019 αλλαγές στην αγορά εργασίας, όπως η αύξηση του κατώτατου μισθού, η κατάργηση του υποκατώτατου μισθού, η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών από 01/07/2019. Σκοπός της ανάλυσης που ακολουθεί είναι η εξέταση των εξελίξεων στην απασχόληση και στην κλαδική διάρθρωσή της την περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου 2019 υπό τις επιδράσεις των παραπάνω παραγόντων. Καθώς δεν υπάρχουν στοιχεία ΑΕΠ για το σύνολο του περασμένου έτους και σε υψηλή κλαδική ανάλυση, η τάση στην κλαδική δραστηριότητα προσεγγίζεται κατά περίπτωση με το σχετικό βραχυχρόνιο δείκτη. Σε ότι αφορά τις μεταβολές στο κόστος εργασίας, προσεγγίζονται από το δείκτη συμπίεσης μισθών. Τα δεδομένα απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο (μονοψήφιοι κλάδοι ΣΤΑΚΟΔ-08) αφορούν στη μισθωτή απασχόληση, προκειμένου να είναι συναφή με τις παραμέτρους στην αγορά εργασίας οι οποίες μεταβλήθηκαν και ως επί το πλείστον αφορούν στους μισθωτούς.

Ξεκινώντας την ανάλυση από τις τάσεις στην απασχόληση την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου 2019 σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2018, η υψηλότερη μέση άνοδος σε αριθμό απασχολούμενων μισθωτών σημειώθηκε στον κλάδο Παροχής υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης (+24,8 χιλ., από 251,3 χιλ. το εννέαμηνο του 2018 σε 276,1 χιλ.) και Εκπαίδευσης (+18,9 χιλ., από 272,1 χιλ. σε 291,1 χιλ., στήλες 2-3, Πίνακα 3.12). Έπονται σε αύξηση οι κλάδοι Μεταποίησης (+17,5 χιλ. απασχολούμενοι, στους 301,2 χιλ. στο εννέαμηνο του 2019), Μεταφοράς-Αποθήκευσης (+16,5 χιλ., στους 142,9 χιλ.) και κατόπιν το Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο (+13,7 χιλ., από τους 426,0 χιλ. στους 439,7 χιλ.) και ο κλάδος Δημόσιας διοίκησης (+11,4 χιλ., από τους 333,0 χιλ. στους 344,4 χιλ.). Οι μοναδικοί κλάδοι με μείωση της απασχόλησης μισθωτών ήταν αυτοί των Χρηματοπιστωτικών-Ασφαλιστικών δραστηριοτήτων (-3,2 χιλ., στους 73,4 χιλ.), της Παροχής ηλεκτρικού ρεύματος-Φυσικού αερίου-Ατμού-Κλιματισμού (-1,9 χιλ., στους 28,3 χιλ.), των Τεχνών-Διασκέδασης-Ψυχαγωγίας (-0,8 χιλ., στους 40,5 χιλ. στο εννέαμηνο πέρυσι) και των Λοιπών δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών (-0,5 χιλ., στους 51,5 χιλ.).

Κατόπιν της παρουσίασης των τάσεων στην απασχόληση των μισθωτών, ακολουθεί η ανάλυση που αφορά στο κόστος μισθωτής εργασίας, στο ίδιο επίπεδο κλαδικής δραστηριότητας. Ο δείκτης συμπίεσης μισθών προκύπτει από την αναλογία του κατώτατου μισθού πλήρους απασχόλησης προς το μέσο μισθό πλήρους απασχόλησης και δείχνει εάν ο δεύτερος βρίσκεται κοντά ή σε απόσταση από το δεύτερο. Ο υπολογισμός του μισθού πλήρους απασχόλησης ανά κλάδο βασίστηκε σε στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ και από το πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ. Συγκεκριμένα, από το σύστημα ΕΡΓΑΝΗ έχουν αντληθεί στοιχεία για το μέσο μισθό των μισθωτών πλήρους απασχόλησης, ανά κλάδο δραστηριότητας, το 2017. Από την ΕΛΣΤΑΤ λήφθηκαν στοιχεία για το δείκτη μισθολογικού κόστους, κατά κλάδο δραστηριότητας, ανά τρίμηνο, για τα έτη 2017, 2018 και τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2019. Βάσει αυτών, υπολογίστηκε η ποσοστιαία μεταβολή του μισθολογικού κόστους για τις περιόδους 2017-2018 και εννεάμηνο 2018-εννεάμηνο 2019.

Με αυτές τις ποσοστιαίες μεταβολές και τα μισθολογικά στοιχεία από το σύστημα Εργάνη, υπολογίστηκε το ύψος του μέσου μισθού των μισθωτών πλήρους απασχόλησης, ανά κλάδο, στο εννεάμηνο του 2019. Με τις συγκεκριμένες εκτιμήσεις και το νέο κατώτατο μισθό, από 01/02/2019, υπολογίστηκε ο μέσος δείκτης συμπίεσης μισθών στα τρία πρώτα τρίμηνα του 2019, σε επίπεδο μονοψήφιου κλάδου κατά ΣΤΑΚΟΔ-08 (στήλη 6, Πίνακα 3.12).

Τον υψηλότερο λόγο κατώτατου προς μέσο μισθό πλήρους απασχόλησης στα τρία πρώτα τρίμηνα του 2019 παρουσίασαν οι κλάδοι Κατασκευών (76,1%), Παροχής υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης (69,4%), Διοικητικών-Υποστηρικτικών δραστηριοτήτων (65,6%), Άλλων δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών (64,7%), και Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου (59,8%). Στον αντίποδα, το χαμηλότερο λόγο κατώτατου προς μέσο μισθό πλήρους απασχόλησης παρουσίασαν οι κλάδοι Παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού (27,6%), Χρηματοοικονομικών-Ασφαλιστικών δραστηριοτήτων (33,1%), Μεταφοράς-Αποθήκευσης (35,0%), Ενημέρωσης-Επικοινωνίας (37,2%) και Δημόσιας διοίκησης-Άμυνας (40,0%).

Κατόπιν του υπολογισμού του δείκτη συμπίεσης μισθού, εξετάστηκαν οι πρόσφατες εξελίξεις στην απασχόληση σε συνδυασμό με αυτό το χαρακτηριστικό, αλλά και την τάση στην τρέχουσα κλαδική δραστηριότητα.

Αναλυτικά, στους κλάδους με την υψηλότερη απόλυτη άνοδο στην απασχόληση μισθωτών στο εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2019 περιλαμβάνονται κλάδοι με υψηλή τιμή στο δείκτη συμπίεσης μισθού και επίπεδο κοντά στη διάμεσο τιμή του (Μεταποίηση, στήλες 4-6, Πίνακα 3.12). Τέτοιοι κλάδοι είναι αυτοί της Παροχής υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης (Τουρισμός) και του Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου. Όμως, είναι αρκετά πιθανό οι περισσότερες θέσεις εργασίας στον Τουρισμό να προήλθαν από τη διεύρυνση, για άλλο ένα έτος, της δραστηριότητας του κλάδου, καθώς στη συγκεκριμένη περίοδο οι διεθνείς ταξιδιωτικές εισπράξεις ήταν κατά €2,0 δισεκ. ή 14,1% μεγαλύτερες από πρόπερσι, στα €16,1 δισεκ. Ο συγκεκριμένος κλάδος είναι ταυτόχρονα εκ των πλέον εξωστρεφών της ελληνικής οικονομίας, γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία της ζήτησης από το εξωτερικό. Και στη Μεταποίηση, η δραστηριότητα ενισχυόταν ελαφρώς στο εννεάμηνο πέρυσι, χάρη και στη

σημαντική αύξηση της ζήτησης από το εξωτερικό (+2,0% ο δείκτης παραγωγής, +9,3% οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων). Στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο η απασχόληση μισθωτών διευρύνθηκε, παρότι η δραστηριότητα μάλλον ελαφρώς υποχωρεί ή είναι στάσιμη. Ο εποχικά διορθωμένος κύκλος εργασιών στο Χονδρικό εμπόριο παρουσίασε πτώση στο εννεάμηνο 1,6% και στο Λιανικό εμπόριο αυξήθηκε 0,5%.

Πίνακας 3.11

Απόλυτη και ποσοστιαία μεταβολή κλαδικής απασχόλησης μισθωτών και δείκτης συμπίεσης μισθού πλήρους απασχόλησης

Κλάδος δραστηριότητας (ΣΤΑΚΟΔ-08)	Ιαν.-Σεπτ. 2018 (χιλ.)	Ιαν.-Σεπτ. 2019 (χιλ.)	Απόλυτη μεταβολή (χιλ.)	Ποσοστιαία μεταβολή (%)	Δείκτης συμπίεσης μισθού
A. Γεωργία-Δασοκομία-Αλιεία	45,0	50,8	5,8	12,8%	61,9%*
B. Ορυχεία-Λατομεία	10,8	12,1	1,3	12,1%	41,2%
Γ. Μεταποίηση	283,7	301,2	17,5	6,2%	51,1%
Δ. Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος-Φυσικού αερίου-Ατμού-Κλιματισμού	30,1	28,3	-1,9	-6,2%	27,6%
Ε. Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	31,4	32,1	0,8	2,4%	52,5%
ΣΤ. Κατασκευές	86,5	89,4	3,0	3,4%	76,1%
Z. Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο	426,0	439,7	13,7	3,2%	59,8%
H. Μεταφορά-Αποθήκευση	126,3	142,9	16,5	13,1%	35,0%
Θ. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	251,3	276,1	24,8	9,9%	69,4%
I. Ενημέρωση-Επικοινωνία	85,9	91,3	5,4	6,3%	37,2%
K. Χρηματοπιστωτικές-Ασφαλιστικές δραστηριότητες	76,6	73,4	-3,2	-4,2%	33,1%
Λ. Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	2,5	2,8	0,3	10,5%	47,8%
M. Επαγγελματικές-Επιστημονικές-Τεχνικές δραστηριότητες	93,0	97,4	4,4	4,7%	48,5%
N. Διοικητικές-Υποστηρικτικές δραστηριότητες	70,4	75,0	4,6	6,5%	65,6%
Ξ. Δημόσια διοίκηση-Άμυνα	333,0	344,4	11,4	3,4%	40,0%
Ο. Εκπαίδευση	272,1	291,1	18,9	7,0%	49,9%
Π. Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	196,4	198,5	2,0	1,0%	55,4%
P. Τέχνες-Διασκέδαση-Ψυχαγωγία	41,3	40,5	-0,8	-1,9%	53,7%
Σ. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	52,0	51,5	-0,5	-1,0%	64,7%

* Τιμή δείκτη το 2017, ελλείψει στοιχείων εξέλιξης μισθολογικού κόστους την περίοδο 2017 - 2019

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΡΓΑΝΗ, Επεξεργασία δεδομένων: IOBE

Όμως, υπάρχουν και κλάδοι με σημαντική αύξηση απασχόλησης πέρυσι και χαμηλό ή όχι υψηλό δείκτη συμπίεσης μισθού. Σε αυτούς συγκαταλέγονται οι κλάδοι Μεταφοράς-Αποθήκευσης, Δημόσιας διοίκησης-άμυνας και Εκπαίδευσης. Η άνοδος της απασχόλησης στις Μεταφορές-Αποθήκευση μάλλον οφείλεται και στην αύξηση του κύκλου εργασιών στο εννεάμηνο πέρυσι σε όλες τις επιμέρους δραστηριότητες (Πλωτές μεταφορές, Αεροπορικές μεταφορές, Αποθήκευση), από 1,3% έως 5,9%, με εξαίρεση τις Χερσαίες μεταφορές-Μεταφορές μέσω αγωγών (-2,2%). Και αυτός ο κλάδος συγκαταλέγεται στους εξωστρεφείς, με σημαντική αύξηση των διεθνών εισπράξεων στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι (+5,5%). Στη Δημόσια διοίκηση-άμυνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, το προϊόν (προστιθέμενη αξία

παραγωγής) υποχώρησε οριακά (-0,6%). Ωστόσο, τα χαρακτηριστικά των υπηρεσιών αυτού του κλάδου (μη εμπορεύσιμες) και οι εργασιακές του σχέσεις, περιορίζουν τη συσχέτιση της απασχόλησης με την τάση στη δραστηριότητά του.

Στους κλάδους με πτώση της απασχόλησης συγκαταλέγονται ορισμένες δραστηριότητες με υψηλή συμπίεση μισθών, όπως οι Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών και οι Τέχνες-Διασκέδαση-Ψυχαγωγία (στήλες 4-6, Πίνακα 3.12). Στο δεύτερο εξ' αυτών, η προστιθέμενη αξία παραγωγής ήταν 2,4% υψηλότερη από πρόπερσι. Ωστόσο, οι άλλοι δύο κλάδοι με πτώση στην απασχόλησή τους το 2019 (Χρηματοπιστωτικών-Ασφαλιστικών δραστηριοτήτων, Παροχής ηλεκτρικού ρεύματος-Φυσικού αερίου-Ατμού) παρουσιάζουν τις χαμηλότερες τιμές δείκτη συμπίεσης μισθών. Όμως, ο πρώτος εξ' αυτών παρουσίασε μείωση προστιθέμενης αξίας παραγωγής 8,7% στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου πέρυσι και ο δεύτερος πτώση του δείκτη παραγωγής του 2,0%, οπότε είναι πιθανόν οι εξελίξεις στην απασχόλησή τους να οφείλονται κυρίως στην τάση στη δραστηριότητά τους.

Συνεπώς, από τα στοιχεία της κλαδικής απασχόλησης στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι προκύπτουν ποικίλες τάσεις και επιδράσεις. Η διεύρυνσή της σημειώνεται κυρίως σε κλάδους με αύξηση της δραστηριότητάς τους και αντίθετα. Επιπλέον, στους κλάδους με αύξηση των θέσεων εργασίας συγκαταλέγονται ορισμένοι εκ των πλέον εξαγωγικών της ελληνικής οικονομίας ή με ενίσχυση της εξωστρέφειάς τους στα πρόσφατα έτη. Αυτό το χαρακτηριστικό αναδεικνύει τη σημαντικότητα των εξελίξεων στο διεθνές περιβάλλον όχι μόνο για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας, αλλά και για την ταχύρρυθμη υποχώρηση της ανεργίας. Ευρύτερα, αναδεικνύει τη σημασία της γρήγορης μετάβασης σε ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο, το οποίο θα στηρίζεται περισσότερο στις εξαγωγές. Το μισθολογικό κόστος δεν προκύπτει πως είναι εξίσου σημαντικός παράγοντας για τις εξελίξεις της απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο, όσο η τάση στην παραγωγή, και τις εξαγωγές. Ωστόσο, προφανώς την καθορίζει σε κάποιο βαθμό, όχι μόνο άμεσα, αλλά και έμμεσα, καθώς επηρεάζει τη διεθνή, διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα των κλάδων.

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Η εξασθένιση της ανεργίας στο τρίτο τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με ένα χρόνο νωρίτερα προήλθε, όπως στα προηγούμενα, κυρίως από τους κλάδους του Τουρισμού, της Αποθήκευσης - Μεταφορών, της Μεταποίησης και της Εκπαίδευσης. Μοναδική διαφορά έναντι των προηγούμενων τριμήνων η θέση στην κατάταξη ως προς κλάδους με την ευρύτερη άνοδο της ανεργίας, με την Εκπαίδευση να κατέρχεται από την πρώτη στην τέταρτη θέση και τον Τουρισμό από τη δεύτερη στην τρίτη. Οι συγκεκριμένοι κλάδοι εκτιμάται πως είχαν τη μεγαλύτερη συμβολή στη διεύρυνση της απασχόλησης και ακολούθως στην υποχώρηση της ανεργίας και στο τέλος του προηγούμενου έτους. Αντιθέτως, παρά τη συνεχή σημαντική αύξηση της δραστηριότητας στον Κατασκευαστικό κλάδο, η εξέλιξη της απασχόλησής του παρέμεινε αρνητική καθ' όλο το περασμένο έτος. Οι περισσότερες από αυτές οι τάσεις μάλλον θα καθορίσουν την εξέλιξη ανεργίας και το 2020. Ενδεχομένως η επίδραση των Κατασκευών θα μεταστραφεί από αρνητική σε θετική. Επίσης, δεν θα συνεχιστεί η διεύρυνση της απασχόλησης στην Εκπαίδευση, τουλάχιστον στην ίδια έκταση με πέρυσι.

Ειδικότερα, στον κλάδο του Τουρισμού, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις από το εξωτερικό σημείωσαν στο δίμηνο Οκτωβρίου - Νοεμβρίου πέρυσι μεγάλη ενίσχυση έναντι της ίδιας περιόδου

πρόπερσι, κατά 41,8% (+€476,8 εκατ.), ταχύτερη από ότι στο προηγούμενο χρονικό διάστημα του περασμένου έτους. Άνοδο δραστηριότητας στο τέλος του 2019 καταδεικνύουν και τα στοιχεία των διεθνών αεροπορικών αφίξεων στα κυριότερα αεροδρόμια της χώρας στο σύνολο του τελευταίου τριμήνου, καθώς αυτές ήταν 8,4% περισσότερες, στα €2.664 εκατ. άτομα (πηγή: ΣΕΤΕ). Συνεπώς, θα συντηρηθεί σε αυτήν την περίοδο ένα σημαντικό τμήμα της διεύρυνσης της απασχόλησης στον τομέα κατά τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2019. Για το νέο έτος προς το παρόν δεν υπάρχουν πληροφορίες και ενδείξεις για την πραγματοποίηση ασφαλών προβλέψεων σχετικά με την εξέλιξη της διεθνούς τουριστικής κίνησης και των εσόδων από αυτή. Μάλλον η τάση θα είναι ανοδική σε αμφότερα, λόγω των συνεχιζόμενων γεωπολιτικών και στρατιωτικών διενέξεων σε ανταγωνιστικούς τουριστικούς προορισμούς (π.χ. Τουρκία, Συρία, Λιβύη).

Οι εισπράξεις από τις διεθνείς μεταφορές ανήλθαν ελαφρώς στο περασμένο δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου, κατά 2,0%, σαφώς ηπιότερα από ότι στο προηγούμενο εννεάμηνο πέρυσι. Επομένως, ενδεχομένως ένα τμήμα της ισχυρής αύξησης της απασχόλησης στον κλάδο νωρίτερα το 2019 να διατηρηθεί στο καταληκτικό τρίμηνό του. Η προβλεπόμενη κλιμάκωση της μεγέθυνσης του διεθνούς εμπορίου φέτος, σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες εκθέσεις διεθνών οργανισμών (Economic Outlook Update, ΔΝΤ) και οι επενδύσεις που έχουν πραγματοποιηθεί στα πρόσφατα έτη στον ΟΛΠ, ενισχύοντας τη δυναμικότητά του και αυξάνοντας – βελτιώνοντας τις παρεχόμενες υπηρεσίες, αναμένεται να τονώσουν την εμπορική κίνηση και το 2020, με θετικές επενέργειες στην απασχόληση του κλάδου Αποθήκευσης – Μεταφορών.

Στη Μεταποίηση, αν και ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής (εποχικά διορθωμένος) υποχώρησε στο ενδεκάμηνο του 2019 συγκριτικά με την ίδια περίοδο πρόπερσι κατά περίπου 1,0%, εντούτοις οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων παρουσίασαν το ίδιο χρονικό διάστημα άνοδο 8,1% ή €1,02 δισεκ., φθάνοντας στα €13,66 δισεκ. Συνεπώς, σημειώθηκε μια αναδιάρθρωση των πωλήσεων ως προς τους προορισμούς τους, αφού αυτές απορροφήθηκαν σε μεγαλύτερο βαθμό από τις αγορές του εξωτερικού, εξέλιξη η οποία πιθανότατα συνέβαλε και στην απόφαση για αύξηση των θέσεων εργασίας. Η ενίσχυση της ζήτησης από το εξωτερικό μάλλον θα συνεχιστεί το τρέχον έτος, λόγω της επιτάχυνσης της ανόδου του διεθνούς εμπορίου η οποία προαναφέρθηκε.

Σχετικά με τη συνεισφορά του Δημοσίου στην απασχόληση το τρέχον έτος, αυτή θα προέλθει από προσλήψεις στις υπηρεσίες παιδείας, υγείας, δημόσιας ασφάλειας, εθνικής άμυνας, στην τοπική αυτοδιοίκηση και στο Υπουργείο Οικονομικών, καθώς και από την προσωρινή απασχόληση στο δημόσιο τομέα μέσω ΟΑΕΔ, π.χ. σε προγράμματα κοινωφελούς χαρακτήρα. Αναφορικά με τα προγράμματα κοινωφελούς χαρακτήρα, εντός του 2020 αναμένεται να προκηρυχθούν τέσσερα νέα προγράμματα που αφορούν Δήμους (36.500 ωφελούμενοι), φορείς-οργανισμούς Δημοσίου (2.000 ωφελούμενοι), την πυροπροστασία (5.000 ωφελούμενοι) και άνεργους πτυχιούχους (5.500 ωφελούμενοι). Σε ότι αφορά την εκπαίδευση, ανακοινώθηκε πρόσφατα η πρόσληψη 2.266 αναπληρωτών εκπαιδευτικών για την κάλυψη κενών θέσεων στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τόσο τη ειδική αγωγή όσο και τη γενική εκπαίδευση. Επίσης, εντός του Ιανουαρίου προκηρύχθηκε διαγωνισμός για την πρόσληψη 400 μονίμων συνοριακών φυλάκων οι οποίοι θα διατεθούν για την ενίσχυση της φύλαξης συνόρων στον Έβρο, ενώ το επόμενο διάστημα θα προκηρυχθεί νέος διαγωνισμός για την πρόσληψη επιπλέον 800, με συμβάσεις ορισμένου χρόνου που θα ανανεώνονται ανά έτος, για τη φύλαξη των νησιών του Βορείου και Νοτίου Αιγαίου. Παράλληλα, εντός του πρώτου τριμήνου του τρέχοντος έτους θα

υπάρξει προκήρυξη για την πρόσληψη 2.000 επαγγελματιών οπλιτών στις ένοπλες δυνάμεις, ενώ ήδη έχει υπογραφεί η Κοινή Υπουργική Απόφαση για την πρόσληψη 2.000 οπλιτών βραχείας ανακατάταξης. Τέλος, εντός του επόμενου χρονικού διαστήματος αναμένεται η προκήρυξη του υπουργείου Εσωτερικών για την πρόσληψη 2.900 μονίμων υπαλλήλων, σε δήμους και φορείς περιφερειών, στο πλαίσιο του προγράμματος «Βοήθεια στο σπίτι», όπως επίσης του υπουργείου Οικονομικών για 270 τελωνειακούς υπαλλήλους που θα στελεχώσουν την Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων.

Σε αντίθεση με την προηγούμενη χρονιά, ενισχυτικά αναμένεται να επενεργήσει στην απασχόληση φέτος ο Κατασκευαστικός τομέας. Η μείωση του ΕΝΦΙΑ και η αναστολή του ΦΠΑ στα νέα ακίνητα επί τριετία από την αρχή του 2020 θα επενεργήσουν τονωτικά στα οικοδομικά έργα. Όμως η μεγαλύτερη ώθηση στις Κατασκευές το προσεχές έτος θα προέλθει από έργα σε παραχωρήσεις και ιδιωτικοποιήσεις (Ελληνικό, ΟΛΠ, Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών, περιφερειακά αεροδρόμια κ.λπ.), ευνοώντας τη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Γενικότερα, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη έκθεση, η πρόοδος στα θέματα της διαχείρισης των «κόκκινων» δανείων και η αύξηση των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα, που έχουν κλιμακώσει από την αρχή του 2019 την πιστωτική επέκταση από το τραπεζικό σύστημα προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και η πρωτοφανής υποχώρηση των επιτοκίων δανεισμού από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίου, έχουν διευκολύνει σημαντικά την άντληση πόρων για την υλοποίηση επενδύσεων, οι οποίες θα ενισχύσουν και την απασχόληση. Τις προοπτικές για τον περιορισμό των μη εξυπηρετούμενων δανείων το 2020 ενίσχυσε σημαντικά η έγκριση του προγράμματος Ηρακλής από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο νομοθετήθηκε προσφάτως από το ελληνικό κοινοβούλιο. Μέρος των επιτυχών εκδόσεων ομολογιακών δανείων στο δεύτερο εξάμηνο πέρυσι από μεγάλους επιχειρηματικούς ομίλους (Ο.Τ.Ε., ΤΕΡΝΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ, ΕΛ.Π.Ε., WIND) θα κατευθυνθεί και σε επενδυτικούς σκοπούς, με θετική επενέργεια στις θέσεις εργασίας.

Μια προσεχής εξέλιξη η οποία αφορά στη μεγάλη πλειονότητα των κλάδων και θα ευνοήσει την απασχόληση, είναι η μείωση από την 1^η Ιουλίου των ασφαλιστικών εισφορών των εργαζόμενων πλήρους απασχόλησης κατά 0,9 ποσοστιαίες μονάδες. Θα αφορά στις εισφορές υπέρ ΟΑΕΔ-ΟΕΕ-ΟΕΚ και θα κατανεμηθεί σχεδόν εξίσου μεταξύ των εργοδοτών και των εργαζομένων. Οι εργοδοτικές εισφορές θα περιοριστούν κατά περίπου 0,5 π.μ., ενώ οι εργατικές εισφορές κοντά στο 0,4 π.μ.

Συνεκτιμώντας τις παραπάνω τάσεις, εκδηλωμένες και αναμενόμενες, η πρόβλεψη του IOBE για το ποσοστό ανεργίας στο σύνολο του 2019 αναθεωρείται οριακά επί τα χείρω συγκριτικά με την προηγούμενη, στο 17,4% από 17,2%. Η πτωτική πορεία της ανεργίας θα συνεχιστεί φέτος, με αποτέλεσμα κατά μέσο όρο αυτή να διαμορφωθεί στο 15,5%, μάλλον ελαφρώς χαμηλότερα.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, κατά το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2019 σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο καταγράφεται βελτίωση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους τομείς πλην των Υπηρεσιών. Σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, σημειώνεται μικρή ενίσχυση στη Βιομηχανία και το Λιανικό Εμπόριο, ελαφρώς εντονότερη στις Κατασκευές και μικρή υποχώρηση στις Υπηρεσίες. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, το μέσο ισοζύγιο των -4 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου αυξάνεται κατά 6 μονάδες κατά το δ' τρίμηνο του 2019. Σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή επίδοση, ο μέσος τριμηνιαίος δείκτης είναι υψηλότερος οριακά κατά 1 μονάδα. Το εξεταζόμενο τρίμηνο, το ποσοστό των βιομηχανικών επιχειρήσεων που προβλέπει πτώση της απασχόλησής του το προσεχές χρονικό διάστημα κινείται στο 17%, ενώ σημειώνει αύξηση στο 20% (από 11%) το ποσοστό εκείνων που αναμένουν αύξηση στον αριθμό των θέσεων εργασίας τους. Η μεγάλη πλειονότητα ωστόσο των επιχειρήσεων του τομέα (63% από 75%) προβλέπει σταθερότητα σε όρους απασχόλησης.

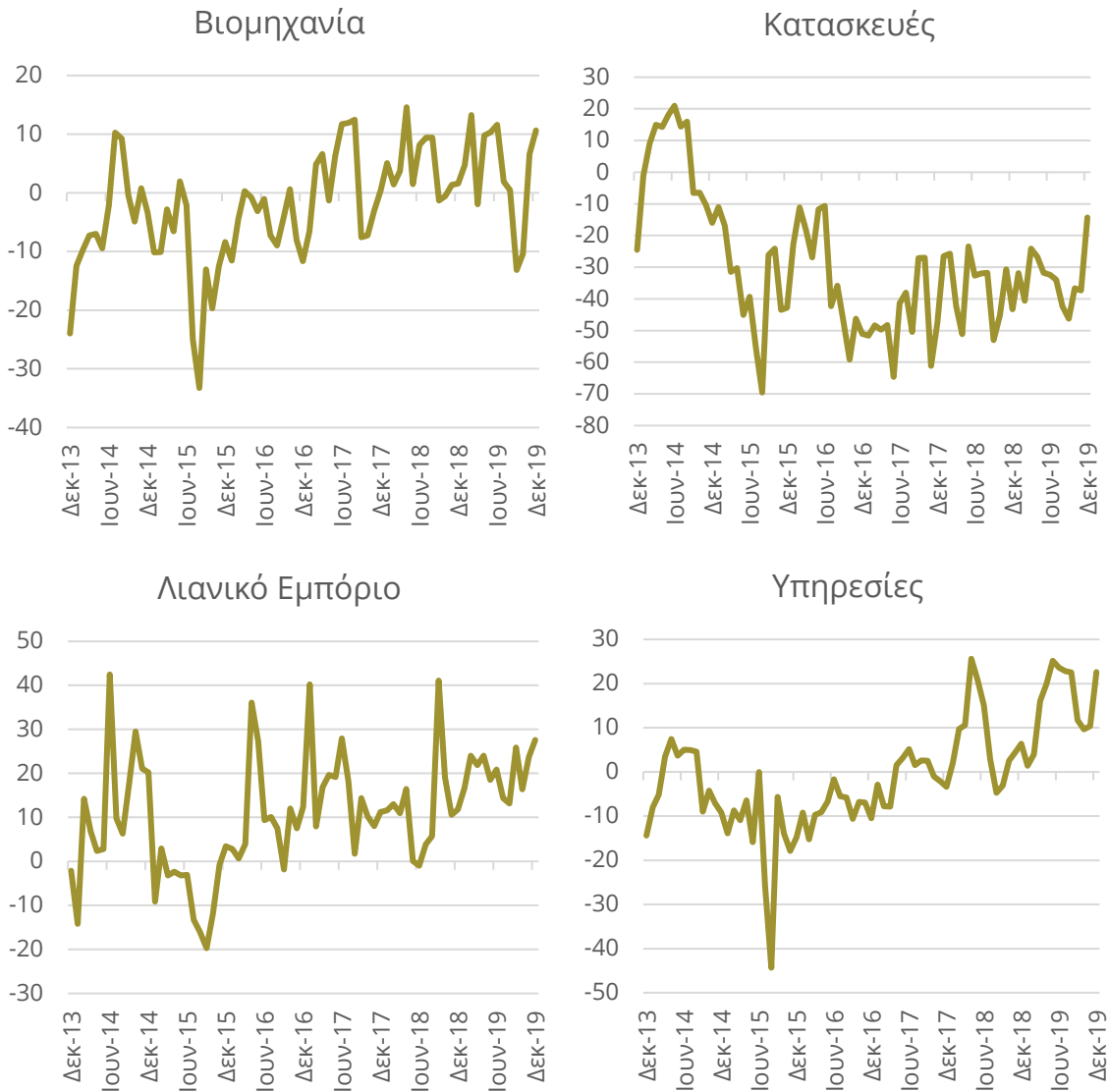
Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις υποδηλώνουν βελτίωση στο ήδη χαμηλό ισοζύγιο της απασχόλησης του τομέα, το οποίο και διαμορφώνεται στις -29 μονάδες (από -41 μονάδες), σε ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο σε σύγκριση με το ίδιο χρονικό διάστημα του 2018 (-40 μονάδες). Στο τελευταίο τρίμηνο του 2019, το 49% (από 51%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπουν λιγότερες θέσεις εργασίας, ενώ διαμορφώνεται στο 20% (από 10%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναμένουν άνοδο της απασχόλησης. Σε επίπεδο επιμέρους κλάδων, η αισθητή βελτίωση του σχετικού δείκτη στις Ιδιωτικές Κατασκευές (-16 από -36 μον.) συνοδεύεται από ηπιότερη βελτίωση του αντίστοιχου, πολύ χαμηλού ωστόσο δείκτη στα Δημόσια Έργα (-41 από -44 μον.).

Ο δείκτης των προβλέψεων για την απασχόληση στο Λιανικό Εμπόριο βελτιώθηκε ήπια κατά το τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, στις +23 μονάδες. Επιπλέον, αυτή η επίδοση βρίσκεται αρκετά υψηλότερα (κατά 9 μονάδες) σε σύγκριση με την αντίστοιχη προπέρσινη. Μόλις το 2% (από 3%) των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει μείωση των θέσεων εργασίας, ενώ το 25% (από 21%) προβλέπει άνοδο της απασχόλησης, με όσους αναμένουν σταθερότητα να κινούνται στο 73% (από 75%) του συνόλου. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους σημειώνεται αύξηση του σχετικού ισοζυγίου σε όλους τους κλάδους, πλην του κλάδου των Πολυκαταστημάτων όπου παρατηρείται μείωση.

Οι Υπηρεσίες είναι ο μόνος τομέας στον οποίο οι προβλέψεις για την απασχόληση χάνουν έδαφος σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, αν και ως προς το αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι σημειώνουν έντονη βελτίωση. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο των +19 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου, κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο μειώνεται στις +14 μονάδες, ενώ σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018 αυξήθηκε κατά 10 μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 9% σταθερά αναμένει μείωση της απασχόλησης, με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν αύξηση να κινείται στο 24% (από 23% στο προηγούμενο τρίμηνο). Σε κλαδικό επίπεδο, η τάση είναι ανοδική στον κλάδο της Πληροφορικής και των Διάφορων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και πτωτική στους υπόλοιπους εξεταζόμενους κλάδους.

Διάγραμμα 3.12

Προβλέψεις για την απασχόληση (ισοζύγιο απαντήσεων διαφορά θετικών - αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

Κατά το τρίμηνο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου 2019, σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, καταγράφηκε βελτίωση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους τομείς πλην των Υπηρεσιών.

3.5 Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού

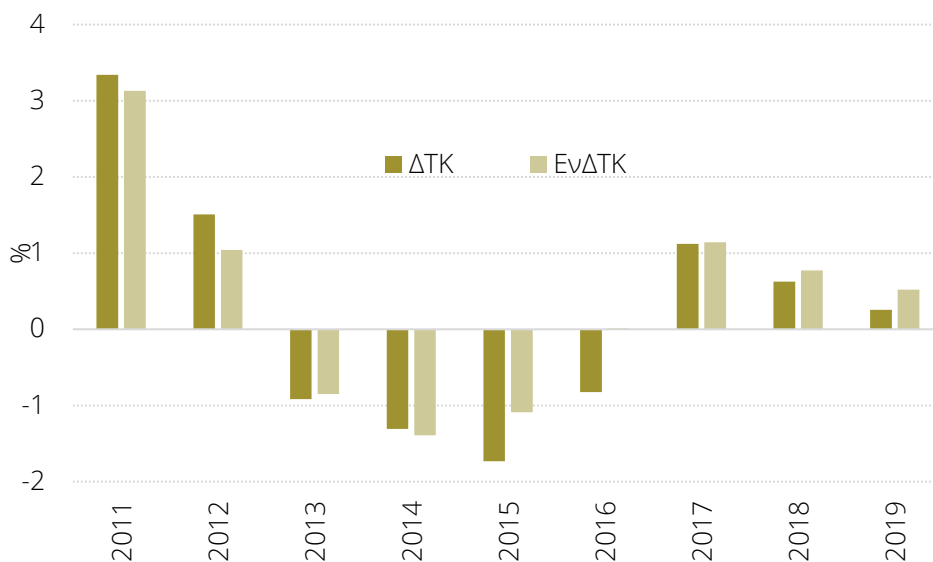
- Πληθωρισμός 0,3% το 2019, έναντι ελαφρώς υψηλότερης αύξησης τιμών το 2018 (+0,6%)
- Αρνητικές επιδράσεις στις τιμές από έμμεσους φόρους και ενεργειακά προϊόντα το 2019
- Ο ρυθμός μεταβολής του ΔTK με σταθερούς φόρους και χωρίς την ενέργεια ήταν 1,3% πέρυσι, από 0,5% το 2018, αποτυπώνοντας την τονωτική επίδραση της εγχώριας ζήτησης στις τιμές.

Πρόσφατες εξελίξεις

Το 2019, ο μέσος ρυθμός μεταβολής του Εθνικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔTK) κατέγραψε άνοδο για τρίτο συνεχές έτος. Συγκεκριμένα, ο εγχώριος ΔTK ενισχύθηκε το προηγούμενο έτος σε σχέση με το 2018 κατά 0,3%, έναντι ελαφρώς μεγαλύτερης ανόδου το 2018, κατά 0,6%. Επιπλέον, ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔTK) παρουσίασε ενίσχυση 0,5% το 2019, έναντι αύξησης 0,8% το 2018 (Διάγραμμα 3.13). Τον Δεκέμβριο του προηγούμενου έτους η ετήσια μεταβολή των τιμών βάσει του εγχώριου ΔTK διαμορφώθηκε, στο 0,8%, όταν η αντίστοιχη μεταβολή το 2018 ήταν ελαφρώς ηπιότερη, στο 0,6%.

Διάγραμμα 3.13

Ετήσια μεταβολή εγχώριου ΔTK και Εναρμονισμένου ΔTK στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου)

Συνεχίστηκε η επιβράδυνση της αύξησης του ΓΔTK το 2019. Άνοδος 0,3%, έναντι ανόδου 0,6% πρόπερσι

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Διάγραμμα 3.14

Μηνιαία εξέλιξη ΔTK στην Ελλάδα (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Στο θετικό πεδίο τιμών και ανερχόμενη η μεταβολή των τιμών τον Δεκέμβριο του 2019, στο υψηλότερο επίπεδο των τελευταίων οκτώ μηνών (+0,8%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Σχετικά με τις επιδράσεις των επιμέρους παραγόντων που καθορίζουν τις τιμές καταναλωτή, η ήπια ενίσχυσή τους στο προηγούμενο έτος οφείλεται στην εγχώρια ζήτηση, καθώς η μεταβολή του γενικού δείκτη με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά διαμορφώθηκε σε 1,3%, πολύ υψηλότερα από τη συνολική μεταβολή του ΔTK. Επισημαίνεται ότι το 2018 ο συγκεκριμένος δείκτης αυξανόταν σαφώς λιγότερο, κατά 0,5%, καθώς και ότι αύξηση τιμών εξαιρουμένης της ενέργειας και με σταθερούς φόρους σημειώθηκε πέρυσι για δεύτερο έτος, έπειτα από έξι συνεχόμενα έτη υποχώρησής τους (Διάγραμμα 3.15).

Η επίδραση της φορολογίας στη μεταβολή των τιμών καταναλωτή ήταν αρνητική το 2019. Συγκεκριμένα, η επίδραση των έμμεσων φόρων στην ετήσια μεταβολή του ΕνΔTK το 2019 ήταν -0,8 ποσοστιαίες μονάδες, από οριακά θετική το 2018 (0,1 ποσοστιαίες μονάδες - Διάγραμμα 3.15).

Ως προς την επίδραση των ενεργειακών αγαθών στη μεταβολή του ΔTK, καταρχάς επισημαίνεται πως η μέση διεθνής τιμή του πετρελαίου το 2019 παρουσίασε εξασθένιση έναντι του 2018. Από την άλλη πλευρά, ανασχετικά σε αυτήν την αντιπληθωριστική τάση επίδρασε η συνεχής αποκλιμάκωση της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου από την αρχή του περυσινού Ιουλίου έως και τον Οκτώβριο, η οποία μετρίασε την πτωτική τάση των διεθνών τιμών. Αναλυτικά, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent το 2019 διαμορφώθηκε στα \$64,3/βαρέλι, από \$71,2/βαρέλι το 2018, καταγράφοντας υποχώρηση της τάξης του 9,6%⁴². Ωστόσο, η χαμηλότερη μέση ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου το προηγούμενο έτος σε σχέση με πρόπερσι, κατά 5,2%, στο 1,12 έναντι 1,18, μετρίασε την πτώση της τιμής του πετρελαίου σε ευρώ, με αποτέλεσμα αυτή να διαμορφωθεί στα €57,4/βαρέλι, 4,8% χαμηλότερη σε σύγκριση με το 2018. Η πτωτική τάση της τιμής του πετρελαίου, η οποία αποτελεί βασική συνιστώσα του ενεργειακού κόστους, ερμηνεύει και την

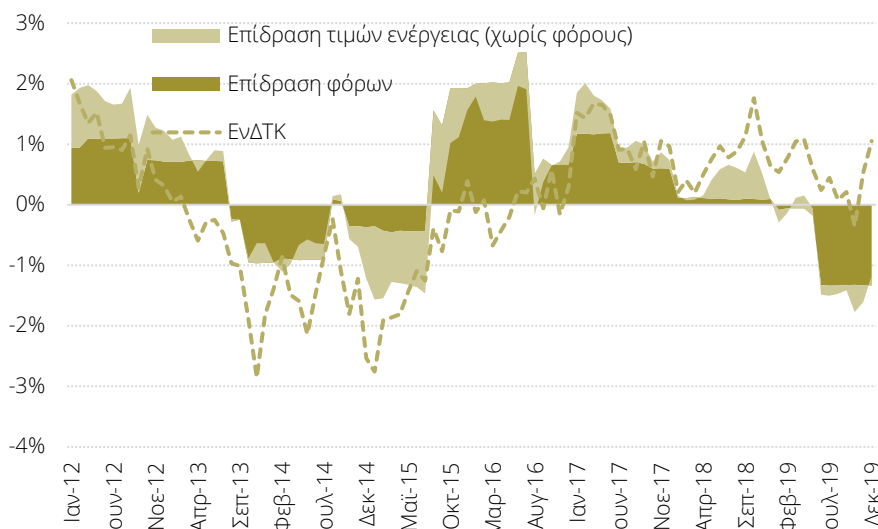
⁴² Μέσες τιμές περιόδου με βάση τη Europe Brent Spot Price. Πηγή: EIA, US Energy Information Administration https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_pri_spt_s1_d.htm

οριακή αρνητική μέση επίδραση των τιμών των ενεργειακών αγαθών στο ρυθμό μεταβολής των τιμών εγχωρίως το 2019 (-0,1%).

Διάγραμμα 3.15

Ετήσιος ρυθμός μεταβολής ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και επίδραση τιμών ενεργειακών προϊόντων και αλλαγών στη φορολογία

Αρνητική επίδραση των φόρων στις τιμές το 2019, κατά 0,8 π.μ., έναντι οριακά θετικής επίδρασης ένα έτος νωρίτερα

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

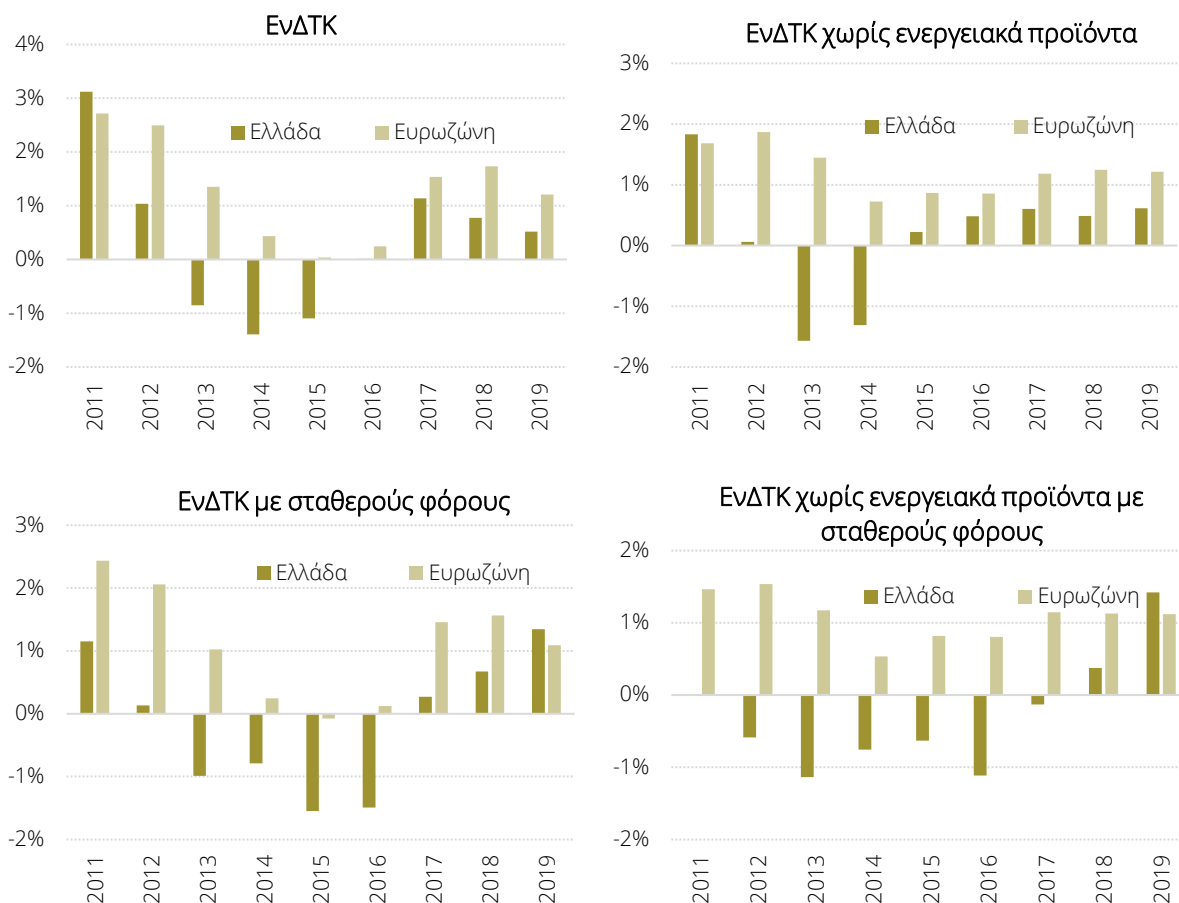
Η ποσοστιαία μεταβολή του γενικού επιπέδου τιμών στην Ελλάδα με βάση τον ΕνΔΤΚ το 2019 ήταν χαμηλότερη από το μέσο όρο της Ευρωζώνης, 0,5% έναντι 1,2%, ρυθμός ανόδου ο οποίος κατατάσσει τη χώρα στην προτελευταία θέση μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης ως προς τη μεταβολή των τιμών καταναλωτή, ελαφρώς υψηλότερα από την Πορτογαλία (0,3%). Σε ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο κινήθηκε ο εναρμονισμένος πληθωρισμός στην Κύπρο και την Ιταλία (0,6%, σε αμφότερες), ενώ στη Δανία σημειώθηκε ενίσχυση των τιμών κατά 0,7%. Η εγχώρια ζήτηση αποτέλεσε τον κυριότερο παράγοντα της ανόδου των τιμών και στην Ευρωζώνη, καθώς ο δείκτης τιμών με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά σημείωσε ενίσχυση κατά 1,1%, όσο και το 2018.

Ως προς τις τάσεις το 2019 στις επιμέρους κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών οι οποίες συνθέτουν το Γενικό Δείκτη Τιμών, την υψηλότερη άνοδο σημείωσαν οι Επικοινωνίες, κατά 3,6%, κατόπιν ηπιότερης ενίσχυσης 2,9% το 2018. Σαφώς χαμηλότερη ήταν η άνοδος τιμών σε Μεταφορές και η Υγεία με 1,4% σε αμφότερα, από αύξηση 2,7% και 0,5%, το 2018. Ανοδική τάση παρουσίασαν οι τιμές και στα Αλκοολούχα ποτά – Καπνός και Ξενοδοχεία, με ρυθμό 0,7%, και 0,5% αντίστοιχα, έναντι ενίσχυσης 2,6% και 1,2%, αντίστοιχα το 2018. Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε στα Διάρκη αγαθά, είδη νοικοκυριού κ.λπ., και στην Αναψυχή, κατά 1,7% αμφότερα, σε συνέχεια της προπέρσινης υποχώρησής τιμών κατά 1,6% και 1,1%, αντίστοιχα. Πτωτική τάση τιμών εκδηλώθηκε και στην Ένδυση και υπόδηση και την Εκπαίδευση, κατά 0,6% και 0,4%, αντίστοιχα, σε συνέχεια υποχώρησης 0,8% και 0,1%, αντίστοιχα το 2018. Στα Άλλα αγαθά και υπηρεσίες οι τιμές κατέγραψαν μείωση κατά 0,7% από πτώση 1,2% πρόπερσι.

Οριακή ήταν η υποχώρηση τιμών στη Διατροφή και στη Στέγαση, -0,1% σε αμφότερες τις κατηγορίες, έναντι θετικής μεταβολής 0,4% και 0,1% ένα χρόνο νωρίτερα.

Διάγραμμα 3.16

Ετήσια μεταβολή ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη (περίοδος Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου)

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

Αύξηση τιμών εγχωρίως το 2019 αποκλειστικά από την ενίσχυση της ζήτησης, που άσκησε θετική επίδραση 1,3%, από 0,5% πρόπερσι

Σχετικά με τις εξελίξεις στις τιμές στην πλευρά της παραγωγής την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2019, ο Γενικός Δείκτης Τιμών Παραγωγού (ΓΔΤΠ), εγχώριας και εξωτερικής αγοράς συνολικά ήταν σχεδόν αμετάβλητος σε σύγκριση με ένα χρόνο νωρίτερα, μετά από δύο συνεχή έτη ενίσχυσης.

Αναλυτικά, ο ΓΔΤΠ χωρίς την ενέργεια την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2019 κατέγραψε εκ νέου οριακή ενίσχυση, κατά 0,1%, παραπλήσια με εκείνη στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018 (0,2%). Αναφορικά με τις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων, τη μεγαλύτερη άνοδο σημείωσαν το Ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο και ατμός και ο Ηλεκτρικός εξοπλισμός, κατά 4,6% και 3,9% αντίστοιχα, σε αντίθεση με τη σταθερότητα και εξασθένησή τους (-0,8%) αντίστοιχα στο

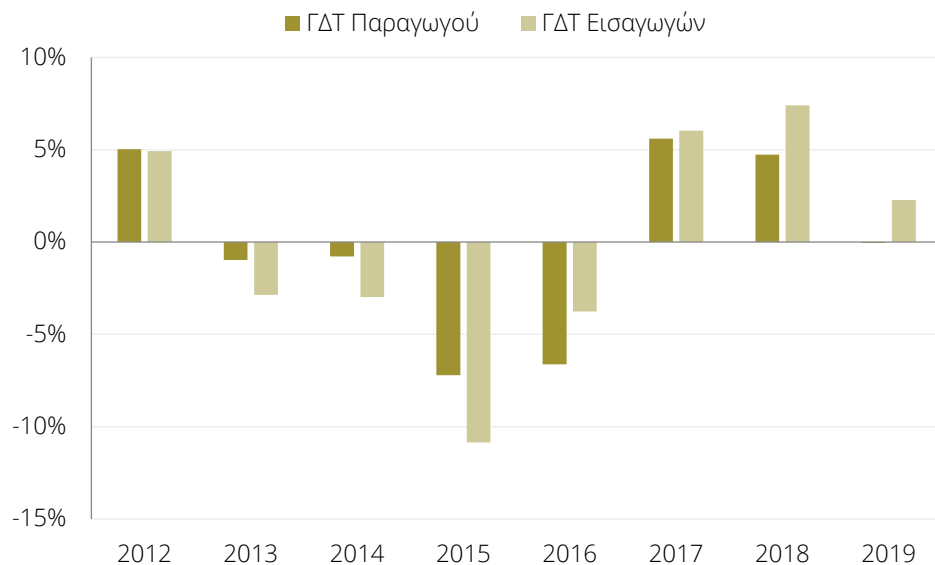
ενδεκάμηνο του 2018. Σε χαμηλότερα επίπεδα ανόδου τιμών κινήθηκαν τα Προϊόντα καπνού (+1,9%) έναντι εξασθένησης 0,7% ένα έτος πριν. Στον αντίποδα, η τάση στις τιμές παραγωγού στην παραγωγή Άνθρακα και Λιγνίτη ήταν έντονα πτωτική, σε συνέχεια ελαφρώς ηπιότερης εξασθένησής τους στο ενδεκάμηνο του 2018 (-5,2% από -4,7%).

Στην πλευρά των εισαγωγών για παραγωγικούς σκοπούς, ο Γενικός Δείκτης Τιμών Εισαγωγών (ΓΔΤΕ) σημείωσε αισθητά ηπιότερη ενίσχυση την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους από ότι στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018, καθώς ο ρυθμός μεταβολής του ήταν 2,3%, από 7,4% πρόπερσι. αμετάβλητος ήταν την ίδια περίοδο ο σχετικός δείκτης στην Ευρωζώνη, αντί ανόδου 2,7% ένα χρόνο νωρίτερα. Η άνοδος στην Ελλάδα την κατατάσσει στην πρώτη θέση ως προς την αύξηση τιμών εισαγωγών μεταξύ δέκα χωρών της Ευρωζώνης για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τη συγκεκριμένη περίοδο, με την Ισπανία να έπεται σε απόσταση (+0,3%). Στον αντίποδα βρίσκεται η Σλοβακία, με υποχώρηση 2,4%, και σε ελαφρώς ηπιότερα επίπεδα εξασθένησης η Λιθουανία και η Ολλανδία, με μεταβολή -1,6% και -1,4%, αντίστοιχα στο ενδεκάμηνο του 2019. Επισημαίνεται ότι στην περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2019 οι τάσεις στις τιμές εισαγωγών στις χώρες της Ευρωζώνης, είτε ανοδικές είτε πτωτικές, ήταν αισθητά ηπιότερες σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2018. Οι ήπιες διαφορές μεταξύ των χωρών στην άνοδο του ΓΔΤΕ σχετίζονται με το διαφορετικό βαθμό χρήσης ενεργειακών προϊόντων, αλλά και το μέγεθος των εμπορικών συναλλαγών τους με χώρες εκτός Ευρωζώνης.

Από τις επιμέρους κατηγορίες εισαγόμενων προϊόντων την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2019, στην Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, σημειώθηκε η μεγαλύτερη άνοδος, κατά 11,6%, σε συνέχεια αύξησης 14,5% την αντίστοιχη περίοδο του 2018, ενώ αισθητά χαμηλότερη ήταν η άνοδος στα Προϊόντα διύλισης πετρελαίου, 2,1%, αύξηση πολύ μικρότερη από ότι ένα χρόνο πριν (+25,9%). Άνοδο τιμών σημείωσαν και τα Είδη ένδυσης και τα Μεταλλικά προϊόντα, κατά 1,4% και 1,1% αντίστοιχα, κατόπιν αύξησης 0,9% και 0,2% στο ενδεκάμηνο του 2018. Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη μείωση στις τιμές εισαγωγών καταγράφηκε στα Βασικά μέταλλα, κατά 1,8%, έναντι ανόδου την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2018 (+3,2%), και στην Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη, κατά 1,0%, σε συνέχεια υποχώρησης 1,4% ένα χρόνο νωρίτερα.

Διάγραμμα 3.17

Ετήσια μεταβολή ΓΔΤΠ και ΓΔΤΕ στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου-Νοεμβρίου)

Για τρίτο συνεχόμενο έτος ενίσχυση τιμών εισαγωγών, λόγω κυρίως αυξητικής επίδρασης των τιμών των ενεργειακών αγαθών. Αμετάβλητες οι τιμές παραγωγού το 2019

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Από την εξέταση των τάσεων στις βασικές συνιστώσες του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή το 2019 προέκυψε ότι η ενίσχυσή του προήλθε αποκλειστικά από την τόνωση της εγχώριας ζήτησης. Η επίδραση της έμμεσης φορολογίας, καθώς αυτή των ενεργειακών αγαθών ήταν αρνητική στο προηγούμενο έτος. Και για το 2020 δεν αναμένονται πληθωριστικές πιέσεις από την έμμεση φορολογία και τα ενεργειακά προϊόντα, ενώ εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί η αυξητική επίδραση της εγχώριας ζήτησης στις τιμές.

Αναλυτικά, οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις του περυσινού Μαΐου του 2019 (μείωση ΦΠΑ στην εστίαση από 24% σε 13%, μετάταξη των τροφίμων από το συντελεστή 24% στο 13%, μετάταξη του ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου από ΦΠΑ 13% στον υπερεκπτώτικο συντελεστή 6%, για επιχειρήσεις και νοικοκυριά), που τέθηκαν σε ισχύ από το τέλος του ίδιου μήνα, θα ασκούν αντιπληθωριστική επίδραση έως ότου συμπληρωθεί ένα έτος από την εφαρμογή τους, δηλαδή σχεδόν στο σύνολο του πρώτου εξαμήνου του 2020. Αυτές οι επιδράσεις, όπως πέρυσι στο δεύτερο εξάμηνο, θα ασκηθούν στις κατηγορίες του ΔΤΚ Διατροφή, Στέγαση και Ξενοδοχεία -Καφέ - Εστιατόρια, στις οποίες κατατάσσονται τα αγαθά και οι υπηρεσίες τις οποίες αφορούσαν οι μειώσεις των έμμεσων φόρων. Η τριετής αναστολή του ΦΠΑ στα ακίνητα που χτίστηκαν από 01/01/2006, αναμένεται να έχει δευτερεύουσες επιδράσεις στις τιμές προϊόντων και υπηρεσιών που σχετίζονται με την οικοδομική δραστηριότητα, ενώ λόγω της κλιμάκωσης των μεταναστευτικών ροών από την Τουρκία, παρατάθηκε εκ νέου, έως το τέλος του 2020, η έκπτωση στο ΦΠΑ στα πέντε νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου. Ο προϋπολογισμός του 2020 περιλάμβανε τη μείωση της έμμεσης φορολογίας σε συγκεκριμένα προϊόντα (μείωση ΦΠΑ από 24% σε 13% στα βρεφικά είδη, τα παιδικά καθίσματα και τα κράνη μοτοσικλετιστών), τα οποία δεν ασκούν σημαντική επίδραση στο ΔΤΚ, επομένως και στον πληθωρισμό. Συνεπώς, προς το παρόν, δεν διαφαίνεται κάποια αυξητική επίδραση της έμμεσης φορολογίας στις τιμές κατά το τρέχον έτος.

Αυξητική επίδραση στο γενικό δείκτη τιμών αναμένεται να έχουν τα νέα μέτρα περιορισμού της άμεσης φορολογίας και των εισφορών στα φυσικά πρόσωπα του προϋπολογισμού του 2020 (μείωση εισαγωγικού φορολογικού συντελεστή από 22% σε 9%, μείωση κατά μια ποσοστιαία μονάδα των συντελεστών των υπόλοιπων κλιμακίων, μείωση ασφαλιστικών εισφορών κατά 0,9 ποσοστιαίες μονάδες από 01/07/2020, φοροελαφρύνσεις στους ελεύθερους επαγγελματίες), τα οποία θα ενισχύσουν σε κάποιο βαθμό τα πραγματικά εισοδήματα και ακολούθως την εγχώρια ζήτηση. Τονωτικά στη ζήτηση το 2020 θα επενεργήσουν και άλλες παρεμβάσεις οι οποίες έχουν εξαγγελθεί για φέτος και θα πραγματοποιηθούν στη διάρκεια του έτους (περαιτέρω μείωση ΕΝΦΙΑ, μείωση εισφοράς αλληλεγγύης). Ενισχυτικά στη ζήτηση των νοικοκυριών και ακολούθως στις τιμές θα επενεργήσει και η περαιτέρω υποχώρηση της ανεργίας το 2020, με ρυθμό παρόμοιο με τον περυσινό.

Ως προς το κόστος τις εξελίξεις σχετικά με το κόστος ενέργειας, τον περασμένο Δεκέμβριο ο ΟΠΕΚ και οι χώρες εταίροι του, με σημαντικότερο τη Ρωσία, συμφώνησαν να συνεχίσουν τον περιορισμό στην ημερήσια παραγωγή πετρελαίου μέχρι το Μάρτιο του 2020⁴³, Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη υποενότητα, ο περιορισμός της παραγωγής καθ' όλη τη διάρκεια του προηγούμενου έτους δεν είχε ως αποτέλεσμα μια κατά μέσο όρο υψηλότερη τιμή πετρελαίου σε σχέση με πρόπερσι. Προσφάτως, η τιμή του πετρελαίου Brent τον Δεκέμβριο του 2019 ανήλθε στα \$67,1/βαρέλι, 17,7% υψηλότερα σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του 2018 (\$57,0/βαρέλι), ενώ ως προς τον Νοέμβριο του 2019 σημείωσε άνοδο κατά 6,2% (\$63,2/βαρέλι). Οι αυξήσεις των τιμών τον Δεκέμβριο αντανακλούν εν μέρει τις προσδοκίες της αγοράς ότι οι παγκόσμιες οικονομικές συνθήκες το 2020 θα είναι καλύτερες από ό,τι είχε αρχικά προβλεφθεί και ότι μια πιθανή εμπορική συμφωνία μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Κίνας θα υπογραφεί τον Ιανουάριο φέτος, εξέλιξη η οποία τελικά έλαβε χώρα στα μέσα του μήνα. Αυξητικά επενέργησαν τον Δεκέμβριο και τα γεγονότα στο Ιράν, τα οποία αύξησαν την αβεβαιότητα γύρω από πιθανές διαταραχές της παραγωγής πετρελαίου στη Μέση Ανατολή, όπως και η εσωτερική αστάθεια και οι γεωπολιτικές διαταραχές στην περιοχή της Λιβύης, με τη σταθερότητα της παραγωγής πετρελαίου στη συγκεκριμένη χώρα να είναι αβέβαιη.

Αντίρροπα στην αύξηση της τιμής του πετρελαίου θα συνεχίσει να επενεργεί η ισχυρή διεύρυνση από πέρυσι της παραγωγής από τις ΗΠΑ. Οι πετρελαιοπαραγωγές επιχειρήσεις στον Κόλπο του Μεξικού διοχετεύουν μεγάλες ποσότητες πετρελαίου και δεν προτίθενται να περιορίσουν την παραγωγή τους, ακόμα και εάν οι τιμές του πετρελαίου κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα.

Ωστόσο, στην Ευρωζώνη, την αποπληθωριστική επίδραση της χαμηλότερης τιμής του πετρελαίου το 2019 περιόρισε η χαμηλότερη από ότι το 2018 ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου. Αυτή η επίδραση μάλλον θα συνεχιστεί την τρέχουσα χρονιά αρκετά εξασθενημένη, καθώς αναμένεται μικρή περαιτέρω υποχώρηση της ισοτιμίας⁴⁴. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η ισοτιμία ευρώ δολαρίου για το 2020 αναμένεται να διαμορφωθεί στο 1,10, από 1,12 το προηγούμενο έτος⁴⁵.

Εκτός από τους παραπάνω παράγοντες οι οποίοι ως επί το πλείστον επηρεάζουν την παραγωγή πετρελαίου, η τάση της τιμής του φέτος θα εξαρτηθεί από την εξέλιξη της παγκόσμιας

⁴³ www.eia.gov

⁴⁴ <https://www.ecb.europa.eu/pub/projections/html/index.en.html>

⁴⁵ Ο.π.

οικονομικής δραστηριότητας και του διεθνούς εμπορίου. Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών, το 2020 ο ρυθμός ανάπτυξης παγκοσμίως προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 3,3%, από 2,9% πέρυσι, που ήταν ο χαμηλότερος μετά τη διετία 2008 - 2009⁴⁶. Η μικρή επιτάχυνση αντανάκλα την παραμένουσα αβεβαιότητα για την ευστάθεια της ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας, κυρίως λόγω των εξελίξεων στις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες, με την ανάπτυξη στις ΗΠΑ να επιβραδύνεται, την ανοδική δυναμική στην Ευρωζώνη να είναι αναιμική και το Ηνωμένο Βασίλειο να εισέρχεται στην πρωτόγνωρη διαδικασία εξόδου από την ΕΕ.

Στον αντίποδα, ενισχυτικά στην οικονομική δραστηριότητα θα επιδράσουν η επιβράδυνση της κάμψης του μεταποιητικού τομέα στην Ευρωζώνη, καθώς οι ανασχετικές επιδράσεις από την αυτοκινητοβιομηχανία εξασθενούν, και η επιτάχυνση του παγκόσμιου εμπορίου θα κλιμακωθεί. Επιπρόσθετα, η πρόσφατη συμφωνία μεταξύ ΗΠΑ-Κίνας αναμένεται να ενισχύσει τις προσδοκίες και να μειώσει τις αρνητικές επιπτώσεις των εμπορικών εντάσεων στο παγκόσμιο ΑΕΠ μέχρι το τέλος του 2020, από 0,8% σε 0,5%⁴⁷. Τέλος, η επιστροφή σε υποστηρικτική νομισματική πολιτική από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες, έστω ηπιότερη εκείνης έως το 2018, αναμένεται να επιδράσει θετικά στις επενδύσεις και την κατανάλωση.

Δεδομένων των παραπάνω, η τιμή του πετρελαίου για το 2020 προβλέπεται να διαμορφωθεί στα \$65/βαρέλι, σημειώνοντας οριακή ενίσχυση της τάξης του 1,1% σε σύγκριση με το 2019. Η ισοτιμία ευρώ/δολαρίου το 2020 θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 1,10, οριακά χαμηλότερα από ότι το 2019⁴⁸. Ακολούθως, η μέση τιμή του πετρελαίου σε ευρώ φέτος εκτιμάται πως διαμορφωθεί στα €59,1/βαρέλι, σημειώνοντας άνοδο 2,9% σε σύγκριση με το 2019, εξέλιξη η οποία συνεπάγεται ήπιες πληθωριστικές πιέσεις από το κόστος ενέργειας.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω στοιχεία και τάσεις, η άνοδος του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή το 2020 εκτιμάται πως θα επιταχυνθεί, σε 0,5% - 0,8%. κυρίως από την τόνωση της εγχώριας ζήτησης και την αρκετά πιθανή ήπια αυξητική επίδραση των ενεργειακών αγαθών στις τιμές. Η επίδραση των έμμεσων φόρων θα είναι αρνητική καθ' όλη τη διάρκεια του τρέχοντος έτους.

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών το επόμενο χρονικό διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι μεικτές κατά το δ' τρίμηνο του 2019 έναντι του γ' τριμήνου του, με το σχετικό ισοζύγιο να μειώνεται σε τρεις τομείς (Λιανικό Εμπόριο, Υπηρεσίες και Κατασκευές) και να αυξάνεται οριακά στη Βιομηχανία. Ως προς την αντίστοιχη προπέρσινη περίοδο, οι προσδοκίες για την εξέλιξη των τιμών καταγράφουν αρνητική μεταβολή στη Βιομηχανία και ενισχύονται στους υπόλοιπους τομείς. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι προβλέψεις της πορείας των τιμών το δ' τρίμηνο του έτους διαμορφώθηκαν σε οριακά υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Συγκεκριμένα, ο δείκτης αυξήθηκε κατά μία μονάδα το υπό εξέταση τρίμηνο και ισοσκελίστηκε, ενώ κινήθηκε 4 μονάδες χαμηλότερα από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 7%

⁴⁶ Πηγή: *World Economic Outlook*, ΔΝΤ, Ιανουάριος 2020

⁴⁷ Ο.π.

⁴⁸ <https://www.ecb.europa.eu/pub/projections/html/index.en.html>

(από 6%) αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ κινείται στο 7% (από 5%) το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 87% (από 88%) να αναμένει σταθερότητα. Συνολικά το 2019 σε σχέση με το 2018, ο σχετικός δείκτης διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στις +1 μονάδες (από +3).

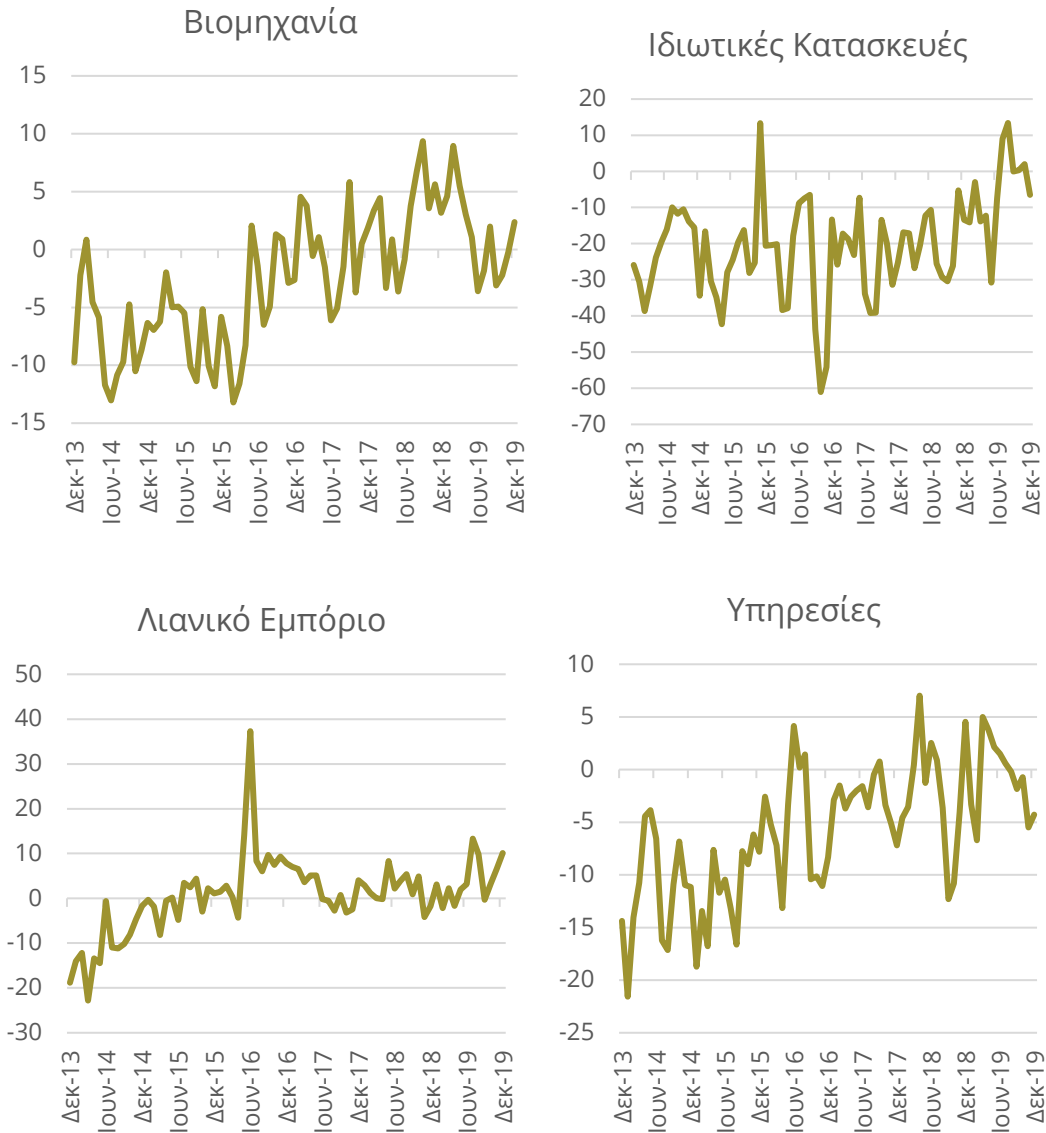
Στο Λιανικό Εμπόριο, το ισοζύγιο της +8 μονάδων στις τιμές των επιχειρήσεων του τομέα κατά το προηγούμενο τρίμηνο μειώθηκε κατά 1 μονάδα, κινούμενο ωστόσο 7 μονάδες υψηλότερα σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 3% (από 4%) αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ πέφτει οριακά στο 10% το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 86% (από 85%) να αναμένει σταθερότητα. Στους επιμέρους κλάδους του λιανεμπορίου, οι μεταβολές στις προβλέψεις των τιμών το 8^ο τρίμηνο του 2019 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο είναι έντονα πτωτικές στα Τρόφιμα – Ποτά – Καπνός, ηπιότερες στα Οχήματα- Ανταλλακτικά και στα είδη Οικιακού εξοπλισμού, ενώ στους υπόλοιπους επιμέρους κλάδους είναι ανοδικές.

Ο ισοσκελισμένος μέσος δείκτης πρόβλεψης της μεταβολής των τιμών στις Υπηρεσίες το εξεταζόμενο τρίμηνο μειώθηκε ελαφρώς σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στις -4 μονάδες, ενώ κινήθηκε σε οριακά χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με την αντίστοιχη μέση προπέρσινή του επίδοση (-3 μον.). Το τρέχον τρίμηνο, το 10% (από 5%) των επιχειρήσεων του κλάδου αναμένει μείωση τιμών και το 6% (από 5%) άνοδο. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, ο σχετικός δείκτης μειώθηκε στα Ξενοδοχεία, Εστιατόρια, Τουριστικά πρακτορεία και τις Χερσαίες μεταφορές, ήταν αμετάβλητος στους Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και στις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες ενώ ενισχύθηκε στην Πληροφορική.

Τέλος, στον τομέα των Ιδιωτικών Κατασκευών, το θετικό ισοζύγιο των +7 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου υποχώρησε αισθητά στις -1 μονάδες, έχοντας παράλληλα μεταβληθεί έντονα ανοδικά σε σύγκριση με το αντίστοιχο επίπεδο του προηγούμενου έτους (-15 μον.). Μόλις το 3% (από 1%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπει υποχώρηση των τιμών του κλάδου, ενώ το ποσοστό εκείνων που αναμένουν άνοδο μειώνεται κατά 6 μονάδες (+2 από +8 μον.), με το 95% (από 92%) να προβλέπει σταθερότητα τιμών.

Διάγραμμα 3.18

Προβλέψεις για εξέλιξη τιμών στο επόμενο τρίμηνο (ισοζύγιο απαντήσεων = διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών ήταν ως επί το πλείστον πτωτικές στο δ' τρίμηνο πέρυσι έναντι του προηγούμενου, με το ισοζύγιο να μειώνεται σε τρεις τομείς (Λιανικό Εμπόριο, Υπηρεσίες και Κατασκευές) και να αυξάνεται οριακά στη Βιομηχανία.

3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών

- Μείωση του ελλείμματος στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 2019, στα €2,0 δισεκ., από €3,7 δισεκ. το 2018, λόγω μεγαλύτερης αύξησης εξαγωγών έναντι των εισαγωγών
- Η αύξηση του πλεονάσματος στο Ισοζύγιο Υπηρεσιών και η μείωση των ελλειμμάτων στα Ισοζύγια Εισοδημάτων υπεραντιστάθμισαν την αύξηση του Εμπορικού Ελλείμματος.

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ) ήταν ελλειμματικό κατά €2,0 δισεκ., έναντι ελλείμματος €3,7 δισεκ. στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2018. Το έλλειμμα περιορίστηκε, καθώς η αύξηση του πλεονάσματος στο Ισοζύγιο Υπηρεσιών και η μείωση των ελλειμμάτων στα Ισοζύγια Εισοδημάτων κάλυψαν την αύξηση του εμπορικού ελλείμματος.

Στα επιμέρους στοιχεία, το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών διαμορφώθηκε στα €21,2 δισεκ., παρουσιάζοντας αύξηση €538,8 εκατ. σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2018. Οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν στα €29,7 δισεκ., με μικρή πτώση κατά 0,8% (€226,9 εκατ.)⁴⁹, έναντι πολύ μεγαλύτερης αύξησης κατά 17,4% το 2018. Οι εξαγωγές στα λοιπά αγαθά διευρύνθηκαν (4,3%), αλλά μειώθηκαν οι εξαγωγές καυσίμων (-11,3%). Οι εισαγωγές αυξήθηκαν επίσης οριακά, κατά 0,6% (€311,9 εκατ.) και διαμορφώθηκαν στα €50,9 δισεκ., έναντι αύξησης κατά 15,8% το 2018, εξέλιξη που αναδεικνύει τον περιορισμό του εξωτερικού εμπορίου πέρυσι, τόσο σε εξαγωγές όσο και σε εισαγωγές. Το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία προσέγγισε τα €16,2 δισεκ., διογκωμένο κατά 1,8%, έναντι επέκτασης κατά 7,0% το 2018. Το έλλειμμα του ισοζυγίου καυσίμων παρέμεινε σχεδόν σταθερό στην περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου, στα €4,7 δισεκ.

Περαιτέρω αύξηση του πλεονάσματος του Ισοζυγίου Υπηρεσιών σημειώθηκε στο ενδεκάμηνο του 2019, κατά €1,8 δισεκ., με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στα €20,6 δισεκ., με ταυτόχρονη άνοδο εισπράξεων και πληρωμών. Αναλυτικά, οι συνολικές εισπράξεις από υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €37,9 δισεκ., ενισχυμένες κατά 8,0% σε σύγκριση με το 2018, ενώ ειδικότερα, οι εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €17,9 δισεκ., υψηλότερες κατά 13,0%, σε συνέχεια αύξησης κατά 9,5% το 2018. Επισημαίνεται πως ταξιδιωτικές εισπράξεις βρίσκονται στο υψηλότερο επίπεδο της περιόδου 2002-2019, με σημαντική επιτάχυνση το τελευταίο έτος. Επιπλέον, τα έσοδα από μεταφορικές υπηρεσίες ενισχύθηκαν κατά 4,3%, στα €15,9 δισεκ., ενώ από λοιπές υπηρεσίες κατά 2,7%, στα €4,1 δισεκ. Οι συνολικές πληρωμές υπηρεσιών διαμορφώθηκαν στα €17,3 δισεκ. πέρυσι, από €16,3 δισεκ. το 2018. Οι πληρωμές για ταξιδιωτικές υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά 28,2%, στα €2,5 δισεκ., ενώ οι πληρωμές για μεταφορικές υπηρεσίες κατέγραψαν μικρή άνοδο, 2,7%, στα €10,4 δισεκ. και οι πληρωμές για λοιπές υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά 4,9%, στα €4,4 δισεκ.

⁴⁹ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

Το έλλειμμα στο Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων περιορίστηκε στα €1,4 δισεκ., από €1,6 δισεκ. το 2018. Οι εισπράξεις έφτασαν τα €5,4 δισεκ., μειωμένες κατά 1,7%, ενώ οι πληρωμές περιορίστηκαν κατά 4,5%, στα €6,8 δισεκ. Αναλυτικά, οι εισπράξεις από εργασία αυξήθηκαν 11,4%, στα €225 εκατ., από επενδύσεις ενισχύθηκαν κατά 3,7%, στα €2,5 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα (επιδοτήσεις και φόρους επί της παραγωγής) μειώθηκαν 7,2%, στα €2,7 δισεκ. Οι πληρωμές εισοδημάτων από εργασία αυξήθηκαν κατά 4,1%, στα €1,3 δισεκ., από επενδύσεις μειώθηκαν 7,0%, στα €5,1 δισεκ., ενώ στα λοιπά πρωτογενή εισοδήματα καταγράφηκε αύξηση 3,4%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν σε €385 εκατ.

Το Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων εμφάνισε έλλειμμα €54 εκατ. στο 11μηνο του 2019, έναντι ελλείμματος €271 εκατ. το 2018, με τις εισπράξεις να ανέρχονται σε €3,0 δισεκ., από €2,0 δισεκ. το 2018, και τις πληρωμές στα €3,0 δισεκ., από €2,2 εκατ. πέρυσι.

Ισοζύγιο Κεφαλαίων

Το Ισοζύγιο Κεφαλαίων⁵⁰ ήταν πλεονασματικό στην περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους κατά €464 εκατ., έναντι πλεονάσματος €387 εκατ. ένα έτος νωρίτερα, λόγω αύξησης των εισπράξεων στα €930 εκατ. και μικρής μείωσης των πληρωμών στα €467 εκατ.

Τέλος, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαίων, που αντανακλά τη σχέση δανειστή ή δανειζόμενου μιας οικονομίας με το εξωτερικό, ήταν ελλειμματικό, κατά €1,6 δισεκ.³, έναντι ελλείμματος €3,3 δισεκ. το 2018.

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Το Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών ήταν ελλειμματικό στο ενδεκάμηνο του 2019, κατά €378 εκατ., έναντι πολύ μεγαλύτερου ελλείμματος €2,3 δισεκ. το 2018.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι επενδύσεις κατοίκων στο εξωτερικό (καθαρές απαιτήσεις των κατοίκων από άμεσες επενδύσεις από το εξωτερικό) αυξήθηκαν κατά €469 εκατ., ενώ οι επενδύσεις μη κατοίκων στη χώρα (καθαρές υποχρεώσεις σε μη κατοίκους) ενισχύθηκαν κατά €3,4 δισεκ.

Στην κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου, οι απαιτήσεις των κατοίκων έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν κατά €26,4 δισεκ., καθώς σύμφωνα με την ΤτΕ σημειώθηκε αύξηση των τοποθετήσεων κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του εξωτερικού. Οι υποχρεώσεις σε μη κατοίκους αυξήθηκαν €2,3 δισεκ., λόγω της αύξησης των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια ελληνικού δημόσιου.

Στην κατηγορία των λοιπών επενδύσεων, οι απαιτήσεις από κατοίκους έναντι του εξωτερικού μειώθηκαν κατά €1,6 δισεκ., με καθαρή μείωση κατά €5,5 δισεκ. των καταθέσεων και repos κατοίκων στο εξωτερικό. Οι υποχρεώσεις αυξήθηκαν κατά €19,8 δισεκ., αποτυπώνοντας τη μείωση των δανειακών υποχρεώσεων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα προς μη κατοίκους

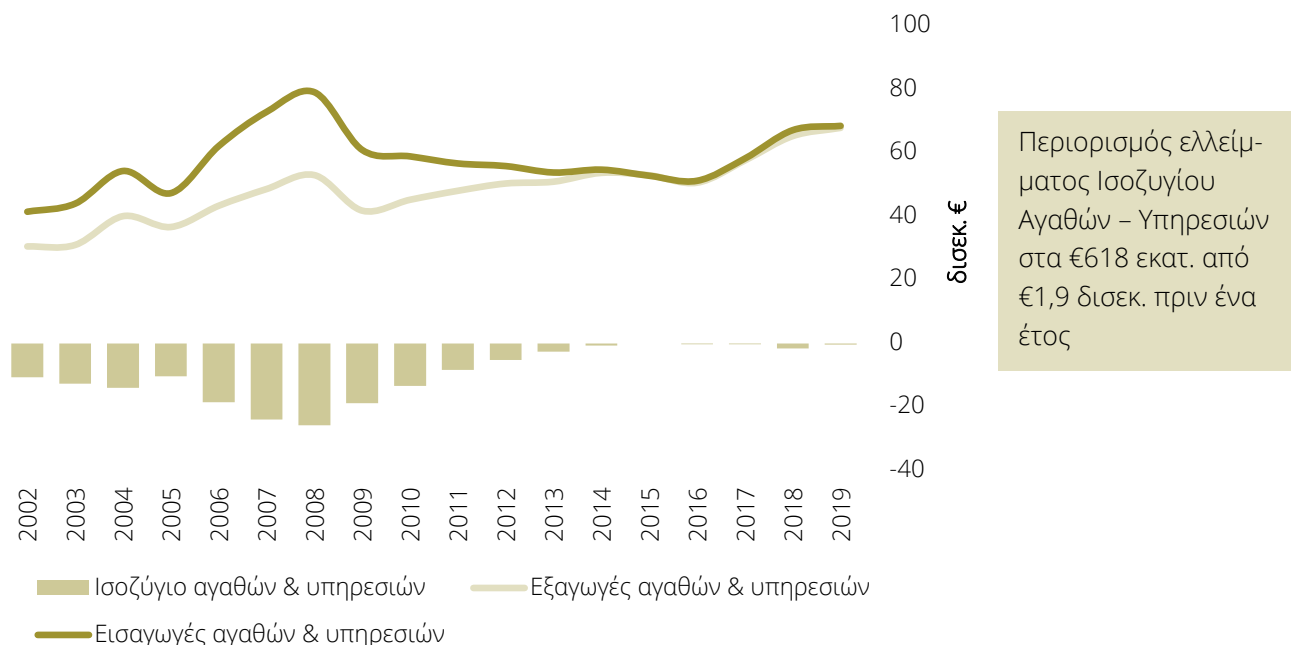
⁵⁰ Το ισοζύγιο κεφαλαίων απεικονίζει τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου, δηλαδή τις μονομερείς εισπράξεις και πληρωμές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων που συνδέονται με επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου περιλαμβάνουν κυρίως ένα μέρος των μεταβιβάσεων (εισπράξεων) από τον κοινοτικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Γενική Κυβέρνηση (απολήψεις από τα διαρθρωτικά ταμεία - πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου - και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ).

κατά €5,7 δισεκ. η οποία αντισταθμίστηκε από την αύξηση των καταθέσεων και γερως μη κατοίκων στην Ελλάδα κατά €25,5 δισεκ. (περιλαμβάνεται και ο λογαριασμός TARGET).

Διάγραμμα 3.19

Εισαγωγές-Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών (Ιανουάριος – Νοέμβριος) 2002-2019

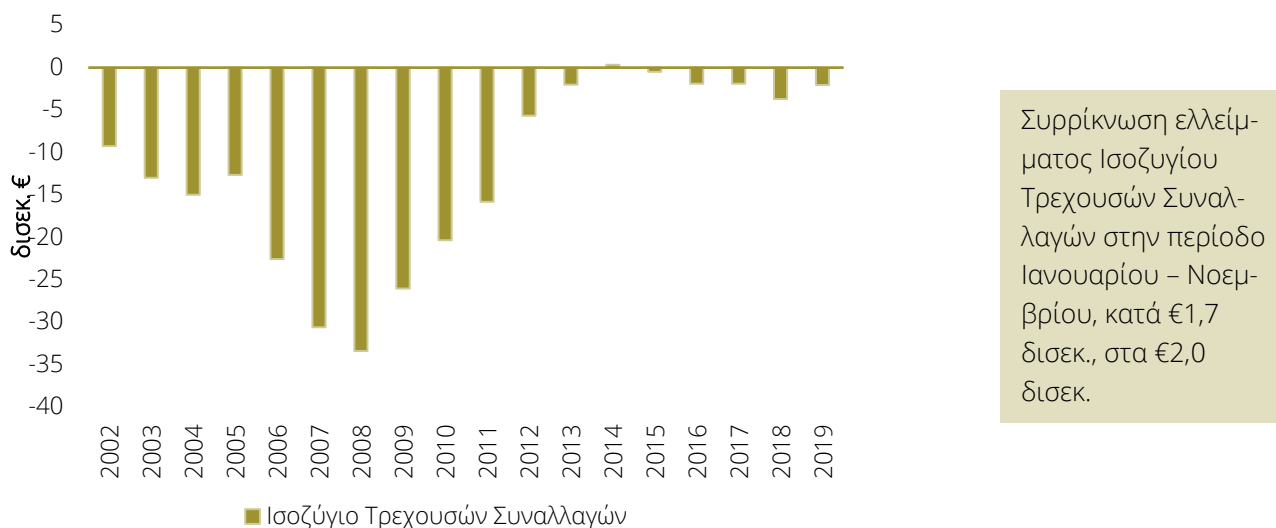

Περιορισμός ελλείμματος Ισοζυγίου Αγαθών – Υπηρεσιών στα €618 εκατ. από €1,9 δισεκ. πριν ένα έτος

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Διάγραμμα 3.20

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Ιανουάριος – Νοέμβριος) 2002-2019

Συρρίκνωση ελλείμματος Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών στην περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου, κατά €1,7 δισεκ., στα €2,0 δισεκ.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

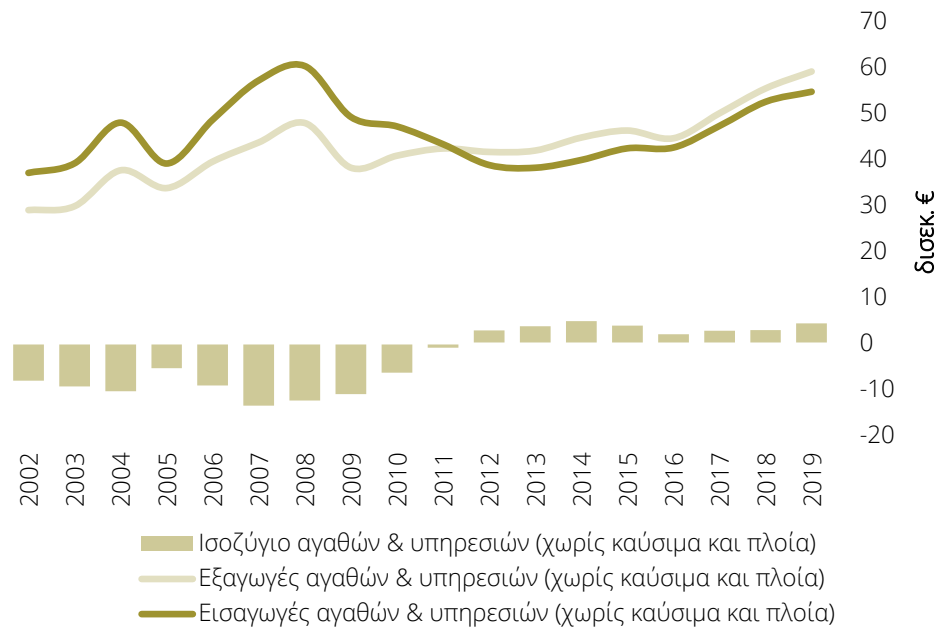

Τέλος, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας διαμορφώθηκαν στο τέλος Νοεμβρίου του 2019 στα €7,3 δισεκ., έναντι €6,5 δισεκ. τον Νοέμβριο του 2018.

Διάγραμμα 3.21

Εισαγωγές-Εξαγωγές αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία (Ιανουάριος – Νοέμβριος), 2002-2019

Αύξηση πλεονάσματος ισοζυγίου Αγαθών - Υπηρεσιών (εξαιρ. καυσίμων - πλοίων) κατά €1,5 δισεκ., στα €4,4 δισεκ.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Πίνακας 3.12
Ισοζύγιο Πληρωμών (εκατ. €)

	Ιανουάριος – Νοέμβριος			Νοέμβριος			
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A + I.B + I.Γ + I.Δ)	-1.912,7	-3.718,0	-2.032,0	-1.145,8	-1.446,0	-1.392,1
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.A + I.B)	-604,2	-1.863,3	-618,0	-969,3	-1.039,4	-1.144,2
I.A	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ (I.A.1 - I.A.2)	-18.199,2	-20.666,0	-21.204,8	-1.456,1	-1.691,9	-1.683,2
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-3.334,2	-4.716,5	-4.751,9	39,3	-294,7	-338,5
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα	-14.865,0	-15.949,5	-16.452,9	-1.495,4	-1.397,3	-1.344,7
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-17,0	-55,3	-269,1	-3,9	-0,4	12,1
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς πλοία	-18.182,3	-20.610,7	-20.935,7	-1.452,2	-1.691,5	-1.695,3
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα και πλοία	-14.848,0	-15.894,2	-16.183,8	-1.491,5	-1.396,9	-1.356,9
I.A.1	Εξαγωγές αγαθών	25.480,3	29.908,7	29.681,8	2.535,4	2.975,7	2.636,8
	Καύσιμα	7.087,2	9.308,4	8.254,1	749,8	985,9	657,0
	Πλοία (πωλήσεις)	94,0	129,7	83,7	12,7	3,3	21,3
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	18.299,2	20.470,6	21.344,1	1.772,9	1.986,5	1.958,5
I.A.2	Εισαγωγές αγαθών	43.679,5	50.574,7	50.886,6	3.991,4	4.667,6	4.320,0
	Καύσιμα	10.421,4	14.024,9	13.005,9	710,5	1.280,6	995,5
	Πλοία (αγορές)	111,0	185,1	352,8	16,6	3,7	9,2
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	33.147,2	36.364,7	37.527,8	3.264,4	3.383,4	3.315,3
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 - I.B.2)	17.595,0	18.802,7	20.586,8	486,8	652,6	539,0
I.B.1	Εισπράξεις	31.822,6	35.062,1	37.876,0	1.812,8	2.176,6	2.162,9
	Ταξιδιωτικό	14.440,2	15.813,4	17.862,7	228,7	316,3	313,8
	Μεταφορές	13.258,9	15.210,2	15.867,4	1.223,1	1.466,6	1.430,5
	Λοιπές υπηρεσίες	4.123,4	4.038,5	4.146,0	361,0	393,7	418,5
I.B.2	Πληρωμές	14.227,6	16.259,4	17.289,2	1.326,0	1.524,0	1.623,9
	Ταξιδιωτικό	1.740,2	1.941,7	2.489,3	128,0	163,0	226,4
	Μεταφορές	8.669,3	10.095,7	10.371,9	823,8	996,4	972,9
	Λοιπές υπηρεσίες	3.818,0	4.221,9	4.428,0	374,1	364,6	424,6
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 - I.Γ.2)	-852,0	-1.584,1	-1.359,6	-104,1	-295,0	-200,2
I.Γ.1	Εισπράξεις	5.594,3	5.528,6	5.434,2	283,1	385,9	332,3
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	200,2	201,6	224,5	16,7	20,8	19,3
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	2.891,7	2.449,3	2.538,9	193,6	276,7	224,3
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	2.502,4	2.877,6	2.670,8	72,9	88,4	88,7
I.Γ.2	Πληρωμές	6.446,4	7.112,7	6.793,8	387,2	680,9	532,5
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	1.232,3	1.243,4	1.294,4	107,9	117,4	113,8
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	4.846,8	5.496,4	5.113,9	255,5	536,2	402,4
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	367,3	372,9	385,5	23,8	27,3	16,2
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Δ.1 - I.Δ.2)	-456,5	-270,5	-54,5	-72,4	-111,7	-47,7
I.Δ.1	Εισπράξεις	1.754,5	1.975,0	2.953,0	106,8	132,8	164,7
	Γενική κυβέρνηση	834,1	959,2	1.637,3	24,3	29,5	29,6
	Λοιποί τομείς	920,4	1.015,8	1.315,7	82,5	103,3	135,1
I.Δ.2	Πληρωμές	2.211,0	2.245,5	3.007,5	179,2	244,4	212,4
	Γενική κυβέρνηση	1.577,0	1.537,4	1.708,3	134,9	154,9	91,9
	Λοιποί τομείς	634,0	708,1	1.299,2	44,3	89,5	120,5
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (II.1 - II.2)	445,0	387,4	463,6	83,2	282,4	257,8
II.1	Εισπράξεις	606,0	860,4	930,1	92,9	314,3	276,9
	Γενική κυβέρνηση	520,6	555,3	780,3	85,6	230,6	271,3
	Λοιποί τομείς	85,3	305,1	149,8	7,3	83,6	5,5
II.2	Πληρωμές	161,0	473,0	466,5	9,7	31,8	19,1
	Γενική κυβέρνηση	2,8	3,9	4,4	0,4	1,5	1,0
	Λοιποί τομείς	158,2	469,1	462,1	9,3	30,3	18,0
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (I + II)	-1.467,7	-3.330,6	-1.568,5	-1.062,6	-1.163,6	-1.134,3
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (III.A+III.B+III.Γ+III.Δ)	-995,0	-2.326,4	-377,5	-946,7	-618,3	-781,8
III.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	-2.623,0	-2.770,1	-2.977,9	-137,1	-309,9	-131,6
	Απαιτήσεις	150,2	361,9	469,5	72,3	51,6	129,5
	Υποχρεώσεις	2.773,3	3.131,9	3.447,4	209,5	361,6	261,1
III.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ *	-9.741,8	-824,7	24.138,2	712,8	946,2	1.550,3
	Απαιτήσεις	-9.930,4	659,2	26.420,1	1.627,8	133,7	695,9
	Υποχρεώσεις	-188,6	1.484,0	2.282,0	915,0	-812,5	-854,4
III.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	11.300,8	1.298,4	-21.435,2	-1.478,3	-1.243,6	-2.181,5
	Απαιτήσεις	-11.142,3	-5.926,9	-1.649,0	-1.820,9	-700,0	-687,4
	Υποχρεώσεις	-22.443,1	-7.225,3	19.786,1	-342,5	543,6	1.494,1
	(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	5.511,7	19.976,7	-4.740,9	1,8	-15,2	-2.755,6
III.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ **	69,0	-30,0	-102,6	-44,0	-11,0	-19,0
IV	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II - III + IV=0)	472,7	1.004,2	1.191,0	116,0	545,3	352,5
	ΥΦΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ***				6.471	6.507	7.295

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των απαιτήσεων παρουσιάζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των απαιτήσεων με αρνητικό πρόσημο. Αντίστοιχα, η αύξηση των υποχρεώσεων εμφανίζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των υποχρεώσεων με αρνητικό πρόσημο.

** (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των συν/κων διαθεσίμων παρουσιάζεται πλέον με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των συν/κων διαθεσίμων με αρνητικό πρόσημο.

*** Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συναλλάγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ..

4. ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΜΟΧΛΟ ΤΗΝ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑ

- Τα Ελληνικά νοικοκυριά καταγράφουν αρνητική αποταμίευση επί σειρά ετών
- Η αποταμίευση των νοικοκυριών μπορεί να ανακάμψει μέσα από μια ασφαλιστική μεταρρύθμιση και στοχευμένα φορολογικά κίνητρα στη βάση καλών πρακτικών της ΕΕ
- Δημιουργούνται σημαντικά οικονομικά οφέλη
 - ο Νέα αποθεματικά προς επένδυση έως και €99 δισεκ. σε 40 χρόνια
 - ο Αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ κατά μ.ο. €6,9 δισεκ. κατ'έτος για τα επόμενα 40 έτη
 - ο Περισσότεροι ισοδύναμα πλήρως απασχολούμενοι, κατά μ.ο. 81 χιλιάδες άτομα, και μεγαλύτερη συμμετοχή στην αγορά εργασίας κατά 1,5 π.μ.
 - ο Αύξηση της ρευστότητας στην αγορά κεφαλαίου, η οποία την καθιστά περισσότερο ελκυστική στην ξένη αποταμίευση

Η οριστική έξοδος από την κρίση και η ανάκαμψη του βιοτικού επιπέδου στην Ελλάδα απαιτούν σημαντικές νέες επενδύσεις. Το 2018, οι επενδύσεις σε σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου στην Ελλάδα υποχώρησαν σε μόλις 11,1% του ΑΕΠ, από 21%-26% πριν το 2009 και έναντι 21,0% κατά μέσο όρο στην Ευρωζώνη.

Για την κάλυψη του επενδυτικού κενού που έχει η χώρα, αναγκαία είναι η πληρέστερη επιστράτευση των εγχώριων αποταμιευτικών πόρων. Η εγχώρια αποταμίευση δημιουργεί απαραίτητο χώρο για επενδύσεις και βιώσιμο εξωτερικό ισοζύγιο.

Συνδεδειγμένοι κρίκοι μεταξύ αποταμίευσης, επενδύσεων και ανάπτυξης είναι οι αγορές κεφαλαίου και οι τράπεζες. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη το ιδιαίτερο υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Ελλάδα (41,2% στο τέλος του 2018, έναντι 3,8% κατά μέσο όρο στην Ευρωζώνη και 3,2% στην Ευρωπαϊκή Ένωση), η τραπεζική χρηματοδότηση αντιμετωπίζει σημαντικούς περιορισμούς. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν σημαντικά περιθώρια αύξησης της χρηματοδότησης από τις αγορές κεφαλαίου, καθώς σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρώπης, αλλά και ακόμα περισσότερο, με άλλες χώρες του ΟΟΣΑ, οι αγορές κεφαλαίου δεν αξιοποιούνται επαρκώς στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, η αναλογία της αξίας της κεφαλαιαγοράς προς την αξία του τραπεζικού δανεισμού στον ιδιωτικό τομέα το 2016 ήταν μόλις 17,8% στην Ελλάδα, έναντι 72,1% κατά μέσο όρο στην Ευρωζώνη, 135% στον ΟΟΣΑ και 279% στις ΗΠΑ.

Στόχος της μελέτης που παρουσιάζεται εδώ ήταν η ανάδειξη των προοπτικών που δημιουργούνται για χρηματοδότηση εγχώριων επενδύσεων μέσα από πρωτοβουλίες για την ενδυνάμωση της εγχώριας κεφαλαιαγοράς. Ειδικότερα, στη μελέτη εξετάζεται η ευρωπαϊκή εμπειρία στην παροχή φορολογικών κινήτρων για εγχώριες επενδύσεις ιδιωτών, αναπτύσσεται πρόταση για την παροχή παρόμοιων κινήτρων στην Ελλάδα, τόσο μέσα από μια μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος όσο και μέσα από κίνητρα για μακροχρόνιες επενδύσεις σε χρηματοοικονομικούς τίτλους με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και εκτιμώνται τα οφέλη για την ελληνική οικονομία από την εφαρμογή της πρότασης.⁵¹

4.1 Χαρακτηριστικά της αποταμίευσης στην Ελλάδα

Η αποταμίευση των νοικοκυριών σημείωσε κατακόρυφη πτώση κατά τη διάρκεια των Προγραμμάτων Οικονομικής Προσαρμογής, από €16 δισεκ. ή 9,0% του διαθέσιμου εισοδήματος το 2009 σε αρνητική αποταμίευση €4 δισεκ. ή -3,1% του διαθέσιμου εισοδήματος το 2017. Αντίθετα, στην ΕΕ η αποταμίευση των νοικοκυριών, η οποία είχε αυξηθεί με την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση το 2009 σε 11,1% του διαθέσιμου εισοδήματος, έχει σταθεροποιηθεί σε περίπου 9,0% του διαθέσιμου εισοδήματος από το 2011 και μετά.

Ως αποτέλεσμα αυτών των τάσεων, τα ελληνικά νοικοκυριά κατέγραψαν τη δεύτερη χαμηλότερη επίδοση στην ΕΕ το 2017, υψηλότερα μόνο σε σύγκριση με τη Ρουμανία (Διάγραμμα 4.1). Από τη σύγκριση με τον μ.ό. της ΕΕ προκύπτει ότι τα ελληνικά νοικοκυριά σημειώνουν συστηματικό «αποταμιευτικό κενό». Τη δεκαετία 2008-2017 το αποταμιευτικό κενό κυμάνθηκε κατά μ.ό. σε 7,3

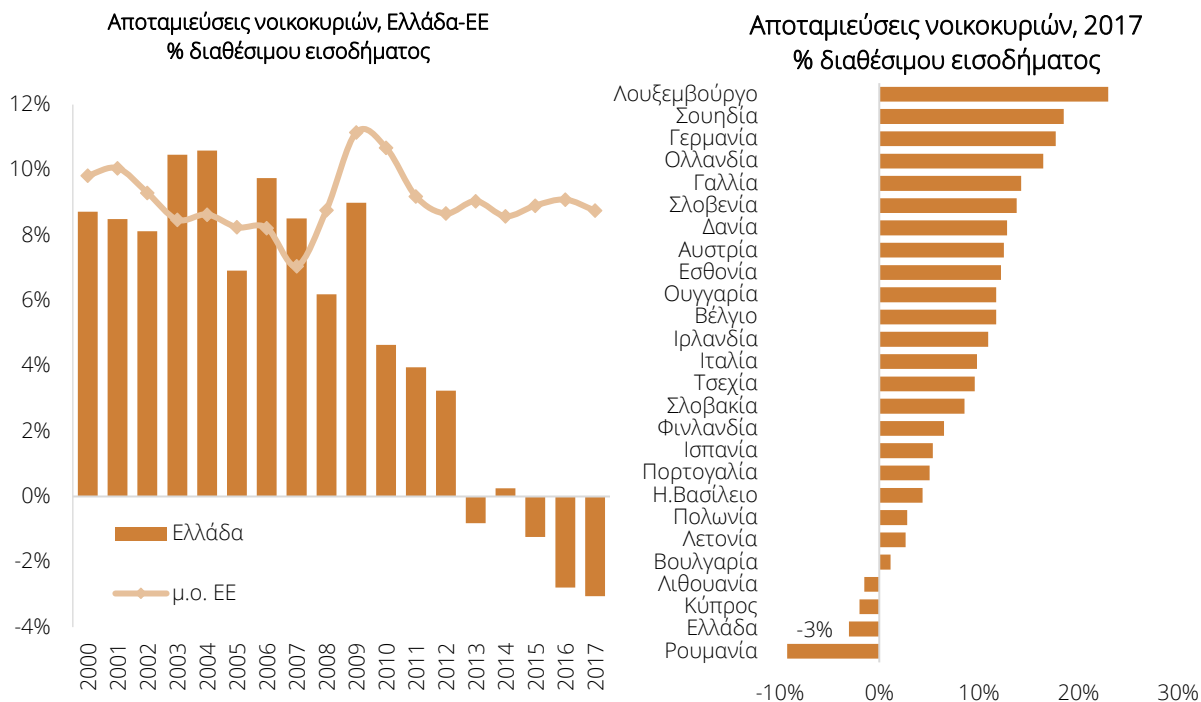
⁵¹ Η μελέτη είναι διαθέσιμη στην [ιστοσελίδα](#) του IOBE

π.μ. του ετήσιου διαθέσιμου εισοδήματός (από 2 π.μ. απόκλιση το 2009 έως και 13 π.μ. απόκλιση το 2017) και σωρευτικά σε αυτήν την περίοδο φθάνει τα €94 δισεκ.

Διάγραμμα 4.1

Αποταμιεύσεις νοικοκυριών στις χώρες της ΕΕ

Πηγή: Eurostat

Τα ελληνικά νοικοκυριά διαχρονικά επένδυσαν μεγάλο μέρος των αποταμιεύσεών τους στην αγορά ακινήτων και πολύ μικρό μέρος σε προϊόντα της κεφαλαιαγοράς. Ως αποτέλεσμα, το μέγεθος των ελληνικών επενδύσεων σε κινητές αξίες μέσα από θεσμικούς επενδυτές είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ. Συγκεκριμένα, το συνολικό ενεργητικό των διαχειριστών αμοιβαίων κεφαλαίων δεν υπερβαίνει στην Ελλάδα το 4,2% του ΑΕΠ και η χώρα καταλαμβάνει την προτελευταία θέση στην κατάταξη, υψηλότερα μόνο σε σχέση με τη Βουλγαρία (1,4% του ΑΕΠ). Αντιθέτως, στην Ολλανδία και τη Μάλτα το ενεργητικό των θεσμικών επενδυτών υπερβαίνει σε μέγεθος το ΑΕΠ των αντίστοιχων οικονομιών.

Ο μικρός όγκος ενεργητικού των θεσμικών επενδυτών στη χώρα οφείλεται και στις στρεβλώσεις του ασφαλιστικού συστήματος. Η Ελλάδα παραμένει ουραγός όσον αφορά στο μέγεθος του κεφαλαιοποιητικού πυλώνα του ασφαλιστικού συστήματος. Συγκεκριμένα, τα αποθεματικά των συνταξιοδοτικών ταμείων και των ασφαλιστικών εταιρειών που είναι επενδυμένα στην κεφαλαιαγορά αντιστοιχούν σε μόλις 8,0% του ΑΕΠ, έναντι 81,9% κατά μέσο όρο στην ΕΕ. Στη σχετική κατάταξη των χωρών-μελών της ΕΕ η Ελλάδα βρίσκεται στην προτελευταία θέση, λίγο υψηλότερα από τη Ρουμανία (6,2% του ΑΕΠ).

Επομένως, η Ελλάδα αντιμετωπίζει σημαντικό κενό επενδύσεων και αποταμιεύσεων. Η βιώσιμη ανάκαμψη της οικονομίας απαιτεί κάλυψη αυτών των κενών. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη η εξέταση της διεθνούς εμπειρίας στην προσπάθεια ενίσχυσης της αποταμίευσης και της κεφαλαιαγοράς.

4.2 Πρακτικές ενίσχυσης της αποταμίευσης και της κεφαλαιαγοράς στην Ευρώπη

Η ενδυνάμωση της κεφαλαιαγοράς, οργανωμένης και μη, έχει αναγνωριστεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο ως κρίσιμο παράγοντας για την κινητοποίηση αποταμιεύσεων και επενδύσεων. Ειδικότερα, ο Γενικός Απαλλακτικός Κανονισμός ΕΕ 651/2014 δίνει τη δυνατότητα στα κράτη-μέλη να θεσπίσουν μέτρα ενίσχυσης της χρηματοδότησης εγχώριων επενδύσεων από ιδιώτες σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), χωρίς να παραβιάζεται η απαγόρευση κρατικών ενισχύσεων (state aid) εντός της ενιαίας αγοράς της ΕΕ.

Αρκετά κράτη-μέλη, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ισπανία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και η Πορτογαλία, έχουν ήδη εκμεταλλευτεί τις δυνατότητες που προσφέρει ο απαλλακτικός κανονισμός, υιοθετώντας μέτρα ενδυνάμωσης των κεφαλαιαγορών τους. Ειδικότερα, παρέχονται φορολογικές απαλλαγές σε ιδιώτες που επενδύουν, είτε άμεσα είτε έμμεσα, μέσω συλλογικών επενδυτικών σχημάτων, σε κινητές αξίες (μετοχές ή ομόλογα) εγχώριων ΜμΕ ή νεοσύστατων επιχειρήσεων.

Για παράδειγμα, στην Ιταλία οι φοροαπαλλαγές για έκδοση ομολογιών εισηγμένων επεκτάθηκαν και σε μη-εισηγμένες το 2012, ενώ το 2016 θεσμοθετήθηκαν ατομικά σχέδια αποταμίευσης (PIR) με φορολογικά οφέλη σε ιδιώτες που επενδύουν μακροπρόθεσμα σε εγχώριες κινητές αξίες. Τα φορολογικά οφέλη στην Ιταλία, όπως και στη Γαλλία και στην Πολωνία, περιλαμβάνουν μείωση ή απαλλαγή από τη φορολογία μερισμάτων, τόκου και υπεραξίας κεφαλαίου από τις επιλέξιμες τοποθετήσεις, ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο τα κίνητρα έχουν τη μορφή έκπτωσης στο φόρο εισοδήματος των νοικοκυριών.

Προκειμένου να χορηγηθούν τα κίνητρα, ισχύουν συγκεκριμένα κριτήρια επιλεξιμότητας, όπως η απαίτηση για μακροχρόνιο ορίζοντα διακράτησης των αποκτηθέντων τίτλων, ο οποίος κυμαίνεται από τρία (Πολωνία) έως πέντε έτη (Ιταλία, Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο). Σε ορισμένες χώρες, όπως η Ιταλία και η Γαλλία, τα κίνητρα είναι στοχευμένα σε νεοσύστατες εταιρείες και ΜμΕ. Επιλέξιμες είναι τοποθετήσεις τόσο στην πρωτογενή αγορά όσο και έμμεσες επενδύσεις μέσω συλλογικών σχημάτων (όπως Αμοιβαία Κεφάλαια).

4.3 Παράγοντες που επιδρούν στη συμμετοχή των νοικοκυριών στην κεφαλαιαγορά

Η αποτελεσματικότητα των φορολογικών κινήτρων εξαρτάται από την ανταπόκριση των νοικοκυριών. Μέσα από οικονομετρική προσέγγιση εκτιμήθηκε η επίδραση της φορολογικής μεταχείρισης στη συμμετοχή του νοικοκυριού σε επενδύσεις, ελέγχοντας για δημογραφικούς και άλλους παράγοντες. Τα δεδομένα για την αποταμιευτική συμπεριφορά των νοικοκυριών προήλθαν από τη βάση SHARE για Υγεία, Γήρανση και Συνταξιοδότηση στην Ευρώπη. Καλύπτουν δείγμα 46.492 νοικοκυριών από 17 ευρωπαϊκές χώρες και το Ισραήλ για το έτος 2016. Συμμετέχουν στο δείγμα άτομα με ηλικία άνω των 50 ετών.

Κατά την οικονομετρική ανάλυση εκτιμήθηκε υπόδειγμα Probit για την πιθανότητα συμμετοχής ενός νοικοκυριού στην κεφαλαιαγορά, καθώς και υπόδειγμα Tobit για το ύψος συμμετοχής του (Πίνακας 4.1). Από τα αποτελέσματα της οικονομετρικής ανάλυσης προκύπτει ότι τόσο η πιθανότητα συμμετοχής ενός νοικοκυριού στην κεφαλαιαγορά όσο και το ύψος της συμμετοχής αυξάνονται με την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, το εισόδημα και την περιουσία του, ενώ είναι μειωμένα στα άτομα με προβλήματα υγείας και στους ανέργους. Η πιθανότητα και το ύψος της συμμετοχής είναι αυξημένα για τα νοικοκυριά που κατοικούν σε χώρες με αναπτυσσόμενη κεφαλαιαγορά και υψηλότερο μέσο διαθέσιμο εισόδημα. Όσον αφορά στην επίδραση της φορολογικής επιβάρυνσης, είναι αρνητική τόσο στην πιθανότητα συμμετοχής, όσο και στο ύψος των επενδύσεων στην κεφαλαιαγορά. Ειδικότερα, μια μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης κατά 10% για το μέσο ευρωπαϊκό νοικοκυριό του δείγματος αυξάνει την πιθανότητα συμμετοχής του νοικοκυριού στην εγχώρια κεφαλαιαγορά κατά 0,937% και αυξάνει το ύψος των τοποθετήσεων στην αγορά κεφαλαίου κατά €15.900.

Συνεπώς, είναι σκόπιμη η παροχή στοχευμένων φορολογικών κινήτρων, έτσι ώστε να τονωθεί η αποταμίευση σε προϊόντα της κεφαλαιαγοράς, σε συνδυασμό με μέτρα για την προαγωγή του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού, μιας και το επίπεδο εκπαίδευσης επηρεάζει σημαντικά τη συμμετοχή των νοικοκυριών.

Πίνακας 4.1

Αποτελέσματα οικονομετρικών εκτιμήσεων για τη συμμετοχή των νοικοκυριών στην κεφαλαιαγορά

Μεταβλητή	Probit	Tobit
Φόρος σε μετοχές (ΟΟΣΑ)	-0,0937 ***	-1,5900 ***
Ηλικία	0,0104 ***	0,2157 ***
Ηλικία ²	-0,0001 ***	-0,0010 ***
Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	0,0652 ***	0,9081 ***
Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	0,1149 ***	1,5805 ***
Προβλήματα Υγείας	-0,0335 ***	-0,4940 ***
Εργάζεται	0,0139 **	0,1887 **
Σε σύνταξη	0,0236 ***	0,1306 ***
Μικρή Περιουσία (Q1)	-0,1246 ***	-2,5410 ***
Μικρό Καθαρό Εισόδημα (Q1)	-0,0579 ***	-0,7700 ***
Κεφαλαιοποίηση (% ΑΕΠ)	0,0011 ***	0,0209 ***
Τζίρος προς κεφαλαιοποίηση	-0,0007 ***	-0,0130 ***
Μέσο Διαθέσιμο Εισόδημα (χιλ, €)	0,0005 ***	0,0076 ***

Σημείωση: Λοιπές μεταβλητές ελέγχου που εξετάστηκαν περιλαμβάνουν λοιπά τεταρτημόρια εισοδήματος και περιουσίας, οικογενειακή κατάσταση. ***, **, * υποδηλώνουν στατιστική σημαντικότητα σε επίπεδο 1%, 5% και 10% αντίστοιχα.

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

4.4 Προτεινόμενα μέτρα πολιτικής για ενίσχυση της αποταμίευσης στην Ελλάδα

Για την κάλυψη του σημαντικού κενού αποταμιεύσεων και επενδύσεων, κρίνεται σκόπιμο να δοθούν φορολογικά κίνητρα για επενδύσεις ιδιωτών σε κινητές αξίες εγχώριων επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο της μελέτης εκτιμήθηκε η επίδραση ενδεικτικής πρότασης θέσπισης κινήτρων για επενδύσεις ιδιωτών σε αμοιβαία κεφάλαια.

Στην ενδεικτική πρόταση, μειώνεται το φορολογητέο εισόδημα ως ποσοστό επί της δαπάνης για αγορά επιλέξιμων εγχώριων τίτλων που έχουν διακρατηθεί για τουλάχιστον τρία έτη, (α) κατά 24% το τρίτο έτος και κατά 8% για κάθε επιπλέον έτος πέραν του τρίτου, έως τα 12 έτη διακράτησης για μετοχικά Α/Κ και (β) κατά 12% το τρίτο έτος και κατά 4% για κάθε επιπλέον έτος πέραν του τρίτου, έως τα 25 έτη, για εταιρικά ομολογιακά και μεικτά Α/Κ. Για περιορισμό του δημοσιονομικού κόστους τίθεται συνδυαστικό πλαφόν μέγιστης μείωσης φόρου €6.000 ανά οικογένεια ανά έτος και μέγιστη επιλέξιμη επένδυση έως το 40% του συνολικού ετήσιου φορολογητέου εισοδήματος. Το πλαφόν στη μείωση φόρου για άτομο που φορολογείται με οριακό συντελεστή 50% αντιστοιχεί σε (α) επένδυση σε μετοχικά Α/Κ ύψους €50 χιλ. και δηλωθέν εισόδημα €125 χιλ. ή (β) επένδυση σε εταιρικά ομολογιακά ή μεικτά Α/Κ ύψους €100 χιλ. και δηλωθέν εισόδημα €250 χιλ.

Η ενδεικτική πρόταση δημιουργεί αποθεματικά κεφάλαια έως και €8 δισεκ. ενός 40 ετών (σε σταθερές τιμές του 2016). Αυτό το αποτέλεσμα εξαρτάται κρίσιμα από τον πολλαπλασιαστή προσέλκυσης ξένων επενδύσεων και τη μακροχρόνια μέση πραγματική απόδοση των τοποθετήσεων. Σε περίπτωση που η ενισχυμένη ρευστότητα στην εγχώρια κεφαλαιαγορά

προσελκύσει περισσότερα ξένα κεφάλαια σε σύγκριση με το σενάριο βάσης (π.χ. 80% αντί για 50%), οι νέες επενδύσεις στη χώρα ενδέχεται να πλησιάσουν τα €10 δισεκ. σωρευτικά σε βάθος 40 χρονών. Αντίστοιχα, εάν η μέση πραγματική απόδοση των τοποθετήσεων ανέλθει σε 3% αντί για 2% στο βασικό σενάριο, η συσσώρευση νέων επενδύσεων ενδέχεται να ξεπεράσει τα €10,5 δισεκ.

Η συσσώρευση επενδύσεων επιδρά θετικά στο ΑΕΠ. Με τη χρήση του Δυναμικού Στοχαστικού Μακροοικονομικού Υποδείγματος Γενικής Ισορροπίας (GIMF) εκτιμήθηκε ότι η επίδραση στο ΑΕΠ κυμαίνεται από €900 εκατ. έως €1,5 δισεκ. σε ετήσια βάση, σε βάθος 40 ετών, ανάλογα με τη μέση απόδοση των τοποθετήσεων και το βαθμό στον οποίο θα εισέλθουν κεφάλαια και από το εξωτερικό. Ως ποσοστό του ΑΕΠ, η ετήσια επίδραση στο βασικό σενάριο ανέρχεται σε 0,6 ποσοστιαίες μονάδες σε βάθος χρόνου. Σε όρους απασχόλησης, τα προτεινόμενα μέτρα οδηγούν σε μόνιμη αύξηση των ισοδύναμα πλήρως απασχολούμενων κατά 3,6 χιλ. άτομα.

Καθώς πρόκειται για την παροχή φορολογικών κινήτρων, προκύπτει δημοσιονομικό κόστος σε όρους φορολογίας εισοδήματος. Το δημοσιονομικό κόστος είναι αρκετά μικρό, καθώς υπολογίζεται σε 0,04% του ΑΕΠ μετά το τέλος του τρίτου έτος εφαρμογής και μειώνεται στη συνέχεια σε λιγότερο από 0,02% του ΑΕΠ. Αντισταθμίζεται από δημοσιονομικά οφέλη ένεκα της αύξησης του ΑΕΠ από το πρώτο έτος εφαρμογής του.

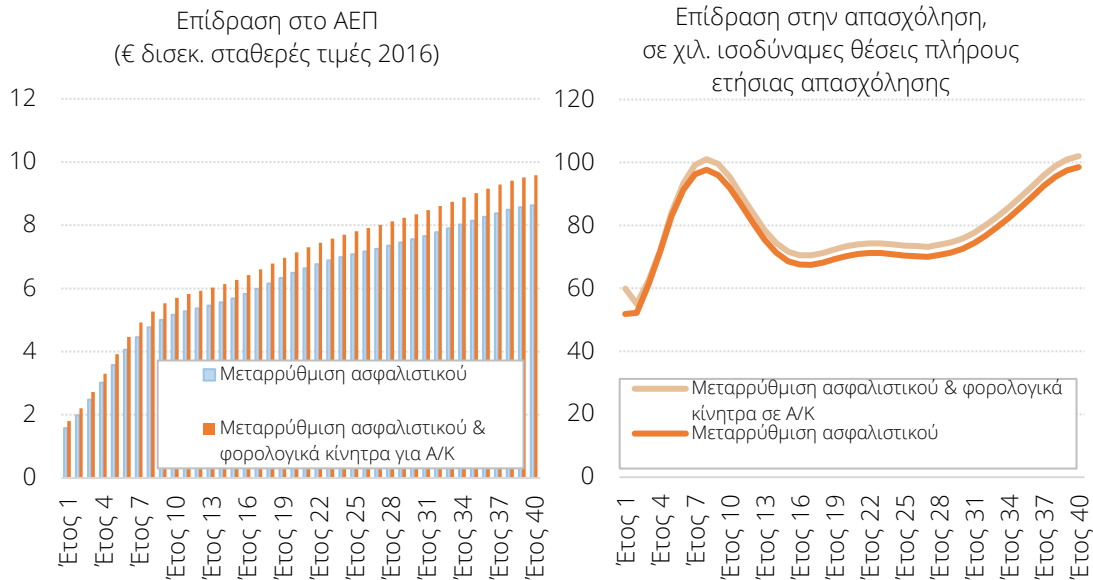
Η επίδραση των μέτρων ενίσχυσης της κεφαλαιαγοράς θα είναι πολύ ισχυρότερη εάν αυτά τα μέτρα συνδυαστούν με ουσιαστική μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος. Σε πρόσφατη μελέτη του IOBE για το ασφαλιστικό,⁵² περιγράφεται πρόταση για μεταρρύθμιση η οποία προβλέπει τη θεσμοθέτηση νέας πλήρως κεφαλαιοποιητικής επικουρικής και σε μέτρα ενίσχυσης της προαιρετικής κεφαλαιοποιητικής ασφάλισης.

Συνδυαστικά με τα φορολογικά κίνητρα για επενδύσεις σε αμοιβαία κεφάλαια που αναλύθηκαν προηγουμένως, η επίδραση της μεταρρύθμισης στο πραγματικό ΑΕΠ ανέρχεται σε €9,6 δισεκ. σε πραγματικές τιμές ή 5,5% υψηλότερα σε σύγκριση με το σενάριο αναφοράς σε βάθος χρόνου, με συντηρητικές υποθέσεις για τον πολλαπλασιαστή ξένων επενδύσεων, τη μέση πραγματική απόδοση και το ποσοστό εγχώριων επενδύσεων από τις νέες αποταμιεύσεις του ασφαλιστικού. Τα μέτρα τονώνουν σημαντικά και την απασχόληση σε μακροχρόνια βάση, καθώς εκτιμάται ότι θα οδηγήσουν σε μόνιμη αύξηση των ισοδύναμα πλήρως απασχολούμενων κατά 81 χιλ. άτομα (μ.ο. περιόδου).

⁵² IOBE (2019), *Συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση και ανάπτυξη*.

Διάγραμμα 4.2

Οικονομικές επιδράσεις από τη θέσπιση φορολογικών κινήτρων για επενδύσεις σε αμοιβαία κεφάλαια σε συνδυασμό με ασφαλιστική μεταρρύθμιση

Σημείωση. Στο βασικό σενάριο, το 50% των νέων αποταμιεύσεων της μεταρρύθμισης του ασφαλιστικού τοποθετείται σε εγχώριες επενδύσεις

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE στη βάση μακροοικονομικού υποδείγματος γενικής ισορροπίας DSGE

Η μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος συνοδεύεται από δημοσιονομικό κόστος μετάβασης, το οποίο προκύπτει λόγω κατάργησης των εισφορών στο υφιστάμενο ΕΤΕΑ, ενώ παραμένει η υποχρέωση καταβολής των παλαιών επικουρικών συντάξεων. Η μέση ετήσια απώλεια εσόδων για το ασφαλιστικό σύστημα εκτιμάται ότι ανέρχεται σε 1,8% του ΑΕΠ κατά την πρώτη πενταετία και βαίνει μειούμενη σε βάθος χρόνου. Χωρίς άλλα δημοσιονομικά μέτρα η απώλεια αντισταθμίζεται πλήρως από δημοσιονομικά οφέλη ένεκα της αύξησης του ΑΕΠ μετά από 25 έτη.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι πρόκειται για πολύ ουσιαστική μεταρρύθμιση ενός δομικού προβλήματος που ταλανίζει την ελληνική οικονομία επί δεκαετίες και έχει συμβάλει ουσιαστικά στην πρόσφατη κατάρρευση του ελληνικού παραγωγικού υποδείγματος, το δημοσιονομικό κόστος της μεταρρύθμισης κρίνεται διαχειρίσιμο, ειδικά σε σύγκριση με το αναμενόμενο όφελος, καθώς και σε σχέση με άλλα μέτρα που λήφθηκαν πρόσφατα, όπως το έκτακτο επίδομα σύνταξης τον Μάιο του 2019, ή σχεδιάζονται για το προσεχές χρονικό διάστημα, όπως η μείωση ΦΠΑ, που δεν έχουν τα αντίστοιχα διαρθρωτικά και αναπτυξιακά οφέλη.

4.5 Συμπεράσματα

Για την ανάκαμψη του βιοτικού επιπέδου στην Ελλάδα απαιτούνται σημαντικές νέες επενδύσεις. Η χρηματοδότηση επενδύσεων ήταν «τραπεζοκεντρική» στην Ελλάδα, αλλά το υψηλό ποσοστό «κόκκινων» δανείων θέτει περιορισμούς σε νέες δανειοδοτήσεις. Συνεπώς, είναι κρίσιμο να αναπτυχθεί η αγορά κεφαλαίων εγχωρίως.

Μια ουσιαστική ασφαλιστική μεταρρύθμιση, με ενίσχυση των κεφαλαιοποιητικών πυλώνων του ασφαλιστικού συστήματος θα οδηγήσει σε σημαντική ανάκαμψη των αποταμιεύσεων των νοικοκυριών. Επιπλέον, τα στοχευμένα φορολογικά κίνητρα για μακροχρόνιες επενδύσεις ιδιωτών σε εγχώριες τοποθετήσεις, στη βάση καλών πρακτικών της ΕΕ, θα συνεισφέρουν στην κάλυψη του επενδυτικού κενού.

Η ενίσχυση της αποταμίευσης και των επενδύσεων μέσω της κεφαλαιαγοράς δημιουργεί σημαντικά οικονομικά οφέλη. Δημιουργείται εθνική αποταμίευση, καθιστά τα νοικοκυριά «συμμέτοχους» στο εγχείρημα της ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας, αναπτύσσεται η αγορά κεφαλαίου χρηματοδοτώντας παραγωγικές επενδύσεις, μειώνεται μακροχρόνια το δημοσιονομικό βάρος χρηματοδότησης του ασφαλιστικού, ενώ περιορίζεται και το μη μισθολογικό κόστος εργασίας, με σημαντικές επιδράσεις στην ανταγωνιστικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων.

Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση συνδέεται με κόστος μετάβασης και επομένως απαιτεί δημοσιονομικούς πόρους, οι οποίοι κρίνεται σκόπιμο να αξιοποιηθούν κατά προτεραιότητα. Επιπλέον, προϋπόθεση απόδοσης των προτεινόμενων μέτρων αποτελεί η θέσπιση ενός αποτελεσματικού και διαφανούς κανονιστικού πλαισίου. Απαιτούνται κανόνες για την αποτελεσματική παροχή της νέας επικουρικής σύνταξης από συνταξιοδοτικά ταμεία, καθώς και κανόνες επενδύσεων που προάγουν τη διαφοροποίηση τίτλων και περιορίζουν το ρίσκο αγοράς του κεφαλαιοποιητικού πυλώνα του ασφαλιστικού συστήματος. Τέλος, απαιτείται αυστηρό ενιαίο πλαίσιο εποπτείας, στο οποίο η Τράπεζα της Ελλάδος και η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς θα έχουν αυξημένες αρμοδιότητες εποπτείας της διαχείρισης αποθεματικών της νέας αποταμίευσης από συνταξιοδοτικά ταμεία και θεσμικούς επενδυτές αντίστοιχα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Ρυθμός Μεταβολής του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	-3,8	1,8	2,9	0,7	0,0	0,7	1,0	2,1	2,5	2,4
Βέλγιο	-2,0	2,9	1,7	0,7	0,5	1,6	2,0	1,5	2,0	1,5
Βουλγαρία	-3,4	0,6	2,4	0,4	0,3	1,9	4,0	3,8	3,5	3,1
Γαλλία	-2,9	1,9	2,2	0,3	0,6	1,0	1,1	1,1	2,3	1,7
Γερμανία	-5,7	4,2	3,9	0,4	0,4	2,2	1,7	2,2	2,5	1,5
Δανία	-4,9	1,9	1,3	0,2	0,9	1,6	2,3	3,2	2,0	2,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	-4,8	2,3	1,8	-0,8	-0,5	2,7	5,3	2,5	4,4	2,8
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	-4,3	2,2	1,8	-0,4	0,3	1,7	2,3	2,0	2,6	2,0
Ελλάδα	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,7	-0,4	-0,2	1,5	1,9
Εσθονία	-14,4	2,7	7,4	3,1	1,3	3,0	1,8	2,6	5,7	4,8
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-4,5	2,1	1,7	-0,9	-0,2	1,4	2,1	1,9	2,5	1,9
Ηνωμένο Βασίλειο	-4,2	1,9	1,5	1,5	2,1	2,6	2,4	1,9	1,9	1,3
Ιρλανδία	-5,1	1,8	0,3	0,2	1,4	8,6	25,2	3,7	8,1	8,2
Ισπανία	-3,8	0,2	-0,8	-3,0	-1,4	1,4	3,8	3,0	2,9	2,4
Ιταλία	-5,3	1,7	0,7	-3,0	-1,8	0,0	0,8	1,3	1,7	0,8
Κροατία	-7,4	-1,5	-0,3	-2,2	-0,5	-0,1	2,4	3,5	3,1	2,7
Κύπρος	-2,0	2,0	0,4	-3,4	-6,6	-1,9	3,4	6,7	4,4	4,1
Λετονία	-14,2	-4,5	6,3	4,1	2,3	1,9	3,3	1,8	3,8	4,6
Λιθουανία	-14,8	1,5	6,0	3,8	3,6	3,5	2,0	2,6	4,2	3,6
Λουξεμβούργο	-4,4	4,9	2,5	-0,4	3,7	4,3	4,3	4,6	1,8	3,1
Μάλτα	-2,5	3,5	1,3	2,8	4,8	8,8	10,9	5,8	6,7	7,0
Ολλανδία	-3,7	1,3	1,6	-1,0	-0,1	1,4	2,0	2,2	2,9	2,6
Ουγγαρία	-6,7	0,7	1,8	-1,5	2,0	4,2	3,8	2,2	4,3	5,1
Πολωνία	2,8	3,6	5,0	1,6	1,4	3,3	3,8	3,1	4,9	5,1
Πορτογαλία	-3,1	1,7	-1,7	-4,1	-0,9	0,8	1,8	2,0	3,5	2,4
Ρουμανία	-5,5	-3,9	2,0	2,1	3,5	3,4	3,9	4,8	7,1	4,4
Σλοβακία	-5,5	5,7	2,9	1,9	0,7	2,8	4,8	2,1	3,0	4,0
Σλοβενία	-7,5	1,3	0,9	-2,6	-1,0	2,8	2,2	3,1	4,8	4,1
Σουηδία	-4,2	6,2	3,1	-0,6	1,1	2,7	4,4	2,4	2,4	2,2
Φινλανδία	-8,1	3,2	2,5	-1,4	-0,9	-0,4	0,6	2,6	3,1	1,7

Πίνακας 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	79,9	82,7	82,4	81,9	81,3	84,0	84,9	82,9	78,3	74,0
Βέλγιο	100,2	100,3	103,5	104,8	105,5	107,0	105,2	104,9	101,8	100,0
Βουλγαρία	13,7	15,4	15,2	16,7	17,1	27,1	26,0	29,3	25,3	22,3
Γαλλία	83,0	85,3	87,8	90,6	93,4	94,9	95,6	98,0	98,4	98,4
Γερμανία	73,0	82,4	79,8	81,1	78,7	75,7	72,1	69,2	65,3	61,9
Δανία	40,2	42,6	46,1	44,9	44,0	44,3	39,8	37,2	35,5	34,2
Δημοκρατία της Τσεχίας	33,6	37,4	39,8	44,5	44,9	42,2	40,0	36,8	34,7	32,6
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	74,0	79,6	82,0	84,4	86,3	87,0	84,9	83,8	82,1	80,4
Ελλάδα	126,7	146,2	172,1	159,6	177,4	178,9	175,9	178,5	176,2	181,2
Εσθονία	7,2	6,6	6,1	9,8	10,2	10,6	10,0	10,2	9,3	8,4
Ευρωζώνη (19 χώρες)	80,2	85,8	87,6	90,7	92,6	92,8	90,8	90,0	87,8	85,9
Ηνωμένο Βασίλειο	63,3	74,6	80,1	83,2	84,2	86,2	86,9	86,8	86,2	85,9
Ιρλανδία	61,5	86,0	111,1	119,9	119,9	104,4	76,7	73,9	67,8	63,6
Ισπανία	53,3	60,5	69,9	86,3	95,8	100,7	99,3	99,2	98,6	97,6
Ιταλία	116,6	119,2	119,7	126,5	132,4	135,4	135,3	134,8	134,1	134,8
Κροατία	48,7	57,8	64,4	70,1	81,2	84,7	84,4	81,0	78,0	74,8
Κύπρος	54,3	56,4	65,9	80,3	104,0	109,2	107,5	103,4	93,9	100,6
Λετονία	36,2	47,3	43,1	41,6	39,4	40,9	36,7	40,2	38,6	36,4
Λιθουανία	28,0	36,3	37,2	39,8	38,7	40,6	42,7	39,9	39,3	34,1
Λουξεμβούργο	15,7	19,8	18,7	22,0	23,7	22,7	22,0	20,1	22,3	21,0
Μάλτα	67,6	67,5	70,2	67,7	68,4	63,4	57,8	55,5	50,3	45,8
Ολλανδία	56,8	59,2	61,7	66,2	67,7	67,8	64,6	61,9	56,9	52,4
Ουγγαρία	78,2	80,6	80,8	78,5	77,3	76,8	76,1	75,5	72,9	70,2
Πολωνία	49,4	53,1	54,1	53,7	55,7	50,4	51,3	54,2	50,6	48,9
Πορτογαλία	87,8	100,2	114,4	129	131,4	132,9	131,2	131,5	126,0	122,2
Ρουμανία	21,8	29,6	34,0	37,0	37,6	39,2	37,8	37,3	35,1	35,0
Σλοβακία	36,4	41,0	43,5	51,8	54,7	53,5	51,9	52,0	51,3	49,4
Σλοβενία	34,5	38,3	46,5	53,6	70,0	80,3	82,6	78,7	74,1	70,4
Σουηδία	40,9	38,2	37,3	37,7	40,5	45,2	43,9	42,3	40,7	38,8
Φινλανδία	41,5	46,9	48,3	53,6	56,2	59,8	63,0	62,6	60,9	59,0

Πίνακας 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	-5,3	-4,4	-2,6	-2,2	-2,0	-2,7	-1,0	-1,5	-0,7	0,2
Βέλγιο	-5,4	-4,1	-4,3	-4,3	-3,1	-3,1	-2,4	-2,4	-0,7	-0,7
Βουλγαρία	-4,0	-3,1	-2,0	-0,3	-0,4	-5,4	-1,7	0,1	1,1	1,8
Γαλλία	-7,2	-6,9	-5,2	-5,0	-4,1	-3,9	-3,6	-3,5	-2,8	-2,5
Γερμανία	-3,2	-4,4	-0,9	0,0	0,0	0,6	0,9	1,2	1,2	1,9
Δανία	-2,8	-2,7	-2,1	-3,5	-1,2	1,1	-1,2	0,2	1,7	0,8
Δημοκρατία της Τσεχίας	-5,5	-4,2	-2,7	-3,9	-1,2	-2,1	-0,6	0,7	1,6	1,1
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	-6,6	-6,4	-4,6	-4,3	-3,3	-2,9	-2,4	-1,7	-1,0	-0,7
Ελλάδα	-15,1	-11,2	-10,3	-8,9	-13,2	-3,6	-5,6	0,5	0,7	1,0
Εσθονία	-2,2	0,2	1,1	-0,3	0,2	0,7	0,1	-0,5	-0,8	-0,6
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-6,2	-6,3	-4,2	-3,7	-3,0	-2,5	-2,0	-1,4	-0,9	-0,5
Ηνωμένο Βασίλειο	-10,1	-9,3	-7,5	-8,2	-5,5	-5,6	-4,6	-3,4	-2,4	-2,3
Ιρλανδία	-13,8	-32,1	-12,8	-8,1	-6,2	-3,6	-1,9	-0,7	-0,3	0,1
Ισπανία	-11,3	-9,5	-9,7	-10,7	-7,0	-5,9	-5,2	-4,3	-3,0	-2,5
Ιταλία	-5,1	-4,2	-3,6	-2,9	-2,9	-3,0	-2,6	-2,4	-2,4	-2,2
Κροατία	-6,0	-6,5	-7,9	-5,4	-5,3	-5,3	-3,3	-1,1	0,8	0,3
Κύπρος	-5,4	-4,7	-5,7	-5,6	-5,8	-8,7	-1,0	0,1	1,7	-4,4
Λετονία	-9,5	-8,6	-4,2	-1,2	-1,2	-1,4	-1,4	0,1	-0,5	-0,7
Λιθουανία	-9,1	-6,9	-9,0	-3,1	-2,6	-0,6	-0,3	0,2	0,5	0,6
Λουξεμβούργο	-0,7	-0,7	0,5	0,3	1,0	1,3	1,4	1,8	1,4	2,7
Μάλτα	-3,2	-2,4	-2,4	-3,5	-2,4	-1,7	-1,0	0,9	3,4	1,9
Ολλανδία	-5,1	-5,2	-4,4	-3,9	-2,9	-2,2	-2,0	0,0	1,3	1,5
Ουγγαρία	-4,7	-4,4	-5,2	-2,3	-2,5	-2,8	-2,0	-1,8	-2,4	-2,3
Πολωνία	-7,3	-7,4	-4,9	-3,7	-4,2	-3,6	-2,6	-2,4	-1,5	-0,2
Πορτογαλία	-9,9	-11,4	-7,7	-6,2	-5,1	-7,4	-4,4	-1,9	-3,0	-0,4
Ρουμανία	-9,1	-6,9	-5,4	-3,7	-2,1	-1,2	-0,6	-2,6	-2,6	-3,0
Σλοβακία	-8,1	-7,5	-4,5	-4,4	-2,9	-3,1	-2,7	-2,5	-1,0	-1,1
Σλοβενία	-5,8	-5,6	-6,6	-4,0	-14,6	-5,5	-2,8	-1,9	0,0	0,8
Σουηδία	-0,7	0,0	-0,2	-1,0	-1,4	-1,5	0,0	1,0	1,4	0,8
Φινλανδία	-2,5	-2,5	-1,0	-2,2	-2,5	-3,0	-2,4	-1,7	-0,7	-0,8

Πίνακας 4: Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας ή του Κοινωνικού Αποκλεισμού* (βλ. σελ. 175)

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αυστρία	19,1	18,9	19,2	18,5	18,8	19,2	18,3	18,0	18,1	17,5
Βέλγιο	20,2	20,8	21,0	21,6	20,8	21,2	21,1	20,7	20,3	19,8
Βουλγαρία	46,2	49,2	49,1	49,3	48,0	40,1	41,3	40,4	38,9	32,8
Γαλλία	18,5	19,2	19,3	19,1	18,1	18,5	17,7	18,2	17,0	17,4
Γερμανία	20,0	19,7	19,9	19,6	20,3	20,6	20,0	19,7	19,0	18,7
Δανία	17,6	18,3	17,6	17,5	18,3	17,9	17,7	16,8	17,2	17,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	14,0	14,4	15,3	15,4	14,6	14,8	14,0	13,3	12,2	12,2
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	23,3	23,8	24,3	24,8	24,6	24,4	23,8	23,5	22,4	21,9
Ελλάδα	27,6	27,7	31,0	34,6	35,7	36,0	35,7	35,6	34,8	31,8
Εσθονία	23,4	21,7	23,1	23,4	23,5	26,0	24,2	24,4	23,4	24,4
Ευρωζώνη (19 χώρες)	21,6	22,0	22,9	23,3	23,1	23,5	23,1	23,1	22,1	21,5
Ηνωμένο Βασίλειο	22,0	23,2	22,7	24,1	24,8	24,1	23,5	22,2	22,0	23,6
Ιρλανδία	25,7	27,3	29,4	30,1	29,9	27,7	26,2	24,4	22,7	21,1
Ισπανία	24,7	26,1	26,7	27,2	27,3	29,2	28,6	27,9	26,6	26,1
Ιταλία	24,9	25,0	28,1	29,9	28,5	28,3	28,7	30,0	28,9	27,3
Κροατία	:	31,1	32,6	32,6	29,9	29,3	29,1	27,9	26,4	24,8
Κύπρος	23,5	24,6	24,6	27,1	27,8	27,4	28,9	27,7	25,2	23,9
Λετονία	37,9	38,2	40,1	36,2	35,1	32,7	30,9	28,5	28,2	28,4
Λιθουανία	29,6	34,0	33,1	32,5	30,8	27,3	29,3	30,1	29,6	28,3
Λουξεμβούργο	17,8	17,1	16,8	18,4	19,0	19,0	18,5	19,8	21,5	21,9
Μάλτα	20,3	21,2	22,1	23,1	24,6	23,9	23,0	20,3	19,3	19,0
Ολλανδία	15,1	15,1	15,7	15,0	15,9	16,5	16,4	16,7	17,0	16,7
Ουγγαρία	29,6	29,9	31,5	33,5	34,8	31,8	28,2	26,3	25,6	19,6
Πολωνία	27,8	27,8	27,2	26,7	25,8	24,7	23,4	21,9	19,5	18,9
Πορτογαλία	24,9	25,3	24,4	25,3	27,5	27,5	26,6	25,1	23,3	21,6
Ρουμανία	43,0	41,5	40,9	43,2	41,9	40,3	37,4	38,8	35,7	32,5
Σλοβακία	19,6	20,6	20,6	20,5	19,8	18,4	18,4	18,1	16,3	16,3
Σλοβενία	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4	17,1	16,2
Σουηδία	17,8	17,7	18,5	17,7	18,3	18,2	18,6	18,3	17,7	18,0
Φινλανδία	16,9	16,9	17,9	17,2	16,0	17,3	16,8	16,6	15,7	16,5

Πίνακας 5: Πληθωρισμός

	Ετήσια στοιχεία (%)					Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	0,8	1,0	2,2	2,1	1,5	-0,6	-0,1
Βέλγιο	0,6	1,8	2,2	2,3	1,2	-1,1	0,1
Βουλγαρία	-1,1	-1,3	1,2	2,6	2,5	-0,1	1,4
Γαλλία	0,1	0,3	1,2	2,1	1,3	-0,8	0,9
Γερμανία	0,7	0,4	1,7	1,9	1,4	-0,5	0,2
Δανία	0,2	0,0	1,1	0,7	0,7	0,0	-0,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,3	0,6	2,4	2,0	2,6	0,6	-0,4
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	0,1	0,2	1,7	1,9	1,5	-0,4	0,2
Ελλάδα	-1,1	0,0	1,1	0,8	0,5	-0,3	-0,3
Εσθονία	0,1	0,8	3,7	3,4	2,3	-1,1	-0,3
Ευρωζώνη (19 χώρες)	0,2	0,2	1,5	1,8	1,2	-0,6	0,3
Ηνωμένο Βασίλειο	0,0	0,7	2,7	2,5	1,8	-0,7	-0,2
Ιρλανδία	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,9	0,2	0,4
Ισπανία	-0,6	-0,3	2,0	1,7	0,8	-0,9	-0,3
Ιταλία	0,1	-0,1	1,3	1,2	0,6	-0,6	-0,1
Κροατία	-0,3	-0,6	1,3	1,6	0,8	-0,8	0,3
Κύπρος	-1,5	-1,2	0,7	0,8	0,5	-0,3	0,1
Λετονία	0,2	0,1	2,9	2,6	2,7	0,1	-0,3
Λιθουανία	-0,7	0,7	3,7	2,5	2,2	-0,3	-1,2
Λουξεμβούργο	0,1	0,0	2,1	2,0	1,6	-0,4	-0,1
Μάλτα	1,2	0,9	1,3	1,7	1,5	-0,2	0,4
Ολλανδία	0,2	0,1	1,3	1,6	2,7	1,1	0,3
Ουγγαρία	0,1	0,4	2,4	2,9	3,4	0,5	0,5
Πολωνία	-0,7	-0,2	1,6	1,2	2,1	0,9	-0,4
Πορτογαλία	0,5	0,6	1,6	1,2	0,3	-0,9	-0,4
Ρουμανία	-0,4	-1,1	1,1	4,1	3,9	-0,2	3,0
Σλοβακία	-0,3	-0,5	1,4	2,5	2,8	0,3	1,1
Σλοβενία	-0,8	-0,2	1,6	1,9	1,7	-0,2	0,3
Σουηδία	0,7	1,1	1,9	2,0	1,7	-0,3	0,1
Φινλανδία	-0,2	0,4	0,8	1,2	1,1	-0,1	0,4

Πίνακας 6: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ΕΕ-28=100)

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Αυστρία	126	128	132	131	130	129	128	127	127	
Βέλγιο	120	118	120	120	120	120	119	118	117	
Βουλγαρία	44	45	46	45	47	47	49	50	51	
Γαλλία	108	108	107	108	107	105	105	103	104	
Γερμανία	119	122	123	123	125	123	123	123	122	
Δανία	129	128	127	128	127	127	127	127	128	
Δημοκρατία της Τσεχίας	83	83	82	83	86	87	87	89	91	
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Ελλάδα	84	75	72	71	71	69	68	67	68	
Εσθονία	65	71	74	76	77	76	76	78	82	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	108	108	107	107	106	106	106	106	106	
Ηνωμένο Βασίλειο	109	107	109	109	110	110	108	106	105	
Ιρλανδία	130	129	131	131	136	178	176	181	189	
Ισπανία	95	92	90	89	89	90	91	92	91	
Ιταλία	105	104	102	99	96	95	97	97	96	
Κροατία	59	60	60	59	59	59	60	61	63	
Κύπρος	100	96	90	83	80	82	87	88	89	
Λετονία	53	57	60	62	63	64	64	66	69	
Λιθουανία	60	66	70	73	75	74	75	78	80	
Λουξεμβούργο	257	264	259	261	268	268	269	261	261	
Μάλτα	83	82	83	85	89	93	95	97	98	
Ολλανδία	135	134	134	135	131	130	127	128	129	
Ουγγαρία	65	66	66	67	68	69	68	68	71	
Πολωνία	62	65	67	67	67	68	68	69	70	
Πορτογαλία	82	77	75	76	76	77	77	77	77	
Ρουμανία	51	52	54	54	55	56	59	63	65	
Σλοβακία	75	75	76	77	77	77	72	72	73	
Σλοβενία	84	83	82	82	82	82	83	85	87	
Σουηδία	127	128	128	126	125	126	123	122	120	
Φινλανδία	117	118	116	114	111	110	110	110	111	

Πίνακας 7: Μέση Παραγωγικότητα Εργασίας (ευρώ ανά ώρα εργασίας, ΕΕ-28=100)

	Ετήσια στοιχεία									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Αυστρία	114,5	114,4	117,3	117,3	117,6	119,2	119,2	118,1	118,1	
Βέλγιο	136,7	133,2	134,3	134,0	135,6	136,3	136,4	134,4	133,3	
Βουλγαρία	41,3	42,4	43,6	42,5	43,8	44,2	45,6	45,7	46,8	
Γαλλία	125,7	124,8	122,8	124,9	125,0	124,3	124,2	124,9	125,5	
Γερμανία	121,1	122,9	122,3	122,0	124,0	122,7	124,6	124,1	123,2	
Δανία	133,9	131,8	132,0	132,2	133,5	133,3	133,5	134,9	137,7	
Δημοκρατία της Τσεχίας	70,9	70,8	70,5	71,1	72,9	74,3	73,8	74,6	75,4	
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	100,0	100	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Ελλάδα	73,3	69,4	68,7	69,1	69,9	67,1	65,9	64,4	64,3	
Εσθονία	62,9	62,6	64,2	64,6	66,3	63,8	64,6	65,3	69,5	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	110,7	110,7	110,7	111,1	111,4	110,9	111,3	110,9	110,4	
Ηνωμένο Βασίλειο	106,6	103,9	102,9	101,7	100,9	101,6	99,4	98,9	98,3	
Ιρλανδία	135,6	137,0	138,7	133,9	136,2	173,9	169,8	172,2	177,1	
Ισπανία	98,7	97,7	99,5	99,9	99,9	98,5	98,2	98,2	95,9	
Ιταλία	105,3	105,3	105,0	103,9	102,6	101,3	103,0	102,1	100,7	
Κροατία	57,2	59,7	61,8	62,9	61,2	63,2	64,4	64,5	64,9	
Κύπρος	82,3	80,4	78,8	77,5	75,6	76,0	77,7	76,7	77,0	
Λετονία	50,3	52,0	53,5	53,0	54,5	55,3	55,9	57,7	58,9	
Λιθουανία	57,6	62,0	63,1	64,5	65,1	62,7	61,4	65,3	65,6	
Λουξεμβούργο	177,2	181,4	176,6	178,0	184,1	182,9	185,4	180,1	178,7	
Μάλτα	74,2	73,6	73,6	73,6	76,8	80,3	79,3	81,0	80,4	
Ολλανδία	133,7	132,0	131,9	133,1	130,1	129,1	126,2	126,1	125,8	
Ουγγαρία	68,8	70,3	68,8	68,9	66,7	66,3	62,9	63,3	65,1	
Πολωνία	56,6	58,7	59,7	59,4	59,1	59,3	59,2	60,3	62,5	
Πορτογαλία	69,6	67,5	68,0	70,0	69,0	68,0	67,8	66,1	65,3	
Ρουμανία	47,6	48,8	50,3	50,8	51,7	53,6	57,2	60,5	62,8	
Σλοβακία	77,1	75,8	76,5	77,5	78,3	77,7	72,6	72,1	73,3	
Σλοβενία	78,4	80,4	80,4	79,6	79,1	78,0	80,1	82,3	83,8	
Σουηδία	119,5	119,0	118,9	116,5	115,9	117,2	113,9	113,6	112,8	
Φινλανδία	113,8	113,8	110,9	109,7	109,3	109,3	110,4	111,2	110,6	

Πίνακας 8: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 20-64 ετών (*)

	Ετήσια στοιχεία (%)					γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	74,2	74,3	74,8	75,4	76,2	75,9	76,7	77,4	0,7	0,8
Βέλγιο	67,3	67,2	67,7	68,5	69,7	68,5	70,1	70,7	0,6	1,6
Βουλγαρία	65,1	67,1	67,7	71,3	72,4	73,0	73,5	76,3	2,8	0,5
Γαλλία	69,2	69,5	70,0	70,6	71,3	70,8	71,6	71,4	-0,2	0,8
Γερμανία	77,7	78,0	78,6	79,2	79,9	79,5	80,2	81,0	0,8	0,7
Δανία	74,7	75,4	76,0	76,6	77,5	76,9	77,7	78,5	0,8	0,8
Δημοκρατία της Τσεχίας	73,5	74,8	76,7	78,5	79,9	79,0	80,1	80,4	0,3	1,1
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	69,1	70,0	71,0	72,1	73,1	72,6	73,5	74,1	0,6	0,9
Ελλάδα	53,3	54,9	56,2	57,8	59,5	58,9	60,6	62,1	1,5	1,7
Εσθονία	74,3	76,5	76,6	78,7	79,5	79,3	79,4	80,7	1,3	0,1
Ευρωζώνη (19 χώρες)	68,1	68,9	69,9	70,9	71,9	71,3	72,3	72,8	0,5	1,0
Ηνωμένο Βασίλειο	76,2	76,8	77,5	78,2	78,7	78,3	78,7	79,2	0,5	0,4
Ιρλανδία	68,1	69,9	71,4	73,0	74,1	73,3	74,4	74,9	0,5	1,1
Ισπανία	59,9	62,0	63,9	65,5	67,0	66,2	67,6	68,2	0,6	1,4
Ιταλία	59,9	60,5	61,6	62,3	63,0	62,7	63,3	63,8	0,5	0,6
Κροατία	59,2	60,6	61,4	63,6	65,2	65,6	66,3	67,6	1,3	0,7
Κύπρος	67,6	67,9	68,7	70,8	73,9	71,9	74,6	75,7	1,1	2,7
Λετονία	70,7	72,5	73,2	74,8	76,8	75,5	77,7	77,9	0,2	2,2
Λιθουανία	71,8	73,3	75,2	76,0	77,8	76,3	79,3	78,1	-1,2	3,0
Λουξεμβούργο	72,1	70,9	70,7	71,5	72,1	71,8	71,6	72,4	0,8	-0,2
Μάλτα	67,9	69,0	71,1	73,0	75,5	73,6	76,7	77,0	0,3	3,1
Ολλανδία	75,4	76,4	77,1	78,0	79,2	78,3	79,6	80,3	0,7	1,3
Ουγγαρία	66,7	68,9	71,5	73,3	74,4	73,8	74,6	75,4	0,8	0,8
Πολωνία	66,5	67,8	69,3	70,9	72,2	71,3	72,8	73,6	0,8	1,5
Πορτογαλία	67,6	69,1	70,6	73,4	75,4	74,1	75,7	76,6	0,9	1,6
Ρουμανία	65,7	66,0	66,3	68,8	69,9	70,3	71,3	71,8	0,5	1,0
Σλοβακία	65,9	67,7	69,8	71,1	72,4	71,3	72,7	73,4	0,7	1,4
Σλοβενία	67,7	69,1	70,1	73,4	75,4	74,1	75,9	76,5	0,6	1,8
Σουηδία	80,0	80,5	81,2	81,8	82,4	82,7	83,1	82,7	-0,4	0,4
Φινλανδία	73,1	72,9	73,4	74,2	76,3	74,8	77,2	78,1	0,9	2,4

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 9: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)					γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2014	2015	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	45,1	46,3	49,2	51,3	54,0	51,8	54,2	54,3	0,1	2,4
Βέλγιο	42,7	44,0	45,4	48,3	50,3	49,2	50,4	52,9	2,5	1,2
Βουλγαρία	50,0	53,0	54,5	58,2	60,7	60,4	61,7	65,1	3,4	1,3
Γαλλία	46,9	48,7	49,8	51,3	52,1	51,1	52,3	52,7	0,4	1,2
Γερμανία	65,6	66,2	68,6	70,1	71,4	70,5	71,7	73,1	1,4	1,2
Δανία	60,7	63,0	65,8	68,2	69,2	69,0	69,7	72,3	2,6	0,7
Δημοκρατία της Τσεχίας	54,0	55,5	58,5	62,1	65,1	62,6	65,4	67,0	1,6	2,8
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	51,7	53,3	55,2	57,0	58,7	57,5	59,2	60,2	1,0	1,7
Ελλάδα	34,0	34,3	36,3	38,3	41,1	38,8	41,7	43,4	1,7	2,9
Εσθονία	64,0	64,5	65,2	68,1	68,9	67,7	70,6	74,4	3,8	2,9
Ευρωζώνη (19 χώρες)	51,7	53,3	55,3	57,1	58,8	57,4	59,1	60,1	1,0	1,7
Ηνωμένο Βασίλειο	61,0	62,2	63,4	64,1	65,3	63,9	65,6	66,3	0,7	1,7
Ιρλανδία	52,6	55,4	56,8	58,4	60,4	58,7	60,4	61,3	0,9	1,7
Ισπανία	44,3	46,9	49,1	50,5	52,2	50,8	52,7	53,6	0,9	1,9
Ιταλία	46,2	48,2	50,3	52,2	53,7	52,4	53,9	54,4	0,5	1,5
Κροατία	36,2	39,2	38,1	40,3	42,8	43,2	45,2	44,7	-0,5	2,0
Κύπρος	46,9	48,5	52,2	55,3	60,9	57,8	62,2	61,7	-0,5	4,4
Λετονία	56,4	59,4	61,4	62,3	65,4	62,9	66,5	68,4	1,9	3,6
Λιθουανία	56,2	60,4	64,6	66,1	68,5	65,5	69,1	67,3	-1,8	3,6
Λουξεμβούργο	42,5	38,4	39,6	39,8	40,5	39,8	40,8	42,5	1,7	1,0
Μάλτα	39,5	42,3	45,8	47,2	50,2	48,8	49,3	49,4	0,1	0,5
Ολλανδία	59,9	61,7	63,5	65,7	67,7	66,0	68,3	69,7	1,4	2,3
Ουγγαρία	41,7	45,3	49,8	51,7	54,4	52,4	54,9	56,9	2,0	2,5
Πολωνία	42,5	44,3	46,2	48,3	48,9	49,4	49,8	50,5	0,7	0,4
Πορτογαλία	47,8	49,9	52,1	56,2	59,2	57,1	59,6	61,2	1,6	2,5
Ρουμανία	43,1	41,1	42,8	44,5	46,3	45,7	47,9	48,9	1,0	2,2
Σλοβακία	44,8	47,0	49,0	53,0	54,2	53,3	54,4	56,8	2,4	1,1
Σλοβενία	35,4	36,6	38,5	42,7	47,0	42,8	47,3	48,9	1,6	4,5
Σουηδία	74,0	74,5	75,5	76,4	78,0	76,8	78,5	77,4	-1,1	1,7
Φινλανδία	59,1	60,0	61,4	62,5	65,4	62,4	65,5	67,7	2,2	3,1

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 10: Μεταβολή της Απασχόλησης (άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω)

	Ετήσια στοιχεία (%)						γ' τρίμηνο (%)		
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019/18	2018/17
Αυστρία	0,8	0,4	0,1	0,8	1,8	1,0	1,3	0,6	1,4
Βέλγιο	0,2	0,1	0,3	0,0	0,9	1,0	2,4	1,4	2,9
Βουλγαρία	-1,1	-0,2	1,3	1,6	-0,6	4,0	-0,1	2,5	-0,9
Γαλλία	0,0	-0,1	2,2	0,0	0,5	1,0	0,9	-0,5	1,0
Γερμανία	0,7	0,8	0,7	0,7	2,5	0,8	0,4	0,6	0,1
Δανία	-0,9	-0,3	0,8	1,7	1,7	1,1	1,5	1,4	1,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,3	0,7	0,8	1,0	1,7	1,6	1,0	0,0	0,6
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	-0,3	-0,3	1,3	1,1	1,5	1,4	1,1	0,6	1,0
Ελλάδα	-8,6	-4,9	0,6	2,0	1,8	2,0	1,9	1,7	1,7
Εσθονία	1,6	0,9	0,5	2,3	-0,1	2,2	0,7	1,6	-0,1
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-0,7	-0,6	0,9	1,0	1,7	1,3	1,2	0,6	1,1
Ηνωμένο Βασίλειο	0,9	0,9	2,2	1,6	1,4	1,1	1,1	0,8	0,9
Ιρλανδία	-0,5	3,0	2,5	3,2	3,6	2,8	2,6	2,0	2,8
Ισπανία	-4,3	-2,7	1,2	2,9	2,6	2,6	2,6	1,7	2,5
Ιταλία	-0,3	-1,8	0,2	0,7	1,2	0,9	0,6	0,4	0,5
Κροατία	-3,5	-2,3	3,2	1,1	0,5	2,3	1,7	0,7	0,3
Κύπρος	-2,9	-4,9	-0,4	-1,4	1,1	4,5	5,4	2,3	5,1
Λετονία	1,3	1,7	-0,9	1,1	-0,6	0,0	1,3	-0,7	1,8
Λιθουανία	1,5	1,6	1,9	1,0	1,3	-0,9	1,4	-1,8	3,1
Λουξεμβούργο	5,1	1,0	2,8	5,1	1,6	4,0	3,1	3,4	1,8
Μάλτα	3,8	4,6	4,6	4,1	5,2	6,0	8,1	3,9	9,2
Ολλανδία	0,3	-0,9	-0,9	1,1	1,3	1,9	2,0	1,5	2,1
Ουγγαρία	1,8	1,8	5,4	2,6	3,2	1,5	0,9	0,4	0,5
Πολωνία	0,2	-0,2	1,8	1,4	0,6	1,1	0,3	-0,2	0,7
Πορτογαλία	-4,4	-2,3	2,3	1,3	1,4	3,3	2,2	0,9	1,9
Ρουμανία	1,0	-0,5	0,9	-0,2	-0,8	2,4	0,2	-0,5	0,1
Σλοβακία	0,6	0,0	1,4	2,4	2,8	1,2	1,2	0,0	1,4
Σλοβενία	-0,9	-2,0	0,5	1,0	0,1	4,5	2,0	0,1	1,2
Σουηδία	0,3	1,0	0,9	1,4	1,6	2,1	1,6	0,4	1,5
Φινλανδία	0,1	-1,1	-0,7	-0,8	0,5	1,0	2,6	0,9	2,6

Πίνακας 11: Ποσοστό Ανεργίας - Σύνολο Πληθυσμού

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	5,7	6,0	5,5	4,9	5,5	4,9	4,4	-0,5	-0,6
Βέλγιο	8,5	7,8	7,1	6,0	7,2	5,9	5,3	-0,6	-1,3
Βουλγαρία	9,2	7,6	6,2	5,2	5,9	5,0	3,7	-1,3	-0,9
Γαλλία	10,4	10,1	9,4	9,1	9,3	8,8	8,3	-0,5	-0,5
Γερμανία	4,6	4,1	3,8	3,4	3,6	3,3	3,1	-0,2	-0,3
Δανία	6,3	6,0	5,8	5,1	6,0	5,0	5,0	0,0	-1,0
Δημοκρατία της Τσεχίας	5,1	4,0	2,9	2,2	2,8	2,3	2,1	-0,2	-0,5
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	9,4	8,6	7,6	6,8	7,3	6,5	6,1	-0,4	-0,8
Ελλάδα	24,9	23,6	21,5	19,3	20,3	18,3	16,4	-1,9	-2,0
Εσθονία	6,2	6,8	5,8	5,4	5,2	5,3	3,9	-1,4	0,1
Ευρωζώνη (19 χώρες)	10,9	10,0	9,1	8,2	8,7	7,8	7,3	-0,5	-0,9
Ηνωμένο Βασίλειο	5,3	4,8	4,3	4,0	4,4	4,2	3,9	-0,3	-0,2
Ιρλανδία	10,0	8,4	6,7	5,8	6,9	6,0	5,2	-0,8	-0,9
Ισπανία	22,1	19,6	17,2	15,3	16,4	14,6	13,9	-0,7	-1,8
Ιταλία	11,9	11,7	11,2	10,6	10,6	9,3	9,1	-0,2	-1,3
Κροατία	16,1	13,4	11,0	8,4	9,5	7,2	6,0	-1,2	-2,3
Κύπρος	15,0	13,0	11,1	8,4	10,0	7,9	6,8	-1,1	-2,1
Λετονία	9,9	9,6	8,7	7,4	8,5	7,0	6,0	-1,0	-1,5
Λιθουανία	9,1	7,9	7,1	6,2	6,6	5,6	6,1	0,5	-1,0
Λουξεμβούργο	6,5	6,3	5,6	5,5	5,4	5,5	5,4	-0,1	0,1
Μάλτα	5,4	4,7	4,0	3,7	4,0	3,6	3,4	-0,2	-0,4
Ολλανδία	6,9	6,0	4,9	3,8	4,5	3,6	3,2	-0,4	-0,9
Ουγγαρία	6,8	5,1	4,2	3,7	4,1	3,8	3,5	-0,3	-0,3
Πολωνία	7,5	6,2	4,9	3,9	4,7	3,8	3,1	-0,7	-0,9
Πορτογαλία	12,6	11,2	9,0	7,0	8,6	6,8	6,2	-0,6	-1,8
Ρουμανία	6,8	5,9	4,9	4,2	4,7	3,9	3,8	-0,1	-0,8
Σλοβακία	11,5	9,7	8,1	6,5	8,0	6,4	5,9	-0,5	-1,6
Σλοβενία	9,0	8,0	6,6	5,1	6,3	5,0	4,8	-0,2	-1,3
Σουηδία	7,4	6,9	6,7	6,3	6,2	6,0	6,5	0,5	-0,2
Φινλανδία	9,4	8,8	8,6	7,4	7,7	6,5	6,0	-0,5	-1,2

Πίνακας 12: Ποσοστό Ανεργίας στους Άνδρες

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	6,1	6,5	5,9	5,0	5,8	4,7	4,5	-0,2	-1,1
Βέλγιο	9,1	8,1	7,1	6,3	7,5	6,3	5,5	-0,8	-1,2
Βουλγαρία	9,8	8,1	6,4	5,7	6,1	5,4	3,9	-1,5	-0,7
Γαλλία	10,8	10,3	9,5	9,0	9,2	8,9	8,4	-0,5	-0,3
Γερμανία	5,0	4,5	4,1	3,8	3,9	3,7	3,5	-0,2	-0,2
Δανία	6,1	5,6	5,6	4,9	5,7	4,7	4,7	0,0	-1,0
Δημοκρατία της Τσεχίας	4,2	3,4	2,3	1,8	2,2	1,9	1,7	-0,2	-0,3
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	9,3	8,4	7,4	6,6	7,1	6,3	5,9	-0,4	-0,8
Ελλάδα	21,8	19,9	17,8	15,4	16,5	14,3	13,1	-1,2	-2,2
Εσθονία	6,2	7,4	6,2	5,4	5,8	5,1	3,3	-1,8	-0,7
Ευρωζώνη (19 χώρες)	10,7	9,7	8,7	7,9	8,3	7,4	7,0	-0,4	-0,9
Ηνωμένο Βασίλειο	5,5	5,0	4,5	4,1	4,4	4,2	4,1	-0,1	-0,2
Ιρλανδία	10,8	9,1	7,1	5,8	7,1	5,9	5,5	-0,4	-1,2
Ισπανία	20,8	18,1	15,7	13,7	14,8	13,1	12,2	-0,9	-1,7
Ιταλία	11,3	10,9	10,3	9,7	9,6	8,6	8,3	-0,3	-1,0
Κροατία	15,6	12,7	10,3	7,6	8,8	6,4	5,4	-1,0	-2,4
Κύπρος	15,1	12,7	10,9	8,1	9,5	7,2	5,3	-1,9	-2,3
Λετονία	11,1	10,9	9,8	8,4	9,1	8,0	6,6	-1,4	-1,1
Λιθουανία	10,1	9,1	8,6	6,9	7,7	6,0	7,0	1,0	-1,7
Λουξεμβούργο	5,9	6,1	5,6	5,3	5,3	5,4	5,3	-0,1	0,1
Μάλτα	5,4	4,4	3,8	3,8	3,9	3,8	3,2	-0,6	-0,1
Ολλανδία	6,5	5,6	4,5	3,7	4,2	3,6	3,3	-0,3	-0,6
Ουγγαρία	6,6	5,1	3,8	3,5	3,6	3,4	3,3	-0,1	-0,2
Πολωνία	7,3	6,1	4,9	3,9	4,6	4,0	2,9	-1,1	-0,6
Πορτογαλία	12,4	11,1	8,6	6,6	7,9	6,3	5,5	-0,8	-1,6
Ρουμανία	7,5	6,6	5,6	4,7	5,3	4,3	4,1	-0,2	-1,0
Σλοβακία	10,3	8,8	7,9	6,1	7,8	6,0	5,7	-0,3	-1,8
Σλοβενία	8,1	7,5	5,8	4,6	5,1	4,3	4,5	0,2	-0,8
Σουηδία	7,5	7,3	6,9	6,4	6,3	5,9	6,3	0,4	-0,4
Φινλανδία	9,9	9,0	8,9	7,4	7,4	6,2	6,2	0,0	-1,2

Πίνακας 13: Ποσοστό Ανεργίας στις Γυναίκες

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	5,3	5,6	5,0	4,7	5,0	5,2	4,4	-0,8	0,2
Βέλγιο	7,8	7,6	7,1	5,6	6,9	5,4	5,2	-0,2	-1,5
Βουλγαρία	8,4	7,0	6,0	4,7	5,5	4,6	3,4	-1,2	-0,9
Γαλλία	9,9	9,9	9,3	9,1	9,3	8,8	8,2	-0,6	-0,5
Γερμανία	4,2	3,8	3,3	2,9	3,3	2,9	2,6	-0,3	-0,4
Δανία	6,5	6,4	6,1	5,4	6,4	5,3	5,3	0,0	-1,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	6,1	4,7	3,6	2,8	3,5	2,9	2,6	-0,3	-0,6
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	9,5	8,8	7,9	7,1	7,7	6,8	6,4	-0,4	-0,9
Ελλάδα	28,9	28,1	26,1	24,2	25,0	23,3	20,5	-2,8	-1,7
Εσθονία	6,1	6,1	5,3	5,3	4,5	5,4	4,6	-0,8	0,9
Ευρωζώνη (19 χώρες)	11,0	10,4	9,5	8,6	9,1	8,1	7,7	-0,4	-1,0
Ηνωμένο Βασίλειο	5,1	4,7	4,2	4,0	4,4	4,1	3,7	-0,4	-0,3
Ιρλανδία	8,9	7,6	6,3	5,7	6,7	6,1	5,0	-1,1	-0,6
Ισπανία	23,6	21,4	19,0	17,0	18,2	16,2	15,9	-0,3	-2,0
Ιταλία	12,7	12,8	12,4	11,8	11,8	10,4	10,2	-0,2	-1,4
Κροατία	16,7	14,2	11,9	9,3	10,3	8,1	6,6	-1,5	-2,2
Κύπρος	14,8	13,4	11,3	8,8	10,5	8,7	8,4	-0,3	-1,8
Λετονία	8,6	8,4	7,7	6,4	7,9	5,9	5,5	-0,4	-2,0
Λιθουανία	8,2	6,7	5,7	5,4	5,6	5,2	5,2	0,0	-0,4
Λουξεμβούργο	7,1	6,5	5,6	5,7	5,5	5,6	5,5	-0,1	0,1
Μάλτα	5,4	5,2	4,3	3,5	4,2	3,3	3,6	0,3	-0,9
Ολλανδία	7,3	6,5	5,3	4,0	4,9	3,6	3,2	-0,4	-1,3
Ουγγαρία	7,0	5,1	4,6	4,0	4,6	4,4	3,7	-0,7	-0,2
Πολωνία	7,7	6,2	4,9	3,9	4,9	3,7	3,4	-0,3	-1,2
Πορτογαλία	12,9	11,3	9,5	7,4	9,3	7,3	7,0	-0,3	-2,0
Ρουμανία	5,8	5,0	4,0	3,5	4,0	3,3	3,5	0,2	-0,7
Σλοβακία	12,9	10,8	8,4	7,0	8,2	6,8	6,1	-0,7	-1,4
Σλοβενία	10,1	8,6	7,5	5,7	7,7	5,9	5,1	-0,8	-1,8
Σουηδία	7,3	6,5	6,4	6,2	6,1	6,1	6,9	0,8	0,0
Φινλανδία	8,8	8,6	8,4	7,3	7,9	6,9	5,9	-1,0	-1,0

Πίνακας 14: Ποσοστό Μακροχρόνιας Ανεργίας(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	32,3	33,4	28,9	34,1	26,8	24,7	-2,1	-7,3
Βέλγιο	51,6	48,6	48,7	42,8	45,0	42,1	-2,9	2,2
Βουλγαρία	59,1	55,0	58,4	54,7	62,0	62,3	0,3	7,3
Γαλλία	45,4	45,1	41,6	46,7	41,5	40,7	-0,8	-5,2
Γερμανία	40,8	41,7	40,9	41,5	41,2	38,3	-2,9	-0,3
Δανία	20,4	20,5	19,1	18,5	17,0	15,6	-1,4	-1,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	42,1	35,0	30,5	32,9	28,8	27,0	-1,8	-4,1
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	46,4	44,7	42,9	45,2	43,1	40,3	-2,8	-2,1
Ελλάδα	72,0	72,8	70,3	75,7	71,8	73,6	1,8	-3,9
Εσθονία	31,6	33,5	24,9	38,6	21,4	15,5	-5,9	-17,2
Ευρωζώνη (19 χώρες)	49,7	48,5	46,3	49,0	46,8	44,3	-2,5	-2,2
Ηνωμένο Βασίλειο	27,1	25,9	26,2	26,4	26,0	23,1	-2,9	-0,4
Ιρλανδία	50,5	44,9	36,3	40,9	36,0	28,6	-7,4	-4,9
Ισπανία	48,4	44,5	41,7	43,6	41,9	37,2	-4,7	-1,7
Ιταλία	57,4	57,8	58,1	59,3	60,7	58,4	-2,3	1,4
Κροατία	50,7	41,0	40,2	42,9	42,2	36,8	-5,4	-0,7
Κύπρος	44,4	40,6	31,7	43,5	32,1	30,9	-1,2	-11,4
Λετονία	41,4	37,6	41,6	40,1	43,1	37,0	-6,1	3,0
Λιθουανία	38,3	37,6	32,2	37,7	31,1	31,9	0,8	-6,6
Λουξεμβούργο	34,8	38,1	24,7	36,2	27,0	21,0	-6,0	-9,2
Μάλτα	39,7	40,1	31,0	43,6	33,8	22,4	-11,4	-9,8
Ολλανδία	41,5	39,5	36,6	39,9	37,1	30,8	-6,3	-2,8
Ουγγαρία	46,5	40,4	38,5	37,9	37,1	31,6	-5,5	-0,8
Πολωνία	35,0	31,0	26,9	32,6	25,9	19,6	-6,3	-6,7
Πορτογαλία	55,4	49,9	43,7	49,4	42,5	44,9	2,4	-6,9
Ρουμανία	50,0	41,4	44,1	40,9	45,5	39,2	-6,3	4,6
Σλοβακία	60,2	62,4	61,8	61,7	61,5	55,4	-6,1	-0,2
Σλοβενία	53,3	47,5	42,9	47,4	42,4	43,8	1,4	-5,0
Σουηδία	18,3	18,5	17,2	20,1	18,1	13,0	-5,1	-2,0
Φινλανδία	25,7	24,2	21,8	27,6	21,3	19,8	-1,5	-6,3

(*) % ανέργων για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών στο σύνολο των ανέργων

Πίνακας 15: Ποσοστό ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2016	2017	2018	2017	2018	2019	2019/18	2018/17
Αυστρία	11,2	9,8	9,4	10,5	9,6	9,7	0,1	-0,9
Βέλγιο	20,1	19,3	15,8	19,1	16,3	13,2	-3,1	-2,8
Βουλγαρία	17,2	12,9	12,7	13,9	13,4	7,5	-5,9	-0,5
Γαλλία	24,6	22,3	20,8	22,2	21,5	19,3	-2,2	-0,7
Γερμανία	7,1	6,8	6,2	7,0	6,6	6,7	0,1	-0,4
Δανία	12,2	12,4	10,5	14,1	11,9	11,0	-0,9	-2,2
Δημοκρατία της Τσεχίας	10,5	7,9	6,7	8,7	7,6	6,1	-1,5	-1,1
ΕΕ (τρέχουσα σύνθεση)	18,7	16,9	15,2	16,6	15,2	14,5	-0,7	-1,4
Ελλάδα	47,3	43,6	39,9	40,1	36,3	32,4	-3,9	-3,8
Εσθονία	13,4	12,1	11,9	10,9	16,6	13,5	-3,1	5,7
Ευρωζώνη (19 χώρες)	20,9	18,8	16,9	18,3	16,7	15,5	-1,2	-1,6
Ηνωμένο Βασίλειο	13,0	12,1	11,3	13,0	12,0	12,8	0,8	-1,0
Ιρλανδία	16,8	14,4	13,8	16,1	14,9	13,5	-1,4	-1,2
Ισπανία	44,4	38,6	34,3	36,0	33,0	31,7	-1,3	-3,0
Ιταλία	37,8	34,7	32,2	32,3	29,2	25,7	-3,5	-3,1
Κροατία	31,8	27,2	23,3	21,6	18,9	14,0	-4,9	-2,7
Κύπρος	29,1	24,7	20,2	24,0	17,0	15,6	-1,4	-7,0
Λετονία	17,3	17,0	12,2	17,6	11,0	11,3	0,3	-6,6
Λιθουανία	14,5	13,3	11,1	12,0	8,9	10,5	1,6	-3,1
Λουξεμβούργο	19,1	15,5	14,1	13,2	13,3	15,1	1,8	0,1
Μάλτα	10,7	10,6	9,1	10,1	10,4	9,2	-1,2	0,3
Ολλανδία	10,8	8,9	7,2	8,4	7,3	6,8	-0,5	-1,1
Ουγγαρία	12,9	10,7	10,2	11,3	10,7	11,4	0,7	-0,6
Πολωνία	17,7	14,8	11,7	14,7	12,7	10,8	-1,9	-2,0
Πορτογαλία	28,2	23,8	20,3	24,2	20,0	17,9	-2,1	-4,2
Ρουμανία	20,6	18,3	16,2	16,9	16,4	17,9	1,5	-0,5
Σλοβακία	22,2	18,9	14,9	19,7	15,3	18,4	3,1	-4,4
Σλοβενία	15,2	11,2	8,8	10,8	9,1	7,6	-1,5	-1,7
Σουηδία	18,9	17,8	17,4	14,6	14,9	16,6	1,7	0,3
Φινλανδία	20,1	20,1	17,0	14,1	12,1	12,3	0,2	-2,0

(*) Για τον ακριβή ορισμό του δείκτη δείτε εδώ:

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=16664385&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=4&ter_valid=0

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=27697382&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=44&ter_valid=0